GEORGE SAND

BALTA DIAVOLULUI

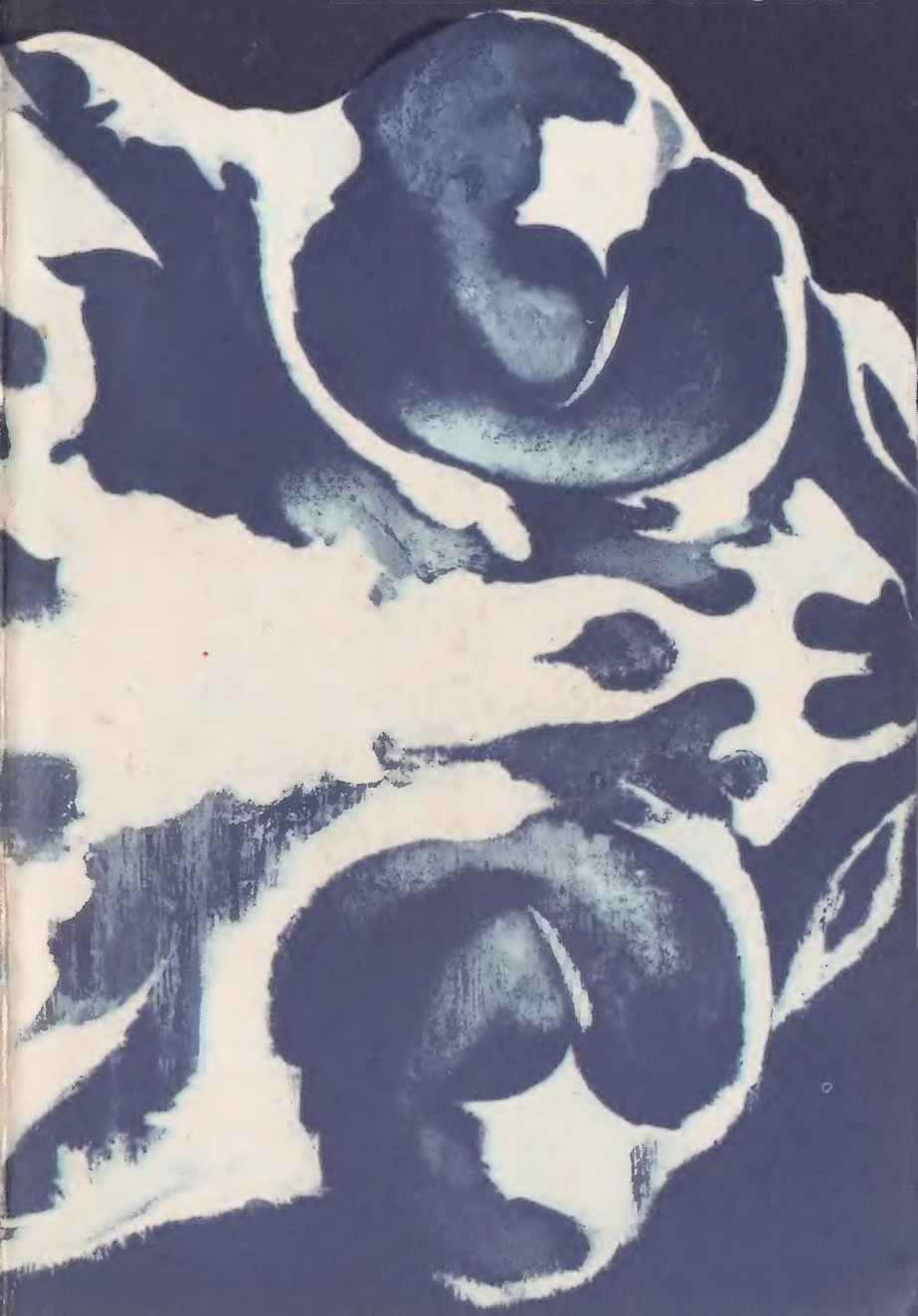

GEORGE SAND

BALTA DIAVOLULUI

*

MICUȚA FADETTE

Traducere de CLEMENTINA VOINESCU

UNIVERS

București, 1974

Coperta de Damian Petrescu

BALTA DIAVOLULUI

La Mare au Diable

*

François le Champi

Ed. Garnier Frères, Paris, 1962

NOTA

Cînd am început, cu *Balta diavolului*, o serie de romane rustice, pe care îmi propusesem să le reunesc sub titlul *Serile în Chanvreur*, nici un sistem, nici o pretenție revoluționară în literatură nu mă călăuzise. Nimeni nu face o revoluție de unul singur, și se întîmplă în special în artă, ca omenirea s-o înfăptuiască aproape pe nesimțite, deoarece toată lumea participă. Lucrul acesta nu este valabil și pentru romanul țărănesc de moravuri : el a existat în toate timpurile și sub toate formele, cînd pompoase, cînd manieriste, cînd naive. Am mai spus și trebuie să repet : visul vieții cîmpenești a fost dintotdeauna idealul orașelor și chiar al curților princiare. Nimic nou în faptul că am urmat panta care îl readuce pe omul civilizat la farmecul vieții primitive. Nu am vrut nici să creez o limbă nouă, nici să caut o manieră nouă. Cu toate acestea, s-au găsit numeroase foiletoane care să facă astfel de afirmații, dar eu îmi cunosc mai bine decît oricine propriile intenții și sînt uluită ori de cîte ori supozițiile criticii ajung atît de departe cînd ideea cea mai simplă, circumstanța cea mai obișnuită sînt singurele care inspiră operele de artă. Cît despre *Balta diavolului*, o gravură de Holbein, care m-a impresionat, și o scenă reală desfășurată tot atunci sub ochii mei la vremea însămînțărilor m-au îndemnat să scriu această povestire modestă plasată în mijlocul peisajelor umile străbătute zilnic de mine. Dacă aș fi întrebată ce anume am vrut să fac, aș răspunde că am vrut să fac un lucru simplu și emoționant și că, după părerea mea, n-am izbutit. Am văzut din plin, am simțit din plin frumusețea în simplitate, dar a vedea nu e totuna cu a zugrăvi. Tot ce poate năzui artistul, e să-i determine pe cei care au ochi să privească ei înșiși. Priviți așadar simplitatea, priviți cerul și cîmpiile și arborii, și în deosebi țăranii în ceea ce au ei bun și adevărat ; îi veți întrezări în cartea mea, îi veți vedea cu mult mai bine în natură.

Nohant, 12 aprilie 1851

GEORGE SAND

I

Autorul către cititor

A la sueur de ton visaige
Tu gaigneras ta pauvre vie,
Après long travail et usaige,
Voicy la mort qui te convie. [1]

Acest catren în franceza veche, așezat deasupra unei compoziții a lui Holbein, este de o adîncă tristețe în naivitatea lui.

Gravura înfățișează un țăran ce-și ară ogorul cu plugul. Un cîmp imens se întinde în depărtare, se zăresc colibele sărmane ; soarele apune în spatele colnicului. E sfîrșitul unei zile aspre de muncă. Țăranul e bătrîn, îndesat, înfășurat în zdrențe. Cei patru cai înhămați pe care-i mînă sînt slabi, vlăguiți ; brăzdarul se înfundă într-un pămînt bolovănos și îndărătnic. O singură făptură e vioaie și sprintenă în această scenă de *sudoare și trudă ;* un personaj fantastic, un schelet înarmat cu un bici, care aleargă pe brazdă alături de caii înspăimîntați și îi lovește, slujind în felul acesta drept rîndaș bătrînului plugar. E moartea, acel spectru pe care Holbein l-a introdus alegoric în suita subiectelor filozofice și religioase, lugubre și bufone totodată, intitulate : *Simulacrele morții.*

În această colecție, ori mai bine spus în această compoziție vastă în care moartea, jucîndu-și rolul în fiecare pagină, reprezintă legătura și gîndul dominant, Holbein a înfățișat suverani, pontifi, amanți, cartofori, bețivi, călugărițe, curtezane, tîlhari, săraci, războinici, monahi, evrei, călători, întreaga societate din vremea lui și din a noastră ; și pretutindeni spectrul morții rînjește, amenință și învinge. Dintr-un singur tablou lipsește. Din cel în care sărmanul Lazăr, culcat pe un morman de gunoi la ușa boga-

[1] În sudoarea frunții tale / Îți vei cîștiga biata-ți viață / După muncă necurmată și trudă / Iată *moartea* care te cheamă.

tului, declară că nu se teme de moarte, desigur pentru că n-are nimic de pierdut și pentru că viața lui este o moarte anticipată.

Această idee stoică a creștinismului semipăgîn al Renașterii reprezintă într-adevăr o consolare, sufletele pioase își află, prin ea, mulțumirea ? Ambițiosul, vicleanul, tiranul, desfrînatul, toți acești păcătoși măreți și lacomi de viață, pe care moartea îi trage de păr, vor fi pedepsiți ; fără îndoială ; dar orbul, cerșetorul, nebunul, țăranul necăjit, sînt oare despăgubiți, după lunga lor suferință, doar la gîndul că moartea nu e pentru ei un rău ? Nu ! O tristețe de neînvins, o fatalitate înspăimîntătoare apasă opera artistului. E parcă un blestem nemilos, aruncat peste destinul omenirii.

Tocmai aici e satira dureroasă, redarea veridică a societății pe care Holbein o avea sub ochi. Crima și suferința, iată ce îl izbea ; dar noi, artiștii altui veac, ce să zugrăvim ? Să căutăm în gîndul asupra morții răsplata umanității prezente ? Să o invocăm ca pe o pedeapsă a nedreptății și ca pe o compensație a suferinței ?

Nu, nu moartea ne preocupă, ci viața. Nu mai credem nici în neantul mormîntului, nici în mîntuirea cîștigată în schimbul unei renunțări silite : vrem ca viața să fie bună, fiindcă vrem ca ea să fie rodnică. Trebuie ca Lazăr să părăsească mormanul de gunoi, pentru ca săracul să nu se mai bucure de moartea bogatului. Trebuie ca toți să fim fericiți, pentru ca fericirea cîtorva să nu fie nelegiuită și blestemată de Dumnezeu. Trebuie ca plugarul, semănîndu-și grîul, să știe că înfăptuiește o lucrare a vieții și nu să-l bucure faptul că moartea pășește alături de el. Trebuie, în sfîrșit, ca moartea să nu mai fie nici pedeapsa prosperității, nici răsplata suferinței. Dumnezeu n-a menit-o nici să pedepsească, nici să răsplătească viața, căci el a binecuvîntat viața și nu se cade ca mormîntul să fie un refugiu unde să-i trimitem pe acei pe care nu vrem să-i facem fericiți.

Unii artiști din vremea noastră, privind cu seriozitate la ceea ce-i înconjoară, încearcă să zugrăvească durerea, abjecțiunea mizeriei, gunoiul lui Lazăr. Toate acestea pot face parte din domeniul artei și al filozofiei ; dar înfățișînd mizeria atît de hîdă, de dezgustătoare, uneori atît de

vicioasă și de criminală, își ating oare și scopul, efectul provocat este el salutar, așa cum doriseră ? Nu îndrăznim să ne pronunțăm. Putem crede că dezvăluind această prăpastie căscată sub pămîntul șubred al opulenței artistul îl înspăimîntă pe bogătașul hapsîn, tot așa cum, în vremea *dansului macabru*, i se arăta acestuia groapa deschisă și moartea gata să-l înlănțuie cu brațele ei scîrboase. Azi, i se arată cîte un bandit forțîndu-i ușa ori cîte un asasin pîndindu-i somnul. Mărturisim că nu înțelegem prea bine cum vom izbuti să-l reîmpăcăm pe bogătaș cu omenirea pe care o disprețuiește, cum îl vom face sensibil la suferințele săracului, dacă acest sărac i se va înfățișa în persoana ocnașului evadat și a vagabondului nocturn. Moartea înspăimîntătoare, scrîșnind din dinți și cîntînd la vioară din gravurile lui Holbein și ale precursorilor săi, nu a izbutit defel, sub acest aspect, să-i transforme pe cei corupți și să consoleze victimele. Oare literatura noastră n-ar face, în această privință, cam același lucru ca artiștii Evului Mediu și ai Renașterii ?

Băutorii lui Holbein își umplu cupele cu un soi de furie, ca să îndepărteze ideea morții, care, invizibilă pentru ei, le slujește drept paharnic. Bogătașii corupți de azi cer fortificații și tunuri pentru a îndepărta ideea unei răscoale, pe care arta le-o arată pregătindu-se în umbră, pînă în cele mai mici amănunte, și așteptînd momentul ca să se năpustească asupra ordinii sociale. În Evul Mediu, biserica răspundea fricii puternicilor pămîntului prin vînzarea de indulgențe. Guvernul de astăzi potolește îngrijorarea bogaților făcîndu-i să plătească o mulțime de jandarmi și temniceri, de baionete și închisori.

Albrecht Dürer, Michelangelo, Holbein, Callot, Goya au creat satire puternice la adresa moravurilor din veacul și țara lor. Sînt opere nemuritoare, pagini istorice de o valoare incontestabilă ; nu vrem, prin urmare, să contestăm dreptul artiștilor de a investiga plăgile societății și de a ni le dezvălui întocmai cum sînt. Dar oare zugrăvirea spaimelor și amenințărilor să fie singurul lucru ce se cere înfăptuit astăzi ? În această literatură a misterelor și inechității, ne sînt mai pe plac figurile delicate și suave decît scelerații producători de efecte dramatice. Primele pot în-

treprinde și determina conversiuni, celelalte înspăimîntă. Dar spaima nu vindecă egoismul, îl mărește.

Credem că misiunea artei ține de sentiment și de iubire, că romanul de azi ar trebui să înlocuiască parabola și apologul din epocile naive și că artistul are o misiune mai generoasă și mai poetică decît aceea de a propune cîteva măsuri de precauție și de conciliere pentru atenuarea groazei pe care tablourile zugrăvite de el o inspiră. Scopul său ar trebui să fie acela de a trezi dragostea față de obiectele preocupării sale și nu i-aș aduce nici o învinuire, dacă, la nevoie, le-ar înfrumuseța puțin.

Arta nu este un studiu al realității pozitive, ci o căutare a adevărului ideal, iar *Vicarul din Wakefield* [1] a fost o carte mai utilă și mai prielnică sufletului decît *Țăranul pervertit* și *Legăturile primejdioase* [2].

Cititorule, iartă-mi aceste considerații și primește-le în chip de prefață. Nu mai există nici una în istorioara pe care o voi povesti și care va fi atît de scurtă și atît de simplă încît am simțit nevoia să îmi cer scuze cu anticipație, spunînd ce anume gîndesc despre povestirile teribile.

Pornind de la un plugar, m-am lăsat furată de această digresiune. Tocmai povestea unui plugar intenționam să v-o spun și vă voi spune-o numaidecît.

II

La arat

După ce privisem îndelung și cu o adîncă melancolie plugarul lui Holbein, mă plimbam pe cîmp, cu gîndul la viața plaiurilor și la soarta țăranului. Desigur, e trist să-ți istovești puterile și zilele scormonind măruntaiele acelui pămînt îndărătnic, căruia trebuie să-i smulgi comorile fecundității, atunci cînd, la sfîrșitul zilei, o bucată din cea mai neagră și mai amară pîine e singura răsplată și singurul cîștig după o muncă atît de aspră. Bogățiile care acoperă pămîntul, recoltele, fructele, vitele acestea mîndre care se îngrașă în ierburi înalte sînt proprietatea cîtorva și instrumentele trudei și robiei celor mulți. Omul dedat lenei nu îndrăgește, în general, pentru ele însele, nici cîmpurile, nici pășunile, nici priveliștile naturii, nici animalele semețe care trebuie să se prefacă în monezi de aur pentru folosul lui. Omul dedat lenei vine la țară ca să găsească un strop de aer curat și de sănătate, apoi pleacă să risipească în marile orașe rodul muncii vasalilor săi.

Iar omul truditor e prea împovărat, prea nefericit și prea îngrozit de ziua de mîine ca să se poată bucura de frumusețea naturii și de farmecul vieții rustice. Și pentru el cîmpurile de aur, pășunile minunate, animalele superbe înseamnă tot saci cu bani din care, însă, nu-i va revenî decît o mică parte, neîndestulătoare pentru nevoile lui, și totuși e silit să umple în fiecare an sacii blestemați ca să-și mulțumească stăpînul și să-și plătească dreptul de a-și duce zilele ca vai de lume pe moșia acestuia.

Dar natura rămîne veșnic tînără, frumoasă și darnică. Își revarsă poezia și frumusețea peste toți oamenii, peste toate plantele lăsate să crească în voia lor. Doar ea cunoaște secretul fericirii, nimeni n-a știut să i-l fure. Cel mai fericit dintre oameni ar fi acela care, stăpîn pe meseria sa, muncind cu mîinile lui, găsindu-și mulțumirea și libertatea în exercitarea inteligentei sale energii, ar avea răgazul de-a trăi cu inima și cu mintea, de a înțelege propria lui lucrare și de a o iubi pe cea a lui Dumnezeu. Artistul cunoaște bucurii de acest soi în contemplarea și redarea frumuseților naturii, dar văzînd suferința oamenilor care trăiesc în acest paradis al pămîntului, artistul cu inimă dreaptă și omenoasă se simte tulburat în bucuria lui. Fericirea ar fi deplină cînd spiritul, inima și brațele lucrînd laolaltă sub ochiul Providenței, o sfîntă armonie ar domni între generozitatea lui Dumnezeu și încîntarea sufletului omenesc. Doar atunci pictorul de alegorii ar putea înlocui moartea jalnică și spăimîntătoare, păsind peste brazdă cu

[1] Roman de O. Goldsmith (1766), al cărui erou își păstrează credința și bunătatea în ciuda grelelor încercări prin care e nevoit să treacă.

[2] *Le Paysan perverti* de Restif de la Bretonne (1775) și *Les Liaisons dangereuses* de Choderlos de Laclos (1782), unde e descrisă corupția secolului al XVII-lea, în contrast cu idealismul *Vicarului din Wakefield*.

biciul în mînă, cu un înger luminos, semănînd cu dărnicie, pe brazda fumegîndă, grîul binecuvîntat.

Visul unei existențe blînde, libere, poetice, harnice și simple a țăranului, nu e atît de greu de imaginat încît să-l izgonim printre himere. Cuvintele triste și odihnitoare ale lui Virgiliu: „O, fericitul țăran, de și-ar cunoaște fericirea"![1] conțin un regret; dar, ca orice regret, ele sînt în același timp o profeție. Va veni o zi cînd plugarul va putea fi și artist, dacă nu pentru a exprima (lucru, care, atunci va avea puțină importanță) măcar pentru a simți frumosul. Oare nu are el încă de pe acum, sub formă de instinct și de nedeslușită visare, misterioasa intuiție a poeziei? La cei ocrotiți azi de un dram de belșug, cărora valul nenorocirilor nu le retează dezvoltarea morală și intelectuală, fericirea deplină, simțită și prețuită, este într-o stare elementară; iar dacă din sînul suferinței și trudei, s-au și ridicat pînă acum glasurile unor poeți, de ce am spune că munca făcută cu brațele exclude funcțiile sufletului? Desigur, această excludere este rezultatul general al muncii excesive și al mizeriei negre; dar să nu susținem că atunci cînd omul va munci cumpătat și cu folos nu vor exista decît lucrători și poeți proști. Cel care găsește bucurii nobile în sentimentul poeziei este un poet adevărat, chiar dacă n-a scris un vers în viața lui.

Gîndurile mele se înlănțuiau astfel și nu-mi dădeam seama că încrederea în capacitatea de educare a omului era întărită în mine de influențele exterioare. Pășeam pe marginea unui cîmp pe care țăranii tocmai îl pregăteau pentru semănat. Aria era la fel de vastă ca aceea din gravura lui Holbein. Peisajul, vast și el, încadra în linii mari de verdeață, înroșită nițel de apropierea toamnei, terenul larg de un brun puternic unde ploile lăsaseră, în cîteva brazde, dîre de apă cărora soarele le dădea strălucirea unor dantele de argint. Ziua era luminoasă și caldă, iar pămîntul, proaspăt răscolit de brăzdarele plugurilor, răspîndea aburi ușori. În susul arăturii, un bătrîn cu umeri largi și chip aspru, ce aminteau de țăranul lui Holbein, ale cărui veșminte nu trădau, însă, mizeria, își împingea cu un aer grav

[1] O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas. (*Georgice*, II, 458—9.)

plugul de formă arhaică, tras de doi boi liniștiți, de culoare ușor gălbuie, adevărați patriarhi ai cîmpiei, înalți, mai mult slabi, cu coarnele lungi și răsucite, muncitori bătrîni pe care o îndelungată obișnuință i-a înfrățit, cum se spune prin satele noastre, și care, unul în lipsa celuilalt, refuză să muncească alături de vreun alt tovarăș, pierind uciși de tristețe. Cei care nu cunosc viața la țară socotesc că prietenia boului pentru perechea lui de jug e o simplă poveste. Să vină să vadă în fundul grajdului un biet animal slăbănog, vlăguit, lovindu-și cu coada neliniștită coastele descărnate, întorcîndu-și cu spaimă și scîrbă capul de la hrana ce i se aduce, ținîndu-și privirea mereu ațintită spre ușă, zgîriind cu copita locul gol de alături, mirosind jugul și hamurile purtate de tovarășul lui și chemîndu-l neîncetat prin mugete sfîșietoare. Boarul va spune îndată: „Perechea asta de boi e pierdută; fratele lui a murit, iar ăsta n-o să mai muncească. Ar trebui îngrășat pentru tăiere; dar nu vrea să mănînce și curînd o să moară de foame".

Bătrînul plugar lucra încet, în tăcere, fără eforturi inutile. Blîndul lui atelaj nu se grăbea nici el; dar, mulțumită înlănțuirii desăvîrșite a mișcărilor, de nimic abătute, și cheltuirii cumpătate și susținute a forțelor, brazda lui era arată la fel de iute ca a fiului său, care, ceva mai departe, mîna patru boi mai puțin puternici, pe un pămînt mai dur și mai pietros.

Dar după o clipă mi-a atras atenția o priveliște într-adevăr încîntătoare, un subiect vrednic de a fi pictat. În cealaltă parte a terenului arabil, un bărbat tînăr și chipeș conducea un atelaj nemaipomenit: patru perechi de animale tinere, de o culoare întunecată, pe alocuri de un negru-roșcat cu reflexe purpurii, cu frunțile acelea scurte și acoperite de cîrlionți specifice taurilor sălbatici — cu ochi mari și cumpliți, cu mișcări neașteptate, muncind nervos și sacadat — ce nu s-au obișnuit cu jugul, supunîndu-se, dar fremătînd de furie în fața noii dominații. Aceștia sînt așa-numiții boi proaspăt înjugați. Omul ce-i mîna trebuia să desțelenească un lot părăsit, unde pînă nu de mult fusese pășune, plin de butuci seculari, muncă de atlet, căreia energia, tinerețea și cele opt animale aproape sălbatice, de abia îi puteau face față.

Un copil de șase-șapte ani frumos ca un înger, purtînd pe umeri o piele de miel care-l făcea să semene cu sfîntul Ion Botezătorul, așa cum l-au înfățișat pictorii Renașterii, păștea pe o brazdă alături de plug și mîna boii cu o nuia lungă și subțire, prevăzută cu o țepușă foarte puțin ascuțită. Animalele mîndre fremătau sub mînuța copilului și făceau să scîrțîie jugurile și curelele, iar oiștea să se clatine zdravăn. De cîte ori brăzdarul se oprea într-o rădăcină, plugarul striga cu voce puternică fiecare vită pe nume, mai mult ca să le domolească decît să le aţîţe ; căci boii, întărîtați de brusca rezistență, săreau, răscoleau pămîntul cu picioarele lor bifurcate și s-ar fi aruncat în lături tîrînd plugul de-a curmezișul cîmpiei, dacă glasul tînărului și țepușa nu i-ar fi ținut locului pe primii patru, în timp ce copilul îi stăpînea pe ceilalți patru. Striga și el, sărăcuțul, cu o voce pe care ar fi dorit-o înfricoșătoare și care rămînea blîndă ca și chipul lui îngeresc. Toate erau încîntătoare prin forța sau grația lor : peisajul, bărbatul, copilul, taurii înjugați ; și, în ciuda acelei lupte înverșunate, în care pămîntul era învins, un sentiment de împăcare și liniște adîncă plutea deasupra tuturor. Cînd piedica era înfrîntă și atelajul își reîncepea mișcarea egală și solemnă, plugarul, a cărui violență prefăcută nu era decît exercițiu de forță și risipă de muncă, își recîștiga de îndată acea seninătate a sufletelor simple și își privea cu bucurie părintească băiatul care, întorcîndu-și capul, îi zîmbea. Apoi vocea bărbătească a tînărului cap de familie intona cîntecul solemn și trist pe care tradiția străveche a locurilor îl lasă moștenire nu tuturor plugarilor, ci doar celor mai iscusiți în arta de-a aţîţa și potoli avîntul boilor în jug. Cîntecul, a cărui origine a fost pesemne socotită sacră, și căruia, în vremurile mai vechi, trebuie să i se fi atribuit puteri misterioase, a rămas renumit pînă azi pentru însușirea de-a îmbărbăta aceste animale, de-a le potoli furia și de-a risipi urîtul trudei lor nesfîrșite. Nu ajunge să știi să-i mîni trăgînd o brazdă cu desăvîrșire dreaptă, să le ușurezi povara ridicînd ori înfigînd la țanc fierul în pămînt ; ești un plugar desăvîrșit doar dacă te pricepi să le cînți boilor, iar aceasta-i o știință aparte care cere un anume gust și anume mijloace.

Cîntecul nu e, la drept vorbind, decît un fel de recitativ întrerupt și reluat după plac. Forma neregulată și intonațiile false, potrivit regulelor artei muzicale, îl fac întraductibil. Ceea ce nu înseamnă că nu e minunat acest cîntec, atît de potrivit cu felul muncii pe care o acompaniază, cu înfățișarea boului, cu liniștea meleagurilor agreste, cu simplicitatea oamenilor care-l rostesc, încît nici un geniu străin de munca pămîntului nu l-ar fi putut născoci și nimeni în afară de *iscusitul plugar* din locurile acestea n-ar putea să-i dea glas. În răstimpurile cînd aratul e singura muncă și singura mișcare a acestor cîmpuri, cîntecul acesta așa de blînd și de puternic se înalță ca o voce a brizei, de care sunetul ei aparte o apropie întrucîtva. Nota ultimă a fiecărei fraze, prelungă, tremurată și de o forță nemaipomenită, se înalță cu un sfert de ton, intrînd sistematic în falset. Lucrul e barbar, dar de un farmec nespus, și cînd te-ai obișnuit să-l asculți e cu neputință să-ți mai închipui că un alt cîntec s-ar putea ridica la ceasurile și în locurile acelea, fără a stînjeni armonia.

Se întîmpla, așadar, să am sub ochi o priveliște opusă celei a lui Holbein, deși scena era asemănătoare. În locul unui bătrîn trist, un bărbat tînăr și vesel ; în locul unui atelaj de cai slăbănogi și istoviți, o cvadrigă dublă de boi zdraveni și nărăvași ; în locul morții, un copil frumos ; în locul unei imagini a deznădejdii și a ideii de nimicire, o scenă plină de energie și credință în fericire.

Și atunci catrenul franțuzesc *În sudoarea frunții tale* etc. și *O fortunatos... agricolas* de Virgiliu mi-au revenit deodată în minte, și văzînd această minunată pereche, bărbatul și copilul, unind grația și forța și săvîrșind în împrejurări atît de poetice o muncă plină de măreție și solemnitate, o milă adîncă amestecată cu un respect involuntar au pus stăpînire pe mine. Fericit e plugarul ! da, desigur, așa aș fi, în locul lui, dacă brațul meu prinzînd puteri dintr-odată, și pieptul meu devenind vînjos, ar putea smulge rodul naturii și ar putea-o cînta, fără ca ochii mei să înceteze de-a vedea și mintea de-a înțelege armonia culorilor și a sunetelor, gingășia tonurilor și grația conturelor, într-un cuvînt frumusețea tainică a lucrurilor ; și, mai cu seamă, fără ca inima mea să se desprindă de sentimentul divin ce a vegheat nemuritoarea, sublima creație.

Dar, vai! bărbatul acesta n-a înțeles niciodată misterul frumuseții, iar copilul nu-l va înțelege nici el niciodată!... Departe de mine gîndul că nu sînt superiori animalelor pe care le stăpînesc și că nu au, din cînd în cînd, un soi de revelație extatică ce le risipește oboseala și le adoarme necazul! Văd pe frunțile lor nobile pecetea lui Dumnezeu, căci ei sînt cei care s-au născut regi ai pămîntului, nu aceia care au plătit ca să-l posede. Dovada că ei știu că este așa o aduce faptul că nu pot fi dezrădăcinați cu ușurință, că iubesc acest pămînt udat cu sudoarea lor, că țăranul adevărat moare de inimă rea cînd haina ostășească îl poartă departe de cîmpul unde s-a născut. Dar acestui om îi lipsește o parte din bucuriile mele, bucurii imateriale ce i s-ar fi cuvenit cu prisosință lui, muncitorului mărețului templu pe care numai vastitatea cerului îl poate cuprinde. Lui îi lipsește conștiința acestui sentiment. Celor ce l-au hărăzit constrîngerii, încă de pe cînd se afla în pîntecele mamei, fiindu-le cu neputință să-i ia visarea, i-au luat cugetarea.

Ei bine, chiar așa, nedesăvîrșit și condamnat la o copilărie veșnică, e mai frumos decît cel căruia cunoașterea i-a înăbușit sensibilitatea. Nu sînteți mai presus de el, voi, cei ce vă credeți învestiți cu dreptul legitim și imprescriptibil de a-i comanda, căci greșeala cumplită în care ați căzut dovedește că în voi spiritul a ucis inima, și că sînteți cei mai schilozi și mai orbi dintre oameni! ...Simplitatea sufletului său mă încîntă mai mult decît strălucirea înșelătoare a sufletului vostru; și dacă aș povesti viața acestui om, plăcerea de a scoate la lumină ce e gingaș și emoționant în ea ar fi mai mare ca meritul vostru de a reda abjecțiunea în care rigorile și disprețul preceptelor voastre sociale îl pot arunca.

Cunoșteam bărbatul cel tînăr și copilul frumos, știam povestea lor, căci aveau o poveste, oricine o are pe a sa, și oricine ar putea captiva prin romanul propriei lui vieți, dacă l-ar înțelege... Deși țăran și simplu plugar, Germain își înțelesese îndatoririle și sentimentele. Mi le istorisise naiv, limpede, și îl ascultasem cu interes. Privindu-l vreme îndelungată muncind, mă întrebam dacă povestea lui n-ar trebui scrisă, deși era o poveste la fel de simplă,

de dreaptă și de lipsită de podoabe ca brazda trasă de plugul lui.

Anul viitor, brazda aceasta va fi astupată și acoperită de alta nouă. Așa apare și dispare urma celor mai mulți oameni pe cîmpul umanității. O mînă de pămînt o șterge, și brazdele săpate de noi urmează unele altora ca mormintele în cimitir. Nu prețuiește oare brazda plugarului cît a trîndavului care are totuși un nume, un nume ce va rămîne dacă din pricina cine știe cărei ciudățenii sau absurdități, posesorul face un pic de zgomot în lume?...

Să smulgem, dacă e cu putință, din neantul uitării, brazda lui Germain, *iscusitul plugar*. Neștiind nimic despre această istorie, lui nu-i va păsa de ea; însă încercarea de a o povesti îmi va fi făcut mie o oarecare bucurie.

III

Moș Maurice

— Germain, îi spuse într-o zi socrul său, vrei, nu vrei, trebuie să te hotărăști să-ți iei nevastă. Iaca, se împlinesc doi ani de cînd ai rămas văduv de fiica mea și fiul tău cel mare are șapte ani. Te apropii de treizeci de ani, și doară tu știi că pe la noi un bărbat trecut de anii ăștia e socotit prea în etate ca să-și mai întemeieze o familie. Ai trei copii frumoși și pîn-acu nu ne-a fost greu să-i creștem. Baba mea și noru-mea au văzut de ei cum s-au priceput mai bine și i-au iubit cum se cădea să-i iubească. Iaca, Petit-Pierre e pe jumătate scos din nevoi. A început să mîne boii binișor, are destulă minte ca să păzească vitele pe cîmp și e destul de voinic ca să poată duce caii la adăpat. Așadar, nu el ne dă de lucru ci ăilalți doi, care și ei ni-s dragi — Dumnezeu ni-e martor — dar care, sărmanii de ei, ne dau în anul ăsta prea multe griji. De la o zi la alta, noru-mea trebuie să nască și mai are încă unu mic în brațe. Cînd cel pe care-l așteptăm o veni pe lume, ea n-o să mai poată vedea de micuța Solange și mai cu seamă de

Sylvain al tău, care n-are încă patru ani și nu stă locului nici ziua, nici noaptea. Are sîngele iute, ca al tău, o să iasă din el un plugar bun, dar acu e un copil năzdrăvan, și baba mea nu mai aleargă atît de repede, ca să-l poată prinde cînd fuge spre baltă, ori cînd se aruncă sub picioarele vitelor. Și-apoi, vine copilu pe care noră-mea o să-l aducă pe lume. Cel dinaintea lui o să cadă pentru un an pe puțin în grija femeii mele. Așadar, copiii tăi ne îngrijorează și ne împovărează. Nouă nu ne este pe plac să vedem copiii lăsați fără îngrijire, și cînd ne gîndim la relele care li se pot întîmpla din lipsă de supraveghere, nu mai avem tihnă. Ție îți trebuie așadar o nevastă, iar mie o altă noră. Ia aminte la ce ți-am zis, fătul meu. Eu ți-am mai vorbit despre lucrul ăsta și-n alte dăți, vremea trece, anii nu te așteaptă. Pentru copiii tăi, și pentru noi cei care dorim bună rînduială în casă, să te însori cît mai curînd cu putință.

— Ei bine, taică, răspunse ginerele, dacă asta vă este voia, m-oi supune, dar n-am să vă ascund că lucru ăsta o să mă umple de durere. Mă duc la însurătoare ca la înec. Omul știe ce-a pierdut, nu ce găsește. Am avut ca nevastă o femeie frumoasă, blajină, curajoasă, bună, bună cu părinții ei, bună cu pruncii, bună la munca pe ogor, ca și în casă, îndemînatică, într-un cuvînt bună la toate. Și cînd mi-ați dat-o și am luat-o, nu ne-am învoit s-o dau uitării de-aș avea nefericirea s-o pierd.

— Ceea ce grăiești, sînt vorbe spuse din inimă, Germain, continuă moș Maurice, știu că ai iubit-o pe fiică-mea, că ai făcut-o fericită, și că de-ai fi putut mulțumi moartea, murind tu în locul ei, Catherine ar fi la ceasul acesta în viață, iar tu la cimitir. Ea merita s-o iubești cum ai iubit-o, și așa cum tu nu cerci a-ți alina durerea, nu ne-o putem alina nici noi pe-a noastră. Dară eu nu zic s-o dai uitării. Bunul Dumnezeu a vrut ca ea să ne părăsească, noi nu lăsăm să treacă nici o zi fără a-i spune, prin rugăciunile noastre, prin gîndurile noastre, prin vorbele și prin faptele noastre că-i respectăm amintirea și că sîntem amărîți de plecarea ei. Dar dacă ea ți-ar putea vorbi de pe ceea lume, și te-ar putea face să-i cunoști vrerea, ți-ar porunci să cauți o mamă pentru micuții ei orfani. Așadar trebuie să găsim o femeie care să fie vrednică a-i lua locul.

N-o să fie prea lesne. Dar nici cu neputință. Și cînd ți-om găsi-o, ai s-o iubești, tot atîta cît ai iubit-o pe fiică-mea, deoarece tu ești un om cinstit și ai să-i fii recunoscător că ne ajută și că-ți iubește copii.

— Bine, taică, spuse Germain, am să vă împlinesc voia, cum v-am împlinit-o întotdeauna.

— E drept, fătul meu, că totdeauna ai dat ascultare bunelor povețe ale capului de familie. Să ne sfătuim laolaltă cum s-o alegem pe aceea ce ți-o deveni nevastă. Mai întîi, eu nu-s de părere c-ar fi bine să iei o femeie prea tînără. Nu de așa ceva ai nevoie. Tinerețea e ușuratică și deoarece a crește trei copii nu-i o treabă ușoară, mai cu seamă cînd sînt făcuți cu altă femeie, trebuie să găsești un suflet tare cuminte și tare blajin, o femeie care să pună umăru la muncă. Dacă femeia n-are o vîrstă apropiată de a ta, n-o să aibă destulă judecată ca să primească asemenea sarcini. O zice că ești prea bătrîn și că pruncii tăi sînt prea mici. Ea s-o jelui, și copiii tăi or suferi.

— Iaca lucru care-mi dă griji, taică. Dacă s-ar întîmpla ca bieții micuți să fie oropsiți, bătuți și năpăstuiți?

— Ferească Domnul, reluă moș Maurice, doar pe la noi muierile rele sînt mai rare ca alea bune, și ar trebui să fii zălud ca să nu pui mîna pe a mai potrivită.

— E adevărat, taică; în ținutul nostru sînt fete bune. Bunăoară, e Louise, Sylvaine, Claudie, Marguerite... pe scurt, pe care o doriți de-alde dumneavoastră.

— Domol, domol, fătul meu, toate fetele astea sînt ori prea tinere, ori prea sărace... ori prea frumoase. Că doară, la urma urmei, și la asta trebuie să cugeți, fătul meu. O femeie frumoasă nu e totdeauna tot atîta de așezată ca o alta.

— Așadar, vrerea dumneavoastră este să iau una urîtă, spuse Germain, oarecum tulburat.

— Nu, nici urîtă să nu fie, că doară această femeie ți-o dărui alți prunci, și nu e-n lume mai mare amărăciune decît să ai copii urîți, plăpînzi și bolnăvicioși, ci o femeie încă în floarea vîrstei, sănătoasă, care să nu fie nici frumoasă, nici urîtă, tare bine ți s-ar potrivi.

— Văd, taică, spuse Germain, zîmbind cu tristețe, că pentru a o avea așa cum vă este dorința, ar trebui să se

nască una anume pentru mine. Cu atît mai mult cu cît nu doriți să fie săracă, iar bogătane nu sînt lesne de găsit, mai cu seamă pentru un văduv.

— Dar dacă și ea o fi tot vădană, Germain ? O vădană fără copii și cu oarecare dare de mînă ?

— Deocamdată, eu nu cunosc nici una pe-aci, prin parohia noastră.

— Nici eu, dar or fi prin alte părți.

— Aveți pe cineva în vedere, taică ? De-i așa, aștept să-mi spuneți.

IV

Germaine, iscusitul plugar

— Da, am pe cineva în vedere, răspunse moș Maurice. E din neamul lui alde Leonard, văduva unuia Guérin, care locuiește la Fourche.

— Eu nu cunosc nici femeia, nici comuna, răspunse Germain resemnat, dar din ce în ce mai abătut.

— O cheamă Catherine ca și pe răposata.

— Catherine ? Am să fiu bucuros să rostesc numele ăsta : Catherine ! Și totuși, de n-oi putea-o iubi tot atîta ca pe cealaltă, mai îndurerat oi fi și mi-oi aminti de ea și mai des.

— Eu îți zic c-ai să prinzi drag de ea. E o femeie destoinică și are inimă bună. N-am mai văzut-o de multă vreme, și pe atunci nu era fată urîtă. Că nu mai e tînără, are treizeci și doi de ani. E dintr-un neam bun, toți oameni cumsecade, și are o bucată de pămînt care face vreo 8—10.000 de franci, pe care l-ar vinde bucuroasă ca să cumpere altul în locul unde o fi să-și întemeieze o gospodărie. Ea vrea să se mărite și-s încredințat că de i-ar fi pe plac firea ta, n-ar zice ba să te ia de bărbat.

— Așadar, ați pus totul la cale ?

— Da, afară de vrerea voastră a amîndurora. Asta ați vedea cînd vă veți cunoaște. Taică-su mi-e un fel de rubedenie, și mi-a fost prieten de nădejde. Doară-l știi destul de bine pe moș Leonard.

— Da, l-am văzut cînd vorbea cu de-alde dumneavoastră la tîrg, și acu, la tîrgul din urmă, ați prînzit laolaltă. Așadar despre mine vorbeați atîta de mult.

— Fără îndoială. El se uita la tine cum îți vinzi vitele, și zicea că ești tare priceput, că ești chipeș, că pari a fi harnic și cu judecată. Și cînd i-am istorisit cum ți-e felul, și cît de bine te porți cu noi de opt ani de zile de cînd trăim laolaltă, fără să fi rostit vreodată o vorbă rea ori necugetată, și-a pus în gînd să te facă ginere. Lucrul ăsta mi-ar fi și mie pe plac, de ce-aș tăgădui — pentru numele bun pe care îl are, pentru cinstea familiei și pentru averea ei.

— Taică, eu văd că de-alde dumneavoastră țineți nițeluș și la avere.

— Fără îndoială că țin. Da, ce ? Tu nu ții la avere ?

— Țin și eu, dar numai ca să vă fiu pe plac. Doar știți că, în ceea ce mă privește, nu socotesc niciodată ce mi se cuvine, ori ce nu din cîștigurile noastre. Eu nu mă pricep să fac împărțeli, și nu mă duce capul la lucruri dintr-astea. Eu cunosc pămîntul, mă pricep la boi, la cai, la atelaje, la semințe, la treierat și la nutreț. Oile, via, grădinăritul, cîștigurile mici și cultura mai gingașă, știți bine că ele-s în grija fiului dumitale și că eu nu prea mă amestec. Cît privește banul, eu n-am ținere de minte, și-s mai bucuros să dau tot, decît să mă sfădesc că ăsta e al meu și ăsta e al tău. M-aș teme să nu mă înșel și să nu cer ce nu mi se cuvine, și dacă treburile n-ar fi limpezi, n-aș ști nicicum s-o scot la capăt.

— Cu atît mai rău, fătul meu, iată de ce aș dori să găsești o femeie cu judecată care să-mi ia locul atunci cînd eu n-oi mai fi. Tu n-ai vrut niciodată să-ți arunci ochii prin socotelile noastre, și lucrul ăsta ți-ar putea aduce necazuri cu fiu-meu, atunci cînd eu n-oi mai fi să dau fiecăruia cît i se cuvine.

— Doresc să trăiești ani mulți, taică. Dar să nu-ți faci griji pentru ce-o să fie în urma dumitale. Eu unu nu m-oi sfădi niciodată cu fiul dumitale. Am încredere în Jacques, așa cum am în dumneata și deoarece eu n-am nimic al meu și tot ce mi s-ar cuveni îmi vine din partea fiicei dumitale și aparține copiilor noștri, pot fi liniștit și dumneata de

asemenea. Jacques n-o să se apuce să despoaie copiii soră-si pentru ai lui, deoarece și el îi iubește la fel și pe unii și pe alții.

— Asta-i așa cum spui, Germain, Jacques e un fiu bun, un frate bun, un om care iubește adevărul. Dar Jacques poate muri înaintea ta, înainte ca pruncii tăi să fie scoși din nevoi, și trebuie totdeauna s-avem grijă să nu lăsăm copiii minori fără un cap de familie care să-i îndrume și să judece neînțelegerile dintre ei. De nu-i așa, vin oamenii legii și se amestecă, îi fac să se-nvrăjbească și să-și mănînce toată averea prin judecăți. Așadar, noi nu trebuie să ne gîndim s-aducem în casa noastră încă o ființă, fie bărbat ori femeie, fără să ne spunem că, într-o bună zi, această ființă va trebui poate să supravegheze purtarea și treburile a treizeci de copii, nepoți, gineri și nurori... Nu putem ști cît se poate înmulți o familie, și cînd stupul e prea plin încît trebuie să roiască, fiecare vrea să-și ia mierea lui. Cînd te-am luat de ginere, măcar că fiică-mea era bogată și tu sărac, n-am ținut-o de rău că te-a ales. Te vedeam bun de muncă, și știam că cea mai mare bogăție pentru niște oameni de la țară ca noi e o pereche de brațe și o inimă ca a ta. Cînd un bărbat aduce așa ceva într-o familie, aduce destul. Dar cu o femeie, se schimbă treaba. Munca ei, în casă, e ca să păstreze, nu ca să dobîndească. Dealtminteri, acum cînd ești tată și cauți nevastă, trebuie să te gîndești că pruncii tăi care s-or naște de-acuma încolo, neavînd nimic de așteptat din moștenirea celor din prima ta căsătorie, s-ar afla în mizerie dacă tu ai închide ochii și dacă femeia ta nu și-ar avea și ea averea ei. Și-apoi copiii cu care vei mări familia noastră vor fi și ei niște guri de hrănit. Dacă lucrul ăsta ar cădea în grija noastră, noi i-am hrăni, de bună seamă, și fără a ne jelui. Dar bunăstarea tuturor ar scădea, și primii copii ar avea și ei de suferit. Cînd familiile sporesc prea mult, fără ca și bunurile să crească în aceeași măsură, sărăcia bate la ușă, oricît ai ști cerca s-o înfrunți. Iată ce aveam de spus, Germain, cîntărește vorbele mele, și caută să fii pe placul văduvei Guérin, căci buna ei purtare și avere vor aduce aci ajutor la timpul acesta și tihnă la timpul ce va veni.

— Fie, taică. Oi cerca să-i fiu și să-mi fie și ea pe plac.

— Pentru asta, trebuie s-o vezi și să te duci pe la ea.

— La ea în comună? La Fourche? E departe de-aci, taică, și la timpul ăsta n-avem răgaz să plecăm nicăieri.

— Cînd e vorba de o căsătorie din dragoste, pripa nu-i bună. Dar cînd e o căsătorie făcută prin înțelegere între două ființe care n-au toane și știu care le este voia, lucrul se hotărăște repede. Miine e sîmbătă. Ai să-ți scurtezi ziua de muncă și-ai să pleci la ceasurile două după-amiază. Ai să ajungi la Fourche, noaptea; luna e plină la ceasul acela, drumurile-s bune, și nu ai de mers mai mult de trei leghe. E aproape de Magnier. Dealtminteri ai să iei iapa.

— Mi-ar fi drag să merg pe jos, pe timpul ăsta răcoros.

— Da, dar iapa e frumoasă, și un pețitor care sosește călare e mai falnic. Ai să-ți pui hainele cele noi și-ai să-i duci un plocon frumos, niște vînat, lui moș Leonard. Ai să te duci din partea mea, ai să stai de vorbă cu el, ai să petreci ziua de duminică împreună cu fiică-sa și-ai să te întorci acasă, cu un da ori cu un nu, luni dimineața.

— Așa am să fac, răspunse Germain calm; și totuși numai calm nu era.

Germain trăise totdeauna cum trăiesc țăranii harnici. Căsătorit la vîrsta de douăzeci de ani, el nu iubise decît o singură femeie în viața lui, iar de cînd rămăsese văduv, deși avea o fire năvalnică și veselă, nu rîsese și nu se distrase cu nimeni altcineva. El purtase cu credință o adîncă părere de rău în inimă, și nu fără teamă și fără tristețe ceda socrului său. Dar socrul își condusese întotdeauna familia cu înțelepciune, și Germain, care se devotase țelurilor comune și, în consecință, celui care le întruchipa — capului familiei — nu concepea că s-ar putea răzvrăti împotriva unui raționament sănătos, împotriva intereselor tuturor.

Dar era mîhnit. Puține erau zilele cînd nu-și plîngea nevasta în taină, și deși singurătatea începea să-l apese, era mai speriat de gîndul de a-și face un nou cămin, decît dornic de a se scăpa de amărăciunea care-l copleșea. Își spunea — dar nedeslușit — că o nouă iubire, venind așa, pe neașteptate, l-ar putea mîngîia, deoarece iubirea, altcum, nu mîngîie. N-o găsești atunci cînd o cauți; vine spre noi atunci cînd n-o așteptăm. Acel bine socotit proiect de căsătorie pe care i-l prezenta moș Maurice, acea logodnică necunoscută, și poate chiar tot binele care se spunea

despre judecata și virtutea ei, îi dădeau de gîndit. Și porni dus pe gînduri, ca omul ce nu are prea multe idei care să se ciocnească între ele, adică neformulînd pentru sine argumente care să-l îndemne la rezistență și egoism, încercînd însă o durere surdă și lăsîndu-se în voia unui rău pe care trebuia să-l accepte.

Între timp, moș Maurice se întorsese la fermă, iar Germain, în ceasurile dintre amurg și căderea serii, se îndeletnicea cu astupatul spărturilor, pe care le făcuseră oile, la marginea unui gard vecin. Ridica ramurile de mărăcini și le proptea cu bulgări de pămînt, în timp ce sturzii gîngureau în crîngul învecinat poruncindu-i parcă să se grăbească, nerăbdători să vină să-i cerceteze lucrarea.

V

Mătușa Guillette

Moș Maurice găsi acasă la el o vecină bătrînă care venise să stea de vorbă cu femeia lui și totodată să-i ceară jeratic pentru a-și aprinde focul.

Mătușa Guillette locuia într-o colibă sărăcăcioasă la cîțiva pași de fermă. Dar era o femeie harnică și dîrză. Coliba îi era curată și bine întreținută, iar veșmintele, cîrpite cu grijă, vesteau respectul de sine în ciuda sărăciei.

— Ai venit să iei focul de seară, mătușă Guillette ? îi spuse moșneagul. Mai ai trebuință de ceva ?

— Nu, moș Maurice, răspunse ea ; deocamdată, de nimica. Eu nu-s miloagă, doară știți, și nu caut să mă folosesc de bunătatea prietenilor mei.

— Asta, așa-i. Dar prietenii dumitale sînt gata să-ți sară-n ajutor.

— Tocmai vorbeam cu nevasta dumitale și-o întrebam dacă Germain s-a hotărît să-și ia altă nevastă.

— Dumneata nu ești o guralivă, răspunse moș Maurice, pot vorbi în fața dumitale fără să mă tem c-or ieși vorbe.

Așa că vă spun, femeii mele și dumitale, că Germain s-a hotărît. Pleacă mîine la Fourche.

— Cu atît mai bine, spuse mătușa Maurice. Bietul băiat ! Deie Domnul să găsească o femeie tot atîta de bună și de ispravă ca și el.

— A, pleacă la Fourche ? întreabă mătușa Guillette. Iacă-tă cum s-a nimerit. Sînt tare bucuroasă, și deoarece m-ai întrebat mai adineauri dacă am trebuință de ceva, îți-oi spune, moș Maurice, ce bine mi-ai putea face.

— Spune, mătușă !

— Aș vrea ca Germain s-o ia și pe fiică-mea cu el.

— Unde ? La Fourche ?

— Nu la Fourche, ci la Ormeaux, unde-o să rămînă pînă la sfîrșitul anului.

— Cum, spuse mătușa Maurice, te desparți de fiica dumitale ?

— Trebuie negreșit să intre la stăpîn și să cîștige și ea ceva. Sîntem destul de amărîte, și eu și ea, bietul copil. Nu ne-am putut hotărî să ne despărțim la Sfîntul Ion ; dar iată că de Sfîntul Martin a găsit un loc bun de ciobăniță la fermele din Ormeaux. Fermierul s-a abătut mai deunăzi pe-aci, cînd s-a întors de la tîrg. A văzut-o pe fiică-mea Marie care păzea alea trei oi ale noastre, acolo pe pajiștea comunei. „Nu prea dai în brînci de treabă, fetițo, i-a spus el. Și trei oi pentru o ciobăniță nu înseamnă nimic. Nu vrei să păzești o sută ? Te iau cu mine. Ciobănița de la noi s-a bolnăvit și s-a dus acasă la părinți ei, iar dacă vrei să vii la noi înainte de-a trece săptămîna, ai să primești cincizeci de franci pentru cît a mai rămas din an, adică pînă la Sfîntul Ion". Copila a zis că nu, dar nu s-a putut opri să nu se tot gîndească la ceea ce i se propusese și să-mi spună cînd, întorcîndu-se acasă seara, m-a văzut amărîtă și cu gîndul la iarna care-o să fie aspră și lungă, deoarece anul ăsta cocorii și gîștele sălbatice au pornit cu o lună mai devreme de cum le este obiceiul. Am jelit amîndouă și pînă la urmă ne-am făcut curaj. Ne-am spus că nu putem rămîne împreună deoarece de pe peticul nostru de pămînt nu are ce mînca decît o singură gură. Și cum Marie s-a făcut mare (iat-o că împlinește șaisprezece ani) tre-

buie să facă și ea ca celelalte fete, să-și cîștige pîinea și s-o ajute pe biata ei mamă.

— Mătușă Guillette, spuse bătrînul plugar, de-ai avea trebuință numai de cei cincizeci de franci ca să ieși din impas și să nu mai fi nevoită să-ți trimiți copilul prin străini, ți-aș face rost de ei, cu toate că cincizeci de franci pentru niște oameni ca noi înseamnă destul de mult. Dar în tot ce face omul e bine să-și întrebe și mintea și inima. Scăpînd de vitregia iernii ăsteia, nu scapi de vitregia celei ce-o veni, și cu cît fiica dumitale o șovăi să ia o hotărîre, cu atîta și ea și dumneata veți avea mai mult de suferit la gîndul despărțirii. Mica Marie se face mare și voinică și la dumneata în bătătură n-are la ce pune umărul. Acasă, s-ar putea deprinde cu lenevia...

— O, nu mă tem eu de-așa ceva, răspunse mătușa Guillette. Marie e inimoasă și nu se teme de muncă. Nu stă o minută cu brațele încrucișate și cînd n-avem ce munci, curăță și freacă amărîtele noastre de hîrburi pînă le face lucitoare ca oglinda. E o copilă ca un bulgăre de aur, și-aș fi fost mai mulțumită dacă se tocmea ciobăniță la dumneavoastră decît să plece atîta de departe și la niște oameni pe care nu-i cunosc. Ați fi tocmit-o la Sfîntul Ion, dacă ne-am fi putut hotărî ; dar acu, alde dumneavoastră ați tocmit oamenii de care aveți nevoie și-abia la anu, de Sfîntul Ion, ne-om mai putea gîndi la lucru ăsta.

— Eh, eu zic da din toată inima, Guillette. Și lucrul ăsta o să mă bucure. Dar pînă la vremea aceea, Marie ar face bine să se deprindă a sluji la alții.

— Da, de bună seamă. Sorții sînt aruncați. Fermierul din Ormeaux a venit s-o cheme în dimineața asta. Noi am zis da, și ea trebuie să plece. Numai că biata copilă nu cunoaște drumul și tare n-aș vrea s-o trimit singură la atîta depărtare. Ginerele dumneavoastră tot pleacă mîine la Fourche, poate s-ar învoi s-o ia cu dînsul. De nu mă-nșel, Fourche e chiar acolo, alături de ferma unde merge ea, după cîte-am aflat, că eu una n-am pus niciodată piciorul prin părțile acelea.

— E foarte aproape, și gineri-meu o s-o însoțească pînă acolo. Așa se și cuvine. Ar putea s-o ia pe cal lîngă el ca

să nu-și strice fata încălțămintea. Iacătă-l că vine la cină. Ascultă, Germain. Mica Marie, fata mătușii Guillette, s-a tocmit ciobăniță la Ormeaux. N-ai vrea s-o duci tu pînă acolo pe cal ?

— Da, răspunse Germain, care, deși abătut, era gata oricînd să-și ajute aproapele.

În lumea noastră, un asemenea lucru nu i-ar putea trece prin gînd nici unei mame — să încredințeze o fată de șaisprezece ani, unui bărbat de douăzeci și opt ; deoarece Germain n-avea decît douăzeci și opt de ani ; și deși, după mentalitatea ținutului, trecea drept vîrstnic pentru a-și întemeia o nouă familie, el era încă cel mai frumos bărbat din partea locului. Munca nu-l istovise și nici nu-l ofilise ca pe cei mai mulți dintre țăranii care au zece ani de plugărit în spate. Era destul de puternic ca să lucreze pămîntul încă vreo zece ani fără să pară bătrîn, și ar fi trebuit ca prejudecata în legătură cu vîrsta să fie foarte înrădăcinată în mentalitatea unei fete pentru ca aceasta să nu vadă că Germain are obrazul proaspăt, ochiul viu și albastru ca un cer de mai, gura trandafirie, dinții ca niște mărgăritare, trupul bine făcut și suplu, ca al unui cal tînăr care n-a fost pus încă la ham.

Dar castitatea moravurilor este o tradiție sacră în unele sate izolate de freamătul corupt al marilor orașe, și, dintre toate familiile din Belair, familia lui Maurice avea reputația de a fi cinstită și cumsecade. Germain pleca să-și caute nevastă ; Marie era încă prea copilă, și mai era și săracă, pentru ca Germain să-și plece privirea asupra ei. Dealtminteri, numai un om fără inimă și un ticălos ar fi putut nutri vreun gînd vinovat stînd alături de ea.

Pe moș Maurice nu l-a încercat nici cea mai mică îngrijorare văzîndu-l că ia lîngă el pe cal o fată atît de frumoasă ; mătușa Guillette socotea că l-ar fi jignit dacă l-ar fi rugat s-o respecte ca pe o soră ; Marie se urcă pe cal plîngînd în hohote, după ce-și îmbrățișase mama și prietenele de nenumărate ori. Germain, care era mîhnit din pricina propriilor lui necazuri, se arătă înduioșat de amărăciunea fetei, și porni la drum cu un aer îngîndurat, în timp ce vecinii, cu o fluturare de mînă, își luau rămas bun de la biata Marie, fără a se gîndi la nimic rău.

VI

Petit-Pierre

Cenușia era tînără, frumoasă și puternică. Și purta fără efort îndoita ei povară, culcîndu-și urechile și rozînd frîul ca o iapă mîndră și focoasă ce era.

Trecînd prin fața pajiștii ea își zări mama, care se numea bătrîna Cenușie, ea fiind tînăra Cenușie, și necheză în semn de rămas bun. Bătrîna Cenușie se apropie de gard zornăindu-și lanțurile cu care era priponită, și încercînd să alerge la marginea pajiștii pentru a-și urma fiica ; văzînd-o însă că pornește la trap, necheză și ea la rîndul ei, și rămase gînditoare, neliniștită, cu nările-n vînt, cu gura plină de iarbă, căci nu mai avea poftă s-o mănînce.

— Animalul ăsta, sărmanul, își cunoaște odrasla, spuse Germain, ca s-o abată pe micuța Marie de la gîndurile ei. Și asta mi-aduce aminte că nu l-am îmbrățișat pe Petit-Pierre al meu, înainte de plecare. Nu era acasă, poznașu. Aseară ținea morțiș să-i făgăduiesc c-o să-l iau cu mine. Un ceas întreg a plîns în patul lui. Azi-dimineață, iarăși, a încercat în fel și chip să mă înduplece. Oh, cît e de deștept și de iubitor ! Dar cînd a văzut că nu-i cu putință, domnișoru s-a supărat : a plecat la cîmp, și nu l-am mai văzut toată ziua.

— Eu l-am văzut, spuse mica Marie, luptîndu-se să-și înghită lacrimile. Alerga cu niște copii din Soulas prin crîng, și-atunci mi-a dat prin gînd că plecase de-acasă de multă vreme, deoarece era flămînd și mînca mure. I-am dat din pîinea mea, și el mi-a zis : „Mulțumesc, micuță Marie. Cînd ai să vii pe la noi, am să-ți dau o bucată de plăcintă". Ai un copil tare bun, Germain.

— Da, e bun, răspunse plugarul, și nu știu ce n-aș fi în stare să fac pentru el. Dacă bunică-sa n-ar fi fost mai cu judecată decît mine, nu m-ar fi lăsat inima să nu-l iau și pe el cînd l-am văzut plîngînd așa de tare.

— De ce nu l-ai luat și pe el, Germain ? Nu ți-ar fi făcut nici o supărare ; e-așa de cuminte cînd îi împlinești voia !

— Zice-se că n-are ce căuta acolo unde mă duc eu. Cel puțin, așa zicea de-alde taica... Eu unu, gîndeam că dimpotrivă, ar fi trebuit să văd cum îl primește, și că un copil atîta de drăgălaș nu poate să nu fie drag oricui... Dar cei de-acasă spun că nu trebuie să dai pe față de la început greul căsniciei... Da nu știu de ce-ți vorbesc eu ție despre lucrurile astea, că tu n-ai cum le pricepe.

— Ba da, Germain ; știu că te duci să te însori. Mi-a spus mama, și mi-a poruncit să nu povestesc nimănui, nici celor de pe la noi, nici de pe-acolo de unde merg. Poți fi fără grijă, că n-am să scot nici un cuvînt.

— Bine-ai face, că doară lucrul ăsta nu e sigur ; poate că n-o să fiu pe placul femeii aceleia.

— Trebuie să-ți pui nădejdea c-ai să-i fi pe plac, Germain. Și de ce nu i-ai fi ?

— Cine știe ? Eu am trei copii, și asta nu-i ușor pentru o femeie care nu le este mamă.

— E drept. Numai că pruncii dumitale nu-s ca alții.

— Oare ?

— Sînt frumoși ca niște îngeri și-s atîta de cuviincioși, că nu cred să aibă pereche.

— Sylvain e tare neastîmpărat.

— E micuț de tot. Nu poate fi altfel decît neastîmpărat ; dar e tare deștept.

— E drept că-i deștept ; și e și curajos ! Nu se teme nici de vaci, nici de tauri, și de l-am lăsa, s-ar sui și el pe cal cu frate-su mai mare.

— Eu în locul dumitale l-aș fi luat pe cel mare. De bună seamă că te-ai fi făcut de îndată iubit cînd ar fi văzut ce copil frumos ai.

— Da, dacă femeii îi sînt dragi copiii. Dar dacă nu ?

— Oare or fi și femei cărora să nu le fie dragi copiii ?

— Nu multe, gîndesc ; fără îndoială însă că sînt și dintr-astea, și tocmai gîndul ăsta nu-mi dă pace.

— Așadar, n-o cunoști defel pe femeia asta ?

— N-o cunosc mai mult decît o cunoști tu, și mi-e teamă că n-am s-o cunosc mai mult nici după ce-oi vedea-o. Eu nu-s om bănuitor. Cînd îmi spune cineva cîteva vorbe bune, eu le cred. Dar nu o dată m-am căit, că una-s vorbele, și alta faptele.

— Am auzit că-i o femeie tare cumsecade.

— Cine zice asta ? Taica Maurice.

— Da, socrul dumitale.

— Prea bine, numai că nici dînsu n-o cunoaște.

— Ei, ai s-o vezi îndată, ai să iei bine seama, și trebuie să tragi nădejde că n-ai să te înșeli, Germain.

— Ascultă, micuță Marie, m-aș simți mai la largul meu dacă ai intra și tu cu mine în casă înainte de-a te duce la Ormeaux ; tu ești ageră, ai arătat întotdeauna că ai minte și știi să iei seama la tot. Iar de-o fi să vezi ceva care-ți dă de gîndit, fă-mi și mie un semn pe furiș.

— O, nu, Germain, n-am să fac una ca asta. Mi-ar fi tare teamă să nu judec greșit ; și, dealtminteri, dacă o vorbă de-a mea, rostită la repezeală, te-ar scîrbi de căsătoria asta, părinții dumitale mi-ar purta pică, și eu am și așa destule necazuri, fără să-i mai fac și altele bietei mele mame.

În timp ce vorbeau, Cenușia făcu un salt, ciulindu-și urechile, apoi se întoarse și se apropie de un tufiș, și prinse a recunoaște ceea ce la început o speriase din cale-afară. Germain aruncă o privire spre tufiș și zări în șanț, sub ramurile dese și încă proaspete ale unui stejar, ceva care i se păru a fi un miel.

— E o vită rătăcită ori moartă, că nu mișcă. Și poate că cineva o caută. Ia să vedem !

— Nu-i vită, strigă Marie ; e un copil care doarme ! E Petit-Pierre al dumitale.

— Asta-i bună, spuse Germain, dîndu-se jos de pe cal ; ia te uită la netrebnicu ăsta mic care doarme aci, atîta de departe de casă, și într-o groapă unde ar fi putut să dea de el vreun șarpe !

Luă în brațe copilul care îi zîmbi deschizînd ochii și-și încolăci mîinile în jurul gîtului lui, zicîndu-i :

— Tăicuțule, vreau să mă iei cu tine.

— A, da ! Veșnic aceeași poveste ! Și ce făceai aci, băiețel rău ce ești ?

— Îl așteptam pe tăicuțu meu să treacă, spuse copilul ; mă uitam pe drum, și tot uitîndu-mă așa, am adormit.

— Și dacă treceam fără să te văd ? Ai fi stat toată noaptea afară și te-ar fi mîncat lupul.

— O, știam c-ai să mă vezi ! răspunse Petit-Pierre plin de încredere.

— Ei bine, Petit-Pierre, acuma sărută-mă, spune-mi drum bun, și întoarce-te repede acasă, de nu vrei să pierzi cina.

— Tu nu vrei nici acu să mă iei ! strigă copilul, începînd să se frece la ochi ca să-i arate că are de gînd să plîngă.

— Știi bine că bunicu și cu bunica sînt împotrivă, spuse Germain, punîndu-se la adăpostul autorității bătrînilor, ca un om care nu se bizuie defel pe a sa.

Dar copilul nu auzi nimic. Se porni pe plîns spunînd că deoarece taică-su o luase pe Marie, putea tot atît de bine să-l ia și pe el. I s-a spus că erau nevoiți să treacă prin niște păduri mari, că acolo se află o mulțime de fiare sălbatice cărora le place să mănînce copii, că Cenușia nu vrea să ducă în spinare trei oameni — că așa le spusese ea la plecare — și că în ținutul spre care se îndreptau nu există nici pat nici de-ale gurii pentru copii.

Toate aceste minunate argumente nu l-au convins cîtuși de puțin pe Petit-Pierre ; acesta s-a aruncat în iarbă, s-a rostogolit, țipînd că tăicuțul lui nu-l mai iubește, și că dacă nu-l ia și pe el n-o să se mai întoarcă niciodată acasă.

Germain avea o inimă de tată tot atît de iubitoare și de slabă ca inima unei femei. Moartea soției sale, îngrijirea pe care a fost nevoit s-o dea singur micuților săi, precum și gîndul că acești bieți copii fără mamă aveau nevoie de și mai multă dragoste, contribuiseră a-l face astfel, și în el se dădu o luptă atît de aprigă, cu atît mai mult cu cît roșea de propria-i slăbiciune și se străduia să-și ascundă tulburarea față de Marie, încît i se iviră pe frunte broboane de sudoare și ochii i se tiviră cu roșu, gata și ei să izbucnească în plîns. În cele din urmă încercă să se înfurie ; întorcîndu-se însă spre mica Marie, ca pentru a o lua drept mărturie a dîrzeniei lui sufletești, văzu că fața fetei era scăldată în lacrimi, și, simțind că-l lasă curajul, îi fu cu neputință să și le mai stăpînească pe-ale sale, deși continua să tune și să fulgere.

— Zău, ești prea aspru la inimă, îi spuse mica Marie, eu una n-aș putea ține piept unui copil care are o durere

așa de mare. Hai, Germain, ia-l și pe el. Iapa dumitale e deprinsă să ducă doi oameni și un copil, dovadă că și cumnatul dumitale și nevasta lui, care-i mult mai voinică decît mine, se duc sîmbăta la tîrg cu băiatul lor, pe spinarea animalului ăstuia de nădejde. Ai să-l pui pe cal în fața dumitale, și dealtminteri eu îs mai bucuroasă să merg pe jos decît să-i dau prilej de amărăciune micuțului ăstuia.

— Nu-i vorba de asta, răspunse Germain, care murea de dorința de-a se lăsa convins. Conușia e voinică și poate duce încă doi, de-ar avea loc pe spinarea ei. Da ce-o să facem noi cu copilul ăsta pe drum ? O să-i fie ba frig, ba foame... și cine-o să aibă grijă de el în seara asta și mîine, ca să-l culce, să-l spele și să-l îmbrace ? Eu nu mă încumet să-i dau bătaia asta de cap unei femei pe care nici n-o cunosc și care va socoti, fără îndoială, că nu știu să mă port cu ea, și asta chiar de la bun început.

— După voia bună ori supărarea ce-o arăta-o, ai s-o poți cunoaște numaidecît, Germain, crede ce-ți spun ; și dealtminteri, dacă ei nu i-o fi pe plac Pierre, l-oi lua în grija mea. M-oi duce la ea să-l îmbrac și l-oi lua mîine la cîmp cu mine. M-oi juca eu cu el toată ziua și-oi avea grijă să nu ducă lipsă de nimic.

— O să stea grămadă pe capul tău, biata mea copilă. Și-o să te țină de la lucru ; că o zi întreagă, e mult.

— Ba dimpotrivă, o să-mi fie drag să-mi țină tovărășie, și lucru ăsta o să-mi mai ia din amărăciunea primei zile pe care va trebui s-o petrec într-un ținut străin. Și-o să mi se pară că sînt încă la noi acasă.

Copilul, văzînd că Marie îi ține partea, se agățase de fusta ei, și o ținea cu atîta putere, încît ar fi trebuit să-i dai brînci ca să-l smulgi de-acolo. Cînd își dădu seama că taică-su ceda, luă mîna Mariei între mînuțele lui arse de soare și o sărută, țopăind de bucurie și trăgînd-o spre iapă, cu acea nerăbdare aprinsă pe care o manifestă copiii în dorințele lor.

— Ei, hai, zise fata luîndu-l în brațe, să cercăm a alina această biată inimă care saltă ca o păsărică, și de-i simți la noapte că ți-este frig, să-mi spui, Pierre, și te-oi înfășura în haina mea. Sărută-l pe tăicuțul tău și cere-i

fertare că l-ai supărat. Spune-i că altădată n-ai să-l mai superi, niciodată, niciodată, mă auzi tu ?

— Da, da, dar numai dac-o să-i împlinesc întotdeauna voia, nu-i așa ? spuse Germain ștergînd ochii copilului cu batista sa. Ah, Marie, prea-l răsfeți pe năzdrăvanu ăsta... Și adevărul e că ești o fată prea bună, micuță Marie. Nu știu de ce nu te-ai tocmit tu ciobăniță la noi de Sfîntul Ion ce-a trecut. Ai fi văzut de copiii mei, și aș fi fost mai mulțumit să-ți dau o simbrie bună ca să ai grijă de ei, decît să umblu să caut o nevastă care-o socoti că-mi face mare cinste dacă nu-i urăște.

— Nu trebuie să vezi lucrurile de partea lor cea rea, răspunse micuța Marie, ținînd căpăstrul calului, în timp ce Germain își așeza fiul pe samarul lat, căptușit cu piele de capră ; dacă soției dumitale nu i-s dragi copiii, ai să mă iei în slujba dumitale la anul ce vine și, fi fără grijă, o să-i înveselesc așa de bine, că n-or să-și dea seama de nimic.

VII

În Camargă

— Dumnezeule, spuse Germain, după ce făcură cîțiva pași, ce-or să gîndească cei de-acasă cînd nu l-or vedea pe ăsta mic întorcîndu-se ? Bătrînii or să fie tare îngrijorați și-or să înceapă să-l caute peste tot.

— Du-te și spune-i cantonierului care lucrează colo sus, pe șosea, că-l iei cu dumneata, și roagă-l să le dea de veste și celor de acasă.

— Ai dreptate, Marie, tu ici seama la toate. Mie nu mi-a dat prin gînd că Jeannie trebuie să fie pe-aci.

— Și locuiește foarte aproape de fermă ; așa c-o să le ducă vestea la sigur.

După ce au hotărît să recurgă la asemenea măsură de prevedere, Germain mînă iapa la trap, iar Petit-Pierre era așa de bucuros, că nici nu-și dădu seama, pentru

moment, că nu mîncase ; dar trapul calului, făcîndu-i poftă de mîncare, se porni, după o leghe de mers, să caște, să pălească și să spună că moare de foame.

— Iată c-a și început, rosti Germain. Știam eu bine că n-o s-ajungem prea departe și domnișorul o să țipe de foame ori de sete.

— Mi-e și sete, spuse Petit-Pierre.

— Ei bine, o să intrăm atunci în cîrciuma mătușii Rebec, la Corlay, *La Zori de Zi*. Frumoasă firmă, dar amărîtă vizuină. Hai, Marie, să bei și tu un deget de vin.

— Nu, nu, eu n-am trebuință de nimica, răspunse fata, cu o să păzesc iapa cîtă vreme o să stai înăuntru cu copilul.

— Dar dacă mă gîndesc bine, tu i-ai dat pîinea ta de dimineață lui Pierre al meu, așa că n-ai mîncat nimic. Și nici cu noi, acasă, n-ai vrut să cinezi, nu făceai alta decît să plîngi.

— O, nu mi-era foame, eram prea amărîtă, și-ți jur că nici acuma nu pot mînca.

— Trebuie să te silești, fetițo ; altminteri ai să te îmbolnăvești. Avem de făcut drum lung și nu se cuvine să ajungem acolo lihniți de foame și să cerem pîine înainte de-a da ziua bună. Uite, eu, măcar că n-am prea mare poftă de mîncare, ți-oi sluji drept pildă ; și-o s-o scot cu la capăt, mai cu seamă că nici eu n-am cinat. Vă vedeam jelind, și pe tine și pe maică-ta, că începuse să mă doară inima. Haide, c-o s-o leg pe Cenușia de poartă ; hai, dă-te jos, că asta mi-e voia.

Intrară toți la Rebec, și, în mai puțin de-un sfert de ceas, cîrciumăreasa șchioapă și grasă izbuti să le aducă o omletă arătoasă, pîine neagră și niște vin alb.

Țăranii nu mănîncă repede, și micul Pierre avea o poftă de mîncare atît de mare, încît trecu aproape un ceas pînă cînd Germain se putu gîndi să pornească din nou la drum. Micuța Marie mîncase la început din bună-cuviință ; dar încet, încet, i se făcu foame : căci la șaisprezece ani nu poți posti multă vreme, iar aerul de la țară e deosebit de tare. Vorbele bune pe care a știut să i le spună Germain pentru a o mîngîia și a o face să prindă curaj au avut rezultatul dorit. El se străduí să se convingă că șapte luni vor trece repede, și să se gîndească

la fericirea pe care-o va trăi cînd se va întoarce în familia și în cătunul ei, deoarece moș Maurice și Germain erau de acord s-o ia în serviciul lor. Și cum începea să se înveselească și să se joace cu micul Pierre, Germain avu nefericita idee de a-i arăta, prin fereastra cîrciumei, privelișteа văii care, de la acea înălțime, se putea vedea întreagă, și care e atît de veselă, de verde și de roditoare. Marie privi și-l întrebă dacă de acolo se vedeau casele din Belair.

— Fără îndoială, spuse Germain, și ferma, ba chiar și casa ta. Uite, punctul acela mic și cenușiu, nu departe de plopul cel mare al lui Godard, mai jos de chopotniță.

— A, o văd, zise micuța ; și se porni iar pe plîns.

— Am greșit cînd te-am îndemnat să te gîndești la asta, spuse Germain ; nu fac decît nerozii pe ziua de azi ! Hai, Marie, să plecăm, ziua e mică, și peste un ceas, cînd o prinde să se urce luna, n-o să mai fie zăpușeală.

Porniră din nou la drum, străbătură mărăcinișul, și, ca să nu obosească fata și copilul, Germain mînă calul mai domol. Cînd lăsară șoseaua ca să intre în pădure, soarele apusese.

Germain cunoștea drumul pînă la Magnier ; dar se gîndi că l-ar scurta dacă n-ar apuca-o spre Chantelouve ci ar coborî prin Presle și Sépulture, direcție pe care n-o lua niciodată cînd pleca la tîrg. Se rătăci însă și mai pierdu o bucată de timp înainte de-a intra în pădure ; nici în pădure nu intră pe unde-ar fi trebuit, dar nu-și dădu seama, așa că lăsă comuna Fourche în urmă și se apropie mai mult de Ardentes.

Ceea ce îl împiedica în clipa aceea să se orienteze era o ceață care se lăsă odată cu noaptea, una din acele cețuri specifice serilor de toamnă pe care albul clarului de lună o face mai nedeslușită și mai înșelătoare. Băltoacele, de care sînt pline poienile, răspîndeau niște aburi atît de groși, încît, atunci cînd le străbătea Cenușia, nu-ți dădeai seama de ele decît datorită clipocitului și-a efortului pe care îl făcea să-și tragă picioarele din mîl.

Cînd au dat în sfîrșit de o alee frumoasă și dreaptă și au ajuns la capătul ei, Germain încercă să-și dea seama unde se află, dar văzu limpede că se rătăcise : deoarece

moș Maurice, explicîndu-i pe unde să meargă, îi spusese că, la ieșirea din pădure, va avea de coborît o coastă foarte abruptă, de străbătut o pajiște întinsă și de trecut de două ori rîul prin vad. Și l-a povățuit să intre în rîu cu mare băgare de seamă, deoarece la începutul anotimpului căzuseră ploi mari și apa putea fi adîncă. Nevăzînd nici coborîș, nici livadă, nici rîu, ci doar șesul întins și alb ca un covor de zăpadă, Germain se opri, căută o casă, așteptă un trecător, dar nu găsi nimic care să-l poată lămuri. Atunci făcu imediat cale întoarsă și intră în pădure. Dar ceața devenea tot mai groasă, luna era cu desăvîrșire acoperită, drumurile îngrozitoare, hîrtoapele adînci. De două ori, Cenușia era gata să cadă ; împovărată cum era, își pierdea curajul, și dacă păstra destul discernămînt pentru a nu se izbi de copaci, nu putea face ca cei pe care-i purta în spate să nu fie loviți de ramurile aceleea groase, ce le barau drumul la înălțimea capetelor, punîndu-le viața în primejdie. La un moment dat, Germain își pierdu pălăria și o găsi cu mare greutate. Petit-Pierre adormise, și, lăsîndu-se purtat ca un sac, încurca atît de mult brațele tatălui său, încît acesta nu mai putea nici îmbărbăta, nici mîna calul.

— Cred că ne-a făcut careva vrăji, spuse Germain, oprindu-se ; doar nu-i pădurea asta atît de mare ca să te pierzi în ea, dacă nu ești cumva beat, și-s pe puțin două ceasuri de cînd ne tot învîrtim pe loc fără să putem ieși din mijlocul ei. Cenușia n-are decît un singur gînd, vrea să se întoarcă acasă, și ea e aceea care mă face să dau greș. De vrem să ne întoarcem acasă, n-avem decît să ne lăsăm în seama ei. Dar cum sîntem poate la numai doi pași de locul unde trebuie să ne culcăm, ar trebui să fim ieșiți din minți ca să ne lăsăm păgubași și să pornim iarăși la un drum așa de lung. Totuși nu știu ce să mai fac. Nu văd nici cer, nici pămînt, și mi-e teamă să nu răcească băiatul de-om mai sta în ceața asta blestemată, sau să nu-l strivim de-o fi ca iapa să se prăbușească.

— Nu trebuie să mai stăruim, spuse mica Marie. Hai să coborîm. Germain ; dă-mi mie copilul, am să-l duc eu și-am să veghez mai bine decît dumneata ca broboada, dacă s-o da la o parte, să nu-l lase descoperit. Dumneata

ai să duci iapa de căpăstru, și poate c-așa, mergînd pe jos vom vedea mai limpede.

Această soluție izbutea doar să-i ferească de o eventuală cădere a calului, fiindcă ceața cobora și părea că se lipește de pămîntul umed. Mersul era anevoios, și ei se simțiră curînd atît de istoviți încît se opriră, întîlnind în sfîrșit un loc uscat sub niște stejari bătrîni. Marie era lac de apă, dar nu se plîngea și nici nu se arăta îngrijorată. Preocupată numai de copil, ca se așeză pe nisip și îl culcă pe genunchi, în timp ce Germain cerceta împrejurimile, după ce legase hățurile iepei de o creangă.

Dar Cenușia, pe care călătoria aceasta o plictisise din cale-afară, se smuci, desfăcu hățurile, rupse chingile și, după ce-și ridică de vreo șase ori picioarele din spate, porni prin desiș, vrînd să arate că n-avea nevoie de nimeni pentru a-și regăsi drumul.

— Asta ne mai lipsea, spuse Germain, după ce încercase zadarnic s-o prindă, iată-ne și fără cal, și nu ne-ar folosi la nimic dacă ne-am afla pe drumul cel bun, deoarece ar trebui să trecem rîul cu piciorul ; iar dacă ne uităm cît de pline de apă sînt drumurile astea, putem fi siguri că pajiștea se află sub rîu. Și nu cunoaștem celelalte locuri de trecere. Trebuie să așteptăm să se risipească ceața, căci nu poate dăinui mai mult de-un ceas, două. Cînd vom începe să vedem deslușit, vom căuta o casă, cea dintîi pe care-o vom zări la marginea pădurii ; dar acuma, nu putem ieși de-aci. Acolo e o groapă, un heleșteu, nu știu ce-i în fața noastră, și nici în spate n-aș ști să spun ce e, deoarece nu mai pricep prin ce parte am ajuns aici.

VIII

Sub falnicii stejari

— Ei bine, să avem răbdare, Germain, spuse micuța Marie. Nu stăm rău pe delușorul ăsta. Ploaia nu răzbate prin frunzișul stejarilor ăstora mari, și putem aprinde

focul, deoarece-s sigură c-o să găsim ceva bușteni uscați pe-aci. Ai foc, Germain ? Că adineauri îți fumai pipa.

— Aveam, bineînțeles, scăpărătoarea era pe samar, în sacul meu, cu vînatul pe care-l duceam viitoarei mele neveste : dar iapa aceea blestemată a luat totul cu ea, chiar și mantaua, pe care-o s-o piardă și-o s-o agațe de toate ramurile.

— Nicidecum, Germain, samarul, mantaua, sacul, toate-s acolo jos, la picioarele dumitale. Cenușia a rupt chingile și-a zvîrlit totul alături de ea, cînd a luat-o la goană.

— Doamne, e adevărat, spuse plugarul : și de-am putea găsi, așa pe dibuite, niscaiva surcele, am izbuti să ne uscăm și să ne încălzim.

— Nu-i greu, spuse micuța Marie, surcelele trosnesc pretutindeni sub picioare ; dar dă-mi mai întîi samarul.

— Ce vrei să faci cu el ?

— Un culcuș pentru copil ; nu așa, pe partea ailaltă, să nu cadă. E cald încă de la spinarea iepei. Fixează-l, și pe-o parte și pe alta, cu pietrele alea de colo.

— Eu nu văd nici o piatră. Tu, pesemne, ai ochi de pisică.

— Gata, s-a făcut, Germain. Dă-mi mantaua dumitale să-i acopăr piciorușele, iar broboada am să i-o pun deasupra. Uită-te de nu doarme aci tot atîta de bine ca în patul lui. Și pune mîna pe el, să vezi cît de cald îi este !

— Adevărat, tu te pricepi să îngrijești copiii, Marie !

— Nu-i chiar așa de greu. Acuma, fă bine și caută scăpărătoarea în sac, iar eu o să așez lemnele.

— Lemnele ăstea n-o să se aprindă în veci. Sînt prea ude.

— De toate te îndoiești, Germain. Ai uitat cum făceai focul pe cîmp, în toiul ploii, pe cînd erai cioban ?

— Da, ăsta-i harul copiilor care păzesc vitele, dar eu de cînd mă știu am fost plugar.

— De aceea ți-s brațele mai puternice, dar mîinile neîndemînatice. Uită-te, am rînduit lemnele și-ai să vezi de nu s-o aprinde focul. Dă-mi scăpărătoarea și o mînă de iarbă uscată. Așa ! Acuma suflă. Nu cumva ești slab de plămîni ?

— Nu, după cît știu, spuse Germain, suflînd ca niște foale.

După o clipă, flacăra străluci, aruncînd la început o lumină roșie, și sfîrșind prin a se ridica în văpăi albastre sub frunzișul stejarilor, luptînd împotriva ceții și useînd treptat atmosfera la o distanță de zece picioare jur împrejur.

— Acuma, eu o să mă așez lîngă copil ca să nu cadă vreo scînteie peste el, spuse fata. Dumneata pune lemne și alță focul, Germain. Aci n-o să ne alegem nici cu fierbințeală și nici cu răceală, răspund eu de asta.

— Pe legea mea, ești o fată ageră la minte, zise Germain, și te pricepi să faci focul ca o mică vrăjitoare de noapte. Mi-a mai venit inima la loc, mă simt înviorat ; deoarece, cu picioarele ude pînă la genunchi și la gîndul c-o să stăm așa pînă s-o crăpa de ziuă, eram tare posomorît adineauri.

— Cînd omu-i posomorît, nici nu mai știe încotro s-o apuce, spuse mica Marie.

— Dar tu, tu nu ești niciodată posomorîtă ?

— Nu, niciodată. La ce bun ?

— Desigur, nu aduce nici un folos, dar cum să nu fii posomorît cînd ai necazuri ? Dumnezeu știe, că nici tu n-ai fost cruțată de necazuri, biata mea copilă ; căci n-ai fost întotdeauna fericită.

— E adevărat, am îndurat multe, biata maică-mea și cu mine. Eram amărîte, dar nu ne-am pierdut curajul niciodată.

— Nici eu nu-mi pierd curajul cînd e vorba de treabă ; dar mizeria m-ar supăra, căci mie nu mi-a lipsit niciodată nimic. Nevastă-mea m-a făcut om cu dare de mînă și mai sînt și-acuma ; și-o să fiu atîta vreme cît o să lucrez la fermă : și asta va dăinui toată viața mea, trag nădejde. Dar fiecare om cu durerea lui. Eu am suferit din alte pricini.

— Da, ți-ai pierdut femeia, și e tare păcat.

— Nu-i așa ?

— O, și eu am jelit-o mult, crede-mă, Germain, căci era așa de bună ! Hai să nu mai vorbim, că iar încep să plîng. Toate mîhnirile sînt pe cale să mă năpădească pe ziua de azi.

— E drept, că țineа mult la tine, și la tine și la mai-că-ta. Plîngi? Nu plînge, că nici eu nu vreau să plîng...

— Ba văd că plîngi, Germain! Poți plînge, nu-i nici o rușine ca un bărbat să-și plîngă nevasta. Plîngi, nu te sfii de mine. Căci sînt alături de dumneata în durerea asta.

— Ai inimă bună, Marie, și-mi face bine să plîng laolaltă cu tine. Dar dă-ți picioarele mai aproape de foc. Biata mea copilă, ți-e fusta udă leoarcă. Acuma o să stau eu de pază lîngă copil, iar tu încălzește-te cum trebuie.

— Mie mi-e destul de cald, răspunse Marie: dacă vrei să te așezi, ia un colț de manta, eu mă simt tare bine aici.

— E drept că nu stăm rău, spuse Germain, așezîndu-se lîngă ea. Numai că mă cam chinuie foamea. Să tot fie ceasurile nouă seara, și după atîtea drumuri cîte am bătut, simt că mă lasă puterile. Ție nu ți-e foame, Marie?

— Mie? Defel. Eu nu-s învățată ca dumneata să mănînc de patru ori într-o zi. Prea adesea m-am culcat fără să pun nici un dumicat în gură, așa că dacă mă mai culc o dată flămîndă, asta nu mă sperie.

— Bună ar fi o femeie ca tine la casa omului: nu bagi omul la cheltuială, răspunse zîmbind Germain.

— Eu nu-s femeie, spuse cu naivitate Marie, fără să-și dea prea bine seama de întorsătura pe care o luau vorbele rostite de plugar. Vorbești în vis?

— Da, îmi pare că visez, răspunse Germain, poate că foamea mă face să vorbesc în dodii.

— Cît ești de lacom, spuse ea înveselindu-se puțin, la rîndul ei; ei bine, dacă nu poți trăi cinci ori șase ceasuri fără să mănînci, oare n-ai acolo în sac vînatul acela, că doar n-o fi foc dac-ai să-l pui la frigare?

— Drace, că bine zici! Dar ploconul pentru viitorul meu socru?

— Ai șase potîrnichi și un iepure. Gîndesc că n-ai trebuință de toate astea ca să-ți astîmperi foamea.

— Dar să le frigem așa, fără frigare, or să se facă scrum.

— Deloc, spuse mica Marie, mă priud să le frig sub cenușă și fără să aibă gust de fum. Oare dumneata n-ai

prins niciodată ciocîrlii pe cîmp și nu le-ai fript între două pietre? A, e drept, uit mereu că n-ai fost păstor. Hai, jumulește potîrnichea asta. Mai ușurel, că-i ici piclea.

— Jumulește-o tu pe cealaltă ca să iau învățătură de la tine.

— Vrei să le mănînci pe amîndouă? Ești un căpcăun! Așa, acuma că-s jumulite am să le frig.

— Strașnică hangiță ai fi tu, Marie; da numai că n-ai han, iar eu sînt nevoit să beau apă din balta asta.

— Ți-a venit gust de vin, nu-i așa? Poate că și de-o cafea. Te crezi la tîrg, sub bolta de viță. Cheamă hangiul: un lichior pentru harnicul plugar din Belair.

— Răutăcioaso, mă iei în rîs, hai? Ce, tu n-ai bea puțin vin dac-ai avea?

— Eu una am băut astă-seară la Rebec, pentru a doua oară în viața mea; dar dacă ești cuminte, am să-ți dau o sticlă aproape plină, și încă din cel bun.

— Cum, Marie, ești într-adevăr vrăjitoare?

— Oare nu dumneata ai făcut nebunia să ceri la Rebec două sticle cu vin? Ai băut una cu copilul, iar eu abia am înghițit cîteva picături din cea pe care ai pus-o în fața mea. Dar de plătit le-ai plătit pe amîndouă fără să te uiți la cheltuială.

— Și?

— Și eu am pus-o în coșul meu pe aceea care n-a fost băută, deoarece m-am gîndit că ori dumitale ori copilului o să vi se facă sete pe drum; și uite-o!

— Tu ești fata cea mai chibzuită din cîte-am întîlnit pînă acum. Priviți! Și totuși această biată copilă plîngea cînd am ieșit de la han. Dar asta n-a împiedicat-o să se gîndească la ceilalți, mai mult decît la ea însăși. Biata mea Marie, cel care-o să te ia de nevastă n-o să fie om prost.

— Trag și eu nădejde, că nu mi-ar place un prost. Hai, mănîncă-ți prepelițele, sînt fripte întocmai cît trebuie, iar în lipsă de pîine, ai să te mulțumești cu niscaiva castane.

— Și castanele, de unde naiba le-ai mai luat?

— Uite ce mare minune!. Le-am luat de pe crengi, de-a lungul drumului, și mi-am umplut buzunarele.

— Sînt coapte și ele?

— Unde mi-ar fi fost mintea de nu le-aș fi pus în foc, de îndată ce s-a aprins? Așa-i obiceiul la cîmp de cînd lumea.

— Atunci, să cinăm împreună, micuță Marie, vreau să beau în sănătatea ta și să-ți urez un bărbat bun... așa cum ți l-ai dori tu însăți. Ia spune, cum ți l-ai dori?

— Nu prea știu, Germain, deoarece n-am apucat să mă gîndesc la lucru ăsta.

— Cum? Chiar defel? Niciodată? spuse Germain începînd să mănînce cu o poftă de plugar, dar tăind cele mai bune bucăți pentru a i le oferi însoțitoarei lui, care refuză cu încăpățînare și se mulțumi cu cîteva castane. Spune-mi, micuță Marie, stărui, văzînd că fata n-are de gînd să-i răspundă, nu te-ai gîndit încă la măritiș? Doar ai împlinit șaisprezece ani.

— Poate, spuse ea. Dar sînt prea săracă. Mi-ar trebui cel puțin o sută de scuzi ca să mă pot mărita, și trebuie să muncesc cinci sau șase ani ca să-i adun.

— Biata fată! Aș vrea ca moș Maurice să-mi dea o sută de scuzi ca să ți-i dăruiesc ție.

— Îți mulțumesc, Germain, dar ce-ar spune lumea despre mine?

— Ce-ai vrea să spună? Doară se știe că eu sînt bătut de brumă și nu mă pot însura cu tine. Și nimănui nu i-ar putea trece prin gînd că eu... că tu...

— Ei, Germain, iată că se trezește băiatul, spuse micuța Marie.

IX

Rugăciunea de seară

Petit-Pierre se ridicase și privea îngîndurat în jurul lui.

— Așa face cînd aude pe careva băgînd ceva în gură, spuse Germain; altminteri nu-l deștepți nici cu tunu, dar cînd dai din fălci în preajma lui, deschide ochii numaidecît.

— Nici dumneata, la anii lui, nu cred c-ai fost altcum, răspunse Marie, cu un zîmbet ironic. Ce-i, micuțul meu Pierre, cați pologul patului? În seara asta patul tău e făcut din frunziș; dar cina lui tătîne-tu e ca și cea de-acasă. Vrei să cinezi și tu cu el? Căci nu ți-am mîncat partea; eram sigură c-ai s-o ceri.

— Marie, vreau să mănînci, strigă plugarul; eu nici nu mă mai ating de mîncare. Sînt un lacom și-un nerușinat. Tu rabzi pentru noi, asta nu-i drept, mi-e rușine. Și lucrul ăsta îmi taie foamea; nu vreau ca fiul meu să mănînce, dacă nu mănînci și tu.

— Lasă-ne în pace, răspunse Marie, și nu-mi porunci cînd să mănînc și cînd nu. Eu azi n-am chef să mănînc, și Pierre are o foame de lup. Ia te uită cum îmbucă! Ce mai plugar strașnic o să iasă și din el!

Într-adevăr, Petit-Pierre dovedi curînd al cui fiu era, și de abia deșteptat, neînțelegînd bine nici unde se afla, nici cum ajunsese în acel loc, începu să înghită pe nerăsuflate. Apoi, cînd i se potoli foamea, agitat fiind, așa cum li se întîmplă copiilor cînd sînt scoși din deprinderile lor, se dovedi mai plin de spirit, mai curios și mai cu judecată decît de obicei. Ceru să i se explice unde se găsea, și cînd află că în adîncul unei păduri, i se făcu frică.

— Umblă fiare pe-aci prin pădurea asta? îl întrebă el pe taică-său.

— Nu umblă, fii pe pace, răspunse tatăl.

— M-ai mințit așadar cînd mi-ai spus că dacă vin cu tine în codru o să mă mănînce lupii?

— Îl vezi pe mintosul ăsta? spuse Germain, încurcat.

— Are dreptate, continuă micuța Marie, dumneata i-ai spus. El are ținere de minte și n-a uitat. Dar tu, micuțul meu Pierre, să știi că tăicuțu tău nu minte niciodată. Noi am trecut prin codrul cel mare pe cînd dormeai, iar acuma ne aflăm într-o pădure unde nu sînt fiare sălbatice.

— Pădurica e departe de codrul cel mare?

— Destul de departe. Dealtminteri lupii nu ies din codru. Și-apoi, dacă ei s-ar abate pe-aci, taică-tău i-ar ucide.

— Și tu, micuță Marie?

— Noi cu toții, că doară ne-ai ajuta și tu, Petit-Pierre. Ție nu ți-e teamă, nu-i așa? Le-ai veni și tu de hac.

— Da, da, spuse copilul plin de mîndrie, luînd o poză eroică, i-am ucide!

— N-am văzut pe nimeni să știe vorbi copiilor ca tine, îi spuse Germain micuței Marie, și să știe a-i îndemna să judece. E drept că nu de mult și tu însăți erai un copil, și-ți aminteși de ceea ce-ți spunea ție maică-ta. Socot că, cu cît e omul mai tînăr cu atît mai bine se poate înțelege cu cei tineri. Tare mă tem că o femeie de treizeci de ani, care nu știe încă ce înseamnă să fii mamă, să nu învețe prea anevoie să-i îngăduie și să îndrume niște mormoloci.

— De ce nu, Germain? Nu știu de ce ți-e dumitale frică de femeia aceea; ai să te deprinzi cu ea.

— S-o ia dracu, pe femeia aceea, spuse Germain. Aș vrea să mă aflu pe drumul de întoarcere acasă, și să nu mă mai duc la ea. Ce trebuință am de-o femeie pe care nici n-o cunosc?

— Tăicuțule, spuse copilul, de ce tot vorbești astăzi de nevasta ta, că doar e moartă?...

— Vrăsăzică n-ai uitat-o pe biata ta mamă?

— Nu, e-am văzut cum au pus-o într-o cutie de lemn alb și bunica m-a dus lîngă ea s-o sărut și să-mi iau rămas bun... Era tare albă și tare rece, și de-atunci în fiecare seară tușa mă pune să mă rog lui Dumnezeu să se-nălzească și mama acolo, la el, în cer. Crezi că acum s-a-nălzit?

— Nădăjduiesc că da; tu trebuie să te rogi mereu, numai așa o să-i arăți mamei c-o iubești.

— Am să-mi spun rugăciunea, continuă copilul; nu mă gîndisem s-o spun astă-seară. Dar n-o pot spune singur; uit totdeauna cîte ceva. Să m-ajute Marie.

— Da, Pierre, am să te-ajut, răspunse fata. Vino aici, pe genunchii mei.

Copilul îngenunche pe fusta fetei, își lipi mînuțele una de alta și-și rosti rugăciunea, întîi plin de atenție și de rîvnă, căci începutul îl știa de minune; apoi, ceva mai lent și mai șovăitor, iar în cele din urmă repetînd cuvînt cu cuvînt ce-i dicta Marie, căci în fiecare seară cînd ajungea la acea parte a rugăciunii somnul îl biruia, pricină

pentru care niciodată n-o putuse învăța pînă la capăt. Și de astă dată, încordarea atenției și monotonia propriei lui întonații avură efectul obișnuit, rosti cu greutate ultimele silabe și numai după ce îi fură repetate de trei ori, își simți capul greu și se rezemă de pieptul Mariei; mîinile i se destinseră, se dezlipiră una de alta și-i căzură pe genunchi. La lumina focului aprins sub cerul liber, Germain își privi odorul adormit la pieptul fetei care, ținîndu-l în brațe și încălzindu-i șuvițele bălaie cu propria ei răsuflare, se lăsase și ea pradă unei reverii pioase și se ruga în gînd pentru sufletul Catherinei.

Germain fu înduioșat, căută vorbele prin care să-i spună Marici că-i purta stimă și recunoștință, dar nu găsi nimic care să-i tălmăcească gîndul. Se apropie de fată cu dorința de a-și săruta fiul pe care ea continua să-l țină la piept, și-apoi îi veni greu să-și dezlipească buzele de fruntea copilului.

— Prea îl săruți tare, îi spuse Marie împingînd încet capul plugarului, ai să-l deștepți. Lasă-mă să-l culc din nou, căci a plecat spre visele raiului.

Copilul se lăsă culcat fără împotrivire, dar odată întins pe piclea de capră a samarului, întrebă dacă se află pe spinarea Cenușici. Apoi, deschizînd ochii mari și albaștri și aținîndu-i un moment asupra rămurișului, păru că visează treaz, sau că dă glas unui gînd ce i se învîrtise toată ziua prin minte și abia acum, la apropierea somnului, prinsese formă:

— Tăicuțule, zise, de vrei să-mi aduci altă mamă, eu vreau să mi-o aduci pe Marie.

Și, fără să mai aștepte răspuns, închise ochii și adormi.

X

În ciuda frigului

Micuța Marie păru că nu dă un înțeles deosebit ciudatelor cuvinte ale copilului, ci le socoate doar ca o dovadă de dragoste; îl înveli cu grijă, ațină focul, și, cum ceața

aţipită pe balta vecină nu părea deloc gata să se risipească, îl sfătui pe Germain să se aşeze lîngă foc şi să tragă şi el un pui de somn.

— Văd că pici de oboseală, deoarece nu mai rosteşti nici o vorbă şi te uiţi la jeratic ca şi micuţul Pierre adineauri. Hai, dormi, am să vă veghez eu pe amîndoi.

— Ba tu ai să dormi, spuse plugarul, iar eu vă voi păzi pe amîndoi. Niciodată n-am avut mai puţină poftă de somn ca acuma. Am cincizeci de gînduri în cap.

— Cincizeci e mult, zise copila, cu o vagă intenţie de ironie ; sînt atîţia oameni care-ar fi fericiţi să aibă măcar unul.

— Ei bine, dacă nu-s în stare să am cincizeci, măcar am unul care nu mă slăbeşte de-un ceas încheiat.

— Ştiu care-i acela, aşa cum le-am ştiut şi pe cele dinainte.

— Ei, hai, spune, de-l poţi ghici : spune-mi-l chiar tu, mi-ar face mare plăcere.

— Acu un ceas, spuse ea, aveai în gînd să mănînci, iar acu ai în gînd să dormi.

— Marie, eu nu-s decît un văcar, dar tu mă iei drept un bou. Eşti o fată rea, şi văd bine că nu vrei să stai de vorbă cu mine. Dormi, e mai bine decît să iei în rîs un om care nu-i vesel deloc.

— Dacă vrei să vorbim, hai să vorbim, spuse copila, culcîndu-se pe jumătate lîngă copil şi lăsîndu-şi capul pe samar. Eşti pe cale să te chinui singur, Germain, şi în lucrul ăsta nu dovedeşti că ai curajul pe care trebuie să-l aibă un bărbat. Ce m-aş face eu de nu m-aş apăra cum pot mai bine de propria mea amărăciune ?

— Da, fără îndoială, şi tocmai lucrul ăsta îmi dă de gîndit, biata mea copilă ! Ai să trăieşti departe de părinţii tăi, într-un ţinut uricios, de şes şi de mlaştină, unde te-ai putea îmbolnăvi de friguri, unde oile creşe ca vai de ele, lucru care amărăşte totdeauna o ciobăniţă cu tragere de inimă. Şi-apoi, ai să trăieşti printre străini care poate n-or fi buni faţă de tine, şi care n-or înţelege cît preţuieşti. Uite, asta mă amărăşte din cale-afară, şi aş vrea să te duc înapoi la maică-ta în loc să pornesc spre Fourche.

— Vorbeşti cu multă bunătate, dar fără judecată, bietul meu Germain ; nu trebuie să fim laşi faţă de prietenii noştri, şi în loc să-mi arăţi partea cea vitregă a soartei mele, ar trebui să mi-o arăţi pe cea bună, aşa cum ai făcut cînd am prînzit la Rebec.

— Ce vrei ? Lucrul ăsta mi se părea într-un fel în clipa aceea, şi-acum îmi pare în altul. Ai face mai bine să-ţi găseşti un soţ.

— Asta nu-i cu putinţă, Germain, doar ţi-am mai spus. Şi deoarece nu e cu putinţă, nici nu mă gîndesc la aşa ceva.

— Şi dacă ar fi cu putinţă ? Poate că dac-ai vrea să-mi spui cum ţi l-ai dori să fie, aş izbuti să mi-l închipui şi eu.

— A ţi-l închipui nu înseamnă a-l şi găsi. Eu nu-mi închipui nimica deoarece e fără de rost.

— N-ai vrea să găseşti unul bogat ?

— Nu, sigur că nu, deoarece sînt săracă precum Iov.

— Dar dacă ar fi cu dare de mînă, nu te-ar supăra cred să ai o casă bună, mîncare bună, să fii îmbrăcată cum se cuvine şi să intri într-o familie de oameni cinstiţi care să-ţi îngăduie să-ţi ajuţi mama.

— O, asta da, s-o ajut pe maică-mea e singura mea dorinţă.

— Şi de-ai întîlni aşa ceva, şi dacă omul n-ar mai fi la prima lui tinereţe, n-ai zice că nu ?

— A, iartă-mă, Germain. Asta e tocmai lucrul la care ţin cel mai mult. Nu mi-ar fi pe plac un bătrîn.

— Un bătrîn, nu, fără-ndoială ; dar, bunăoară, un om de anii mei ?

— Vîrsta dumitale e mare pentru mine, Germain ; mi-ar fi mult mai pe plac vîrsta lui Bastien, măcar că Bastien nu-i un bărbat atît de frumos ca dumneata.

— Ţi-ar fi mai pe plac Bastien porcarul ? întrebă Germain supărat. Un băiat care are ochii la fel cu ai animalelor pe care le păzeşte ?

— N-aş ţine socoteală ce căutătură are, din pricina celor optsprezece ani ai lui.

Germain se simţi îngrozitor de gelos.

— Hai, văd că ţi-e drag Bastien. Năstrusnic gînd, zău aşa.

— Da, ar fi un gînd năstrușnic, răspunse micuța Marie, rîzînd în hohote, și ar fi și un soț năstrușnic. Îl poți face să creadă tot ce vrei. Deunăzi, am găsit o pătlăgică roșie în grădină la taica popa și l-am păcălit, spunîndu-i că-i o mîndrețe de măr. A mușcat din ea ca un hămesit. De-ai fi văzut cum se mai strîmba! Doamne, că hîd mai era!

— Vrasăzică nu-l iubești de vreme ce-l iei în rîs?

— Asta n-ar însemna nimic. Dar de iubit, nu-l iubesc: e cîinos cu soru-sa și-i nespălat.

— Și n-ai prins drag de nici un alt băiat?

— Ce-ți pasă ție de asta, Germain?

— Nu-mi pasă, vorbesc și eu așa, văd însă că ai un flăcău în gînd.

— Nu, Germain, greșești, n-am nici un flăcău în gînd. Asta s-ar putea să vină mai încolo. Dar deoarece n-am să mă mărit decît după ce voi fi strîns ceva bani, sînt sortită să mă mărit tîrziu și să iau de bărbat un moș.

— Ei bine, un moș poți lua chiar și-acuma.

— Ba nu, cînd n-oi mai fi tînără, n-o să-mi pese, dar acu-mi pasă.

— Văd, Marie, că nu-ți sînt pe plac, zise Germain cu ciudă și fără să-și mai cîntărească cuvintele.

Marie nu-i răspunse. Germain se aplecă spre ea; dormea; o învinsese somnul, o fulgerase ca pe copiii care dorm în timp ce continuă să gîngurească.

Germain fu bucuros că fata nu auzise ultimele lui cuvinte; recunoscu în sinea lui că nu fuseseră prea înțelepte și-i întoarse spatele ca să se reculeagă și să-și schimbe gîndurile.

Dar totul fu în zadar, căci nu izbuti nici să adoarmă, nici să se gîndească la altceva decît la ceea ce spusese. Se învîrti de douăzeci de ori în jurul focului, se depărtă, se întoarse; simțindu-se agitat de parc-ar fi înghițit praf de pușcă, se rezemă de copacul care-i adăpostea pe cei doi copii și îi privi cum dorm.

— Nu știu cum de nu mi-am dat seama, gîndi el, că Marie e cea mai drăguță fată de la noi!... Nu prea are bujori în obraz, dar fața ei e proaspătă ca un trandafir sălbatic. Ce gură dulce și ce năsuc!... Nu-i prea-naltă pentru anii ei, dar e împlinită ca o prepeliță și-i ușoară

ca un cintezoi... Nu mă dumirese de ce pe la noi sînt la mare cinste femeile mari cît malul și rumene... A mea era mai de grabă subțirică și fără culoare în obraji, dar mie-mi plăcea mai presus de orice... Asta e tare plăpîndă, dar nu-i stă rău, și e plăcută la vedere ca un ieduț alb. Și ce înfățișare blajină și cinstită! Cît de bine i se citește inima ei cea bună în ochi, chiar cînd sînt închiși ca să doarmă... Cît despre minte, are mai multă decît avea scumpa mea Catherine, trebuie să fiu drept, și nu i s-ar uri nimănui cu ea. E voioasă, înțeleaptă, harnică, iubitoare, cu haz, ce ți-ar putea cere inima mai mult? Dar ce zor am eu de toate astea? își zicea Germain încercînd să privească în altă parte. Socru-meu nici n-are să vrea s-audă de una ca asta, și toate rubedeniile or să mă socotească nebun... Dealtminteri, nici nu mă vrea, biata copilă... zice că-s prea bătrîn, mi-a și spus-o... Nu umblă după căpătuială, nu-i pasă că și de-acuma încolo o s-o ducă tot în lipsuri, c-o să îmbrace tot haine ponosite și c-o să rabde de foame două-trei luni din an, numai ca într-o bună zi să-i facă inimii pe plac și să-și găsească un bărbat care să-i fie drag... are dreptate, de altfel, și eu, de-aș fi în locul ei, tot așa aș face... Chiar și-acu, de-ar fi să-mi urmez vrerea, în loc să mă-nham la o căsătorie care nu-mi ține nici de cald nici de frig, aș alege o fată pe gustul meu...

Cu cît încerca Germain să se liniștească și să asculte de glasul rațiunii, cu atît izbutea mai puțin. Se depărta cîțiva pași cu gîndul de-a se pierde în ceață, apoi, dintr-o dată, se pomenea îngenuncheat lîngă cei doi copii adormiți. La un moment dat, vrînd să-l sărute pe micul Pierre, care-și petrecuse brațul în jurul gîtului Mariei, se încurcă de tot, așa încît, Marie, simțind o răsuflare fierbinte ca focul ce-i aleargă pe buze, se deșteptă și-l privi buimacă, neînțelegînd nimic din ceea ce se petrecea cu el.

— Nu vă vedeam, bieții mei copii, spuse Germain retrăgîndu-se repede. Era cît pe aci să cad peste voi și să vă lovesc.

Marie avu naivitatea să-l creadă, și adormi din nou. Germain trecu de partea cealaltă a focului și jură să nu mai facă nici o mișcare pînă ce fata nu se va trezi. Se ținu

de cuvînt, dar nu i-a fost ușor. Credea c-o să-și piardă mințile.

În sfîrșit, către miezul nopții ceața se risipi, și Germain văzu stelele lucind printre arbori. Luna ieși din aburul ce-o învăluise și prinse a presăra diamante pe mușchiul jilav. Trunchiurile stejarilor rămaseră într-o întunecime maiestuoasă ; dar, ceva mai departe, tulpinile albe ale mesteceniior păreau un șir de fantome în giulgiurile lor. Focul se oglindea în baltă ; broaștele, pe cale de-a se obișnui cu el, scoteau cîteva note piițigăiate și timide ; ramurile noduroase ale copacilor străvechi, acoperite de licheni albuții, se întindeau și se încrucișau asemeni unor uriașe brațe descărnate peste capetele călătorilor noștri : locul era frumos, însă atît de pustiu și de trist, că Germain, obosit de-atîta suferință, începu să cînte și s-arunce cu pietre în apă, doar o uita de urîtul spăimîntător al singurătății. Voia s-o trezească și pe Marie. Cînd o văzu deșteptîndu-se și privind în jur, îi propuse să pornească la drum.

— În două ceasuri, îi spuse, apropierea zorilor va răci așa de tare aerul, că n-o să mai putem răbda, cu tot focul pe care l-am făcut... Acuma vedem încotro mergem, și-o să găsim lesne o casă care să ne adăpostească, ori măcar vreun grajd unde ne-am putea petrece rămășița de noapte.

Marie n-avea nimic împotrivă ; și deși ar mai fi vrut să doarmă, se pregăti să-l urmeze pe Germain.

Acesta își luă fiul în brațe fără să-l trezească, și vru ca Marie să se apropie de el ca să se învelească în mantaua lui, deoarece nu vroia să-și ia broboada cu care îi învelise pe micul Pierre.

Cînd simți fata atît de aproape de el, Germain, care uitase totul și se înveselise o clipă, simți din nou că-și pierde capul. De două trei ori se depărtă brusc, lăsînd-o să meargă singură. Apoi, văzînd că-l urmează cu greu, o așteptă, o trase cu putere lîngă el și o strînse atît de tare, încît fata rămase uimită și chiar supărată, dar nu îndrăzni să rostească nici un cuvînt

Cum nu știau deloc din ce direcție plecaseră, nu știau nici în ce direcție mergeau ; așa că străbătură încă o dată toată pădurea, ajunseră din nou în fața șesului pustiu,

făcură cale-ntoarsă și, după un drum lung și ocoluri nenumărate, zăriră o lumină printre ramuri.

— Bun ! Uite o casă, zise Germain, și niște oameni care s-au și deșteptat, de vreme ce au aprins focul. O fi chiar așa de tîrziu ?

Dar nu era o casă. Era focul aprins de ei pe care îl stinseseră la plecare și pe care vîntul îl reaprinsese...

După ce umblaseră două ceasuri, ei se aflau tot la punctul de plecare.

XI

Sub cerul liber

— Eu unu, mă las păgubaș, spuse Germain, bătînd din picior. Ne-a făcut careva vrăji, e lucru sigur, și n-o să ieșim de-aci decît ziua-n amiaza mare. Pesemne că locul ăsta e bîntuit de diavol.

— Binișor, binișor, să nu ne pierdem cumpătul, spuse Marie, și să vedem ce-i de făcut. O să facem un foc mai mare, copilul e așa de bine învelit că nu-l pîndește nici o primejdie, și nu ni s-o trage moartea dintr-o noapte petrecută afară. Unde ai ascuns samarul, Germain ? Printre mărăcini, că mare zăpăcit mai ești ! Și-acuma tare lesne o să mai fie să-l iei.

— Ține tu copilul, să trag eu samarul din mărăcini ; nu vreau să-ți zgîrii mîinile.

— Iaca samarul, că doară nu mă sperie pe mine niște înțepături, răspunse curajoasa fată.

Ea pregăti din nou culcușul copilului, care acum dormea atît de adînc încît habar nu avusese de noua lor călătorie. Germain puse atîtea lemne pe foc, că toți copacii străluceau în jur ; dar Marie era frîntă de oboseală și, deși nu se plîngea de nimic, abia se mai ținea pe picioare. Era palidă, dinții îi clănțăneau de frig și de slăbiciune. Germain o luă în brațe ca s-o încălzească ; neliniștea, mila, o pornire de nestăpînită tandrețe îi

copleşiră inima şi-i amuţiră simţurile. Limba i se dezlegă însă ca prin minune şi orice ruşine pieri :

— Marie, mi-eşti tare dragă şi mi-e ciudă că eu nu ţi-s drag. Dacă ai vrea să mă iei de bărbat, nimenea, nici chiar alde socru-meu, nici neamurile, nici vecinii, nici poveţele nu m-ar putea opri să nu mă-nsor cu tine. Ştiu bine că şi copiii mei ar fi fericiţi, că i-ai învăţa să respecte amintirea mamei lor şi, simţindu-mi cugetu-mpăcat, mi-aş bucura inima. Eu ţi-am dorit totdeauna binele, dar acu mă topesc după tine, că de mi-ai cere să-ţi împlinesc cît oi trăi toate voile, aş jura pe loc să ţi le-mplinesc. Vezi şi tu, rogu-te, cît te iubesc, şi cearcă să-mi uiţi vîrsta. Gîndeşte-te că aceia care cred că un om de treizeci de ani e bătrîn, greşesc. Dealtminteri, eu n-am decît douăzeci şi opt. O fată se teme să nu intre-n gura lumii luînd un bărbat care are zece ori doisprezece ani mai mulţi decît ea, deoarece nu e obiceiul ţinutului. Dar eu am auzit că prin alte locuri nimeni nu se împotriveşte la asemenea căsătorii, că dimpotrivă, oamenii sînt mai mulţumiţi să dea ca reazăm unei fete tinere un om cu judecată şi de-al cărui curaj nu se îndoieşte nimeni, decît un tinerel care se poate schimba, şi, din băiat de treabă cum îl credeau, să ajungă un netrebnic. Dealtminteri, anii nu însumează totdeauna vîrsta. Cînd un bărbat e istovit de prea multă muncă şi de nevoi, ori de-o viaţă dezmăţată, e bătrîn, măcar că n-a împlinit nici douăzeci şi cinci de ani. Pe cîtă vreme eu... Dar, pare-mi-se, eu spun, eu aud. Marie...

— Ba aud, Germain, răspunse Marie, dar iau aminte la ce-mi zicea întotdeauna mama : o femeie de şaizeci de ani e de plîns cînd omu ei are şaptezeci sau şaptezeci şi cinci de ani şi nu mai poate munci ca s-o hrănească. Ajunge beteag şi femeia e nevoită să-i poarte de grijă, tocmai cînd şi ea începe a avea nevoie de îngrijire şi de hodină. Şi aşa, ajung pînă la urmă în sapă de lemn.

— Părinţii au dreptate să spună asta, nu zic ba, Marie, reluă Germain, dar care om şi-ar pierde vremea tinereţii, care-i a mai frumoasă, cugetînd la ce s-o petrece cînd el n-o mai fi bun de nimic şi cînd i-o fi totuna cum sfîrşeşte viaţa. La dreptul vorbind eu nu-s în primejdie să mor de

foame la bătrîneţe. O să pot agonisi ceva avere, că doară muncesc din greu şi nu cheltui nimic de vreme ce stau la părinţii neveste-mi. Şi-apoi, dragostea pentru tine o să fie atîta de mare că n-o să-mi îngăduie să-mbătrînesc. E o vorbă : că omul fericit se păstrează tînăr, iar eu mă simt mai tînăr ca Bastien ca să te iubesc ; el nu te iubeşte, e prea prostănac, şi-i încă prea crud ca să ia seama cît eşti tu de bună şi de frumoasă, de parcă eşti anume făcută ca să fii iubită. Zău, Marie, nu mă urî, că nu-s om rău ; pe Catherine am făcut-o fericită, şi-a spus pe patul morţii, în faţa lui Dumnezeu, că n-a avut decît mulţumire de la mine şi m-a povăţuit să mă însor. În seara asta pare-ar fi vorbit dubul ei prin glasul copilului în clipa cînd a adormit. Oare tu n-ai auzit ce spunea ? şi cum îi tremura gurita în timp ce ochii lui priveau ceva pe care noi nu-l puteam vedea ? O vedea pe maică-sa, poţi fi încredinţată de asta, ca îl îndemna să spună că te vrea ca să-i ţii locul.

— Germain, răspunse Marie, nespus de uimită şi gînditoare, ai fost cinstit şi tot ce-ai spus e adevărat. Sînt încredinţată că n-aş greşi iubindu-te, de nu cumva fapta mea ar fi pricină de supărare pentru părinţii tăi ; dar ce pot face dacă inima nu mă-ndeamnă către dumneata ? Ţin mult la dumneata şi măcar că vîrsta nu te urîţeşte, eu mă tem de ea. Parcă mi-ai fi unchi ori naş. Simt că-ţi datorez respect şi că adesea ai să te porţi cu mine cum te-ai purta cu o copilă, nu cu o femeie de-o seamă cu dumneata. Şi-apoi fetele or să rîdă poate de mine, şi măcar că ştiu bine că-i o prostie să iau seama la asta, sînt sigură c-o să-mi ardă obrazul de ruşine şi c-o să fiu cam amărîtă în ziua nunţii noastre.

— Astea-s pricini copilăreşti, Marie. Vorbeşti taman ca un copil.

— E drept că-s copil, răspunse fata, şi tocmai de asta mi-e teamă de un bărbat prea înţelept. Vezi bine că-s prea tînără pentru dumneata, de vreme ce ai şi început a-mi zice că vorbesc fără judecată. Nu pot avea mai multă minte decît are oricine la anii mei.

— Doamne, Doamne, mai mare mila cît de nepriceput sînt în a spune ceea ce gîndesc, strigă Germain. Marie, dumneata nu ţii deloc la mine, asta-i adevărul ; socoţi

că-s prea prost și prea necioplit. De ți-aș fi cîtuși de puțin drag, nu mi-ai vedea atita de limpede cusururile. Dar nu ți-s drag, asta e.

— Nu-s cu de vină, răspunse Marie, nemulțumită de faptul că n-o mai tutuia ; mi-am dat toată silința în timp ce te ascultam, dar cu cît mă strădui mai mult, cu atita izbutesc mai puțin să-mi bag în cap că am putea deveni soț și soție.

Germain nu răspunse. Își puse capul în mîini, și micuței Marie îi fu cu neputință să afle dacă plîngea, dacă era bosumflat ori dacă adormise. Se neliniști oleacă văzîndu-l atît de posomorît și neizbutind să ghicească anume ce gînduri îi umblau prin minte. Dar nu îndrăzni să-i mai vorbească și, fiind prea surprinsă de ceea ce se petrecuse ca să mai poată adormi, așteptă cu nerăbdare zorii, avînd grijă de foc și veghind copilul de care Germain părea că nici nu-și mai amintește. Dar Germain nu dormea. Nu se gîndea la soarta lui, nu ! Nu-și făcea curaj și nici planuri de cucerire. Suferea, și avea un munte de urît pe inimă. Ar fi vrut să fie mort. Totul părea a-i fi potrivnic, și de-ar fi putut plînge, ar fi plîns cu sughițuri. Dar și o oarecare mînie îndreptată împotriva lui însuși se strecurase în mîhnirea sa și se înăbușea fără să poată și să vrea să se plîngă.

Cînd se făcu ziuă, și zgomotele cîmpului i-o vestiră lui Germain, își scoase fața din mîini și se sculă. Văzu că nici micuța Marie nu dormise, dar nu se pricepu să-i spună nici o vorbă bună. Era din cale-afară de abătut. Ascunse din nou samarul Cenușiei în mărăcini, își puse sacul pe umăr și, luîndu-și băiatul de mînă, îi spuse fetei :

— Marie, acu e timpul să cercăm a ajunge la capătul drumului nostru. Vrei să te petrec pînă la Ormeaux ?

— O să ieșim laolaltă din pădure, îi răspunse ea, și cînd om ști unde ne aflăm om apuca fiecare pe drumul nostru.

Germain tăcu. Se simțea jignit că Marie nu-i ceruse s-o conducă pînă la Ormeaux, și nu-și dădea seama că el o întrebase cu un ton care cerea numaidecît un refuz.

Un pădurar, pe care-l întîlniră după ce făcură vreo două sute de pași, le arătă drumul cel bun și le spuse că

după ce vor trece de pășunea cea mare, va trebui să se despartă, căci unul va lua-o drept înainte, iar altul la stînga, ca s-ajungă fiecare acolo unde-i e ținta, locuri de altfel atît de apropiate, încît de la Ormeaux se vedeau limpede casele din Fourche, și invers.

Apoi, după ce-i mulțumiră pădurarului și se așternură la drum, acesta îi strigă ca să-i întrebe dacă nu care cumva pierduseră un cal.

— Am găsit la mine-n ogradă o mîndrețe de iapă sură, pesemne c-a ajuns acolo de frica lupilor. Cîinii mei au lătrat toată noaptea și la ziuă am văzut iapa sub hambar, acolo-i și-acuma, să mergem, și de-o cunoașteți că-i cea pierdută, luați-o sănătoși.

Germain, care dăduse toate semnalmentele Cenușiei și se convinsese că despre ea e vorba, porni în căutarea samarului. Marie se oferi să ia copilul cu ea la Ormeaux, unde Germain va veni să-l ia mai tîrziu, după ce se va duce mai întîi la Fourche.

— E cam murdar după noaptea asta petrecută în pădure, spuse fata. Am să-i curăț hainele, am să-l spăl pe obrăjori, am să-l pieptăn, și cînd o fi frumos și îmbrăcat cum trebuie, ai să-l poți arăta noii dumitale familii.

— Și cine-ți spune că vreau să mă duc la Fourche ? întrebă Germain, supărat. Poate că n-am să mă duc.

— Ba nu, Germain, trebuie să te duci, și ai să te duci, reluă fata.

— Arzi de nerăbdare să mă însor cu alta ca să fii încredințată că nu mă mai țin de capul tău ?

— Hai, Germain, să nu mai aducem vorba despre asta ; e un gînd ce ți-a venit în timp de noapte, că întîmplările prin care-am trecut ți-au răvășit oleacă mintea. Dar acuma, trebuie să-ți vină mințile acasă ; îți făgăduiesc să dau uitării ceea ce mi-ai zis și să nu suflu nici o vorbă nimănui despre asta.

— Poți să vorbești dacă vrei, că eu nu te-oi ține de rău. Nu-mi stă în obicei să mă lepăd de vorbele mele. Toate cîte ți le-am spus erau drepte și adevărate. N-am de ce roși în fața nimănui.

— Da ; dar dacă nevasta dumitale ar ști că tocmai cînd veneai s-o peteşti, te gîndeai la alta, nu te-ar privi cu ochi buni. Fă bine şi ia seama la vorbele ce le rosteşti acuma ; nu te uita la mine cînd or mai fi şi alţii de faţă cu uitătura asta ciudată. Gîndeşte-te la moş Maurice, care se bizuie pe supunerea dumitale şi care-ar fi tare mîhnios pe mine de te-aş împiedica să-i împlineşti voia. Mergi cu bine, Germain ; iar pe Petit-Pierre îl iau cu mine, ca să n-ai încotro şi să te duci la Fourche. Îl ţin zălog.

— Vrei să te duci cu Marie, Pierre ? întrebă plugarul pe copil, văzînd că acesta o apucase pe fată de mînă şi o urma plin de hotărîre.

— Da, tată, răspunse copilul, care auzise şi înţelesese în felul lui tot ce vorbiseră cei doi fără să se sinchisească de prezenţa lui. Eu mă duc cu Marie a mea. Cînd o să fii gata cu-nsurătoarea, să vii să mă ici ; dar, eu vreau ca măicuţa mea să fie Marie.

— Acuma mă crezi că asta-i vrerea lui ? o întrebă Germain pe fată. Ascultă, Petit-Pierre, eu vreau din tot sufletu ca ea să-ţi fie mamă şi să nu mai plece de lîngă tine pînă-i lumea, dar ea nu vrea. Cearcă tu s-o înduplecl.

— Fii fără grijă, tată, am s-o fac să spună da ; mie Marie îmi împlineşte toate voile.

Copilul plecă împreună cu fata. Germain rămase singur, mai trist, mai nehotărît ca oricînd.

XII

Frumoasa salului

Totuşi, după ce şterse semnele neorînduielii pe care le lăsase călătoria în ţinuta lui şi-şi ţesălă calul, după ce încălecă şi i se arătă drumul spre Fourche, se gîndi că nu mai poate da înapoi şi că trebuie să uite această noapte zbuciumată, asemeni unui vis primejdios.

Îl găsi pe moş Leonard în pragul casei sale, proaspăt văruită, aşezat pe o bancă frumoasă de lemn vopsită în

verde. Văzu şase trepte de piatră dispuse în formă de peron, ceea ce lăsa să se vadă că locuinţa avea o pivniţă. Zidul grădinii şi al cinepiştei fusese tencuit cu var şi cu nisip. Era o locuinţă frumoasă, căreia nu-i lipsea mult pentru a fi luată drept o casă de orăşean.

Viitorul tată-socru veni în întîmpinarea lui Germain, şi după ce, vreme de cinci minute, îi ceru veşti despre întreaga familie, adăugă fraza consacrată cu care-i întrebam, politicos, pe cei pe care-i întîlnim, asupra scopului călătoriei lor : *Vrasăzică venişi în preumblare pe-aici.*

— Am venit să vă văd, răspunse plugarul, să vă aduc vinatul ăsta din partea lui socru-meu, şi să vă spun, tot din partea dumisale, că trebuie să aveţi cunoştinţă cu treburile cu care am venit pe-aici.

— Ah, ah, spuse moş Leonard rîzînd şi bătîndu-se pe burta-i rotunjoară, văd, aud, am înţeles. Şi, făcîndu-i cu ochiul, adăugă : Nu eşti singurul care-ai venit în peţit, fătul meu. Mai sînt încă trei în casă, care aşteaptă ca şi dumneata. Eu nu alung pe nimeni şi mi-ar veni peste mînă să fiu împotriva vreunuia, ori de partea altuia, căci toţi sînt partide bune. Cu toate astea, datorită lui moş Maurice şi rodnicei pămîntului pe care-l aveţi, tare mi-ar fi pe plac să fii dumneata alesul. Dar fiică-mea e majoră şi stăpînă pe avutul ei ; şi-o să facă ce-o crede de cuviinţă. Intră, arată-te ; şi trag nădejde c-o să ai noroc !

— Să-mi fie cu iertare, răspunse Germain, foarte surprins de-a se afla în plus, acolo unde crezuse că va fi singur. Nu ştiam că fiica dumneavoastră mai are şi alţi peţitori, şi n-am venit s-o iau cu de-a sila de la alţii.

— De-ai crezut că, deoarece ai zăbovit atîta, răspunse, fără să-şi piardă buna dispoziţie, moş Leonard, fata mea o să ducă lipsă de peţitori, apoi ai dat greş, fătul meu. Catherine are cu ce-şi ispiti peţitorii, dar nu ştie încă pe care să-l aleagă. Intră în casă, îţi zic, şi nu-ţi pierde curajul. E o femeie care merită să te lupţi ca s-o cîştigi.

Apoi, împingîndu-l pe Germain de umeri, rosti cu o veselie batjocoritoare :

— Ia te uită, Catherine, c-a mai venit unu.

Felul acesta hazliu, dar oarecum necuviincios, în care îu prezentat văduvei, în prezenţa celorlalţi pretendenţi, îl

tulbură și-l nemulțumi pe Germain. Se simți stînjenit și rămase cîteva clipe cu ochii-n pămînt, necutezînd să-i ridice asupra frumoasei și asupra musafirilor ei.

Văduva lui Guérin era bine făcută, și nici prospețimea nu-i lipsea. Dar expresia feței și felul în care se îmbrăcase îi displăcură de la început lui Germain. Părea îndrăzneață și plină de sine, iar boneta ei garnisită cu trei rînduri de dantelă, șorțul de mătase și fișiul de dantelă neagră nu se potriveau deloc cu imaginea pe care și-o făcuse el despre o văduvă serioasă și la locul ei.

Grija cu care era îmbrăcată și felul ei liber de a se purta îl făcură s-o găsească bătrînă și slută, deși nu era nici una nici alta. Se gîndi că o asemenea găteală și niște purtări atît de zburdalnice s-ar potrivi mai curînd cu vîrsta și cu persoana micuței Marie, iar că glumele văduvei sînt cam fără perdea și destul de ușuratice, și că-și poartă fără nici un pic de grație frumoasele-i veșminte.

Cei trei pretendenți erau așezați la o masă încărcată cu vinuri și cu bunătăți, întru totul la dispoziția lor în dimineața aceea de duminică ; deoarece lui moș Leonard îi plăcea să le arate tuturora că-i om cu dare de mînă, și nici văduva nu era împotrivă să le ia ochii cu frumoasa ei veselă și să dea mese, ca o rentieră. Germain, deși modest și încrezător cum era de felul lui, observă totul cu destul discernămînt, și pentru prima oară în viața lui, ciocnind cu ceilalți, se ținu în defensivă. Moș Leonard îl silise să ia loc laolaltă cu rivalii săi, și, așezîndu-se el însuși în fața lui, se arătă cît se poate de atent și se ocupă cu precădere de el.

Vînatul adus, în ciuda faptului că Germain mai luase ceva din el pentru a se ospăta, era încă destul de arătos, pentru a face impresie. Văduva păru mulțumită de plocon, dar pretendenții aruncară asupra lui o privire disprețuitoare.

Germain nu se prea simțea la largul lui în asemenea tovărășie și mîncă oarecum în silă. Moș Leonard începu să-l ia peste picior :

— Iată-te din cale-afară de amărît, îi spuse, și de asta te-ai supărat pe pahar. Nu-i bine ca dragostea să-ți taie

pofta de mîncare, că un flăcău flămînd nu știe găsi cuvinte frumoase ca cel ce și-a limpezit gîndurile cu un strop de vin.

Germain se simți jignit văzînd că bătrînul îl și socotea îndrăgostit, iar căutătura vicleană a văduvei, care zîmbi plecîndu-și ochii, ca o persoană sigură de farmecul ei, îl îndemnă să protesteze împotriva presupusei lui înfrîngeri ; dar se temu să nu pară necuviincios, zîmbi și se înarmă cu răbdare.

Pretendenții văduvei i se părură a fi niște bădărani. Pesemne că erau foarte bogați, de-i îngăduia în preajma ei. Unul avea peste patruzeci de ani și era aproape tot atît de gras ca și moș Leonard ; celălalt era chior și băuse în așa hal încît se prostise de tot ; cel de al treilea era tînăr și destul de frumușel, dar vroia să fie glumeț și ceea ce spunea era atît de lipsit de haz, încît îți făcea milă. Cu toate acestea văduva se amuza, ca și cum ar fi admirat toate nerozîile astea, lucru în care nu prea dădea dovadă de gust.

La început lui Germain i se păru că văduva e îndrăgostită de cel tînăr. Dar curînd își dădu seama că el însuși era de fapt cel încurajat, și într-un fel deosebit chiar, și că familia dorea ca el să facă primul pas. Avu așadar un motiv de-a se simți și de-a se purta cu și mai multă răceală și rezervă.

Cînd se apropie ora slujbei se ridicară de la masă pentru a se duce cu toții la biserică.

Trebuiau să se ducă la Mers, la o jumătate de leghe depărtare, și Germain era atît de obosit, încît ar fi dorit din toată inima un răgaz ca să poată dormi, înainte de-a porni la drum. Dar cum nu obișnuia să lipsească de la liturghie, porni odată cu ceilalți.

Ulițele erau pline de lume și văduva mergea țanțoșă, escortată de cei trei pretendenți, luînd de braț cînd pe unul, cînd pe altul, umflîndu-se în pene și privind oamenii de sus. Tare ar mai fi vrut ea să se mîndrească și cu al patrulea în ochii trecătorilor ; dar lui Germain i se păru caraghios să meargă așa, în cîrd și în văzul tuturor, așa

încît rămase mai în urmă, discutînd cu moș Leonard, și găsind mijlocul de a-l îndepărta și de a-l preocupa într-atîta încît să nu dea impresia că face parte din grup.

XIII
Stăpînul

Cînd intrară în sat, văduva se opri să-i aștepte. Dorea neapărat să fie înconjurată de toți cei cu care plecase; dar Germain, nefăcîndu-i hatîrul, se despărți de moș Leonard, se opri în drum cu cîțiva cunoscuți și intră în biserică printr-o altă ușă. Văduvei îi fu tare ciudă.

După slujbă, apăru triumfătoare pe pajiștea unde se dansa și deschise dansul cu cei trei pretendenți pe rînd. Germain o privi și observă că dansează bine, dar fără naturalețe.

— Ei, i se adresă moș Leonard bătîndu-l pe umăr, nu joci cu fiică-mea? Ești din cale-afară de rușinos.

— De cînd mi-a murit nevasta, nu-mi mai arde de joc, răspunse plugarul.

— De vreme ce umbli să-ți găsești alta, s-a isprăvit cu doliul, și din inimă și de pe haină.

— Asta nu-i un motiv, moș Leonard; și-apăi sînt prea trecut, nu mai îndrăgesc jocul.

— Ian ascultă, îi zise moș Leonard, trăgîndu-l mai la o parte. Nu ți-a prea venit la socoteală cînd ai intrat în casă și-ai dat de alții care veniseră și ei în pețit; văd că ești tare mîndru, dar ăsta nu-i lucru cu judecată. Fiică-mea e deprinsă să fie curtată, mai cu seamă de doi ani de cînd a isprăvit cu doliul, și nu-i ea aceea care trebuie să te tragă de mînecă.

— Au și trecut doi ani de cînd fiica dumneavoastră vrea să se mărite și încă nu s-a hotărît? întrebă Germain.

— Nu vrea să se grăbească, și are dreptate. Cu toate că-i așa de vioaie și s-ar putea să ți se pară că n-ar

avea prea multă judecată, e o femeie din cale-afară de cuminte și care știe bine ceea ce face.

— Mie nu-mi pare că-i așa, spuse Germain cu naivitate, că doară are trei curtezani care umblă după ea, și dac-ar ști ce voiește, măcar doi din ei i s-ar părea de prisos și i-ar ruga să steie la ei acasă.

— Oare de ce nu înțelegi nimic din ceea ce vezi, Germain? Ea nu-l vrea nici pe cel bătrîn, nici pe cel chior, nici pe cel tînăr, sînt aproape încredințat de lucrul ăsta; de i-ar goni însă, lumea ar gîndi că ea vrea să rămînă văduvă, și nu ne-ar mai călca pragul nimenea.

— A, da, ăștia sînt folosiți drept firmă.

— Precum zici. Și ce e rău într-asta, dacă lor le convine?

— Fiecare cu gustul lui, spuse Germain.

— D-apoi bag seamă că dumneata ai altul. Să știi însă c-am putea cădea la învoială, de s-o brodi să fii cel ales; ai putea fi dumneata în locul lor.

— De s-o brodi să fiu! Și pîn-oi afla, ce să fac? Cîtă vreme trebuie să mă țin deoparte?

— Cred că totul se află în mîna dumitale, dacă știi să vorbești cu ea și să stărui. Piuă acu, fiică-mea a priceput prea bine că cel mai bun timp din viața ei va fi cel pe care l-o petrece lăsîndu-se curtată, și nu se grăbește să se bage slugă la un bărbat, atîta vreme cît poate porunci la mai mulți. Astfel că atîta timp cît i-o plăcea joaca asta n-are decît să se distreze dar, dacă ai să-i placi mai mult decît joaca, s-ar putea să se lase de joacă. Numai să nu-ți pierzi curajul. Vino duminică de duminică și ia-o la dans, dă-i a înțelege că ai vrea-o de nevastă, și de te-o socoti mai plăcut și mai cu cap decît ceilalți, fără îndoială că într-o bună zi are să-ți spună ea singură lucrul ăsta.

— Să-mi fie cu iertare, moș Leonard, fiica dumneavoastră are dreptul să se poarte cum crede de cuviință, cu n-am nici un drept s-o învinuiesc. Dară de-aș fi în locul ei, alcum m-aș purta; aș spune totul verde-n față, nu m-ar răbda inima să las să-și piardă vremea niște oameni care, fără doar și poate, au și altă treabă de făcut decît să se țină scai de o femeie care-și bate joc de ei. Dară, de găsește ea în asta plăcere și fericire, facă ce-o vrea. Asta nu-i

treaba mea. Vreau însă a vă spune ceva ce-mi stă pe limbă încă de dimineață, avînd în vedere că v-ați înșelat asupra pricinii venirii mele aici, și nu mi-ați dat prilejul să vă răspund ; așa că sînteți încredințat, dar fără nici un temei, de-un anumit lucru. Să știți că eu n-am venit aici cu gînd s-o cer pe fiica dumneavoastră de nevastă, ci am venit să cumpăr perechea aceea de boi pe care vreți să-i duceți la tîrg săptămîna ce vine, și despre care socru-meu crede că i-ar conveni.

— Am priceput, Germain, răspunse moș Leonard cu cea mai mare liniște ; ți-ai luat seama fiindcă ai găsit-o pe fiică-mea cu pețitorii aceia ai ei. Nu mă țin de cîrcea dumitale. Bag de seamă că ceea ce-i stîrnește pe unii îi alungă pe alții, și ai tot dreptul a o lua pe altă cale, mai cu seamă că nici n-ai apucat a vorbi. De vrei cu adevărat să cumperi boii, hai și-om merge pe islaz să-i vezi : o să vorbim acolo, tîrgu mînie n-are, fie că l-om face, fie că nu, iar înainte de-a porni spre casă, om cina laolaltă.

— Nu vreau să vă supăr, spuse Germain, poate că veți fi avînd și alte treburi, iară mie mi s-a urît să mă uit cum alții joacă, iar eu stau degeaba. Mă duc să văd boii, și-apoi m-oi înfățișa iarăși la dumneavoastră acasă.

Germain plecă, îndreptîndu-se spre islaz unde, într-adevăr, moș Leonard îi arătase de departe cîrezile sale. Era adevărat că moș Maurice avea de gînd să cumpere niște vite, și Germain își spuse că dacă i-ar duce o pereche frumoasă de boi, la un preț convenabil, i s-ar ierta mai ușor faptul că-și nesocotise cu bună-știință scopul călătoriei.

Mergea repede și ajunse curînd aproape de Ormeaux. Atunci simți nevoia să se ducă să-și îmbrățișeze copilul și chiar s-o revadă pe micuța Marie, deși pierduse nădejdea și-și alungase gîndul că ea l-ar putea face fericit. Tot ce văzuse și auzise, femeia aceea înzorzonată și ușuratică, tatăl șiret și mărginit totodată, care încuraja deprinderile oarecum necinstite ale îngînfatei lui fiice, luxul orășenesc care i se părea o pată pe demnitatea obiceiurilor de țară, timpul irosit cu vorbe de clacă și nesărate, casa atît de diferită de-a lui, și mai cu seamă stinjeneala aceea nemaipomenită pe care o încearcă omul cîmpurilor cînd își părăsește obiceiurile și munca, tot ceea ce suportase de cîteva ceasuri, plictiseala și deruta, trezeau în Germain dorința de a-și revedea copilul și pe mica lui vecină. Chiar dacă n-ar fi fost îndrăgostit de micuța Marie, tot ar fi căutat-o pentru a-și recăpăta voia bună și a-și îndruma gîndurile pe făgașul lor obișnuit.

Zadarnic se uită însă la pășunile din împrejurimi, n-o găsi nici pe micuța Marie și nici pe Petit-Pierre ; și totuși era ceasul cînd păstorii sînt la cîmp. Văzu o turmă pe terenul comunal ; îl întrebă pe băiețandrul care o păzea dacă oile aparțin fermei din Ormeaux.

— Da, răspunse copilul.

— Tu le ești ciobanul ? Pe-aici, băieții păzesc oile de la fermă ?

— Nu, eu le păzesc numai astăzi, fiindcă ciobănița a plecat ; e bolnavă.

— D-apoi n-aveți o ciobăniță nouă, sosită abia azi de dimineață ?

— Ba da, dar a plecat și ea.

— Cum adică a plecat ? N-avea cu ea un copil ?

— Ba da ; un băiețaș care începuse să plîngă. Au plecat amîndoi, după vreo două ceasuri.

— În ce parte or fi plecat ?

— De unde au venit, pesemne, că nu i-am întrebat.

— Care să fie pricina c-au plecat ? spuse Germain din ce în ce mai îngrijorat.

— Știu și eu ?

— Nu s-or fi învoit asupra prețului ? Socot că lucrul ăsta îl hotărîse mai dinainte.

— Nu vă pot spune nimic despre asta. Eu i-am văzut cînd au venit și cînd au plecat, asta-i tot.

Germain se îndreptă spre fermă și întrebă lucrătorii. Nimeni nu-l putea lămuri ; sigur era doar faptul că după ce vorbise cu fermierul, fata plecase fără să spună nimic, împreună cu copilul care plîngea întruna.

— I-o fi făcut careva vreun rău băiatului meu ? întrebă Germain cu o privire plină de îngrijorare.

— E al dumitale copilul ? Și ce căta cu fata aceea ? Cum îți zice și din ce loc ești ?

Germain, văzînd că, după obiceiul locului, la întrebările lui i se va răspunde cu alte întrebări, bătu nerăbdător din picior și ceru să-l vadă pe stăpîn.

Stăpînul nu era acolo ; nu obișnuia să stea, cînd venea la fermă, de dimineață pînă seara. Pornise călare spre o altă fermă a sa.

— Bine, zise Germain, stăpînit de o vie neliniște, nu știi care ar putea fi pricina plecării fetei ?

Lucrătorul se uită la nevastă-sa cu o privire plină de înțeles, apoi îi spuse că nu știe nimic, că asta-i o treabă care nu-l privește.

Germain nu putu afla decît că fata și copilul au plecat spre Fourche. Alergă la Fourche : văduva și pretendenții nu se întorseseră încă și nici moș Leonard. Află de la slujnica acestuia că îl căutase o fată însoțită de un copil, dar că ea, neștiind cine sînt, n-a vrut să-i primească și i-a sfătuit să se ducă la Mers.

— Și care-i pricina de nu i-ai primit ? întrebă Germain iritat. Se vede că sînteți din cale-afară de bănuitori prin locurile astea de vă feriți să deschideți ușa aproapelui.

— Greșești, răspunse slujnica, dar într-o casă avută cum îi asta, trebuie să fii cu ochii-n patru. Eu răspund de tot ce se află aci cînd nu-s stăpînii acasă, și nu pot deschide ușa oricui.

— Urît obicei, spuse Germain, și mi-ar place să fiu mai bine sărac lipit decît să trăiesc tot timpul cu frica-n sîn. Rămas bun, fetico, și ție și ținutului ăstuia păcătos.

Germain se interesă și pe la casele din vecinătate. Văzuseră cu toții și păstorița și copilul. Cum băiatul plecase din Belair pe neașteptate, fără să se pregătească, doar cu o cămașă ruptă și cu un cojocel de miel ; și cum și Marie era îmbrăcată, ca de obicei de altfel, foarte sărăcăcios, fuseseră luați drept cerșetori. Oamenii le-au dat pîine; fata a primit un codru pe care l-a dat copilului, căruia îi era foame. Apoi au plecat în mare grabă, îndreptîndu-se spre pădure.

Germain rămase o clipă pe gînduri, apoi întrebă dacă fermierul din Ormeaux n-a venit la Fourche.

— Ba a venit, i s-a răspuns. A trecut călare puțin după plecarea fetei.

— S-a luat după ea ?

— Aha, care vrasăzică dumneata îl cunoști, exclamă rîzînd cîrciumarul, căci tocmai lui i se adresase Germain. Sigur c-a fugit după ea ; la alergat după fete nu-l întrece nimeni pe împielițatul acela. Dar pe copila asta, nu cred c-a pus mîna. Cu toate că, la urma urmei, dacă o fi văzut-o...

— Mi-e de ajuns, mulțumesc.

Și Germain zbură mai mult decît alergă, spre grajdul lui Leonard. Aruncă samarul pe Cenușia, încălecă și porni în galop în direcția pădurilor din Chanteloube.

Inima îi tremura de îngrijorare și de mînie, sudoarea îi acoperea fruntea. Însîngeră crupa Cenușiei, care, știind că se întoarce la ea acasă, galopa fără să se lase rugată.

XIV
Bătrîna

Germain ajunse curînd în locul unde își petrecuse noaptea, pe marginea bălții. Focul încă mai fumega ; o femeie bătrînă aduna vreascurile din grămada pe care o făcuse Marie. Germain se opri ca să-i pună cîteva întrebări. Bătrîna era surdă și, neauzind bine întrebarea, răspunse :

— Da, fătul meu, aici e Balta Diavolului. E un loc afurisit, nu-i bine să te-apropii fără a zvîrli în baltă, cu mîna stîngă, trei pietre, iară cu dreapta să te-nchini, ca să se ducă pe pustii duhurile rele. Că de nu, pe cei de-i dau ocol, îi paște nenorocul.

— Nu te-am întrebat de baltă, mătușă, zise Germain, apropiindu-se de ea și strigînd cît îl ținea gura. N-ai văzut trecînd prin pădure o fată și un copil ?

— Da, răspunse bătrîna. S-a înecat în baltă un copil.

Germain se cutremură din creștet pînă-n tălpi. Dar, din fericire, bătrîna adăugă :

— S-a înecat demult, s-a pus și o cruce frumoasă aici ca să fie spre aducere aminte, dară într-o noapte, cînd a fost furtună mare, duhurile au zvîrlit-o în apă. I se mai vede și acuma un capăt. Dacă cineva ar avea nenorocul să se oprească noaptea pe-aici, ar fi sigur că n-ar mai putea ieși înainte de-a se crăpa de ziuă. Ar putea merge și merge, ar putea face și-o sută de leghe prin pădure și ar ajunge mereu în același loc.

Imaginația plugarului fu izbită fără voia lui de ceea ce auzea, și gîndul la nenorocirea care trebuia să vină pentru a justifica spusele bătrînei îl stăpînea atît de puternic, încît simți că-i îngheață sîngele în vine. Pierzînd nădejdea că va putea căpăta și altfel de lămuriri, încălecă din nou și începu să cutreiere pădurea strigîndu-l din toate puterile pe Pierre, și fluierînd, pocnind din bici, rupînd ramuri ca să umple pădurea de zgomotul mersului său și ciulind urechea spre a auzi dacă-i răspunde vreun glas ; dar nu auzea decît talanga vacilor risipite prin desișuri și țipătul sălbatic al porcilor care se luptau pentru ghindă.

La un moment dat Germain auzi în spatele lui tropotul unui cal în galop și un bărbat între două vîrste, brun, voinic, îmbrăcat aproape ca la oraș, îi strigă să se oprească. Germain nu-l văzuse niciodată în viața lui pe fermierul de la Ormeaux ; dar instinctul îl făcu să-și dea seama pe loc că e chiar el. Se întoarse către acesta și, măsurîndu-l din cap pînă-n picioare, așteptă ca omul să-i spună ce avea de spus.

— N-ai văzut trecînd pe-aci o fată de vreo cincisprezece-șaisprezece ani, cu un copil ? întrebă fermierul prefăcîndu-se indiferent, deși era vădit tulburat.

— Și ce treabă ai cu ea ? întrebă, la rîndu-i, Germain, fără a încerca să-și ascundă mînia.

— Ți-aș putea răspunde, prietene, că asta nu-i treaba dumitale ; dar cum aici nu-i nimic de ascuns, îți voi spune că-i o păstoriță pe care am angajat-o pe tot anul fără s-o cunosc... Cînd am văzut-o, mi s-a părut prea tînără și prea firavă pentru munca de la fermă. I-am spus să-și caute alt rost în altă parte, și tocmai cînd vroiam să-i plătesc ceea ce cheltuise cu drumul, a plecat supărată și

eu n-am băgat de seamă deoarece eram întors cu spatele la ea... S-a grăbit într-atît, încît a uitat niște haine și o pungă cu bani, nu prea mulți, de bună seamă ; pesemne, o nimica toată... Cum aveam drum pe-aici, m-am gîndit c-am s-o întîlnesc și-am să-i dau ce-a uitat și ceea ce îi datorez.

Germain era prea cinstit din fire ca să nu șovăie la auzul acestei povești, dacă nu foarte verosimilă, cel puțin posibilă. Îl sfredeli cu privirea pe fermier, care înfrunta această investigație cu multă nerușinare sau candoare.

„Vreau să am inima împăcată", își zice Germain și, stăpînindu-și indignarea, răspunse :

— E o fată de pe la noi ; o cunosc ; trebuie să fie pe-aci pe-aproape... Să mergem împreună... și-o să dăm de ea la sigur.

— Ai dreptate, zise fermierul. Să mergem... dar dacă n-o găsim pînă la capătul cărării, eu unul mă las păgubaș... Căci trebuie să iau drumul spre Ardentes.

„Nu te las eu să-mi scapi, gîndi Germain, nici de-ar fi să ne-nvîrtim pe-aici, împrejurul Bălții Diavolului, o zi și-o noapte !"

— Așteaptă ! strigă deodată Germain, pironindu-și ochii pe o tufă de drobiță care se clătina într-un chip ciudat : Petit-Pierre, tu ești, băiatule ?

Copilul, recunoscînd vocea lui taică-său, ieși dintre drobițe și începu să zburde ca o căprioară, dar cînd îl zări pe fermier, se opri speriat și rămase descumpănit.

— Vino, Pierre, vino, că-s eu, strigă plugarul, alergînd după băiat și descălecînd ca să-l poată lua în brațe ; unde-i Marie ?

— E aici, s-a pitit, căci se teme de omu ăsta negru și hain ; și eu mă tem.

— Nu-ți fie frică, Marie... căci sînt și eu pe-aici... Marie, Marie, eu sînt !

Marie se apropie tîrîndu-se, și de îndată ce-l văzu pe Germain, care era însoțit de fermier, alergă și se aruncă în brațele lui. Apoi, agățîndu-se de el ca o fetiță de tatăl ei, spuse :

— Rogu-te, apără-mă, Germain ; cînd mă aflu lîngă dumneata, nu mă mai tem de nimic.

Germain se înfioră. O privi pe Marie ; era palidă, hainele îi erau rupte, căci se agățaseră în mărăcinii prin care alergase în căutarea unui ascunziș, ca o căprioară hăituită de vînători. Dar chipul ei nu trăda nici rușine, nici deznădejde.

— Stăpînul tău are de vorbit ceva cu tine, îi spuse Germain, fără să-și ia ochii de la fată.

— Stăpînul meu ? răspunse ea cu mîndrie. Omu ăsta nu mi-e și n-are să-mi fie niciodată stăpîn... Dumneata, Germain, mi-ești stăpîn. Vreau să mă iei cu dumneata... și-o să te slujesc fără simbrie.

Fermierul înaintase cîțiva pași, vădind o neliniște prefăcută.

— Hei, fetițo, ți-ai uitat la noi niște lucruri. Iată-le, ți le-am adus.

— Nu, domnule, răspunse Marie, n-am uitat nimic, și n-am nimic a vă cere...

— Ia stai oleacă, stărui fermierul, am de vorbit cu tine... Hai, nu te teme... doar cîteva cuvinte...

— Le puteți spune cu glas tare... între mine și dumneavoastră nu există nici o taină.

— Vino măcar să-ți iei banii.

— Banii ? Nu-mi sînteți dator nici un capăt de ață, slavă Domnului !

— Eram sigur, spuse Germain cu jumătate de glas : dar acum e totuna, Marie... ascultă ce vrea să-ți spună... căci și eu sînt curios să aflu. Și-ai să-mi spui după aceea, am eu temeiurile mele. Du-te lîngă calul lui... că eu n-am să te pierd din ochi.

Marie făcu trei pași spre fermier, care, aplecîndu-se peste oblîncul șeii, îi spuse cu o voce aproape șoptită :

— Micuțo, uite lodovicul ăsta de aur. Să nu sufli o vorbă, auzi ? Am să spun că mi-ai părut prea plăpîndă pentru munca de la ferma mea... Și să nu mai aduci vorba despre asta... Am să trec pe la voi zilele astea ; și dacă ți-ai ținut gura, am să-ți mai dau ceva... Și-apoi, dac-ai să-ți bagi mințile-n cap, n-ai decît să-mi spui ; și-am să

te iau la mine, sau, și mai bine, o să mergem să stăm de vorbă pe-nserate, în poiană. Ce dar vrei tu să-ți aduc ?

— Iaca, domnule, darul pe care vi-l fac eu, răspunse cu voce tare Marie, aruncîndu-i în obraz, cu toată puterea, ludovicul de aur. Vă mulțumesc și vă rog să-mi dați de știre cînd o să treceți pe la noi ; toți flăcăii din sat o să vă iasă în întîmpinare, că pe la noi sînt tare îndrăgiți boierii care umblă să amăgească niște biete fete amărîte. O să vedeți că noi o să vă așteptăm.

— Ești o mincinoasă și-o limbă afurisită ! izbucni fermierul mînios, ridicîndu-și amenințător bastonul. Vrei să faci din albă-neagră, dar n-ai să scoți un ban de la mine ; vă cunosc eu pe voi !

Marie, îngrozită, se retrase cu cîțiva pași ; în schimb, Germain se și repezise la căpăstrul calului fermierului și, zgîlțîindu-l cu putere, zise :

— Acum sîntem lămuriți !... Dă-te jos, omule, dă-te jos să stăm de vorbă amîndoi.

Fermierul nu avea de gînd să se măsoare cu Germain ; dădu pinteni calului ca să pornească și încercă să-l lovească pe Germain cu bastonul peste mîini pentru a-l sili să dea drumul căpăstrului ; dar plugarul ocoli lovitura, îl apucă pe fermier de-un picior și-l azvîrli de pe șa drept în iarbă, unde îl și doborî, deși fermierul se ridicase la început și se apărase cu strășnicie. Culcîndu-l iar la pămînt, Germain îi spuse :

— Om fără inimă ce ești, aș putea să te snopesc în bătaie de-aș vrea. Dar nu-mi place să fac rău nimănui și-apoi nici o pedeapsă nu ți-ar îndrepta conștiința... Dar n-aî să te miști de-aci pînă cînd n-ai să-i ceri iertare, în genunchi, fetei acesteia.

Fermierul, obișnuit cu astfel de treburi, vru să ia totul în glumă. Susținu că păcatul lui nu era chiar așa de mare, de vreme ce nu greșise decît cu vorba, și că și-ar cere bucuros iertare dacă fata s-ar învoi să-l lase s-o sărute, și dacă pe urmă ar merge cu toții să bea un pahar cu vin la crîșma din apropiere, și dacă s-ar despărți buni prieteni.

— Ți-e mai mare mila, îi răspunse Germain, întorcîndu-l cu fața la pămînt, și ard de nerăbdare să nu-ți

mai văd mutra asta păcătoasă. Ia seama la ce ți-oi spune și roșește de mai ești vrednic și cearcă să apuci pe drumu pungașilor[1] cînd vei mai trece prin părțile noastre.

Luă de jos bastonul de ilex al fermierului și, proptindu-l de genunchi, îl rupse în două ca să-i arate aceluia puterea pe care o avea în mîini, apoi zvîrli cele două bucăți cu scîrbă.

După aceea, dădu o mînă copilului, cealaltă Mariei și se depărtă tremurînd de indignare.

XV

Întoarcerea la fermă

După un sfert de oră trecuseră de mărăcinișuri. Mergeau pe drumul cel mare și Cenușia necheza ori de cîte ori recunoștea locurile.

Pierre povestea tatălui său ceea ce izbutise să înțeleagă din cele petrecute.

— Cînd am ajuns, spuse el, omul acela a venit să vorbească cu Marie la stîna unde ne-am dus numaidecît ca să vedem oile. Eu m-am suit în iesle să mă joc, da *omu-ăla* nu m-a văzut. I-a dat binețe Mariei și a sărutat-o.

— Te-ai lăsat sărutată, Marie ? întrebă Germain tremurînd de mînie.

— Eu am gîndit că așa-i obiceiul prin părțile alea pentru noii veniți, așa cum, pe la noi, bunicile sărută fetele care vin să se bage slugi la ele, ca să le arate că le ia de suflet și că are să le fie ca și-o mamă.

— Apoi, continuă Petit-Pierre, mîndru că are de povestit o asemenea întîmplare neobișnuită, *omu-ăla* ți-a spus niște vorbe urîte, iar tu mi-ai zis că n-am voie să le repet și că trebuie să le dau uitării ; și le-am uitat într-o clipeală. Dar dacă tata vrea să i le spun...

— Nu, Pierre, nu vreau să le-aud, dar vreau să nu-ți mai aduci aminte niciodată de ele.

— Dacă-i așa, am să le mai uit încă o dată, răspunse copilul. Și-apoi *omu-ăla* făcea pe supăratu cînd Marie a zis că pleacă. El i-a zis că-i dă tot ce i-o dori inima, o sută de franci. Marie atunci și-a ieșit din fire, iar *omu-ăla* s-a apropiat de ea, de ziceai că vrea să-i facă vreun rău. Mie mi-a fost frică, am venit repede lîngă Marie și am început să țip. Atunci *omu-ăla* a zis : „Asta ce mai e ? De unde-a mai răsărit și băiatul ăsta ? Dă-l afară !" Și a ridicat bîta ca să dea în mine. Dar Marie nu l-a lăsat și a zis : „O să stăm de vorbă mai încolo, acuma trebuie să duc băiatul la Fourche și-apoi o să mă întorc". Și cînd a ieșit de la stînă, Marie mi-a spus așa : „Hai să fugim iute, Pierre, să ne vedem scăpați de-aci, că omul ăsta e tare păcătos și-o să ne facă numai rău". Am mers prin spatele șurelor, am trecut printr-o pajiște mică și ne-am dus la Fourche ca să te căutăm pe tine. Dar nu te-am găsit și nu ne-au dat voie să te așteptăm. Și-atunci *omu-ăla*, care s-a urcat pe un cal negru, a venit după noi, și noi am fugit de el și ne-am ascuns în pădure. Pe urmă a venit și el în pădure, și noi, cînd auzeam că-i pe-aproape, ne pitulam. Cînd a luat-o înainte, noi am prins iarăși a fugi ca să ajungem acasă. Pe urmă ai venit dumneata și ne-ai găsit ; asta a fost tot. Nu-i așa, Marie, că n-am uitat nimic ?

— Nu, Petit-Pierre, și tot ce-ai spus e adevărul adevărat. Acuma, Germain, te rog să pui mărturie pentru mine și să spui celor de pe la noi că de n-am putut rămîne acolo, n-a fost fiindcă mi-a lipsit curajul ori că mi-a fost lene să muncesc.

— Și eu te rog, Marie, spuse Germain, să cugeți dacă, atunci cînd trebuie să apere o femeie și să pedepsească un ticălos, un bărbat de douăzeci și opt de ani nu-i cumva prea vîrstnic. Tare aș vrea să știu dacă pe Bastien, ori pe altul ca el, mai tînăr cu zece ani decît mine, nu l-ar fi zdrobit *omu-ăla*, cum îi zice Petit-Pierre. Ce zici ?

[1] „E un drum care ocolește calea principală, la intrarea în sate, mergînd însă paralel cu ea. Se spune că toți cei cărora le e teama de o jignire meritată aleg acest drum pentru a se feri de privirile oamenilor." (N.A.).

— Zic, Germain, că mi-ai făcut un mare bine, și că nu te-oi uita toată viața.

— Atît ?

— Tată, spuse copilul, nici nu mi-a trecut prin cap să-i spun Mariei ceea ce ți-am făgăduit. N-am avut răgaz, dar am să-i spun de îndată ce ajungem acasă.

Făgăduiala băiatului îi dădu de gîndit lui Germain. Se apropia clipa cînd trebuia să dea socoteală alor lui și, arătîndu-le ceea ce nu-i plăcuse la văduva Guérin, nu se cădea să le spună anume din ce pricini fusese atît de clarvăzător și de sever. Cînd ești fericit și mîndru, nu ți se pare greu să-i convingi și pe alții de fericirea ta ; dar cînd ești alungat dintr-o parte și învinuit din cealaltă, nu te simți prea bine.

Din fericire, Pierre dormea cînd au ajuns la fermă, și Germain îl așeză, fără să-l trezească, în patul său. Apoi dădu toate explicațiile de care fu în stare. Moș Maurice, așezat pe scăunelul lui cu trei picioare, în fața casei, îl ascultă cu un aer grav și, cu toate că rezultatul călătoriei îl nemulțumea, atunci cînd Germain, povestind despre sistemul de a cocheta al văduvei, îl întrebă dacă ar fi avut timp să se ducă timp de cincizeci și două de duminici ca să-i facă și el curte, iar la sfîrșitul anului să se pomenească refuzat, socrul răspunse, plecîndu-și capul în semn de încuviințare :

— Ai dreptate, Germain, nu puteai face una ca asta.

Și cînd Germain povesti cum fusese silit s-o aducă înapoi pe Marie ca s-o ferească de ocările, dacă nu chiar de bătăile unui stăpîn netrebnic, moș Maurice încuviință iarăși, spunînd :

— Ai dreptate, Germain, așa se cuvenea să faci.

Cînd Germain isprăvi de povestit totul, socrul și soacra scoaseră simultan un lung suspin de resemnare uitîndu-se unul la altul. Apoi, capul familiei se ridică și spuse :

— Fie așa cum o vrea Dumnezeu ! Omul nu iubește la poruncă.

— Vino la masă, Germain, zise soacra. Păcat că nu s-au rînduit altfel lucrurile, dar ce putem face ? Se vede treaba

că asta a fost voia Domnului. Om mai cerca noi și-n alte părți.

— Da, se grăbi să adauge bătrînul, că bine zice nevastă-mea, om mai cerca și-n alte părți.

Nimic altceva nu se mai vorbi în casă privitor la cele petrecute, iar cînd, a doua zi, micul Pierre se trezi în zori, nemaifiind tulburat de evenimentele neobișnuite din zilele precedente, căzu în apatia micilor țărani de-o vîrstă cu el, uită tot ce-i trecuse prin minte și nu se mai gîndi decît să se joace cu frații lui și să facă „pe bărbatul" cu boii și caii.

Germain încercă și el să uite, cufundîndu-se în muncă; dar deveni atît de trist și de neatent, încît toată lumea observă schimbarea. Nu mai vorbea cu Marie, se ferea chiar să se și uite la ea ; și totuși, dacă l-ai fi întrebat în ce poiană se află fata și pe ce drum a trecut, n-ar fi existat clipă în care să nu poată răspunde, dac-ar fi vrut. Nu îndrăznise să le ceară alor săi s-o primească la fermă în timpul iernii, deși știa foarte bine că fata îndura mari lipsuri. De fapt, ea nu suferea, și bătrîna Guillette nu fu niciodată în stare să înțeleagă cum de mica ei grămadă de lemne nu scădea deloc și cum de găsea în fiecare dimineață șura plină, cînd în fiecare seară o lăsa aproape goală. La fel se întîmpla și cu grîul și cu cartofii. Cineva intra prin lucarna hambarului, deșărta un sac și pleca fără să trezească pe nimeni și fără să lase urme. Bătrîna se îngrijoră și se bucură în același timp ; îi spuse fetei să nu sufle nimănui nici o vorbă despre ce li se întîmpla, explicîndu-i că dacă s-ar afla minunea ce se petrecea în casa ei, oamenii ar crede-o vrăjitoare. Bătrîna își închipuia că diavolul își vîrîse coada, dar nu se grăbea să rupă relațiile cu el și să cheme exorcismele preotului asupra casei sale ; își zicea că va avea tot timpul s-o facă după ce diavolul îi va cere sufletul în schimbul binefacerilor lui.

Marie înțelegea mai bine adevărul, dar nu îndrăznea să-i spună nimic lui Germain de teamă ca nu cumva să-i redeștepte în minte gîndul căsătoriei, prefăcîndu-se, față de el, că nu bagă de seamă nimic.

XVI
Mătușa Maurice

Mătușa Maurice, aflîndu-se într-o zi numai cu ginerele ei în livadă, îl întrebă prietenește :

— Ce-i cu tine, băiete ? Ce te doare ? Văd că de la o vreme mănînci ca o pasăre, ești scump la rîs, și-ți scoatem vorba din gură cu cleștele. Te-a supărat careva, ori chiar noi ți-am pricinuit fără voie vreun necaz ?

— Nicidecum, maică, răspunse Germain, de cînd am intrat în casa asta, mi-ai fost ca și măicuța care m-a făcut și-aș fi un păcătos de m-aș plînge de dumneata, de țaica, ori de careva din casă.

— De-i așa, pesemne că iar te seacă la inimă moartea nevesti-ti. Văd că-n loc să te alini, mai rău te mistui. Fă bine și dă ascultare lui socru-tău, care ți-a spus vorbă cu cap. Trebuie, cu tot chipul, să-ți găsești altă nevastă.

— Nu zic ba, maică, și pe mine mă bate gîndul să mă-nsor, dar femeile pe care mi-ați zis să le pețesc nu-s pe potriva mea. Numai ce ridic ochii asupra lor, că în loc s-o uit pe Catherine, mă gîndesc și mai mult la ea.

— Se vede treaba, Germain, că nu ne-am priceput a alege pe gustul tău. Fă bine dară și spune fără înconjur ce femeie ți-ar plăcea. Nu-i cu putință să nu ți se potrivească nici una, din cîte-s pe fața pămîntului, că doară bunul Dumnezeu nu zămislește pe nimeni fără a-i hărăzi o ființă care să-l facă fericit. De știi unde se află femeia asta, fă bine și adu-ne-o drept noră. C-o fi frumoasă ori hîdă, tînără ori bătrînă, avută ori sărmană, omul meu și cu mine, într-o glăsuire, ți-om da încuviințarea. Nu mai putem răbda să te vedem necăjit și nu putem trăi împăcați de nu ești și tu la fel.

— Maică, ești bună ca bunul Dumnezeu, și taica tot așa, răspunse Germain ; dar oricîtă milă ați avea de mine, tot nu-mi puteți fi de ajutor : fata care mi-e dragă nici nu vrea s-audă de mine.

— O fi prea mică de ani ; să-ți legi viața de-o copilă nu e un lucru cu judecată.

— D-apoi taman asta-i, maică, pesemne mi-am pierdut mințile de-am prins drag de-o fetișcană. Și eu mă țin de rău. M-am străduit în fel și chip să-mi iau gîndul de la ea, dar fie că muncesc, fie că mă odihnesc, fie că-s la sfînta slujbă, ori că mă culc să dorm, fie că-s laolaltă cu copiii ori cu de-alde dumneavoastră, gîndul meu tot într-acolo zboară, nu mă pot gîndi la altceva.

— Atunci, ți-o fi făcut niscaiva vrăji, Germain. Și nu-i decît un singur leac. Fata trebuie să-și schimbe gîndul și să-ți dea ascultare. Așa e-o să fie nevoie să mă amestec și eu și să văd dacă-i cu putință. Să-mi spui unde e și cum o cheamă.

— Scumpa mea mamă, spuse Germain, nu cutez, fiindc-o să mă iei în rîs.

— N-o să te iau în rîs, fiindcă ești amărît și nu vreau să te mai amărăsc și eu. E cumva Fanchette ?

— Nu, maică, nu-i ea.

— Sau Rosette ?

— Nu.

— D-apoi, fă bine și-mi spune, că n-o să sfîrșesc nici pînă mîine dac-o să stau să înșir toate fetele de pe la noi.

Germain lăsă capul în jos, neputîndu-se hotărî să-i răspundă.

— Iată, zise mătușa Maurice, pe ziua de azi îți dau pace, Germain ; trag nădejde că mîine n-ai să te mai sfiești și-ai să-ți dai gîndurile pe față, ori de nu, poate cumnată-ta s-o pricepe mai bine să te facă să-ți dezlegi limba.

Și mătușa Maurice luă coșul în brațe și se duse să întindă rufele în pădurice.

Asemenea copiilor care se hotărăsc atunci cînd văd că oamenii mari nu mai fac caz de ei, Germain fugi după soacră-sa și-i mărturisi că fata pe care o iubește e micuța *Marie, fata mătușii Guillette*.

Mare fu mirarea mătușii Maurice ; era ultima la care s-ar fi gîndit. Avu însă delicatețea să nu-și dea mirarea pe față și să-și facă observațiile în gînd. Apoi, văzînd că tăcerea ei îl îngrijora pe Germain, îi întinse coșul cu rufe.

— Ei, și asta-i pricină să nu-mi dai ajutor la treabă? Du tu greutatea asta și hai să stăm puțin de vorbă. Te-ai gîndit bine, Germain? Vrei s-o iei de-adevăratelea?

— Vai, scumpa mea mamă, nu-i tocmai așa; eu unu aș lua-o de îndată de-aș putea izbuti; dar cum ea nici nu vrea s-audă, n-am alta de făcut decît să mă lecuiesc de-oi putea.

— Și de n-ai putea?

— Orice lucru are o margine, maică; atunci cînd calu-i din cale-afară de împovărat, cade; iară cînd boul n-are ce băga în gură, moare.

— Cu alte vorbe, vrei să spui că de nu te-o vrea ai să mori cu zile? Doamne Dumnezeule, Germain! Nu vreau ca un bărbat ca tine să rostească vorbe dintr-astea, că doară dacă le rostește, le și gîndește. Tu ești cruce de voinic și slăbiciunea e primejdioasă la oamenii puternici. Hai, nu-ți pierde nădejdea. Nu cred c-o fată nevoiașă, atunci cînd îi faci cinstea s-o ceri de nevastă, ar putea da binelui cu piciorul.

— Chiar așa și e; mi-a zis că nu mă ia.

— Și din ce pricină ți-a zis că nu?

— A zis că de-alde dumneavoastră i-ați făcut numai bine și că n-ar vrea să vă pricinuiască supărarea, că-n loc s-aduc în casă o noră bogată, vă aduc una săracă lipită pămîntului.

— De-a zis așa, e semn că-i fată cu scaun la cap, și-i cît se poate de cinstit din partea ei. Dar numai, cu vorbe dintr-astea nu te poate lecui de dragoste, Germain, căci fără doar și poate ți-a zis că-i ești drag și că de-ar fi să vă dăm binecuvîntarea ea n-are să mai zică ba.

— Ba nu, și-aici e nenorocirea: mi-a zis că inima nu-i dă ghies.

— De zice din gură ceea ce n-are în gînd, anume că să nu-i mai ții calea, e semn că merită s-o îndrăgim și noi și să nu ne mai facem griji că-i prea tinerică, avînd în vedere că e atît de înțeleaptă.

— Așa o fi? întrebă Germain, cutremurat de o nădejde pe care n-o întrezărise încă; ar fi semn că-i ceva de fata asta, dar eu mă tem că nu i-s drag și de asta îi este ușor să aibă atîta judecată.

— Germain, spuse mătușa Maurice, făgăduiește-mi că-n săptămîna asta n-ai să faci nici o prostie, c-ai să dai focului orice supărare, c-ai să mănînci, să dormi și c-ai să fii voios ca înainte vreme. Eu oi vorbi cu moșu și de l-oi putea hotărî să-ți dea și el binecuvîntarea, ai să afli bob numărat și ce gînduri îți poartă fata asta.

Germain îi făgădui, și săptămîna trecu fără ca moș Maurice să aducă vreodată vorba despre însurătoarea lui, ca și cum nu i-ar fi ajuns nimic la ureche. Plugarul se strădui să pară liniștit, dar era din ce în ce mai îngîndurat și mai palid.

XVII

Micuța Marie

În sfîrșit, duminică dimineața, ieșind de la slujbă, soacră-sa îl întrebă dacă primise vreun răspuns de la aleasa inimii lui de-atunci, de la discuția lor, din livadă.

— Păi nu, nimic, răspunse el. Nici n-am vorbit cu ea.

— D-apoi, cum vrei s-o îndupleci dacă nu-i vorbești?

— Eu nu i-am vorbit decît o dată, răspunse Germain, atunci cînd ne-am dus la Fourche amîndoi; din ziua aceea n-am mai schimbat nici o vorbă cu ea. Cuvîntul ei de-mpotrivire m-a amărît într-atîta că-s mai împăcat să nu-i vorbesc, decît s-o mai aud că-mi zice că nu i-s drag.

— Ascultă, fătul meu, trebuie să-i vorbești numaidecît; socru-tău îți dă încuviințarea să faci lucrul ăsta. Hai, ia-ți inima-n dinți! Te rog, și de este nevoie, îți poruncesc; că doară n-ai să poți rămîne în îndoiala asta.

Germain se supuse. Ajunse la casa mătușii Guillette cu ochii-n pămînt și cu inima-ndoită. Micuța Marie, la gura sobei, era atît de cufundată-n gînduri, că nici nu-i auzi pașii. Cînd îl văzu în fața ei, sări ca arsă de pe scaun și se făcu roșie ca focul.

— Micuță Marie, îi spuse el, așezîndu-se alături de ea, nu-mi lua în nume de rău c-am venit, dară să știi că *omul și femeia de la noi* (numea în felul acesta, după da-

tină, pe capii familiei) mi-au poruncit să-ți vorbesc și să te cer de nevastă. Tu nu mă vrei, mă aștepți la asta.

— Germain, întrebă micuța Marie, ți-s dragă de-adevăratelea ?

— Știu bine c-ai să te superi, dar nu-s eu de vină : dacă ți-ai putea schimba hotărîrea, mi-ar rîde inima de bucurie, cu toate că nu merit asemenea lucru. Hai, uită-te la mine, Marie, sînt chiar într-atîta de hîd ?

— Ba nu, Germain, răspunse ea, zîmbind, ești mai frumos ca mine.

— Nu mă lua în rîs ; uită-te la mine cu îngăduință ; nu-mi lipsește încă nici un fir de păr și nici un dinte. Ochii mei îți zic că te iubesc. Uită-te dar în ochii mei, asta stă scris în ei, și orice fată știe desluși scrisul ăsta.

Marie privi drept în ochii lui Germain cu o nepăsare simulată, apoi întoarse capul și începu să tremure.

— Oh, Doamne, ți-e teamă de mine, spuse Germain, te uiți la mine de parc-aș fi fermierul din Ormeaux. Nu-ți fie frică, te rog, asta mă amărăște din cale-afară. N-am să-ți spun vorbe urîte și nici n-am să te sărut fără voia ta, iar cînd vrei să plec, n-ai decît să-mi arăți ușa. Oare trebuie să plec ca să nu mai tremuri atîta ?

Marie îi întinse plugarului mîna, fără să-și ridice capul, aplecat spre gura sobei, și fără să rostească vreun cuvînt.

— Pricep, spuse Germain ; ți-e milă de mine, deoarece ai inimă bună ; ești amărîtă că-s nenorocit din pricina ta ; dar de iubit nu mă poți iubi, nu-i așa ?

— La ce-mi spui astea toate, Germain ? răspunse în cele din urmă Marie, vrei să mă faci să plîng ?

— Biata de tine, știu că ai inimă bună ; dară mai știu și că nu ți-s drag și că-ți ascunzi obrazul fiindcă ți-e teamă să nu văd că ți-e silă de mine. Iar eu nici nu cutez să-ți strîng mîna. În pădure, cînd fiu-meu dormea și dormeai și tu, era cît pe-aci să te sărut. Dar aș fi murit de rușine, de-aș fi cutezat să-ți cer o sărutare. Am suferit în noaptea aceea ca un om care-ar fierbe la foc mic. De-atunci, nu-i noapte să nu te văd în vis ! Și cum te mai sărutam, Marie. Dar tu, la vremea aceea, dormeai și nu visai. Și-acuma știi la ce mă gîndesc ? De-ai întoarce capul și te-ai uita la mine cu tot atîta drag cum mă uit eu la tine, de ți-ai lipi obrazul de-al meu, sînt sigur c-aș

cădea mort de bucurie. Pe cînd tu, dimpotrivă, de ți s-ar întîmpla una ca asta, ai muri de silă și de rușine.

Germain vorbea ca în vis, fără să audă ce spune. Micuța Marie tremura întruna ; dar cum el tremura și mai tare decît ea, nu mai băgă de seamă. Pe neașteptate, fata întoarse capul ; ochii ei, plini de lacrimi, îl priviră mustrători. Bietul plugar crezu că ea îi va arăta ușa și, fără să mai aștepte, se ridică și dădu să plece, dar ea îl opri, îmbrățișîndu-l și ascunzîndu-și capul la pieptul lui.

— Germain, spuse ea printre suspine, n-ai ghicit că și eu te iubesc ?

Germain și-ar fi pierdut mințile dacă fiul său care-l căuta și care intră val-vîrtej în colibă, călare pe un toiag, împreună cu sora lui, care biciuia cu o nuia de răchită acest armăsar imaginar, nu l-ar fi adus la realitate. El îl luă în brațe, apoi, așezîndu-l în cele ale logodnicei lui, îi spuse :

— Uite, iubindu-mă pe mine, ai mai făcut pe cineva fericit.

APENDICE

I
Nuntă la ţară

Aici se sfîrşeşte povestea căsătoriei lui Germain, aşa cum mi-a istorisit-o chiar el — harnicul plugar. Îţi cer iertare, prietene cititor, că nu m-am priceput s-o traduc mai bine ; deoarece e nevoie de o adevărată traducere cînd e vorba de limba străveche şi naivă a ţăranilor din regiunea pe care *o cînt* (cum se spunea odinioară). Aceşti oameni vorbesc o limbă prea autentică pentru noi şi, de la Rabelais şi Montaigne, progresul limbii ne-a făcut să pierdem multe din vechile ei bogăţii. Aceasta este urmarea oricărui progres — şi trebuie să ne resemnăm. Dar cîtă desfătare să auzi acele vorbe neaoşe atît de pitoreşti domnind pe bătrînul pămînt din inima Franţei, cu atît mai mult cu cît ele sînt expresia autentică a ironiei domoale şi sfătoase a băştinaşilor. Ţinutul Tourraine a păstrat un număr însemnat de zicale străvechi. Odată cu Renaşterea, şi după aceea, ţinutul Tourraine s-a civilizat, s-a împodobit cu castele, cu drumuri, cu străini şi cu freamăt. Beery-ul însă a rămas neschimbat, şi cred că după Bretagne şi alte cîteva provincii din sudul Franţei, e ţinutul cel mai autentic din cîte se pot găsi în clipa de faţă. Unele datini sînt atît de stranii, de unice, încît nădăjduiesc, drag cititor, să te mai pot distra o clipă, dacă-mi vei îngădui să-ţi povestesc de-a fir-a păr o nuntă de ţară, cea a lui Germain bunăoară, la care am avut plăcerea să iau parte acum cîţiva ani.

Din păcate, toate trec. Numai de cînd exist eu pe lume s-au produs mai multe schimbări în ideile şi datinile satului meu, decît s-au produs timp de secole, înainte de Revoluţie. Jumătate din ceremoniile celtice, păgîne ori medievale pe care le-am văzut în deplină vigoare în copilăria mea, au dispărut. Poate că într-un an, doi, peste

văile noastre vor trece trenurile făcînd să dispară, cu iuţeala fulgerului, bătrînele tradiţii şi minunatele noastre legende.

Era iarnă, în preajma carnavalului, epocă a anului propice şi potrivită la noi pentru nunţi. Vara, oamenii nu-şi văd capul de treabă la fermă, nu poţi lăsa munca baltă, timp de trei zile, fără a le mai pune la socoteală şi pe cele necesare trezirii din beţia fizică şi morală pe care o lăsa o nuntă.

Stăteam sub hornul vast al vetrei, cînd detunăturile pistoalelor, urletele cîinilor şi sunetele ascuţite ale cimpoiului mi-au vestit sosirea logodnicilor.

În cîteva clipe, moş Maurice, împreună cu mătuşa Maurice, Germain şi micuţa Marie, însoţiţi de Jacques şi de soţia lui, de cele mai apropiate rude ale ambelor familii şi de naşii logodnicilor, îşi făcură intrarea în curte.

Micuţa Marie, care nu primise încă darurile de nuntă, numite plocoane, era îmbrăcată cu ce găsise şi ea mai bun în îmbrăcămintea-i modestă : o rochie de pînză groasă, de culoare închisă, un fişiu alb cu nişte crengi mari, în culori vii, un şorţ roz, foarte la modă pe vremuri, şi dispreţuit în zilele noastre, o bonetă de muselină de un alb imaculat, asemenea celor purtate de Anne Boleyn şi de Agnès Sorel. Era proaspătă şi zîmbitoare, fără urmă de trufie, deşi ar fi fost îndreptăţită s-o aibă. Germain era grav şi înduioşat alături de ea, precum tînărul Iacov cînd a întîlnit-o pe Rahela la fîntîna lui Laban. Oricare altă fată ar fi ţinut nasul pe sus şi s-ar fi împăunat deoarece, din orice familie te-ai trage, nu-i puţin lucru să fii luată în căsătorie pentru ochii tăi frumoşi ; dar ochii ei erau umezi şi strălucitori de dragoste. Se vedea că e îndrăgostită cu adevărat, şi n-avea timp să se ocupe de părerea altora. Micul ei aer dîrz n-o părăsise. Era plină de sinceritate şi bunăvoinţă ; nici o urmă de aroganţă, nici o urmă de înfumurare. N-am văzut niciodată o logodnică atît de drăgălaşă, cînd răspundea fără înconjur tinerelor ei prietene care o întrebau dacă e mulţumită.

— D-apoi cum să nu fiu ? Nu mă pot plînge că nu m-am născut sub o stea norocoasă.

Moş Maurice vorbi în numele familiei ; salută adunarea şi făcu invitaţiile, după datină. Întîi agăţă deasupra

vetrei o crenguță de laur împodobită cu panglici ; ceea ce simboliza înștiințarea, adică scrisoarea vestitoare ; apoi oferi fiecărui invitat o cruciuliță confecționată din bucățele de panglici albastre și roz — rozul pentru logodnică, albastrul pentru mire. Invitații de ambele sexe trebuiau să păstreze această insignă, femeile să și-o pună la bonetele lor de dantelă, bărbații la butonieră, în ziua nunții. Aceasta însemna invitația la nuntă, legitimația de intrare.

Moș Maurice îndeplini totul după cuviință. Îl invită pe stăpînul casei și pe toți ai săi, adică pe toți copiii, rudele, prietenii și slujitorii săi, la ceremonie, la ospăț, la dans și la petrecere și la tot ceea ce va urma. Și nu uită să spună :

— Vă fac onoarea să vă poftesc.

Formulă plină de judecată, deși ne apare lipsită de sens, deoarece exprimă ideea că dai cinstire celor pe care-i socotești demni de aceasta.

Cu toată generozitatea invitației făcută în toată parohia din casă în casă, politețea, care este nespus de discretă la țărani, cerea ca din fiecare familie să ia parte numai două persoane — un cap de familie și unul din copiii acestuia.

După ce invitațiile fură făcute, logodnicii și rudele lor plecară să cineze la fermă.

Micuța Marie își duse cele trei oițe la păscut, pe pajiștea comunală, iar Germain își lucră țarina, ca în oricare altă zi.

În ajunul zilei de nuntă, către ora două după-amiază, sosi muzica, adică cimpoierul și cobzarii, cu instrumentele împodobite cu lungi panglici fîlfîitoare și cîntînd un marș de circumstanță, într-un ritm cam lent pentru picioarele celor care, deși nu din partea locului, erau deprinși cu natura pămîntului gras și a drumurilor ondulate ale regiunii. Tineri și copii, trăgînd cu pistolul, anunțară începutul petrecerii. Treptat-treptat, oaspeții se adunară și prinseră a dansa în fața casei, ca să-și dea ghes. Odată cu venirea nopții, s-a trecut la niște pregătiri ciudate, oaspeții s-au despărțit în două grupe, și cînd s-a întunecat de-a binelea, au purces la ceremonia răpirii.

Aceasta se petrecea în casa logodnicei, coliba mătușii Guillette. Mătușa Guillette o luă pe fiica ei, împreună cu

o duzină de ciobănițe tinere și frumușele — prietene și rude de-ale micuței Marie — două, trei matroane respectabile, vecine bune de gură, cu replica promptă, rigide păstrătoare ale vechilor datini. Alese apoi o duzină de băieți vînjoși, tot unul și unul, rude și prieteni ; apoi pe bătrînul cînepar al parohiei, om cu darul vorbirii și bun orator.

Rolul *bazvalan*-ului [1] din Bretagne — croitorul satului — îl îndeplinește în ținutul nostru cel care zdrobește cînepa ori dărăcește lîna (două profesiuni adesea unite într-una). El este prezent la toate solemnitățile, fie triste sau vesele, deoarece e un om învățat și bun vorbitor, iar la asemenea ocazii întotdeauna are grijă să ia cuvîntul, pentru a îndeplini cu demnitate unele formalități, folosite din timpuri străvechi. Profesiunile ambulante, care-l introduc pe om în sînul altor familii, fără a-i da posibilitatea să trăiască într-a sa, au darul de a-l face guraliv, mucalit, bun povestitor și cîntăreț.

Cineparul este îndeosebi sceptic. El, și un alt slujbaș rustic, despre care vom vorbi îndată — groparul — sînt liber-cugetătorii ținutului. Au vorbit atîta despre strigoi și cunosc atît de bine festele pe care aceste spirite șirete sînt în stare să le facă, încît nu le mai inspiră nici o teamă. Cineparii, groparii și stafiile își exercită meseria îndeosebi noaptea. Și tot noaptea, cineparul povestește legendele lui triste. Să mi se îngăduie o digresiune...

Cînd cînepa a ajuns la soroc, adică s-a muiat cît trebuie în apele curgătoare, și a fost zvîntată pe jumătate pe mal, este adusă în curțile caselor ; și orînduită în mici snopi verticali care, cu tulpinile răsfirate jos și cu capetele legate în buchete, seamănă seara cu o lungă procesiune de mici fantome albe protăpite pe picioarele lor subțiri, umblînd fără zgomot de-alungul pereților.

Abia la sfîrșitul lui septembrie, cînd nopțile sînt tot călduțe, se începe melițatul cînepii, sub palida lumină a lunii.

[1] Trimisul mirelui, care purta adesea o ramură de grozamă, simbol al dragostei și al unirii, de unde și numele (*baz* — ramura, *balan* — grozamă).

În timpul zilei, cînepa este încălzită în cuptor ; seara e scoasă, pentru a fi meliţată caldă. Pentru aceasta se foloseşte un fel de şevalet prevăzut în partea de sus cu o pîrghie de lemn, care, căzînd peste nişte gardine, toacă planta fără s-o taie. Atunci se aude noaptea, pe cîmpuri, zgomotul acela sec şi sacadat a trei lovituri precipitate. Apoi se aşterne liniştea ; e clipa în care, cu un braţ, se schimbă maldărul de cînepă, pentru a fi tocat în altă parte, apoi cele trei lovituri reîncep ; cu celălalt braţ e acţionată pîrghia, şi aşa întruna, pînă cînd luna este voalată de primul licăr al zorilor.

Cum munca aceasta durează doar cîteva zile pe an, cîinii nu se deprind cu ea şi scot nişte urlete jalnice, îndreptate spre toate punctele zării.

Este ceasul zgomotelor ciudate şi tainice, peste cîmpuri.

Cocorii călători trec şi ei pe-acolo, şi ochiul, în plină zi, abia îi distinge. Noaptea pot fi doar auziţi ; glasurile lor aspre şi tînguitoare, ce se pierd printre nouri, par strigătul de chemare şi de bun rămas rostit de sufletele zbuciumate care se străduiesc să găsească drumul spre cer şi pe care o invincibilă fatalitate le sileşte să plutească deasupra pămîntului, în jurul caselor ; deoarece păsările acestea călătoare au incertitudini stranii şi anxietăţi tainice în cursul călătoriei lor aeriene. Uneori li se întîmplă să-şi piardă direcţia, cînd brizele capricioase se luptă ori se succed în regiunile înalte.

Şi atunci vedem, cînd deruta are loc în timpul zilei, cum conducătorul stolului plutеşte la întîmplare în văzduh, cum face cale întoarsă şi revine şi se aşază la coada falangei triunghiulare, în timp ce o savantă manevră a tovarăşilor de zbor îi aduce pe aceştia, în cea mai desăvîrşită ordine, în spatele său. Adesea, după eforturi vane, ghidul epuizat renunţă de-a mai conduce caravana ; şi se prezintă un altul, încearcă şi acesta la rîndul său, apoi cedează locul unui al treilea, care regăseşte curentul şi porneşte curajos la drum. Dar cîte ţipete, cîte reproşuri, cîtă dojană, cîte blesteme mînioase şi întrebări îngrijorate nu se aud în limba vorbită de aceşti pelerini înaripaţi !

În noaptea sonoră, se aud aceste chemări sinistre dăinuind uneori îndelung deasupra caselor. Şi cum ochiul nu vede nimic, oamenii simt fără voia lor o strîngere de inimă, o nelinişte, pînă cînd acest nour tînguitor se pierde în zare.

Mai sînt şi alte zgomote proprii acestui anotimp şi care se aud îndeosebi prin livezi.

N-a venit încă vremea culesului, şi o mie de trosnete neobişnuite fac ca arborii să semene cu nişte făpturi însufleţite.

O crenguţă pîrîie, plecîndu-se, sub greutatea fructului ajuns la cel mai înalt grad de dezvoltare, ori un măr se desprinde şi cade la picioarele tale, pe pămîntul umed, cu un sunet surd. Atunci auzi fugind, atingînd uşor crengile şi ierburile, o făptură pe care n-o vezi ; e cîinele ţăranului, acest vagabond curios, neliniştit, îndrăzneţ şi fricos totodată, care se strecoară pretutindeni, care nu doarme niciodată, care caută întotdeauna nu se ştie ce, care te iscodeşte, ascuns într-o tufă de mărăcini, şi care la zgomotul mărului căzut o ia la goană de teamă să nu arunci în el cu vreo piatră.

În timpul acestor nopţi tainice şi cenuşii îşi povesteşte cîneparul straniile sale aventuri cu spiriduşi, cu iepuri albi, cu suflete în suferinţă şi vrăjitori preschimbaţi în lupi, cu sabat la răscruci, cu bufniţe prevestitoare de rău. Îmi amintesc că mi-am petrecut în felul acesta primele ceasuri ale nopţii, lîngă meliţele care nu se opreau o clipă, al căror clămpănit neîndurător, întrerupînd povestea cîneparului ajunsă la episodul cel mai dramatic, ne strecura în vine un fior de gheaţă. Şi dacă se întîmpla ca omul să-şi continue povestirea în timp ce lucra, patru-cinci vorbe se pierdeau ; vorbe înspăimîntătoare desigur pe care noi nu îndrăzneam să-l punem să le repete, şi a căror omisiune adăuga un mister şi mai înfiorător, la şirul de mistere atît de sumbre din povestea lui. Zadarnic ne spuneau slujnicele că e prea tîrziu ca să mai zăbovim pe-afară şi că ora de culcare, pentru noi, trecuse de mult; pînă şi ele mureau de poftă să mai asculte ; şi cu cîtă spaimă străbăteam apoi cătunul, ca s-ajungem acasă ! Cît de adînc mi se părea porticul bisericii, iar umbra copacilor bătrîni cît de deasă şi de neagră ! Cît despre cimitir,

ne feream să-l privim, treceam pe lîngă el cu ochii închiși.

Dar cîneparul nu-i altul decît paracliserul care s-a dedat voluptății de a inspira teamă ; îi place să-i facă pe oameni să rîdă, știe să fie ironic și sentimental la nevoie, cînd trebuie să cînte despre dragoste și despre nuntă ; el este cel care culege și păstrează în memoria sa cele mai vechi cîntece și le transmite posterității. Lui îi revine așadar, la nunți, misiunea de a juca rolul personajului pe care îl vom întîlni la răpirea micuței Marie.

II
Asediul

Cînd oaspeții s-au adunat cu toții în casă, s-au zăvorît, cu cea mai mare grijă, ușile și ferestrele. Pînă și lucarna podului a fost baricadată : s-au pus scînduri, capre pentru lemne, bușteni și mese la toate ieșirile, ca și cum s-ar fi pregătit să înfrunte un adevărat asediu ; și în această incintă fortificată se făcu o liniște destul de solemnă, pînă cînd se auziră, de departe, cîntece, rîsete, și sunetul cîtorva instrumente rustice. Era grupa mirelui, cu Germain în frunte, urmat de tovarășii săi cei mai îndrăzneți, de gropar, de rude, de prieteni și argați care formau un alai vesel și compact.

Totuși, pe măsură ce se apropiau de casa miresii, încetiniră pasul, ținură sfat, apoi tăcură. Fetele, zăvorîte în casă, avuseseră grijă să lase la ferestre cîteva mici crăpături prin care îi văzură sosind și aliniindu-se în ordine de bătaie. Afară cădea o ploaie subțire și rece, așa că situația deveni și mai palpitantă, în timp ce în vatra casei ardea un foc prietenos. Marie ar fi dorit să scurteze inevitabilele pauze ale acestui asediu ; nu-i plăcea să-și vadă logodnicul murat de ploaie, dar ca n-avea voie să vorbească în această împrejurare, ba trebuia chiar să

participe în mod vizibil la cruzimea jucăușă a însoțitoarelor ei.

Cînd cele două oști se găsiră față în față, detunătura unei arme de foc, ce pornise de-afară, asmuți toți cîinii din împrejurimi. Cîinii casei se repeziră la poartă într-un lătrat asurzitor, crezînd că e vorba de un atac real, iar copiii cei mici, pe care mamele se căzneau zadarnic să-i potolească, începură să plîngă și să tremure de frică. Toată scena aceasta fu atît de bine jucată, încît un străin ar fi crezut că-i reală și ar fi încercat poate să se apere împotriva bandei de răufăcători.

Atunci groparul, bardul și oratorul logodnicului, se proțăpi în fața porții și, cu un glas rugător, angajă cu cîneparul, instalat la lucarna de deasupra aceleiași porți, următorul dialog :

Groparul

Ei, oameni buni, dragii mei consăteni, pentru numele sfînt al lui Dumnezeu, deschideți-mi poarta !

Cîneparul

Cine ești și cum de ai îndrăzneala să ne numești dragii dumitale consăteni, de vreme ce noi nici nu te cunoaștem ?

Groparul

Sîntem niște oameni cinstiți, aflați la mare impas. Nu vă temeți de noi, prieteni, dați-ne găzduire ! E polei, bietele noastre picioare sînt sloi, și venim de-atîta de departe că ni s-au crăpat și saboții.

Cîneparul

Dacă vi s-au crăpat saboții, căutați și voi pe jos vreun fir de răchită ca să vă faceți niște țesturi (mici lame de fier în formă de arc ce se pun deasupra saboților care-au crăpat pentru a-i consolida).

Groparul

Țesturile din răchită nu fac două parale. Ne luați în rîs, oameni buni, dar ați face mai bine dacă ne-ați deschide. Căci vedem cum lucește mîndrețe de flacără în

casa dumneavoastră ; fără îndoială c-aţi pregătit şi frigarea, ca să vă desfătaţi inima şi pîntecul. Deschideţi, rogu-vă, unor bieţi pelerini care-or să moară în faţa porţii voastre dacă nu le daţi o mînă de ajutor.

Cîneparul

Ah, ah, sînteţi pelerini ? Asta nu ne-aţi spus-o pînă-acuma. Şi din care pelerinaj sosit-aţi, de nu vă este cu supărare ?

Groparul

O să vă spunem de unde, atunci cînd o să ne deschideţi poarta, căci noi venim de-atîta de departe, că nici n-o să vreţi să ne daţi crezare.

Cîneparul

Să vă deschidem poarta ? Nu, căci nu ne putem încrede în voi. Ia să vedem : nu care cumva veniţi de la Saint-Sylvain de Pouligny [1] ?

Groparul

Am fost şi la Saint-Sylvain de Pouligny, dară noi venim şi mai de departe.

Cîneparul

Atunci aţi fost pînă la Sainte-Solange [1].

Groparul

Am fost şi la Sainte-Solange, dar noi venim încă şi mai de departe.

Cîneparul

Minţiţi ; n-aţi pus niciodată piciorul la Sainte-Solange.

Groparul

Ba am fost şi mai departe, de vreme ce, la ceasul ăsta, sosim de la Saint-Jacques din Compostelle [2].

[1] Locuri de pelerinaj din Franţa.
[2] Santiago de Compostella — Celebru loc de pelerinaj din Spania.

Cîneparul

Ce tot îndrugaţi voi acolo ? Noi nu cunoaştem asemenea parohie. Vedem limpede că sînteţi nişte oameni răi, nişte tîlhari, nişte oameni de nimic şi nişte mincinoşi. Duceţi-vă în altă parte să vă deşertaţi traista cu minciuni ; noi stăm aici de pază şi n-o să puteţi pune piciorul înăuntru.

Groparul

Vai, prietene, fie-ţi milă de noi. Nu sîntem pelerini, ai ghicit ; ci sîntem nişte braconieri amăriţi, pe care-i urmăresc pădurarii. Pînă şi jandarmii sînt pe urmele noastre, şi dacă n-o să ne ascundeţi în pod, o să fim prinşi şi duşi la închisoare.

Cîneparul

Şi cine ne poate dovedi că, de data asta, sînteţi ceea ce spuneţi ? Căci iată, minciuna pe care-aţi îndrugat-o mai adineauri v-a dat de gol.

Groparul

Dacă voiţi să ne deschideţi o să vă arătăm o mîndreţe de vînat, pe care l-am ucis noi.

Cîneparul

Arătaţi-ni-l numaidecît, căci altfel nu vă putem da crezare.

Groparul

Păi atunci deschideţi o uşă ori vreo fereastră să vă dăm animalul.

Cîneparul

Nici gînd de-aşa ceva ! Că doar nu-s aşa de prost. Mă uit la voi printr-o crăpătură şi nu văd printre voi nici vînători, nici vînat.

În acea clipă un văcar, bondoc şi de o forţă herculeană, se desprinse din grupul în care stătea ascuns, ridică în

dreptul lucarnei o gîscă jumulită, pusă într-o frigare de fier și împodobită cu smocuri de paie și cu panglici.

— Adevărul e, strigă cîneparul, după ce-și scoase, cu precauție, un braț afară pentru a pipăi vînatul, că asta nu-i nici prepeliță, nici potîrniche ; nici iepure de cîmp, nici iepure de casă ; aduce mai degrabă cu o gîscă ori cu un curcan. Sînteți niște vînători și jumătate, dar vînatul ăsta nu v-a dat nici un fel de bătaie de cap. Plecați de-aici, caraghioșilor, cu minciunile voastre deocheate cu tot și duceți-vă la casele voastre ca să vă pregătiți cina. Căci noi n-o să ne-o împărțim pe-a noastră cu voi.

Groparul

Doamne, Dumnezeule, unde să ne ducem să ne frigem vînatul ? Că-i tare mic pentru atîtea guri cîte sîntem ; și dealtminteri, noi n-avem nici vatră, nici casă. La ceasul ăsta toate porțile-s zăvorîte, toată lumea s-a culcat ; numai dumneavoastră petreceți aici în casa asta și pesemne c-aveți o inimă tare haină de ne lăsați să înghețăm afară. Primiți-ne, oameni buni, că nu v-om face nici o pagubă. Vedeți doar c-am adus și noi vînatul nostru ; nu vă cerem decît un locșor lîngă vatră și-un crîmpei de vîlvătaie ca să-l frigem, după care om porni iarăși la drum, mulțumiți.

Cîneparul

Credeți poate c-avem prea mult loc în casă ori că lemnele nu ne costă nimic ?

Groparul

Avem și noi un snop de paie ca să facem focul, și ne-om mulțumi cu atît ; dați-ne doar îngăduiala de-a pune frigarea în vatra dumneavoastră.

Cîneparul

Asta nu se poate ; ne e silă de voi, milă nicidecum. După cum socot eu, sînteți beți și n-aveți trebuință de nimic, vreți numai să pătrundeți la noi ca să ne furați focul și copilele.

Groparul

Deoarece nu vreți să înțelegeți cu vorbă bună, atunci o să intrăm în casă cu forța.

Cîneparul

Cercați, numai. Ne-am zăvorît destul de temeinic, așa că nu ne e teamă de nimic. Și fiindcă sînteți oameni fără obraz, am isprăvit vorba cu de-alde voi.

După ce rosti aceste vorbe, cîneparul trînti ferestruica, coborî o scară și intră în încăperea de jos. O luă pe logodnică de mînă, fetele și băieții se unîră cu ei și, împreună, începură să joace și să chiuie de bucurie, în timp ce femeile cîntau cu o voce ascuțită, scoțînd hohote de rîs în semn de dispreț și de sfidare împotriva celor de afară care se pregăteau de asalt.

Asediatorii, în ceea ce-i privește, turbau de mînie ; trăgeau cu pistoalele în porți, asmuțeau cîinii, izbeau cu putere pereții, zgîlțîiau obloanele, scoteau țipete înspăimîntătoare ; în sfîrșit, era un vacarm de nu se mai auzea om cu om, era un praf și-o fumăraie de nu se mai vedea la doi pași.

Și totuși, atacul acesta era simulat : clipa violării protocolului nu sunase. Dacă, tot dînd tîrcoale casei, cineva putea găsi o trecere nepăzită, vreo deschizătură oarecare, puteau încerca să se introducă prin surprindere, și atunci, dacă cel ce purta frigarea cu vînatul reușea să-și pună friptura la foc, luarea în stăpînire a vetrei astfel constatată, comedia se sfîrșea și logodnicul era declarat învingător.

Dar ieșirile casei nu erau atît de numeroase ca să fi scăpat vreuna nebaricadată, și nimeni nu și-ar fi asumat dreptul de-a uza de forță înainte de clipa fixată pentru luptă.

Cînd oamenii se săturară să țipe și să țopăie, cîneparul se gîndi să capituleze. Se urcă din nou la lucarnă, o deschise cu băgare de seamă și-i salută pe asediatorii descumpăniți cu un mare hohot de rîs.

— Ei voinicilor, le spuse, iată că v-ați făcut de rușine. Gîndeați că nimica nu-i mai ușor decît să pătrundeți

înăuntru, dar v-ați convins, cred, cît de bună e apărarea noastră. Dar acuma prindem a avea milă de voi, de vreți să vă supuneți și să primiți condițiile noastre.

Groparul

Grăiți, oameni buni ; spuneți-ne ce trebuie să facem ca să ne putem apropia de vatra voastră.

Cîneparul

Trebuie să cîntați, prieteni, dar să cîntați un cîntec pe care noi nu-l știm și la care să nu fim în stare a vă răspunde cu unul mai frumos.

— De-i numai atîta, răspunse groparul și intonă cu glas puternic :

Iată c-a trecut primăvara,

— *Mai ieri călcam ierbușoara...,* răspunse cîneparul cu o voce cam răgușită, dar mustrătoare. Pesemne ne luați în rîs de îndrăzniți să cîntați o vechitură ca asta. Ați văzut doar că v-am oprit de la primele vorbe.

— *Era fiică de prinț...*

— *Și voia să se mărite,* răspunse cîneparul. Cîntați altul, că și pe ăsta îl știm de cînd lumea.

Groparul

Îl vreți pe ăsta ?
Întorcîndu-mă din Nantes...

Cîneparul

— *Eram mort de oboseală ! Mort de oboseală !*
Asta-i de pe vremea bunicii. S-auzim altul !

Groparul

— *Deunăzi trecînd de-a lungul...*

Cîneparul

— *Celui codru fermecat !* Ăsta-i un cîntec fără noimă. Nici copiii nu și-ar da osteneală să vă răspundă. Cum ? Asta-i tot ce știți ?

Groparul

Știm atîtea cîntece, c-o să rămîneți cu gurile căscate.

S-au hărțuit în felul acesta un ceas și mai bine. Cum cei doi rivali erau cei mai vestiți cunoscători de cîntece din tot ținutul, lupta ar fi putut ține toată noaptea, mai cu seamă că șiretul de cînepar îi lăsase să cînte cîte douăzeci-treizeci de cuplete, prefăcîndu-se, prin tăcerea lui, că se declară învins. Atunci, cei din grupul logodnicului aflîndu-se în culmea fericirii, cîntau cît îi ținea gura, și se putea crede că de data aceasta partea adversă se va da bătută ; dar la jumătatea cupletului final se auzea vocea aspră și răgușită a bătrînului cînepar, zbierînd ultimele cuvinte ; după care, striga :

— Nu era nevoie să vă dați atîta osteneală, feții mei ! O știam ca pe apă.

O dată sau de două ori totuși cîneparul făcu o strîmbătură, ridică sprînceana, se întoarse cu un aer descumpănit către femeile care erau numai urechi. Atît de vechi era cîntecul pe care-l intona groparul, încît adversarul său îl uitase, ori poate că nu-l știuse niciodată ; în aceeași clipă însă cumetrele intonară, cu o voce subțire de pescăruș, refrenul biruitor ; și groparul, somat să se predea, trecea la alte încercări.

Ar fi fost prea lungă așteptarea pentru a se vedea de a cui parte va fi victoria. Grupa logodnicei declară că i-ar primi în casă, dacă i-ar oferi miresei un dar vrednic de ea.

Atunci se înfiripă cîntul capitulării, pe tonul solemn al unui cîntec bisericesc.

Cei de-afară începură cu voce groasă, la unison :

Descuie-ne poarta, Marie,
A inimii mele aleasă,
Vroiesc să-ți arăt frumoasele daruri,
Mîndruțo, primește-ne-n casă.

La care femeile răspunseră dinăuntru, în falset, cu o voce tînguitoare :

Taica-i supărat, maica nu-i voioasă,
Eu is prea sfioasă
Poarta s-o descui. La ceas înnoptat.

Bărbații reluară primul cuplet pînă la al patrulea vers, pe care îl modificară, în felul următor :

Ți-am adus în dar, batistă frumoasă.

Dar, în numele logodnicei, femeile răspunseră același lucru ca și prima oară.

În timpul celor douăzeci de cuplete, cel puțin, bărbații înșirară toate darurile aduse, menționînd de fiecare dată, în ultimul vers, un alt obiect : un șorț frumos, panglici minunate, o rochie de pînză, dantelă, o cruce de aur, și pînă și agrafe de păr — o sută — pentru a umple modestul coș al miresii ; dar refuzul matroanelor era irevocabil ; în disperare de cauză băieții încercară să le înduplece oferind miresii un soț frumos, iar ele răspunseră atunci adresîndu-se miresei, și cîntînd împreună cu cei de-afară :

Marie, micuță Marie,
Deschide-ne rogu-te poarta !
E aci un flăcău care cere
De-apururi soție să-i fii.

III
Căsătoria

Cineparul trase numaidecît zăvorul de lemn care închidea ușa pe dinăuntru ; pe atunci aceasta era unica încuietoare cunoscută de majoritatea caselor cătunului nostru.

Alaiul logodnicului năvăli în locuința logodnicei, dar nu fără luptă ; deoarece flăcăii aflați în casă, chiar și

bătrînul cinepar și bătrînele cumetre socoteau că e de datoria lor să păzească vatra.

Purtătorul frigării, ajutat de-ai săi, trebuia să pună friptura pe vatră. Se dădu o adevărată luptă fără ca vreunul să-l lovească pe celălalt și fără să se întrezărească vreo urmă de mînie. Dar se împingeau și se înghesuiau atît de tare unii pe alții, și era atîta amor propriu în această măsurare a forței musculare, încît consecințele ar fi putut fi cu mult mai grave decît păreau atunci, printre cîntece și hohote de rîs. Bietul cinepar care, deși bătrîn, se apăra ca un leu, fu înghesuit și strivit de mulțime, gata să-și piardă răsuflarea. Nu numai un singur campion fu doborît și călcat în picioare fără voie, și nu numai o mînă cramponată de frigare fu rănită pînă la sînge.

Aceste jocuri sînt primejdioase, și deoarece s-au întîmplat accidente destul de grave în ultima vreme, țăranii au hotărît să renunțe la ceremonia asediului, lăsînd-o să cadă în desuetudine.

Cred că ultima de acest fel am văzut-o atunci cînd s-a măritat Françoise Meillant, dar și acolo lupta a fost doar simulată.

La nunta lui Germain lupta a fost totuși destul de aprigă. Era o chestiune de onoare, și de o parte și de cealaltă, de a cuceri și a apăra vatra mătușii Guillette.

Enorma frigare de fier s-a îndoit ca un cui sub pumnii viguroși ai celor care și-o disputau. O detunătură de pistol a aprins o mică provizie de cînepă, strînsă în păpuși, pusă într-un coș agățat în tavan. Întîmplare care a dat loc unei diversiuni, și, în timp ce unii se precipitau să stingă acest început de incendiu, groparul, care se cocoțase în pod fără să-l vadă nimeni, coborî pe coș și puse mîna pe frigare chiar în clipa cînd văcarul, care o apăra în fața vetrei, o ridică deasupra capului ca nu cumva să-i fie smulsă.

Înainte de începerea asaltului, matroanele avuseseră grijă să stingă focul, temîndu-se ca nu cumva, în învălmășeală, să cadă careva și să se ardă.

Poznașul gropar, în înțelegere cu văcarul, puse stăpînire pe trofeu fără să întîmpine cea mai mică rezistență și-l zvîrli peste pirostrii. Și cu asta totul se termină. Nimănui nu-i mai era îngăduit să-l atingă. Apoi sări în

mijlocul odăii, aprinse un rest de paie, care înconjura frigarea, pentru a îndeplini simulacrul frigerii vînatului, deoarece gîsca era bucăți-bucățele, ce se împrăștiaseră ici și colo pe podea.

Se auziră atunci multe hohote de rîs și discuții lăudăroase. Fiecare vorbea despre ghionții pe care-i primise, și cum de cele mai multe ori era vorba de mîna unui prieten care lovise, nimeni nu se plîngea și nici nu se certa.

Cîneparul, pe jumătate doborît, își freca șalele, zicînd că nici nu-i pasă de durere, dar că nu era de acord cu violenia cumătrului său, groparul, și că, dacă n-ar fi fost pe jumătate mort, vatra n-ar fi fost cucerită cu atîta ușurință.

Matroanele măturau podeaua și ordinea începea să se restabilească.

Masa era încărcată de căni pline cu vin nou. După ce au ciocnit și și-au mai tras nițel sufletul, logodnicul a fost poftit să se așeze în mijlocul încăperii și, înarmat cu un bețigaș, a fost obligat să se supună unei noi încercări.

În timpul luptei, logodnica a fost ascunsă, împreună cu alte trei fete, de către mama ei, de către nașă și mătuși, și așezate cîteșipatru pe o laviță din cel mai tăinuit colț al odăii și acoperite cu un cearceaf alb. S-a căutat ca celelalte fete să aibă aceeași înălțime ca și Marie, iar bonetele să le fie și ele identice, în așa fel încît, cearceaful acoperindu-le capul și înfășurîndu-le pînă-n călcîie, să fie cu neputință de deosebit.

Logodnicul n-avea voie să le atingă decît cu vîrful bețigașului, și numai pentru a o arăta pe aceea pe care socotea că-i soția lui.

I se dădea timp să cerceteze, dar numai cu ochii, deoarece matroanele, așezate lîngă el, îi supravegheau fiecare mișcare, ca nu cumva să facă vreo șmecherie. Dacă lovea cu bețigașul altă fată, în seara aceea nu putea dansa cu logodnica lui, ci numai cu cea pe care o alesese din greșeală.

Germain, văzîndu-se în fața acestor fantome înfășurate în același cearceaf, tremura ca varga de teamă să nu se înșele ; și, de fapt, se înșelaseră și mulți alții, deoarece măsurile de prevedere erau întotdeauna luate cu mare

migală. Inima îi bătea. Micuța Marie încercă să respire cu zgomot, să tragă puțin cearceaful, dar vecinele ei rivale făceau același lucru, împingeau cearceaful cu degetele, de aceea sub văl erau tot atîtea semne tainice cîte și fete. Bonetele pătrate țineau vălul atît de întins, încît era cu neputință să vezi în cutele lui forma vreunei frunți.

După cîteva clipe de gîndire Germain închise ochii, se lăsă în voia hazardului și întinse bețigașul. El atinse fruntea micuței Marie care zvîrli cît colo cearceaful, strigînd „victorie". Lui Germain i se dădu atunci îngăduința de a o săruta și, luînd-o în brațele lui puternice, o conduse în mijlocul încăperii și deschise cu ea dansul, care dură pînă după miezul nopții.

Cam pe la ceasurile două din noapte s-au despărțit pentru a se reîntîlni la ora opt. Deoarece se aflau acolo și cîteva tinere fete venite din comunele învecinate, și cum nu erau destule paturi pentru toată lumea, fiecare invitată din sat a găzduit în patul ei două sau trei fete, în timp ce băieții s-au culcat claie peste grămadă pe fînul din podul fermei.

E ușor de înțeles că numai de dormit nu le ardea, așa că s-au hîrjonit tot timpul, și-au povestit tot felul de glume și snoave. Există la nunți obiceiul de-a petrece trei nopți albe, și nimeni nu regretă niciodată nimic.

La ora hotărîtă pentru plecare, după ce s-a mîncat o supă cu lapte în care fusese pusă o mare doză de piper ca să stîrnească pofta de mîncare, deoarece ospățul de nuntă promitea să fie copios, toată lumea s-a adunat în curtea fermei.

Parohia noastră fiind desființată, oamenii erau nevoiți să meargă o jumătate de leghe pentru a căpăta binecuvîntarea nupțială.

Timpul era frumos, dar drumurile fiind pline de hîrtoape și de gropi, fiecare bărbat o porni călare, luînd lîngă el și cîte-o femeie, fie ea tînără ori vîrstnică.

Germain porni călare pe Cenușia, care, țesălată cu grijă, gătită cu hamuri și panglici noi, pufăia și scotea flăcări pe nări. El se îndreptă spre casa miresei, însoțit de cumnatul său Jacques care, călare pe bătrîna Cenușie, o luase pe șa pe buna mătușă Guillette. Germain intră

în curtea fermei, luă pe mica și iubita lui soție, și porniră amîndoi cu un aer de triumf.

Apoi voioasa cavalcadă se așternu la drum, escortată de copiii care mergeau pe jos, țopăind și trăgînd cu pistolul și speriind caii care se ridicau pe picioarele dindărăt. Mătușa Maurice se suise într-o căruță cu cei trei copii ai lui Germain și cu lăutarii care intonau marșul. Petit-Pierre era atît de frumos, încît bunica, plină de mîndrie, se uita la el ca la un cireș copt. Dar năzdrăvanul nu rămase mult timp lîngă ea. La un popas pe care au fost nevoiți să-l facă înainte de-a o lua pe un drum anevoios, el se tupilă și se duse să-l roage pe taică-su să-l ia și pe el pe spinarea Cenușiei.

— Nu se poate, răspunse Germain, ar rîde lumea de noi.

— Puțin îmi pasă de gura lumii din Saint-Chartier, spuse micuța Marie. Ia copilul, rogu-te, Germain ; și-am să mă mîndresc mai mult cu el, decît cu rochia mea de mireasă.

Germain se înduplecă și frumosul trio porni în triumfătorul galop al Cenușiei.

Într-adevăr, locuitorii din Saint-Chartier, deși batjocoritori din fire și gata să cîrtească împotriva parohiilor vecine care se uniseră cu a lor, nu găsiră nimic de rîs la vederea unui mire atît de frumos, a unei mirese atît de fermecătoare și a unui copil care ar fi atras și invidia unei împărătese. Petit-Pierre avea un costum de pînză albastră, o vestă roșie și cochetă, iar croitorul satului i-o strînsese într-atîta la subțiori, că abia putea să-și miște brațele. Dar cît de fudul era ! Avea o pălărie rotundă cu o panglică neagră și aurie și o pană de păun care se ivea semeață dintr-o tufă de pene de bibilică. Pe umăr avea un buchet de flori mai mare decît căpșorul lui, iar panglicile îi atîrnau pînă la călcîie. Cîneparul, care era și bărbierul cătunului, îl tunsese punîndu-i pe cap o strachină și retezînd tot ce-i depășea marginea, metodă infailibilă pentru a asigura simetria.

Bietul copil, împopoțonat cum era, pierduse desigur din farmecul pe care i-l dădea părul lui lung și ciufulit, și cojocelul din blană aruncat pe umăr, în felul Sfîntului

Ioan Botezătorul ; dar el era din cale-afară de fudul, și toată lumea îl admira zicînd că are aerul unui bărbat în miniatură. Frumusețea lui era mai puternică decît toate acestea — cum să nu triumfe incomparabila frumusețe a copilăriei ?

Solange, surioara lui mai mică, avea pentru prima oară în viața ei o bonetă în locul scufiței de pînză pe care o poartă fetițele pînă la vîrsta de doi sau trei ani. Și ce bonetă ! Mai mare decît ea. Dar cît de mîndră era ! Nu se încumeta să facă nici o mișcare cu capul, stătea țeapănă, sperînd că toată lumea va crede că ea e mireasa.

În ceea ce-l privește pe micul Sylvain, el purta încă rochiță și, adormit în poala bunicii lui, n-avea de unde să știe ce înseamnă o nuntă.

Germain își privea copiii cu o nesfîrșită dragoste, și ajungînd la primărie, îi spuse logodnicii sale :

— Vezi, Marie, acu sînt oleacă mai bucuros decît atunci cînd ne-am întors din pădurea de la Chanteloube, și cînd eram încredințat că tu n-ai să poți ține la mine niciodată ; te-am luat în brațe ca să te ajut să te dai jos de pe cal ca și acuma ; dar pe atunci mă gîndeam că n-o să ne mai întîlnim cît e lumea pe spinarea sărmanei Cenușia, cu copilașul ăsta pe genunchii noștri. Te iubesc așa de mult, și-i iubesc așa de mult și pe micuții ăștia, și sînt așa de fericit că mă iubești și tu, și că-i iubești și pe ei, și că părinților mei le ești dragă, și că mie mi-e dragă maică-ta și că mi-s dragi prietenii, precum astăzi toată lumea mi-e nespus de dragă, e-aș dori să am nu o inimă, ci trei sau patru, ca să poată încăpea în ele atît de multă iubire și mulțumire. E ca și cum mi-ar fi rău de la stomac.

La poarta primăriei și a bisericii se adunase lume multă, să vadă mireasa cea frumoasă. De ce n-am spune cum era îmbrăcată ? Îi stătea de minune boneta de muselină albă brodată și garnisită cu dantelă. Pe vremuri, țărăncile nu apăreau niciodată cu capul gol ; și cu toate că-și ascund sub bonete minunatul lor păr bine legat cu niște panglici de bumbac alb ca să nu li se desfacă, chiar și astăzi, ar fi o necuviință să se arate în fața bărbaților cu capul descoperit. Totuși, în zilele noastre ele își îngăduie să-și lase pe frunte o șuviță subțire care le înfru-

mușcează mult. Dar mie îmi pare rău după boneta clasică de pe vremea mea ; acele dantele albe, tinerești, dădeau femeilor un aer de castitate antică, iar mie mi se părea mai solemnă, și cînd figura era și ea frumoasă, înfățișarea femeii era de o frumusețe al cărei farmec și naivă măreție nu-l poate exprima nimeni.

Micuța Marie purta încă această bonetă și fruntea ei era atît de albă și de pură, încît umbrea și albul imaculat al rufăriei. Deși nu închisese ochii toată noaptea, aerul dimineții și mai cu seamă fericirea lăuntrică a unui suflet tot atît de limpede ca și bolta cerului, și-apoi un licăr de flacără tainică, aprinsă de pudoarea adolescenței, făcea să i se ridice în obraji o strălucire la fel de suavă ca a florii de piersic la primele raze ale soarelui de april.

Fișiul alb, cuminte încrucișat pe sînul ei, nu lăsa să se vadă decît contururile delicate ale unui gît rotund, ca cel al unei turturele ; rochia ei de pînză subțire, de un verde ca laurul, îi desena talia delicată, ce părea desăvîrșită, dar care trebuia să se mai mărească și să se mai dezvolte încă, deoarece n-avea nici șaptesprezece ani. Purta un șorț de mătase violet, cu tăblie, la care e păcat c-au renunțat țărăncile noastre și care dădea atîta eleganță și modestie bustului. Astăzi ele își etalează fișiul cu mai multă îndrăzneală, dar din toaleta lor lipsește acea delicată floare de antică pudoare care le făceau să semene cu fecioarele lui Holbein. Sînt mai cochete, mai grațioase. Cumintea îmbrăcăminte de altădată avea un fel de rigiditate severă care le făcea zîmbetul mai adînc și mai inefabil.

La momentul cuvenit, Germain puse, după datină, cele treisprezece monezi de argint în mîna logodnicei sale. Îi puse în deget un inel de argint, care de secole avea aceeași formă, dar care, de-atunci, a fost înlocuit cu o verigheță de aur. Cînd au ieșit din biserică, Marie i-a spus în șoaptă :

— Asta-i inelul pe care mi l-am dorit ? Cel pe care ți l-am cerut, Germain ?

— Da, răspunse el, cel pe care-l avea Catherine în deget cînd a murit. E același inel pentru amîndouă căsătoriile mele.

— Îți mulțumesc, Germain, spuse tînăra femeie pe un ton grav. Am să mor și eu cu el în deget, iar dac-am să mor înaintea ta, ai să-l păstrezi pentru căsătoria micuței Solange.

IV
Varza

Am pornit pe cai și ne-am întors repede la Belair.

Ospățul a fost copios și-a durat, întrerupt de joc și de cîntece, pînă la miezul nopții. Timp de paisprezece ore, bătrînii nu s-au clintit de la masă.

Bucatele au fost preparate de gropar, și încă foarte bine. Era mare meșter în arta culinară, iar din cînd în cînd își părăsea cuptorul, începea să cînte și intra și el în horă. Din nefericire, bietul moș Bontemps era epileptic. Cine-ar fi crezut ? Căci era proaspăt, puternic și voios ca un flăcău. Într-o zi l-am găsit aproape mort, făcut ghem într-un șanț. L-am transportat la noi cu o roabă și toată noaptea am stat lîngă el și l-am îngrijit. Peste trei zile, invitat la o nuntă, cînta ca un sturz și țopăia ca un ied, dansînd după moda veche.

Cînd pleca de la vreo nuntă, se ducea să sape o groapă și să bată în cuie un coșciug. Își făcea datoria cu pietate și, cu toate că nu lăsa să i se ghicească durerea, rămînea pradă unei depresiuni îngrozitoare care grăbea întoarcerea crizei. Soția, lovită de paralizie, nu se urnise din scaunul ei de douăzeci de ani. Maică-sa are o sută patru ani și trăiește încă. Dar el, bietul om, atît de vesel, de bun, de plin de haz, a căzut din pod anul trecut pe asfalt și a murit. Desigur, în clipa aceea se zbătea în ghearele crizei și, ca de obicei, se ascunsese în fîn pentru a nu-și speria și mîhni familia. S-a stins astfel, într-un mod tragic, o viață stranie ca și el însuși, un amestec de fapte lugubre și nebunești, cumplite și vesele, în noianul cărora inima lui rămăsese bună, iar firea lui blajină.

Dar iată-ne ajunşi la cea de-a treia zi de nuntă, care este cea mai ciudată, şi care s-a menţinut cu toată rigoarea pînă în zilele noastre. Nu vom vorbi despre friptura care este adusă la patul nupţial ; e o datină fără noimă care jigneşte pudoarea miresei şi tinde a o distruge pe cea a tinerelor fete prezente la ceremonie. Cred, de altfel, că este un obicei comun tuturor provinciilor şi care la noi nu are nimic deosebit.

Aşa după cum ceremonia *asediului* este simbolul luării în posesie a inimii şi domiciliului miresei, cea a *verzii* este simbolul fecundităţii căsătoriei. A doua zi după nuntă, pe la amiază, începe această bizară reprezentaţie de origină galică dar care, trecînd prin creştinismul primitiv, a devenit treptat un fel de *mister* sau de moralitate bufonă, rămasă din evul mediu.

Doi flăcăi (cei mai îndrăzneţi şi mai veseli din bandă) dispar în timpul prînzului, se duc să se costumeze şi se întorc după aceea însoţiţi de muzică, de ciini, de copii şi de focuri de pistol.

Aceştia reprezintă o pereche de sărăntoci, soţ şi soţie, îmbrăcaţi în cele mai jalnice zdrenţe. Soţul e mai murdar decît femeia ; viciul l-a adus în asemenea stare de totală decădere ; femeia e doar nefericită şi înrăită din pricina decăderii soţului ei.

Ei se intitulează *grădinarul* şi *grădinăreasa,* şi pretind a fi însărcinaţi cu paza şi cultura verzei sacre. Dar soţul are diferite porecle, toate cu un anumit tîlc. I se mai spune şi *omul de paie,* deoarece poartă o perucă de paie şi de cînepă, iar ca să-şi ascundă goliciunea prost apărată de zdrenţele lui, îşi înfăşoară gleznele şi o parte din trup cu paie. Îşi confecţionează de asemenea şi un abdomen voluminos ori o cocoaşă din paiele sau din fînul ascuns sub cămaşă. E poreclit şi *păgînul,* poreclă şi mai semnificativă, deoarece este considerat a fi, datorită cinismului şi desfrîului său, antipodul tuturor virtuţilor creştine.

Şi soseşte cu faţa mînjită de funingine şi de drojdie de bere, purtînd uneori şi mască grotească. O ceaşcă de pămînt ciobită sau o cizmă veche, agăţate de curea cu o sfoară, îi serveşte pentru a cere pomana vinului.

Nimeni nu-l refuză, el se preface că bea, apoi varsă vinul pe jos, în semn de libaţie. Cade la fiecare pas, se

rostogoleşte în noroi, se preface că e beat turtă. Nefericita lui soţie fuge după el, îl ridică, imploră ajutor, îşi smulge părul de cînepă ce iese în şuviţe rebele din boneta-i murdară, deplînge decăderea soţului, şi-i face nenumărate reproşuri patetice.

— Nenorocitule, îi spune, uite unde ne-a adus năravul tău păcătos. În zadar alerg şi muncesc pentru tine, în zadar îţi cîrpesc hainele, căci tu le faci ferfeniţă şi le umpli de jeg. Pînă şi amărîta aia de zestre mi-ai mîncat-o, şi cei şase copii ai noştri dorm pe rogojină ; trăim în grajd, laolaltă cu vitele ; am ajuns să cerşesc, iar pe deasupra mai eşti şi aşa de pocit, de dezgustător şi de nesocotit, că n-o să treacă mult şi oamenii or să ne arunce pîinea ca la ciini. Oameni buni, înduraţi-vă de noi, fie-vă milă de mine ! Nu mi se cuvenea o asemenea soartă, nici o femeie n-are un bărbat mai jegos şi mai prăpădit ca al meu. Ajutaţi-mă să-l ridic ; că de nu, or să-l strivească trăsurile ca pe-un ciob de sticlă, şi-o să rămîn văduvă, şi-atunci o să mă prăpădesc de inimă rea, măcar că toată lumea zice c-ar fi o mare fericire pentru mine.

Acesta este rolul grădinăresei şi văicărelile ei ţin tot timpul scenetei. Căci e o adevărată comedie improvizată, jucată în aer liber, pe drum, pe cîmp, îmbogăţită cu toate întîmplările neprevăzute care survin şi la care ia parte toată lumea — nuntaşi şi nenuntaşi, oaspeţi şi drumeţi — timp de trei, patru ore pe zi, aşa precum vom vedea.

Tema este invariabilă, dar pe această temă se brodează la infinit, şi aici se poate vedea darul mimicii, risipa de idei bufone, verva, prezenţa de spirit şi chiar elocinţa ţăranilor noştri.

Rolul grădinăresei este încredinţat de obicei unui flăcău slab, imberb, cu tenul proaspăt, care ştie să dea o mare veridicitate personajului şi să joace disperarea burlescă într-un mod cu totul firesc, ca oamenii să se înveselească şi să se întristeze în acelaşi timp ca de un fapt real. Bărbaţi din aceştia slabi şi imberbi se găsesc destui pe la noi, şi, lucru ciudat, ei dau adesea dovadă de cea mai mare forţă fizică.

După ce toţi cei de faţă iau cunoştinţă de nenorocirea femeii, flăcăii o poftesc să-l lase în plata Domnului pe beţivanul ei de bărbat şi să petreacă împreună cu ei. Îi

oferă brațul, se arată curtenitori. Și încet, încet ea se antrenează, se înveselește, trece de la unul la altul, asemenea unei femei decăzute : o nouă *moralitate,* decăderea soțului provoacă decăderea soției.

Păgînul se trezește atunci din beție, își caută tovarășa de viață cu privirea, se înarmează cu o funie și cu o bîtă, și aleargă după ea. E silit să fugă, femeia trece de la unul la altul, toți ceilalți caută să-l înșele pe bărbatul gelos. *Prietenii* încearcă să-l îmbete. În cele din urmă pune mîna pe necredincioasă și vrea s-o bată. Faptul cel mai real și mai bine prins în această parodie a neajunsurilor conjugale este acela că gelosul nu se răfuiește niciodată cu cei care-i răpesc nevasta. E foarte cuviincios și precaut față de ei, nu e furios decît pe vinovată, deoarece știe că nu poate să se apere de loviturile lui.

Dar în clipa în care el ridică bățul și-și pregătește funia ca s-o lege pe vinovată, toți nuntașii intervin, aruncîndu-se între cei doi soți.

— *N-o bate! Să nu-ți bați niciodată nevasta!* este formula care se repetă pînă la exasperare în această scenă.

Soțul este dezarmat, silit să-și ierte și să-și îmbrățișeze nevasta, și în scurt timp se preface c-o iubește mai mult ca oricînd. Și pornesc braț la braț, cîntînd și țopăind, pînă cînd o nouă criză de beție îl face să se rostogolească în țărînă ; și atunci reîncep văicărelile femeii, disperarea ei, adulterul simulat, gelozia soțului, intervenția vecinilor și împăcarea.

Există, în toate acestea, o învățătură naivă, grosolană chiar, care-și dezvăluie originea medievală, dar care impresionează întotdeauna, dacă nu pe tinerii căsătoriți, prea îndrăgostiți ori prea lucizi în zilele noastre pentru a avea nevoie de ea, măcar pe copii și pe adolescenți. Păginul le înspăimîntă și le dezgustă într-o asemenea măsură pe tinerele fete, atunci cînd se ia după ele și vrea să le sărute, încît ele fug cuprinse de-o spaimă care nu e de loc trucată. Obrazul lui murdar și bastonul imens (inofensiv, cu toate acestea) strîrnesc țipetele îngrozite ale copiilor. Aceasta este comedia de moravuri în starea ei

cea mai elementară, dar, în același timp, cea mai izbitoare.

În toiul farsei, oamenii se pregătesc să pornească în căutarea verzei. Este adusă o targă pe care este așezat păginul, înarmat cu o cazma, cu o frînghie și cu un coș mare. Patru bărbați viguroși ridică targa pe umeri. În urma lor, pe jos, vine soția ; un grup de *bătrîni* pășesc cu un aer grav, după care urmează nuntașii, perechi-perechi, care merg în ritmul muzicii. Se trage din nou cu pistolul, ciinii urlă mai întărîtați ca oricînd la vederea acelui păgîn jegos, purtat în alai triumfal. Copiii se prefac că-l tămîiază cu niște saboți agățați la capătul unei sfori.

Dar de ce această ovație pentru un ins atît de odios? Oamenii pornesc să cucerească varza sacră, emblema fecundității matrimoniale, și numai acest bețivan decăzut are dreptul să atingă simbolica plantă. Fără îndoială că există aici un mister anterior creștinismului, și care amintește de sărbătoarea saturnalelor sau de vreo bacanală antică. Poate că acest păgîn, care nu-i altul decît grădinarul prin excelență, este chiar Priap în persoană, zeul grădinilor și al desfrîului, divinitate care a fost, fără doar și poate, castă și serioasă la originea ei, ca și taina perpetuării speței, dar pe care lipsa de rigoare a moravurilor și ideile care au luat-o razna au degradat-o pe nesimțite.

Oricum ar fi, alaiul triumfal se oprește la casa miresei și intră în grădina acesteia. Acolo se alege cea mai frumoasă varză, lucru care se face pe îndelete, deoarece bătrînii țin sfat, pledînd fiecare pentru varza care i se pare mai potrivită. Încep să strige care mai de care, și cînd alegerea a fost făcută, *grădinarul* își leagă funia în jurul tijei și se îndepărtează atît cît îi îngăduie întinderea grădinei. Grădinăreasa veghează ca, în cădere, leguma cea sacră să nu fie vătămată. Cîneparul, groparul, dulgherul sau cel care meșterește saboții (adică toți cei care nu lucrează pămîntul, ci umblă pe la casele altora, sînt ținuți a avea, și au într-adevăr, mai mult duh și vorbesc mai cu miez decît țăranii propriu-zis) se așează în jurul verzei. Unul face o groapă cu cazmaua, așa de adîncă încît ai spune că se pregătesc să doboare un stejar. Celălalt își pune pe nas o așchie sau o bucățică de carton care simu-

leazâ o pereche de ochelari : joacă rolul *inginerului*, se apropie, se îndepărtează, trasează un plan, se uită la muncitori, trage linii, se gîndeşte, strigă c-o să se ducă totul de rîpă, îşi părăseşte şi-şi reia lucrul după cum îi trece prin cap şi, cu cît mai mare zăbavă şi cît mai ridicol cu putinţă, dirijează lucrul. Să fie oare asta un adaos la vechiul tipic al ceremoniei, din bătaie de joc la adresa teoreticienilor în general pe care ţăranul îi disprețuieşte mai presus de orice, sau din ură faţă de cei de la cadastru, care măsoară pămîntul şi hotărăsc impozitul, sau faţă de funcţionarii de la poduri şi şosele care trasează drumurile pe islazul comunal şi suprimă astfel vechile abuzuri atît de scumpe ţăranului ? Oricum, acest personaj al comediei este numit *geometrul* şi face tot ce-i stă în putinţă pentru a deveni nesuferit celor care au în mînă cazmaua şi sapa.

În sfîrşit după un sfert de oră de piedici şi de strîmbături pentru a nu tăia rădăcinile verzei şi a o scoate din pămînt nevătămată, în timp ce pămîntul este aruncat în nasul celor de faţă (cu atît mai rău pentru cei care nu se ascund cît mai repede ; căci fie el episcop sau prinţ, trebuie să primească şi el botezul pămîntului), *păginul* trage de funie, păgîna întinde şorţul, şi varza cade majestoasă, în *uralele* spectatorilor. În clipa aceea este adus coşul şi perechea păgînă, cu mare grijă şi tot felul de măsuri de prevedere, plantează varza în coş. I se aşterne de jur împrejur pămînt proaspăt, este susţinută cu felurite beţişoare, aşa cum fac florăresele din oraş cu frumoasele lor camelii din ghivece.

În vîrful beţişoarelor se înfig mere roşii, iar de jur împrejur crenguţe de cimbru, de salvie şi de laur ; iar acestea toate sînt împodobite cu panglici şi banderole ; trofeul este pus pe targă, împreună cu păginul, care are datoria să-l ţină în echilibru şi să-l ferească de accidente. În sfîrşit, nuntaşii ies din grădină în ordine şi în pas de marş.

Dar cînd vine clipa să treacă dincolo de poartă şi cea cînd se pătrunde în curtea mirelui, un obstacol imaginar le barează trecerea. Purtătorii poverii se poticnesc, ţipă, se trag înapoi, înaintează iar, împinşi parcă de o forţă invincibilă, se prefac a-şi da sufletul sub greutate. În

acest timp, cei de faţă strigă, îndeamnă şi domolesc ateliajul acela uman.

— Binişor, binişor ! Hai, mai cu inimă ! Luaţi seama ! Răbdare ! Aplecaţi-vă ! Poarta-i prea scundă ! Strîngeţi-vă, poarta-i prea strîmtă ! Oleacă spre stînga, rogu-vă, iar acu spre dreapta ! Aşa, puţin curaj, şi gata !

În felul acesta, în anii de mare belşug, carul cu boi, doldora de nutreţ sau de grîne, e ori prea lat, ori prea înalt ca să poată intra sub tinda hambarului. În felul acesta strigă oamenii la vite pentru a le opri ori a le îndemna, în felul acesta, cu îndeminare şi efort, oamenii pot face să treacă, fără să-l răstoarne sub arcul de triumf rustic, muntele bogăţiei. Mai cu seamă ultimul car, numit carul cu snopi, cere aceste măsuri de prevedere, deoarece atunci are loc şi o sărbătoare cîmpenească, iar ultimul snop smuls ultimei brazde este aşezat în vîrful carului, împodobit cu panglici şi flori, ca şi fruntea boilor şi bicinşca bouarului. Astfel, intrarea triumfală şi anevoiasă a verzei în casă este un simulacru al prosperităţii şi al fecundităţii pe care o reprezintă.

Ajungînd astfel în curtea mirelui, varza este luată şi dusă în locul cel mai înalt al casei sau al hambarului. Dacă există un horn, un pinion, un porumbar mai înalt decît celelalte acareturi ale casei, povara trebuie suită acolo cu orice preţ, în punctul culminant al locuinţei. Păginul o însoţeşte pînă acolo, o fixează şi o stropeşte cu vin dintr-un ulcior mare, în timp ce o salvă de focuri de pistoale şi mişcările pline de veselie ale păginei îi vestesc inaugurarea.

Aceeaşi ceremonie reîncepe în clipa următoare. Din grădina mirelui este dezgropată o altă varză, care urmează a fi dusă cu aceeaşi pompă pe acoperişul părăsit de mireasă. Trofeele acestea rămîn acolo pînă cînd vîntul şi ploaia distrug coşurile şi iau varza cu ele. Dar dăinuiesc destulă vreme pentru a da oarecare veridicitate preziceriі pe care o fac bătrînii şi matroanele, prezentîndu-i salutul lor :

— Frumoasă varză, spun ei, să trăieşti şi să înfloreşti ca tînăra noastră mireasă să aducă pe lume un copil înainte de-a se sfîrşi anul ; că dacă te-ai ofili prea repede ar fi

semn că e stearpă și tu ai rămîne cocoțată pe casa ei ca un semn prevestitor de rele.

Ziua se apropie de sfîrșit, cînd toate aceste lucruri sînt îndeplinite. N-a mai rămas decît ritualul conducerii nașilor și nașelor. Cînd acești părinți spirituali locuiesc departe, ei sînt însoțiți cu muzică și cu tot alaiul de nuntă pînă la marginea parohiei. Acolo se încinge iarăși jocul, nașii sînt îmbrățișați de miri și urmează despărțirea. Păginul și femeia lui sînt atunci spălați și îmbrăcați curat — de bună seamă dacă oboseala rolului nu i-a silit să plece și să tragă un pui de somn.

La ferma din Belair se dansa, se cînta și ospățul era în toi, în această a treia zi de nuntă. Bătrînii, așezați la mese, nici nu se mai puteau urni, și pe bună dreptate nu-și regăsiră nici picioarele, și nici mințile, decît a doua zi în zori. Atunci, în timp ce aceștia ajungeau la casele lor, tăcuți și poticnindu-se la fiecare pas, Germain, frumos și plin de voie-bună, se duse să-și înjuge boii, lăsîndu-și tînăra soție să doarmă pînă la răsăritul soarelui. Ciocîrlia, care cînta zburînd în înaltul cerului, i se părea a fi inima lui, mulțumind Providenței. Chiciura, care strălucea prin tufișurile desfrunzite, i se părea că e albul florilor de april, care vestesc ivirea frunzelor. Pentru el, toată natura era zîmbitoare și senină. Micul Pierre se zbenguise prea mult în ajun, ca să poată veni să-i dea o mînă de ajutor ; dar Germain era mulțumit că e singur. Îngenunche în brazda pe care trebuia s-o răstoarne și-și făcu rugăciunea de dimineață cu atîta evlavie, încît pe obrajii lui încă umezi de sudoare străluciră două lacrimi mari.

Se auzeau de departe cîntecele flăcăilor din parohiile vecine, care porniseră spre casă, cîntînd cu o voce puțin răgușită refrenele vesele din ajun.

MICUȚA FADETTE

La Petite Fadette

Ed. Garnier Frères, Paris, 1958

I

Taica Barbeau din Cosse nu știa ce-i sărăcia ori lipsa, dovadă că făcea parte din consiliul comunal al satului. Avea două loturi de pămînt care-i asigurau hrana familiei și pe deasupra și-un oarecare cîștig. Avea pajiști doldora de fîn și, în afara fineților de pe malul rîului care aveau și cîteva pîlcuri de stuf, furajul său era cunoscut în regiune ca fiind de prima calitate.

Avea o casă solid construită, acoperită cu țiglă, așezată pe coastă, la loc bun, cu o grădină roditoare și o vie de șase *journaux*[1]. Și mai avea, în spatele șurei, o livadă frumoasă pe care noi o numim *ouche*[2], plină de pruni, de peri și de scoruși. Chiar și nucii de la marginea livezii sale erau cei mai bătrîni și mai falnici din tot ținutul.

Taica Barbeau era un om de treabă, n-avea inimă rea, legat trup și suflet de familie, fără a fi însă nedrept cu vecinii ori consătenii.

Era tată a trei copii, cînd maica Barbeau, văzîndu-și casa destul de îndestulată și pentru cinci, și gîndindu-se că trebuie să se grăbească, fiindcă anii nu iartă, găsi de cuviință să-i dăruiască doi deodată, doi băieți frumoși; și deoarece erau atît de asemănători încît aproape nici nu puteau fi deosebiți unul de altul, și-au dat repede seama că sînt doi gemeni de o perfectă asemănare.

Mătușa Sagette, care-i moși, nu uită, de cum veniră pe lume, să-i facă primului născut o cruciuliță pe braț,

[1] *Journal*, veche măsură de suprafață specifică provinciei Berry; corespunde unei bucăți de pămînt pe care o poate lucra un om într-o zi *(journée)*. (N. ed. fr.)

[2] Expresie care, în dialectul din Berry, desemnează o livadă sau o grădină împrejmuită de un gard de mărăcini. (N. ed. fr.)

cu acul, deoarece — spunea ea — cu o fundă ori cu un lănțișor se pot ivi confuzii, și s-ar pierde astfel dreptul celui mai mare.

— Cînd copilul o fi mai în putere, spuse, va trebui să-i faceți un semn care să nu se mai șteargă cît îi lumea; ceea ce și făcură.

Primul născut primi numele de Sylvain, care în curînd deveni Sylvinet, ca să se deosebească de fratele său cel mare, care-i fusese naș; al doilea fu numit Landry, nume pe care îl păstră neschimbat, deoarece unchiului său, care-i fusese naș, i se zicea încă din copilărie Landriche.

Taica Barbeau fu nițeluș mirat cînd se întoarse de la tîrg și văzu în leagăn două căpșoare.

— Of, of, făcu el, leagănul ăsta-i prea strîmt. Mîine dimineață am să-l mai măresc.

Se pricepea nițel la tîmplărie, fără s-o fi învățat însă, și făcuse cu mîna lui jumătate din mobilierul casei.

— Ești așa de harnică, nevastă, îi spuse el, că lucrul ăsta trebuie să-mi dea curaj. Iaca încă doi copii de hrănit, de care, zău că nu duceam lipsă; asta înseamnă că trebuie să-i dau zor, fără pic de răgaz, și pe ogoare, și cu vitele. Fii fără grijă; am să muncesc zi și noapte; dar data viitoare să nu mă procopsești cu trei, căci ar fi cam mult.

Maica Barbeau se porni pe plîns, ceea ce îl mîhni din calea-afară pe taica Barbeau.

— Ușurel, ușurel, îi spuse, nu trebuie să-ți faci inimă rea, nevastă, că doară nu a mustrare am spus cu ceea ce-am spus, ci dimpotrivă, ca un fel de mulțumire. Ăști doi prunci sînt frumoși și teferi; n-au nici un beteșug așa că-s tare mulțumit că-i am.

— Of, Doamne, suspină femeia, știu bine că n-ai vrut să mă dojenești pentru asta; dar sînt tare îngrijorată, fiindcă mi-a ajuns la ureche că nu-i pe lume nimic mai gingaș și mai anevoios de crescut ca gemenii; că nu-și prieș unu altuia și că mai totdeauna unu trebuie să piară, pentru ca celălalt să fie sănătos.

— Nu știu, spuse tatăl, oare așa să fie? Eu unul, acuma văd gemeni întîiaș dată. Că doară întîmplări dintr-astea nu se văd la tot pasul. Dar uite că vine mătușa

Sagette care știe seama la de-alde astea și ne-o spune și nouă.

Mătușa Sagette, fiind întrebată, răspunse :

— Aveți încredere în mine ; gemenii ăștia or să trăiască mult și bine, și n-or să fie mai bolnăvicioși decît alți copii. Iaca, au trecut cincizeci de ani de cînd sînt moașă și de cînd văd venind pe lume, viețuind ori prăpădindu-se toți pruncii cantonului. Nu e, care va să zică, întîiaș dată cînd moșesc gemeni. Întîi, asemănarea nu le vatămă cu nimic sănătatea. Sînt unii care nu aduc unul cu altul așa cum nu aduceți dumneavoastră cu mine, și se întîmplă de multe ori că unu e voinic și celălalt firav ; ceea ce înseamnă că unu trăiește și altu moare ; dar ia uitați-vă la ai voștri, fiecare din ei e așa de frumos și de bine făcut de parcă ar fi singur la părinți. Nu și-au făcut, după cum se vede, nici un rău unul altuia în pîntecele mamei lor ; și-au ajuns amîndoi la soroc fără s-o chinuiască prea mult și fără să se chinuie nici ei. Îți iau ochii de frumoși ce sînt și n-au altă dorință decît să trăiască. Nu te mai frămînta atîta, c-ai să te bucuri tare mult cînd ai să-i vezi crescînd ; și de s-or asemui tot așa, numai dumneata și cei de i-or vedea zi de zi or ști să-i deosebească, căci eu gemeni leiți ca ăștia n-am mai văzut pîn-acuma. Zici că-s doi pui de potîrniche abia ieșiți din ou ; atît îs de gingași și de asemănători, că numai mama potîrniche poate să-i recunoască.

— Cu atît mai bine, spuse tatăl scărpinîndu-se în cap; dar merge vorba că gemenii se leagă atît de mult unu de altul, că la ceas de despărțire nu mai pot trăi, și că unul din ei, dacă nu amîndoi, se lasă pradă durerii dacă nu chiar și morții.

— Asta-i adevărat, zise mătușa Sagette ; dar luați seama la ce vă spune o femeie care-a văzut multe. Și să nu uitați, căci la vremea cînd copiii s-or face mari și și-or lua zborul, poate că eu n-oi mai fi pe lumea asta, ca să vă pot sfătui. S-aveți grijă, ca de îndată ce gemenii voștri or începe să se știe unu pe altu, să nu-i lăsați tot timpul împreună. Luați-l pe unul la cîmp, în vreme ce al doilea o păzi casa. Cînd unu s-o duce la pescuit pe celălalt să-l trimiteți la vînat ; cînd unu o păzi oile celălalt să ducă boii la păscut ; cînd unuia i-ați da să bea vin, celuilalt

dați-i o cană cu apă. Nu-i mustrați și nu-i pedepsiți pe amîndoi deodată, și nici la fel să nu-i îmbrăcați : cînd unu o pune pălărie, celălalt să-și ia o șapcă, și mai cu seamă cămășile lor să nu fie de aceeași culoare albastră. Pe scurt, faceți cum veți ști și opriți-i să fie unu la fel cu celălalt și să se deprindă să nu poată viețui unu fără celălalt. Ceea ce vă spun acuma, tare mă tem c-o să vă intre pe-o ureche și-o să vă iasă pe cealaltă, dar de nu veți face ce v-am povățuit tare amarnic vă veți căi într-o zi.

Mătușa Sagette era o femeie sprintenă la minte și vorbele ei au aflat crezămînt. I-au făgăduit să-i dea ascultare și i-au făcut și un dar frumos înainte de a o lăsa să plece. Apoi, deoarece ea stăruise ca gemenii să nu fie hrăniți cu același lapte, se interesară repede de o doică.

Dar nu se găsi nici una prin partea locului. Maica Barbeau, care nu se așteptase la doi copii și care-i alăptase singură pe toți ceilalți, nu luase nici o măsură de prevedere. Taica Barbeau fu nevoit să plece prin împrejurimi în căutarea unei doici ; și în acest timp, cum mama nu-și putea lăsa pruncii să flămînzească, îi alăpta ca pe amîndoi.

Oamenii de pe la noi nu se hotărăsc repede și, oricîtă dare de mînă ar avea, tot se zgîrcesc la preț. Se știa că de-alde Barbeau au cu ce plăti și se presupunea că mama, care nu mai era la prima tinerețe, nu va putea alăpta doi sugari fără să se vlăguiască. Toate doicile pe care se nimeri să le găsească moș Barbeau îi cerură, nici mai mult, nici mai puțin, optsprezece franci pe lună, ca oricărui orășean.

Taica Barbeau n-ar fi vrut să dea decît doisprezece ori cincisprezece franci, socotind că și atît era prea mult pentru un țăran. Alergă în toate părțile, se tocmi, dar nu căzu la nici o învoială. De altfel nu era nici un zor, deoarece doi copii atît de mici n-o puteau vlăgui pe mamă, și erau așa de sănătoși și așa de liniștiți, plîngeau atît de rar și unul și altul, încît nu-i dădeau de lucru mai mult decît unul singur. Cînd unul dormea, dormea și celălalt. Tatăl le aranjase leagănul, și cînd plîngeau amîndoi deodată, erau legănați și împăcați în același timp.

În cele din urmă Barbeau căzu la învoială cu o doică pentru cincispreze franci pe lună și nu mai ținea decît de-un fir de ață pentru a pecetlui înțelegerea, cînd femeia lui spuse :

— N-are rost, bărbate, să cheltuim o sută optzeci de franci pe an, de parc-am fi cine știe ce boieri, sau de parcă eu aș fi prea bătrînă ca să nu-mi pot hrăni pruncii. Am chiar mai mult lapte decît e nevoie. Băieții noștri au împlinit o lună, și uită-te la ei dacă nu-s plini de sănătate ! Femeia aceea pe care vrei s-o iei doică la unu din ei nu-i nici pe jumătate atît de în putere și de sănătoasă ca mine. Mătușa Sagette ne-a zis să nu hrănim gemenii cu același lapte ca să-i ferim să se lege prea tare unu de altu ; e drept c-așa a zis, dar oare nu tot ea ne-a povățuit că trebuie să vedem cu aceeași grijă de amîndoi, pentru că, la urma urmei, n-au și gemenii, în ei, aceeași viață ca și ceilalți copii ? Mai mulțumită aș fi să se lege tare unu de altul, decît să oropsese pe vreunul din ei. Și-apoi, pe care să-l dăm la doică ? Îți spun drept, că tot atîta mi s-ar rupe sufletul de m-aș despărți de unu, ca și de celălalt. Pot spune că mi-am iubit toți copiii, dar, nu știu cum se face că, din toți, ăștia sînt cei mai gingași și mai frumoși din cîți am purtat în brațe. Și sînt pentru ei așa ceva care mă face să mă tem întruna că i-aș putea pierde. Fă bine, bărbate, și nu te mai gîndi la doică ; cît despre celelalte rînduieli, om face cum ne-a povățuit mătușa Sagette.

— Ceea ce spui tu, nevastă, nu-i lipsit de temei, răspuse taica Barbeau, privindu-și femeia, care era încă proaspătă și zdravănă ca puține altele ; dar dacă, pe măsură ce copii ăștia ar crește, sănătatea ta s-o irosi ?

— Nu te teme, spuse femeia ; am o poftă de mîncare de parc-aș mai fi de cincispreze ani, și de altminteri, cînd oi simți că mă lasă puterile, îți făgăduiesc să nu-ți ascund nimica, și om avea destulă vreme să dăm pe unu din ăștia bieți copii la sîn străin.

Taica Barbeau încuviință, cu atît mai mult cu cît nici lui nu-i plăcea cheltuiala fără rost. Maica Barbeau își alăptă gemenii fără să se plîngă și fără să sufere, ba se simțea așa de bine că, la doi ani după ce i-a înțărcat, a mai născut o fetiță drăgălașă, căreia i s-a dat numele de

Nanette, și pe care a alăptat-o tot ea. Dar îi venea destul de greu, și ar fi scos-o anevoie la capăt, dacă fata ei cea mai mare, care era la primul copil, n-ar mai fi ușurat-o din cînd în cînd, dîndu-i să sugă micuței ei surioare.

În felul acesta familia se mări, și ultimele ei vlăstare, micii unchi și micii nepoți, n-aveau să-și reproșeze că sînt mai zgomotoși sau mai cuminți unii decît alții.

II

Gemenii creșteau de-ți era mai mare dragul, fără a fi mai bolnavi decît alți copii, și aveau chiar o fire atît de domoală și de răbdătoare, încît ai fi spus că nici dinții, care le ieșeau, nu-i făceau să sufere ca pe toți ceilalți.

Erau blonzi, și blonzi au rămas toată viața. Aveau obrajii rumeni, ochii mari, albaștri, umerii zdraveni, trupul drept și bine făcut, mai înalți și mai vioi decît cei de-o seamă cu ei. Toți oamenii de prin împrejurimi care treceau prin comuna Cosse se opreau locului ca să se uite la ei, și fiecare pleca zicînd :

— Ăștia mai zic și eu mîndrețe de gemeni.

Aceasta fu pricina că încă de timpuriu gemenii s-au deprins să fie priviți și luați în seamă și că, mărindu-se, n-au devenit nici rușinoși, nici prostănaci. Se simțeau la largul lor cu toată lumea, și-n loc să se ascundă după tufișuri cum fac copiii de pe la noi cînd zăresc un străin, ei se opreau cu primul venit, răspunzînd totdeauna la tot ce erau întrebați fără să țină capul în jos, și fără să se lase rugați.

În prima clipă, nu puteai face între ei nici o deosebire, de parcă ai fi văzut un ou și încă un ou. Dar, după ce-i observai un sfert de ceas, vedeai că Landry era cu o o fărîmă mai înalt și mai voinic, că avea părul puțin mai des, nasul mai puternic și ochiul mai ager. Avea, de asemenea, fruntea mai mare și un aer mai hotărît, iar semnul pe care fratele său îl avea pe obrazul drept, el îl avea pe cel stîng, dar mult mai vădit. Oamenii de prin partea locului îi puteau deosebi, dar nu fără o clipă de

gîndire ; dar la căderea nopții sau la mică depărtare, aproape toată lumea îi confunda, cu atît mai mult cu cît gemenii aveau același glas și, știind că nu pot fi deosebiți, răspundeau unul în numele celuilalt. Chiar și taica Barbeau îi mai încurca uneori.

Singura, așa cum prevăzuse mătușa Sagette, care nu-i confunda niciodată, nici în puterea nopții, nici de la cea mai mică depărtare de la care îi putea vedea ori auzi, era mama lor.

Într-adevăr, semănau ca două picături de apă, și dacă Landry avea o fărîmă de veselie și de curaj mai mult decît fratele său, Sylvinet era atît de drăgăstos și de cuminte, că nu-l puteai iubi mai puțin.

Timp de trei luni au tot chibzuit părinții cum să-i împiedice a se deprinde prea mult unul cu altul. Trei luni, e mult, la țară, să stai și să-ți frămînți mintea cu un lucru neobișnuit. Pe de o parte nu vedeau nici un folos într-asta, pe de alta preotul le spusese că mătușa Sagette sporovăiește fără nici o noimă și că ceea ce a hotărît Dumnezeu în legile naturii nu poate fi desfăcut de oameni. Așa s-a făcut că, treptat-treptat, au dat uitării tot ceea ce-și făgăduiseră să facă.

Cînd li s-au scos prima oară rochițele ca să fie duși la biserică în pantaloni, ambele perechi au fost făcute din aceeași bucată de pînză, adică dintr-un jupon de-al mamei lor, chiar și modelul era același, deoarece croitorul parohiei nu știa decît unul.

Cînd au mai crescut, s-a văzut că îndrăgeau aceleași culori, și cînd tușa Rosette a vrut să dăruiască ficcăruia cîte-o cravată de anul nou, ei au ales-o amîndoi pe cea liliachie de la negustorul care-și purta marfa din poartă-n poartă pe spinarea unei mîrțoage.

Rosette i-a întrebat dac-au făcut această alegere în dorința de a fi întotdeauna îmbrăcați la fel. Dar gemenii nu merseseră cu gîndul atît de departe. Sylvinet a răspuns că avea cea mai frumoasă culoare și cel mai frumos desen din cîte erau în balotul negustorului, iar Landry a declarat că toate celelalte cravate erau urîte.

— Dar culoarea calului meu, întrebă negustorul zîmbind, cum vi se pare ?

— Tare urîtă, spuse Landry. Calul ăsta parcă-i o coțofană bătrînă.

— Urîtă de-a binelea, zise Sylvinet. Leit o coțofană fără pene.

— Ați băgat de seamă, cred, spuse negustorul adresîndu-se tușii Rosette, cu un aer judicios, că băieții ăștia au același văz ? Dacă unul vede galben ceea ce e roșu, numaidecît celălalt o să vadă roșu ceea ce e galben, și nu e bine să-i contraziceți, deoarece se spune că dacă vrei să-mpiedici gemenii să creadă că sînt copiile aceluiași desen, li se întunecă mintea și încep a vorbi alandala.

Negustorul spunea toate acestea deoarece cravatele liliachii erau prost vopsite și el dorea să le vîndă pe amîndouă deodată.

Cu trecerea timpului toate au rămas la fel, și gemenii umblau îmbrăcați întocmai, încît și mai lesne îi puteai confunda. Și fie datorită unei șiretenii copilărești, fie prin forța acelei legi a naturii pe care preotul o credea cu neputință de înlăturat, cînd unul își rupea vîrful sabotului, cît ai clipi, celălalt și-l rupea și el pe-al lui, la același picior ; cînd unul își rupea haina ori șapca, fără zăbavă, celălalt imita atît de bine ruptura, încît jurai c-au fost pricinuite de același accident ; și-apoi, cînd li se cerea socoteală, se porneau pe rîs, și luau aerul cel mai nevinovat din lume.

Din fericire sau din nefericire, această prietenie creștea necontenit cu vîrsta, și în ziua în care începură cît de cît să judece, gemenii și-au mărturisit că nu se pot bucura de tovărășia altor copii cînd unul din ei lipsește ; iar cînd s-a întîmplat ca tatăl să-l țină toată ziua la cîmp pe unul din ei, iar celălalt să rămînă cu maică-sa, amîndoi erau atît de abătuți, de palizi și de silnici la muncă, încît păreau bolnavi. Iar apoi, cînd seara s-au revăzut au pornit-o amîndoi pe uliță, ținîndu-se de mînă și nevrînd să se mai întoarcă acasă, atît de bine se simțeau împreună, vrînd totodată să-și necăjească părinții, fiindcă le pricinuiseră asemenea supărare.

Această metodă n-a mai fost încercată, deoarece — de ce n-aș spune-o — tatăl, mama, unchii și mătușile, frații și surorile nutreau pentru gemeni o dragoste care începuse să se preschimbe în slăbiciune. Tot primind laude la

adresa lor, erau mîndri de ei ca și de faptul că, într-adevăr, cei doi copii nu erau nici urîți, nici proști, nici răi. Din cînd în cînd, pe taica Barbeau îl mistuia oareeum grija de ceea ce va deveni mai tîrziu această deprindere a lor, de a nu se dezlipi unul de altul și, aducîndu-și aminte de vorbele mătușii Sagette, încerca să-i învrăjbească pentru a-i face să fie geloși unul pe altul.

Dacă făceau o mică șotie, îl trăgea de urechi pe Sylvinet, bunăoară, spunîndu-i lui Landry :

— De rîndul ăsta pe tine te iert, fiindcă de obicei tu ești cel mai cuminte.

Sylvinet îndura mai ușor fierbințeala urechilor văzînd că fratele său era cruțat, iar Landry plîngea ca și cum l-ar fi pedepsit pe el. Au încercat, de asemenea, să dea numai unuia lucrul după care jinduiseră amîndoi ; dar de îndată, dacă era ceva bun de mîncat, împărțeau pe din două ; ori de era vreo jucărie, ori vreo săbiuță pe măsura lor, o considerau proprietate comună, dîndu-și-o unul altuia fără distincția „e a mea" ori „e a ta". Dacă i se aduceau unuia laude pentru bună purtare, lăsînd să se înțeleagă că celălalt e nedreptățit, acesta din urmă era bucuros și mîndru că geamănul lui era încurajat și mîngîiat și se apuca să-l laude și să-l mîngîie și el. În sfîrșit, ar fi fost timp pierdut să vrei să-i desparți în vreun fel oarecare și cum ne ferim să opunem rezistență copiilor pe care-i iubim, chiar cînd asta e spre binele lor, părinții lăsară lucrurile la voia întîmplării, făcînd din aceste mici învrăjbiri un joc cu care gemenii nu mai puteau fi păcăliți.

Uneori, ca să fie lăsați în pace, se prefăceau că se ceartă și că se bat ; dar nu era decît o simplă joacă din partea lor, deoarece în încăierare aveau grijă să nu-și facă unul altuia nici cel mai mic rău ; dacă vreun gură-cască se mira văzîndu-i că se bat, se pitulau ca să rîdă de el și-i auzeai ciripind și cîntînd împreună, ca două mierle pe-o creangă.

În ciuda acestei mari asemănări și acestor afinități, Dumnezeu, care n-a creat nimic cu desăvîrșire identic nici în cer nici pe pămînt, a vrut ca ei să aibă o soartă cu totul deosebită, și atunci s-a văzut că ei erau două creaturi separate în concepția lui Dumnezeu, și diferite ca fire.

Lucru care s-a dovedit cînd s-au aflat la impas, adică după prima lor împărtășanie.

Familia Barbeau spora datorită celor două fiice mai mari care nu pregetau să aducă pe lume copii frumoși. Fiul cel mare, Martin, un flăcău chipeș și de nădejde, era plecat în armată ; ginerii erau harnici, dar nu aveau chiar întotdeauna de lucru. Am avut, prin părțile noastre, un șir de ani răi atît din pricina vitregiei vremii cît și din cea a stagnării negoțului, care au adus mai multă pagubă decît cîștig în punga oamenilor de la țară. Astfel că taica Barbeau, nefiind destul de avut ca să-și țină toată familia pe lîngă el, trebui să se gîndească să-și dea gemenii în simbrie pe la alții. Moș Caillaud din Priche se oferi să ia pe unul din ei ca să-i vadă de boi, deoarece avea de lucrat o arie tare întinsă și feciorii lui erau fie prea mari, fie prea mici pentru asemenea treabă.

Maica Barbeau se îngrozi și se amări tare mult cînd omul ei îi vorbi pentru prima dată despre asta. Ai fi zis că nu se gîndise niciodată că gemenii vor trebui să se despartă cîndva, deși aceasta era grija care-o frămîntase de cînd îi adusese pe lume ; dar, fiind dintotdeauna supusă bărbatului, tăcu. Nici îngrijorarea tatălui nu era mai mică, de aceea el pregăti totul cu îndemînare. La început, cei doi gemeni au plîns și-au stat trei zile-n șir prin păduri și prin crînguri nearătîndu-se decît la orele de masă. Cu părinții nu vorbeau nimic, iar cînd erau întrebați dacă s-au hotărît, refuzau să răspundă, dar cînd erau singuri întorceau lucrurile pe toate fețele.

În prima zi n-au făcut decît să plîngă și să stea îmbrățișați, ca și cum s-ar fi temut că vor fi despărțiți cu forța. Dar taica Barbeau n-ar fi putut face una ca asta. El avea înțelepciunea țăranului, alcătuită jumătate din răbdare și jumătate din încredere în puterea timpului. A doua zi, gemenii, văzînd că nu-i necăjește nimeni și că părinții își pun nădejdea în judecata lor, voința părintească îi înspăimîntă mai mult decît cele mai aspre amenințări ori pedepse.

— Pînă la urmă trebuie să ne rînduim și noi, zise Landry, așa că trebuie să știm care din noi va pleca ; părinții ne-au lăsat să hotărîm noi, iar moș Caillaud a zis că nu ne poate lua pe amîndoi.

— Ce-mi mai pasă de plec ori rămîn, răspunse Sylvinet, de vreme ce tot trebuie să ne despărțim ? Nu mă gîndesc c-o să-mi fie greu printre străini ; de-aș merge cu tine, m-aș dezvăța repede de casă.

— Asta-i numai o vorbă, spuse Landry, și totuși cel care o să rămînă lîngă părinții noștri o să aibă mai multă mîngîiere și mai puțină amărăciune ca cel care nu și-o mai vedea nici geamănul, nici pe taica, nici pe maica, nici grădina, nici vitele, nimic din tot ce i-a bucurat inima.

Landry rosti aceste vorbe cu destulă hotărîre ; dar Sylvinet se porni pe plîns, deoarece avea o fire mai slabă decît a fratelui său și gîndul de a pierde totul, de a părăsi totul dintr-odată, îl îndurera într-atît, încît nu-și mai putea stăpîni lacrimile.

Plîngea și Landry, dar nu chiar atît, și nici în același fel, deoarece el era hotărît să ia asupra lui cea mai mare parte a suferinței, încercînd să deslușească ce i-ar fi lui Sylvinet mai ușor să îndure, pentru a-l cruța de ceea ce era mai greu. Își dădea seama că Sylvinet se temea mai mult decît el să plece într-un loc străin și să slujească o familie care nu era a lui.

— Uite, frățioare, îi spuse el, de-om putea să ne hotărîm pentru despărțire, e mai bine să plec eu. Tu știi că-s oleacă mai voinic decît tine și că ori de cîte ori ne îmbolnăvim — că doar ne îmbolnăvim întotdeauna în același timp — pe tine te ia o fierbințeală mai mare decît pe mine. Zice-se c-am putea și muri, dacă ne despărțim. Eu, unul, nu cred c-am să mor, dar de tine nu pot răspunde, și din pricina asta mai împăcat aș fi să te știu lîngă măicuța noastră care te-o mîngîia și te-o îngriji. La drept vorbind, dacă fac ai noștri vreo osebire între noi amîndoi, ceea ce ei nu dau pe față nicicînd, eu îs aproape sigur că cel mai iubit ești tu, deoarece ești mai blajin și mai iubitor decît mine. Rămîi tu, și-oi pleca eu. N-o să fim departe unul de altul. Ogoarele lui moș Caillaud sînt lipite de-ale noastre, și-o să ne vedem în toate zilele. Mie mi-e drag să muncesc și timpul o să treacă mai repede ; și cum sînt mai iute de picior ca tine, o să viu mai repede să te văd de îndată ce mi-oi isprăvi ziua. Iară tu,

neavînd mare lucru de făcut, ai să vii în plimbare să mă vezi cum muncesc. Am să fiu mai liniștit decît de-ai fi tu printre străini, iar eu aș rămîne aici. Așa că, eu zic să rămîi tu acasă.

III

Sylvinet nici nu vru să audă de așa ceva ; deși se simțea mai legat decît Landry și de tatăl său, și de mamă-sa și de micuța Nanette, se îngrozea să lase tot greul pe umerii scumpului său frate.

După ce au despicat firul în patru, au tras paiul și sorții au hotărît să plece Landry. Sylvinet se arătă nemulțumit și vru să dea și cu banul. Căzu „cap" de trei ori pentru el, și tot lui Landry îi hărăziră sorții să plece.

— Vezi bine, c-așa vrea soarta, spuse Landry, și doară știi că nu e bine să-i stăm împotrivă.

A treia zi Sylvinet plînse iar, dar Landry aproape că nu vărsă nici o lacrimă. La început ideea despărțirii îl îndurerase poate mai mult decît pe fratele său, deoarece își dădea seama că tot greul îl va duce el, și știa că nu se va putea împotrivi părinților ; dar, tot gîndindu-se la durerea lui, aceasta s-a mai micșorat, și-apoi s-a chibzuit în fel și chip, în timp ce Sylvinet, lăsîndu-se pradă disperării, n-avea asemenea curaj ; așa că Landry era hotărît să plece, încă de pe cînd Sylvinet nici nu concepea că l-ar putea vedea plecînd. Și-apoi Landry avea o fărîmă de mîndrie mai mult decît Sylvinet. Atît de des li se spusese că nu vor fi niciodată decît niște jumătăți de oameni dacă nu vor încerca să se mai și despartă, încît Landry, care începuse să simtă orgoliul celor paisprezece ani ai lui, ținea să arate că nu mai era copil. El a fost întotdeauna primul care și-a îndrumat și și-a îmbărbătat fratele, încă de pe cînd au căutat cel dintîi cuib în vîrful unui copac și pînă-n ziua aceea.

Izbuti să-l convingă și de data aceasta, și seara, întorcîndu-se acasă, i-a declarat tatălui său că Sylvinet și

cu el sînt gata să-şi facă datoria, că au tras la sorţi, şi că el e cel căruia îi era hărăzit să plece la Priche pentru a lua în primire boii lui moş Caillaud.

Taica Barbeau îşi luă amîndoi gemenii pe genunchi, deşi crau ditamai flăcăii, şi le vorbi astfel :

— Feţii mei, iată-vă la anii cînd vi s-a copt mintea, bag de seamă după supunerea voastră, şi-s mulţumit. Să ţineţi minte că cine-şi bucură tatăl şi mama, îl bucură pe Dumnezeu, care mai curînd ori mai tîrziu o să-l răsplătească. Nu vreau să ştiu care din amîndoi s-a supus mai întîi. Dar Dumnezeu îl ştie şi-o să-l binecuvînteze că l-a ştiut îndruma pe celălalt, după cum l-o binecuvînta şi pe celălalt că i-a dat ascultare.

Apoi îşi duse feciorii la mama lor, ca să le aducă şi ea lauda cuvenită ; mamei însă îi fu atît de greu să-şi stăpînească lacrimile, că nu le putu spune nici un cuvînt, mulţumindu-se să-i îmbrăţişeze.

Taica Barbeau, care era un om ager la minte, ştia care din ei avea mai mult curaj, şi care inima cea mai simţitoare. Şi cum îi era teamă ca bunăvoinţa lui Sylvinet să nu se răcească, căci vedea că Landry, în ceea ce îl privea, era hotărît să plece, şi că numai durerea fratelui său l-ar fi putut determina să şovăie, îl deşteptă cu mult înainte de a se crăpa de ziuă, avînd grijă să nu-l trezească pe Sylvinet, care dormea alături de el.

— Hai, copile, îi spuse el în şoaptă, trebuie să pornim la Priche, înainte ca maică-ta să dea ochii cu tine, că doară tu ştii cît e de amărîtă şi trebuie s-o cruţăm. Eu am să te petrec pînă la stăpînu-tău şi-am să-ţi duc legătura.

— Să plec şi să nu-mi iau ziua bună de la fratele meu ? întrebă Landry. O să-mi poarte pică, dacă plec fără să-i spun.

— Dacă frate-tău se deşteaptă şi te vede, o să înceapă să plîngă şi-o s-o deştepte şi pe maică-ta, iar maică-ta o să bocească şi mai tare de durerea voastră. Hai, Landry, tu eşti băiat bun şi socot că nu vrei s-o îmbolnăveşti pe maică-ta. Hai şi-om pleca fără să ne simtă ; fă-ţi datoria pe de-a-ntregul, fătul meu. Nu mai tîrziu decît în astă-seară ţi l-oi aduce acolo pe frate-tău şi cum mîine e duminică, ai să vii s-o vezi şi pe maică-ta.

Landry se supuse şi ieşi pe poarta casei fără să se uite înapoi. Maica Barbeau nu dormea atît de adînc şi de liniştit ca să nu audă tot ceea ce-i spunea omul ei lui Landry. Biata femeie, înţelegînd ce se petrece în inima bărbatului ei, rămase nemişcată, mulţumindu-se să dea perdeaua la o parte ca să-l poată vedea pe Landry înainte de plecare.

Avea inima aşa de grea, încît sări din pat ca să alerge şi să-l strîngă la piept, dar rămase locului cînd ajunse lîngă patul gemenilor, în care Sylvinet dormea dus. Bietul copil plînsese atît de mult — trei zile şi aproape trei nopţi — încît era sfîrşit de oboseală, părînd să aibă şi puţină febră, deoarece se sucea şi se răsucea pe pernă, suspinînd şi gemînd, fără a se putea trezi.

Atunci maica Barbeau, privindu-şi unicul geamăn care-i rămînea, nu se putu opri să nu-şi spună că el era cel pe care l-ar fi văzut plecînd cu cea mai mare strîngere de inimă. E drept că Sylvinet era cel mai simţitor din amîndoi, fie că avea o fire mai slabă, fie că Dumnezeu, în legea firii, a scris că, din două făpturi care se iubesc, una din ele e sortită să-şi dăruiască inima mai mult decît cealaltă. Taica Barbeau înclina oarecum spre Landry, deoarece el punea mai mare preţ pe muncă şi pe curaj, decît pe duioşie şi atenţii. Dar pe mamă o trăgea inima spre cel mai drăgălaş şi mai iubitor, care era Sylvinet.

Iat-o aşadar aplecîndu-se să-şi privească băiatul, din cale-afară de palid şi de tras la faţă, zicîndu-şi că ar fi mai mare mila de l-ar da de pe-acum la stăpîn ; şi că Landry al ei a cu mult mai călit, şi că, altminteri, pe el, dorul de geamănul lui, de maică-sa ori de taică-su, n-o să-l mistuie într-atît încît să se îmbolnăvească. E un copil care-şi cunoaşte datoria, gîndea ea ; dar care, de n-ar avea inima cam aspră, n-ar fi plecat cum a plecat, fără să şovăie, fără să se uite îndărăt şi fără să verse măcar o lacrimă. Şi n-ar fi avut puterea să facă doi paşi fără să cadă-n genunchi ca să-l roage pe Dumnezeu să-i dea curaj, şi s-ar fi apropiat de patul în care eu mă făceam că dorm, numai ca să mă vadă şi să-şi lipească buzele de marginea perdelii. Landry al meu e un băiat în toată puterea cuvîntului, dornic de viaţă, de umblet, de muncă şi

de locuri noi. Dar ăstălalt are o inimă de fată ; e atît de iubitor și de blajin că nu poți să nu-l iubești ca pe lumina ochilor.

Așa își vorbea sieși maica Barbeau, întorcîndu-se cînd pe-o parte cînd pe alta, în timp ce taica Barbeau îl ducea pe Landry peste luncile și cîmpiile de pe lîngă Priche. Cînd au ajuns pe o colină de unde nu se mai văd casele din Cosse, înainte de-a porni să coboare, Landry se opri și întoarse capul. Simți că-l apasă inima, și nemaifiind în stare să facă nici un pas, se așeză pe iarbă. Taică-său se prefăcu a nu băga de seamă, dîndu-i impresia că-și vede mai departe de drum. Nu trecu însă nici o clipă și, strigîndu-l cu mare blîndețe, îi spuse :

— Uite că s-a luminat de ziuă, copile ; să iuțim pasul de vrem s-ajungem înainte de-a răsări soarele.

Landry se ridică și, deoarece făcuse legămînt să nu plîngă în fața tatălui său, își înghiți toate lacrimile care-i veneau în ochi, mari cît bobul de mazăre. Se aplecă, de parcă ar fi lăsat să-i lunece briceagul din buzunar, și ajunse la Priche fără să-și fi dat pe față durerea, care numai mică nu era.

IV

Moș Caillaud, văzînd că din cei doi gemeni i l-a adus pe cel mai voinic și mai harnic, fu nespus de bucuros să-l primească. El își dădea seama că acest lucru nu s-a putut hotărî cu inima ușoară, și, deoarece era un om de treabă, bun vecin și prieten de nădejde al familiei Barbeau, îl lăudă și-l încurajă pe băiat cum se pricepu mai bine. Porunci să i se dea de îndată o fiertură și un clondir de vin ca să mai prindă putere, deoarece era lesne de văzut că băiatul era foarte amărît. Apoi îl luă cu el și-i arătă cum trebuie să înjuge boii. De fapt, Landry nu era străin de asemenea lucruri, căci și taică-său avea o pereche strașnică de boi, pe care deseori îi înjugase și-i mînase cum nu se poate mai bine.

De îndată ce copilul văzu ditamai boii lui moș Caillaud, care erau cei mai bine îngrijiți, cei mai bine hrăniți și de cea mai puternică rasă din regiune, se simți măgulit în orgoliul său că va avea asemenea vite la vîrful biciului. Și apoi dorea să arate că nu era nici nepriceput, nici temător și că n-avea nimic nou de învățat. Taică-său îi scoase în evidență meritele, și la ceasul sorocit porniri la cîmp, toți copiii lui moș Caillaud, băieți și fete, mari și mici, veniră să-l îmbrățișeze pe geamăn, iar cea mai tînără dintre fete îi anină la pălărie o crenguță înflorită, deoarece era prima lui zi de muncă și ca o zi de sărbătoare pentru familia care îl primise în mijlocul ei. Înainte de a-l părăsi, tatăl său îi vorbi pe un ton hotărît, în prezența noului stăpîn, poruncindu-i să-i dea ascultare și să-i îngrijească vitele ca și cum ar fi ale sale.

Landry îi făgădui că-și va da toată silința și plecă la cîmp, unde munci cu rîvnă și pricepere toată ziua și de unde se întoarse cu o foame de lup ; deoarece era prima oară cînd făcea o muncă atît de grea, și, se știe, un pic de oboseală este leacul cel mai bun împotriva oricărei amărăciuni.

Cu mult mai greu i-a fost însă lui Sylvinet la Geamăna ; căci trebuie să vă spun că atît casa cît și pămîntul lui taica Barbeau, situate în comuna Cosse, au primit acest nume la nașterea celor doi copii. Și cum țăranii sînt mari meșteri în porecle, casa și pămîntul au primit numele de Geamăna ; și oriunde se iveau Sylvinet și Landry, copiii nu pierdeau nici ei prilejul să strige, văzîndu-i :

— Uite-i pe gemenii de la Geamăna !

Ori în ziua aceea era mare jale la Geamăna lui taica Barbeau. Sylvinet, trezindu-se din somn și nevăzîndu-și fratele lîngă el, a presimțit adevărul, nevenindu-i totuși să creadă că Landry a avut inima să plece în felul acesta, fără să-și ia rămas bun de la el ; și pe lîngă durerea care-l copleșea, îi purta și puțină pică.

— Ce i-oi fi făcut, i se jeluia el maică-si ? Cu ce i-oi fi greșit ? Tot ce m-a povățuit să fac, am făcut ; chiar și cînd mi-a zis să nu plîng de față cu dumneata, măicuță dragă, mi-am înghițit lacrimile de credeam că-mi crapă capul. Mi-a făgăduit că n-are să plece fără să mă mai îmbărbătezc puțin și fără să prînzească împreună cu

mine la capătul cimitirului, acolo unde ne era nouă drag să mergem și să stăm de vorbă. Vroiam să-i fac eu boccelușa și să-i dau briceagul meu, care-i mai bun decît al lui. I-ai făcut aseară legătura fără să-mi spui nici o vorbă, măicuță, așadar știai că el vrea să plece fără să-și ia ziua bună de la mine.

— Am împlinit voia tătîne-tău, răspunse maica Barbeau.

Apoi îi înșiră cîte-n lună și-n stele ca să-l mîngîie. Dar el rămînea surd la toate ; numai cînd o văzu și pe ea plîngînd, a început s-o sărute și s-o roage să-l ierte că i-a răscolit durerea, făgăduindu-i că va rămîne mereu lîngă ea, pentru a-i aduce alinare. Dar cînd ea plecă să vadă de păsări și de rufe, Sylvinet o luă la goană spre Priche, neștiind încotro se îndreaptă, lăsîndu-se purtat de instinct, asemenea unui porumbel care aleargă după porumbița lui, fără să cunoască drumul.

Și ar fi alergat pînă la Priche, dacă nu l-ar fi întîlnit pe taică-său, care tocmai se întorcea de acolo, și care, luîndu-l de mînă, îl întoarse din drum, zicîndu-i :

— O să mergem deseară, căci nu trebuie să-l ținem pe frate-tău din lucru, că asta l-ar nemulțumi pe stăpînu-său ; de altminteri maică-ta e tare amărîtă și mă bizui pe tine ca să-i mai dai oleacă de curaj.

V

Cînd se întoarse acasă, Sylvinet se agăță de fusta maică-si, ca un copil mic, necontenind să-i vorbească de Landry și nedezlipindu-se de ea toată ziua. Nefiind în stare să și-l scoată din gînd, el începu să cutreiere toate locurile și cotloanele pe unde obișnuiau să umble împreună.

Seara plecă la Priche cu taică-său, care ținu să-l însoțească. Dorind nebunește să-și îmbrățișeze fratele, Sylvinet renunță și la cină, atît de grăbit era să pornească. Era încredințat că Landry îi va ieși în întîmpinare și i se părea întruna că-l vede alergînd spre el. Dar Landry,

deși însuflețit de același dor, nici nu se clinti. Se temea să nu fie luat în rîs de flăcăii și băiețandrii din Priche, din pricina acestei iubiri geamăne care trecea drept un fel de boală. Și așa se întîmplă că Sylvinet îl găsi la masă, bînd și ospătîndu-se, ca și cum ar fi trăit de-o viață numai în familia Caillaud.

De cum îl văzu intrînd, lui Landry îi săltă inima de bucurie, și dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi răsturnat și masa și lavița ca să-l poată îmbrățișa mai degrabă. Dar nu îndrăzni, deoarece stăpînii îl priveau, curioși și amuzați totodată, văzînd în asemenea prietenie un lucru neobișnuit și un fenomen al naturii, cum spunea învățătorul din sat.

De aceea, cînd Sylvinet veni să i se arunce în brațe, să-l îmbrățișeze printre bobote de plînsuri și să se ghemuiască lîngă el ca o pasăre care se lipește în cuib de surioara ei, dornică să se încălzească, Landry se simți stingherit din pricina celorlalți, în timp ce în inima lui înverșuna o nespusă bucurie ; dar ținea să pară mai cu judecată decît fratele său, și din cînd în cînd îi făcea semn să se stăpînească, fapt care îl mîrî și îl jigni de moarte pe Sylvinet.

În timp ce taica Barbeau stătea de vorbă și cioncea un păhărel cu moș Caillaud, cei doi gemeni ieșiră împreună, căci Landry voia să-și îmbrățișeze și să-și mîngîie fratele în taină. Dar ceilalți băieți stăteau cu ochii pe ei ; chiar și Solange, cea mai mică dintre fetele lui moș Caillaud, șireată și curioasă ca o gaiță, i-a urmărit tiptil pînă la aluniș, rîzînd încurcată atunci cînd gemenii au dat cu ochii de ea, dar nelăsîndu-se păgubașă, deoarece își închipuia c-avea să vadă ceva ciudat, neștiind totuși ce anume poate fi ciudat în prietenia dintre doi frați.

Sylvinet, deși surprins de aerul nepăsător cu care îl întîmpinase fratele său, nu se gîndi să-i facă nici un reproș, atît de mulțumit era că se află în preajma lui. A doua zi, Landry, simțindu-se stăpîn pe timpul său, deoarece moș Caillaud îl scutise de orice îndatorire, porni la drum de cum se lumină de ziuă, încredințat fiind că-și va găsi fratele dormind. Deși, dintre ei amîndoi, cel mai lacom de somn era Sylvinet, el se trezi în clipa în care Landry trecea bariera și o luă la goană într-acolo cu pi-

cioarele goale, ca și cum un glas lăuntric i-ar fi șoptit că geamănul lui se apropie de casă. Pentru Landry a fost o zi cu adevărat fericită. Se bucura să-și revadă familia și casa, deoarece, de cînd știa că nu va putea veni acolo în fiecare zi, primea acele ceasuri ca pe-o răsplată.

Pînă la amiază, Sylvinet își uită tot necazul. La masa de prînz, își spunea că și gustarea de după-amiază o va lua tot cu fratele său ; dar cînd și acesta fu pe sfîrșite, la gîndul că după cină Landry va trebui să plece, se posomorî și începu să stea ca pe ghimpi. Își răsfăța fratele și-i purta de grijă, dîndu-i de mîncare tot ce era mai bun, colțul de la pîine, mieZul de la salată, cercetîndu-i îngrijorat hainele și ghetele, ca și cum Landry s-ar fi pregătit să plece peste mări și țări și ca și cum soarta lui ar fi fost de plîns, fără să-și dea seama că, de fapt, cel mai de compătimit era el, deoarece el era cel mai nefericit.

VI

Trecu săptămîna, asemenea celorlalte, Sylvinet ducîndu-se zi de zi să-și vadă fratele, iar acesta oprindu-se cu el o clipă două cînd se abătea prin părțile Geamănei ; Landry obișnuindu-se din ce în ce mai mult cu noua lui viață, Sylvinet neobișnuindu-se deloc și numărînd zilele, ceasurile, ca un suflet zbuciumat.

Numai Landry îl putea aduce pe Sylvinet la realitate. De aceea mamă-sa lui îi ceru sprijinul, pentru a-l obliga să-și liniștească fratele ; deoarece mîhnirea bietului copil creștea din zi în zi. Nu se mai ducea la joacă, de muncit muncea în silă ; doar că își plimba surioara, dar fără să vorbească deloc cu ea sau s-o distreze, avînd doar grijă să nu cadă și să nu se lovească.

De îndată ce părinții nu mai erau cu ochii pe el, pleca de unul singur și se ascundea de parc-ar fi intrat în gaură de șarpe. Se băga în toate șanțurile, în toate gropile și rîpele pe unde se jucase și stătuse de vorbă cu Landry, se așeza la poalele acelorași copaci, își băga picioarele în toate băltoacele în care ei se bălăciseră ca două rățuște ; era mulțumit cînd dădea de vreun capăt de băț pe care-l

cioplise Landry, sau de cîte-o piatră cu care trăsese la țintă. Le culegea și le pitea în vreo scorbură sau sub vreo grămadă de lemne, ca să poată veni după aceea să le ia și să se uite la ele, ca și cum ar fi fost cine știe ce lucruri de preț. Și umbla tot timpul retrăindu-și amintirile și chinuindu-și mintea pentru a regăsi în memorie toate micile întîmplări ale fericirii sale trecute. Toate acestea n-ar fi însemnat nimic pentru altul, dar pentru el erau totul. Viitorul nu-l preocupa, deoarece n-avea curajul să se gîndească la un noian de zile asemănătoare celor pe care le îndura. El trăia în trecut, mistuindu-se într-o continuă visare.

Uneori își închipuia că vede și că-și aude fratele, și vorbea singur, crezînd că-i răspunde. Ori adormea pe acolo pe unde colinda, și-l visa ; iar cînd se trezea, plîngea că e singur, nestăvilindu-și lacrimile în nădejdea că oboseala îi va istovi și alunga durerea.

Odată, pe cînd cutreiera prin crîngul din Champeaux, găsi, pe riulețul care curge prin pădure în timpul ploilor și care acum era aproape secat, una din acele morișți pe care le construiesc copiii de pe la noi din mici vreascuri și care sînt cu atîta măiestrie îmbinate, încît se învîrtesc mișcate de curentul apei, și care uneori rămîn acolo vreme îndelungată, pînă cînd dau de ele alți copii și le strică, ori sînt luate de puhoaie. Cea pe care o găsi Sylvinet, complet întreagă, se afla acolo de mai bine de două luni, deoarece locul era pustiu, așa că n-o văzuse și n-o stricase nimeni. Sylvinet o recunoscu de îndată, ca fiind opera fratelui său, pe care, făcînd-o, și-au făgăduit să vină s-o regăsească ; dar o dăduseră uitării, și de-atunci mai făcuseră multe asemenea morișți în diferite alte locuri.

Fericit că a regăsit-o, Sylvinet a împins-o mai de vale, acolo unde se trăsese riulețul, ca s-o vadă cum se învîrtește și să retrăiască satisfacția pe care a simțit-o Landry cînd i-a dat primul impuls. Apoi își văzu de drum gîndindu-se cu bucurie că va reveni în prima duminică împreună cu Landry ca să-i arate cît de bine rezistase morișca lor, deoarece fusese așa de trainic și bine alcătuită.

Dar nu putu rezista ispitei de a se întoarce acolo chiar a doua zi, cînd găsi malul riului răscolit și bătut de pi-

cioarele vitelor care veniseră acolo să se adape. Mai făcu doi pași și văzu că animalele trecuseră peste moriștea lui și i-o zdrobiseră cu atîta rîvnă, încît abia de mai găsi cîteva fărîme. Își simți atunci inima grea, închipuindu-și că în ziua aceea i se întîmplase ceva rău geamănului său, și alergă într-un suflet la Priche să se încredințeze că presimțirea îi era neîntemeiată. Dar cum observase că lui Landry nu-i prea plăcea să-l vadă venind în timpul zilei, deoarece credea că-și supără stăpînul, se mulțumi să-l privească de departe. I-ar fi fost rușine să-i mărturisească ce gînd îl mînase la Priche, și făcu repede cale întoarsă fără un cuvînt, neîmpărtășind nimănui această întîmplare, nedestăinuind-o decît mult mai tîrziu.

Deoarece devenea tot mai palid, dormea prost și nu mînca aproape nimic, maică-sa era din cale-afară de îngrijorată și nu știa ce să mai facă și cum să-l mai mîngîie. Încercă să-l ia cu ea la tîrg sau să-l trimită la tîrgul de vite cu taică-său ori cu unchii lui ; dar nimic nu-l putea scoate din gîndurile lui, nimic nu-i era pe plac. Și taica Barbeau, fără știrea lui Sylvinet, încercă să-l înduplece pe moș Caillaud să-i ia cu sîmbrie pe amîndoi gemenii. Dar moș Caillaud îi dădu un răspuns cît se poate de îndreptățit.

— Hai să zicem că pentru un timp i-aș lua pe amîndoi, dar ăsta ar fi un lucru vremelnic, doar unde e trebuință de-un slujitor nu-i trebuință de doi pentru niște oameni ca de-alde noi. Cînd o trece anu o să fie nevoie să dai pe unul din ei altundeva. Nu iei seama că dacă Sylvinet s-ar afla într-un loc unde ar trebui să muncească nu s-ar mai perpeli atîta și ar fi și el ca celălalt care, vezi bine, că s-a dat pe brazdă ? Mai devreme ori mai tîrziu, tot asta o să fie nevoie să faci. Poate că n-ai să-l poți da cu simbrie acolo unde ți-o fi voia, și dacă tot trebuie ca băieții ăștia să trăiască încă și mai departe unul de altul, și să nu se vadă decît din săptămînă în săptămînă, ori din lună în lună, mai cuminte ar fi să-ncepi de pe-acu a-i deprinde să nu mai stea mereu unul în sufletul altuia. Fii mai cu judecată, prietene, și nu mai lua în seamă toanele unui copil căruia maică-sa și ceilalți copii ai dumitale i-au făcut toate voile și l-au dezmierdat peste măsură. Ce-a fost mai

greu a trecut, și crede-mă că s-o deprinde și ca celelalte dacă n-o să-i mai cînți atîta în strună.

Taica Barbeau vedea bine că Sylvinet, cu cît îl vedea mai des pe Landry, cu atît mai mult dorea să-l vadă. Și și-a pus în gînd ca după Sfîntul Ion să facă în așa fel încît să-l dea și pe el la stăpîn, pentru că, văzîndu-l din ce în ce mai puțin pe Landry, să-și vină în fire și să nu se mai lase pradă unei dureri care începea să semene a boală.

Dar nu era bine să vorbească despre acest lucru cu femeia lui, deoarece ea, după primul cuvînt, ar plînge pînă i-ar seca toate lacrimile. Ea spunea că Sylvinet ar fi în stare să-și facă seama, și taica Barbeau se afla la mare impas.

Landry, sfătuit de taică-său, de stăpîn, cît și de maică-sa, căuta, de fiecare dată, să-și dezmeticească fratele ; Sylvinet asculta, făgăduia totul, dar nu putea face nimic. În durerea lui sălășluia și altceva, un lucru pe care nu-l mărturisea, deoarece n-ar fi știut cum să-i spună ; i se cuibărise în străfundul inimii o gelozie cumplită pe tot ce era legat de Landry. Era mai mulțumit ca oricînd că fiecare îl respecta și că noii lui stăpîni se purtau cu el de parc-ar fi fost propriul lor copil. Dar asemenea lucru îl bucura pe de-o parte, dar pe de alta suferea și se simțea jignit văzîndu-l pe Landry răspunzînd prea mult, după părerea lui, acestor noi prietenii. Îi era ciudă că, la un cuvînt rostit de moș Caillaud, cu oricîtă blîndețe și răbdare ar fi fost strigat, el alerga într-un suflet să-i îndeplinească porunca, lăsînd și tată, și mamă, și frate, mult mai preocupat să nu-și dezamăgească stăpînii decît familia, și atît de supus, că el, Sylvinet, n-ar putea fi atunci cînd ar fi vorba să stea cîteva clipe în plus cu ființa care-i păstrează o dragoste atît de statornică.

Și bietului copil îi intră în cap ideea, pe care pînă atunci n-o avusese, că numai el își dăruise inima și că dragostea lui nu era împărtășită ; că, desigur, așa fusese întotdeauna, fără ca el să-și fi dat seama, ori poate că, de la o vreme, dragostea fratelui său se răcise, deoarece întîlnise în altă parte ființe cu care se potrivea mai bine și care îl atrăgeau mai mult.

VII

Landry n-avea cum să ghicească gelozia fratelui său, deoarece, de cînd era pe lume, nu i se întîmplase să fie gelos pe nimeni şi pe nimic.

Cînd Sylvinet venea să-l vadă la Priche, Landry, ca să-l distreze, îl ducea să-i arate mîndreţea de boi şi de vaci, mioarele ascultătoare şi marele belşug al fermei lui moş Caillaud ; căci Landry respecta şi preţuia toate acestea, nu din invidie, ci din tragerea de inimă pe care o avea pentru munca pe ogor, pentru creşterea vitelor, ca şi pentru tot ce se îndeplinea frumos şi bun în toate rînduielile de la ţară. Îi făcea plăcere să-şi vadă curată, grasă şi strălucitoare iepşoara pe care o ducea la păscut şi nu îngăduia ca o treabă, oricît de neînsemnată, să fie făcută de mîntuială, nici ca ceea ce putea trăi şi rodi să fie părăsit, neglijat, disprețuit.

Sylvinet privea toate acestea cu indiferenţă şi se mira că fratele său pune chiar atîta la inimă nişte lucruri care-i erau străine. Devenise din cale-afară de bănuitor şi-i spunea lui Landry :

— Iată-te îndrăgostit de-a binelea de boii ăştia mari ; nici nu te mai gîndeşti la tăuraşii noştri care-s atît de aprigi, dar care cu noi erau atît de domoli şi de blînzi, că se lăsau înjugaţi mai cu drag de tine, decît de taica. Nici nu m-ai întrebat măcar ce face vaca noastră care dă un lapte atît de bun, şi care mă priveşte cu atîta jale, biata de ea, cînd îi dau să mănînce, de parc-ar înţelege c-am rămas singur, şi-ar vrea să mă-ntrebe unde-i celălalt geamăn.

— E drept că vaca noastră e tare de nădejde, spunea şi Landry ; dar uită-te la astea de-aci ! Ai să vezi cînd le-om mulge, de cînd eşti nu ţi-a fost dat să vezi atîta lapte.

— Nu zic ba, răspundea Sylvinet, dar că ele dau un lapte şi o smîntînă tot atît de bună ca laptele şi smîntîna Brunettei, fac prinsoare că nu, din pricină că iarba de la Geamăna e mai bună ca asta de pe-aci.

— Pe naiba, zicea Landry, sînt sigur că taica ar schimba bucuros stufărişul lui de la marginea apei cu fîneţele lui moş Caillaud !

— Nici pomeneală, spunea Sylvinet ridicînd din umeri, în stufăriş la noi cresc copaci mai frumoşi decît ai voştri, iar cît priveşte fînul, chiar de-i rar, în schimb e subţire, şi cînd îl aducem, cît e drumul de lung se simte mireasma lui cea dulce.

Se certau astfel din nimic, fără rost, deoarece Landry ştia bine că nu există o avuţie mai de preţ decît aceea care-ţi aparţine, iar Sylvinet nu se gîndea la averea lui mai mult decît la a altuia, atunci cînd o disprețuia pe cea din Priche ; dar dedesubtul tuturor acestor vorbe de clacă se afla, de o parte, copilul mulţumit să trăiască şi să muncească oriunde şi oricum, iar de alta cel care nu înţelege nici în ruptul capului că fratele său poate avea — fără el — o clipă de voie bună şi de linişte.

Dacă Landry îl ducea în grădina stăpînului, şi în timp ce vorbeau se oprea să taie vreo creangă uscată ori să smulgă vreo buruiană dăunătoare legumelor, Sylvinet se supăra că prea e trup şi suflet pentru stăpîn, în loc să fie aşa cum e el, atent la cea mai mică răsuflare şi la cea mai neînsemnată vorbă de-a fratelui său. Îşi ascundea însă gîndurile acestea deoarece îi era ruşine că se simte atît de slab. Dar la plecare, îi spunea adesea :

— Mă duc, c-am stat destul pe capul tău pe ziua de azi ; poate că te-ai săturat de mine şi ţi s-o fi părut că şi vremea trece mai greu.

Landry nu înţelegea nimic din aceste reproşuri ; îl mîhnea doar, şi, la rîndul lui, îşi mustra şi el fratele care nu voia şi nici nu putea să se explice.

Dacă acest biet copil era gelos pe cele mai mici lucruri care-l preocupau pe Landry, cu atît mai gelos era pe fiinţele cărora Landry le arăta prietenie. Nu suporta ca Landry să fie prieten cu ceilalţi băieţi din Priche, şi cînd îl vedea supraveghind-o pe micuţa Solange, mîngîind-o ori născocindu-i fel de fel de jocuri, îi reproşa c-a dat-o uitării pe surioara lor Nanette, care, spunea el, era de o sută de ori mai drăguţă, mai curată şi mai cuviincioasă decît pocitania aceea de fată.

Dar cum nu poți fi niciodată drept cînd îți roade inima gelozia, ori de cîte ori Landry venea la Geamăna, lui Sylvinet i se părea că nu se ocupă decît de ea, că doar pe ea o ia în seamă, lîngă el simțind doar plictiseală și indiferență.

În sfîrșit, dragostea lui deveni treptat, treptat așa de tiranică și tristețea lui atît de mare, încît Landry începu să sufere și să nu-și mai dorească să-l vadă atît de des. Obosise să-l tot audă reproșîndu-i că s-a împăcat prea repede cu noua lui viață, încredințat fiind că Sylvinet ar fi fost mai puțin nefericit dacă și-ar fi putut face fratele tot atît de nefericit ca el.

Landry își dădu seama și vru să-l facă și pe Sylvinet să înțeleagă că o prietenie prea mare poate deveni uneori un fel de neajuns. Dar Sylvinet nu înțelegea acest fel de a gîndi, socotind că fratele său dă dovadă de o mare asprime ; astfel că începu să-i facă din cînd în cînd mutre, lăsînd să treacă săptămîni întregi fără să mai pună piciorul la Priche, arzînd totuși de dorul de-a se duce, dar abținîndu-se și punîndu-și toată mîndria acolo unde aceasta n-ar fi trebuit să pătrundă deloc.

S-a întîmplat chiar ca, din vorbă în vorbă, din gîlceavă-n gîlceavă, Sylvinet luînd întotdeauna în nume de rău cele mai înțelepte și cinstite vorbe rostite de Landry, în dorința de a-l aduce la realitate, bietul Sylvinet să fie atît de necăjit încît să i se pară, pentru moment, că urăște ființa atît de scumpă inimii lui, și să plece într-o duminică de acasă pentru a nu-și petrece ziua cu fratele său, care nu uita totuși niciodată să vină.

Această răutate copilărească îl mîhni din cale-afară pe Landry. Lui îi plăceau distracțiile și veselia, deoarece în fiecare zi devenea tot mai puternic și mai sigur de sine. La toate jocurile era primul, avînd trupul cel mai sprinten și ochiul cel mai ager. Era așadar un mic sacrificiu, pe care-l făcea de dragul fratelui său, părăsindu-i în fiecare duminică pe flăcăii accia plini de veselie din Priche, pentru a-și petrece ziua la Geamăna unde, zadarnic l-ar fi rugat pe Sylvinet să meargă la joc în piața din Cosse, ori să se plimbe pe ici sau pe colo. Sylvinet, care, la minte ca și la trup, rămăsese în urma lui Landry, și care n-avea decît o idee, aceea de a-l iubi numai pe Landry și de a fi iubit în

aceeași măsură, ar fi vrut să colinde numai ei doi prin locurile „lor", cum le numea el, să regăsească vechile ascunzători și să se distreze cu jocuri care nu se mai potriveau cu vîrsta lor : să facă, bunăoară, cărucioare de nuiele, sau mori micuțe, lațuri pentru păsări, ba chiar și case din pietricele, ogoare de mărimea unei batiste, pe care copiii spun că le ară în mai multe feluri, imitînd în mic ceea ce ei văd că fac plugarii, semănătorii, grăparii și secerătorii, învățînd astfel unii de la alții, într-un ceas, toate felurile de culturi și de recolte pe care le dă pămîntul în răstimp de un an.

Asemenea distracții nu mai erau pe gustul lui Landry, care punea acum în aplicare ori ajuta să se înfăptuiască acest lucru în mare, și căruia îi plăcea mai mult să mîne un car cu boi decît să agațe o trăsurică făcută din crengi de coada cîinelui său. I-ar fi plăcut să facă scrimă, sau să joace popice, mai cu seamă că se pricepea să arunce bila cea mare, făcînd-o să se rostogolească și să-și atingă ținta de la o depărtare de treizeci de pași. Cînd Sylvinet consimțea în sfîrșit să-l însoțească, în loc să joace și el, se trăgea într-un ungher așteptînd să treacă timpul și făcîndu-și inimă rea dacă Landry părea prea încîntat ori prea avîntat la joc.

În sfîrșit, la Priche Landry învățase să danseze, și cu toate că prinsese gust de joc destul de tîrziu din pricina că lui Sylvinet nu-i plăcea asemenea lucru dansa tot atît de bine ca și cei care încep să danseze încă din fragedă copilărie. La Priche, Landry trecea drept un bun dansator, și cu toate că nu-i plăcea încă să sărute fetele, așa cum se obișnuiește la fiecare dans, era mulțumit să le sărute, deoarece asta îl făcea să simtă, în aparență, că nu mai e copil ; și ar fi dorit chiar ca ele să-l sărute așa cum îi sărutau pe cei mari. Dar ele nici nu se gîndeau la așa ceva, iar cele mai răsărite izbucneau în rîs cînd îl luau de gît, ceea ce îl cam sicîia oarecum.

Sylvinet l-a văzut dansînd odată, și supărarea lui n-a mai cunoscut margini. A fost atît de mîhnit văzîndu-l sărutînd pe una din fetele lui moș Caillaud, încît a început să plîngă de gelozie, găsind că dansul e ceva cu desăvîrșire necuviincios și nevrednic de un bun creștin.

Astfel că, ori de cîte ori renunța Landry la distracțiile sale pentru a fi laolaltă cu Sylvinet, duminica pe care o petreceau împreună nu era prea distractivă, și totuși nu s-a întîmplat să lipsească niciodată, sperînd că Sylvinet va aprecia acest lucru, și neregretînd deloc plictiseala care-l aștepta la gîndul că-și va bucura fratele.

De aceea, cînd văzu că fratele său, care îi căutase pricină toată săptămîna, plecase de-acasă anume ca să nu se împace cu el, se simți și el nefericit, și, pentru întîia oară de cînd părăsise casa părintească, plînse cu lacrimi amare și se duse să se ascundă, fiindu-i rușine să le arate părinților cît suferă, și fiindu-i teamă să nu le răscolească propria lor durere.

Dacă unul din ei ar fi avut motive să fie gelos, Landry ar fi fost mai mult îndreptățit. Sylvinet era cel mai iubit de mama lor, iar taica Barbeau, cu toată preferința lui tainică pentru Landry, tot lui Sylvinet îi arăta mai multă bunăvoință și grijă. Acest biet copil, fiind mai plăpînd și cu mai puțină judecată, era cel mai răsfățat, și fiecare se străduia să nu-l supere cîtuși de puțin. Așadar, el avea o soartă mai bună, deoarece el se afla printre ai săi, pe cînd geamănul său își luase, ca parte, plecarea printre străini și munca.

Pentru prima dată făcu bunul Landry asemenea raționament, și găsi că geamănul lui era cu desăvîrșire nedrept față de el. Pînă acum, inima lui bună îl împiedicase să-l contrazică, și decît să-l învinovățească pe el se învinovățea pe sine că e prea sănătos, că depune prea multă rîvnă cînd e vorba să muncească sau să petreacă și că nu știe să rostească vorbe tot atît de frumoase și nici să găsească atenții atît de delicate ca fratele său. Dar de data asta nu-și găsi nici o vină, deoarece, pentru a veni în ziua aceea la Geamăna, renunțase să se ducă la o partidă de pescuit raci, pe care băieții din Priche o puseseră la cale în cursul săptămînii, și unde îi făgăduiseră că se va distra de minune, dacă va primi să-i însoțească. Așadar, rezistase unei mari ispite, ceea ce, la vîrsta lui, însemna mult.

După ce se sătură de plîns, auzi pe cineva care se tînguia nu prea departe de el, și care vorbea singur, așa cum e obiceiul femeilor de la țară, la ceas de mare supărare.

Landry își dădu repede seama că era mama lui și alergă spre ea.

— Of, Doamne, spunea ea, suspinînd, trebuie oare ca băiatul ăsta să-mi dea atîta bătaie de cap? Fără doar și poate c-o să mă bage în pămînt.

— Mamă, oare eu îs acela care-ți da atîta bătaie de cap? întrebă Landry, aruncîndu-se la pieptul ei. Dacă-s eu, dă-mi pedeapsa cuvenită și nu mai plînge. Eu, măcar că nu știu cu ce te-am putut supăra, te rog oricum să ierți.

În acea clipă mama își dădu seama că inima lui Landry nu era atît de aspră cum își închipuise ea de atîtea ori. Îl strînse cu putere la piept, și, fără să știe prea bine ce vorbe înșira, atît de îndureratá era, îi spuse că nu de el se plînge, ci de Sylvinet; și că, în ceea ce-l privește, ea l-a judecat uneori greșit și că îi cere iertare; dar că Sylvinet nu-i mai pare a fi în toate mințile, și că i se umple sufletul de amărăciune, deoarece el plecase fără să ia nimic în gură încă înainte de-a se lumina de ziuă. Iar acum soarele începea să coboare și el nu se întorsese. Că pe la amiază oamenii l-au văzut înspre rîu și că ea se teme să nu se fi aruncat în apă, ca să-și pună capăt zilelor.

VIII

Această idee, că lui Sylvinet i s-ar fi putut năzări să-și pună capăt zilelor, trecu din capul mamei în cel al lui Landry toi atît de ușor ca și o muscă printr-o pînză de păianjen; și, fără să mai piardă nici o clipă, Landry porni în căutarea fratelui său.

Alergă din cale-afară de abătut, și vorbindu-și singur: „Poate că mama nu greșea pe vremuri cînd îmi spunea că am o inimă de piatră. Dar, la ceasul ăsta inima lui Sylvinet trebuie să fie tare bolnavă de pricinuiește atîta durere și sărmanei noastre mame și mie".

Alergă în toate părțile, fără să-l găsească, strigîndu-l, fără să primească răspuns, întrebînd de el pe toată lumea, fără ca cineva să-i poată da vreo veste. În sfîrșit, ajunse

în dreptul pajiștii de la Joncière și, aducîndu-și aminte că pe ea se afla un loc îndrăgit de Sylvinet, porni într-acolo. Era o surpătură mare pe care o făcuse rîul, dezrădăcinînd doi sau trei arini, care rămăseseră cu rădăcinile în aer. Taica Barbeau nu-i luase de-acolo, ci-i sacrificase, deoarece în felul în care căzuseră mai stăvileau încă pămîntul rămas între rădăcinile lor ; și procedase bine, deoarece apa făcea mari pagube, și-n fiecare an îi smulgea cîte-o bucată de pajiște.

Așadar, Landry se apropie de surpătură, cum obișnuiau ei să numească acel loc din stufărișul lor. Nici nu-și luă răgazul să se ducă pînă la locul unde făcuseră ei o scară mică din bulgări de pămînt și iarbă, pe care îi îngrădiseră cu pietre și cu rădăcini din acelea mari care ies din pămînt și dau mlădițe. Sări de la cea mai mare înălțime cu putință, ca să ajungă repede în fundul surpăturii, deoarece pe malul drept al apei era atîta rămuriș și atîtea ierburi mai înalte decît el, încît dacă fratele său s-ar fi aflat acolo, nu l-ar fi putut vedea altfel decît pătrunzînd și el. Pătrunse așadar, cu mare emoție, deoarece vorbele mamei, cum că Sylvinet ar fi în stare să-și pună capăt zilelor, nu-i ieșeau din cap. Trecu de nenumărate ori prin toate tufișurile, cutreieră toate locurile acoperite de bălării, strigîndu-l pe Sylvinet și fluierînd cîinele care îl însoțise fără îndoială deoarece și el lipsise toată ziua de-acasă, ca și tînărul lui stăpîn.

Landry strigă și căută în zadar, și se pomeni singur în surpătură. Dar cum era un băiat destoinic care-și dădea seama de tot ce trebuia să facă în asemenea împrejurări, cercetă toate malurile, căutînd o urmă de picior ori vreo bucată de pămînt proaspăt dislocată. Era o căutare tristă și în același timp destul de stingheritoare, deoarece trecuse aproape o lună de cînd Landry nu mai văzuse acel loc, și cu toate că-l cunoștea cum ne cunoaștem propria mînă, era cu neputință ca în acel răstimp să nu se fi produs nici o schimbare, oricît de mică.

Tot malul drept era năpădit de iarbă, și de asemenea, fundul surpăturii stufu crescuse atît de des, încît nu mai rămăsese nici o palmă de loc unde ai fi putut căuta vreun semn oarecare. Totuși, după mult umblet, Landry găsi, într-un loc ferit, urma cîinelui, iar puțin mai departe un loc

unde ierburile erau strivite, ca și cum Finot, ori vreun alt cîine de mărimea lui, s-ar fi culcat acolo făcut covrig.

Acest lucru îi dădu de gîndit, și porni iarăși să cerceteze malul abrupt al apei. I se păru că vede o urmă proaspătă, ca și cum cineva ar fi făcut-o cu piciorul, sărind sau lunecînd, dar ea nu dovedea nimic sigur, deoarece putea fi tot atît de bine isprava unui șoarece de apă, dintr-aceia ce scormonesc, sapă și rod prin asemenea locuri. Atît de îndurerat era, încît nici nu-l mai țineau picioarele, și căzu în genunchi ca pentru a implora ajutorul Celui-de-Sus.

Rămase acolo cîteva clipe, neavînd nici puterea și nici curajul să se ducă să spună cuiva de ce e atît de îndurerat și privind rîul cu ochii plini de lacrimi, ca și cum ar fi vrut să-i ceară socoteală de soarta fratelui său.

Iar în acest timp rîul curgea nespus de lin, fremătînd printre crengile ce-i atîrnau deasupra și-și muiau vîrfurile în apă, și intrînd pe țarini cu un clipocit ușor, ca cineva care rîde și-și bate joc de ceilalți în surdină.

Sărmanul Landry era copleșit în asemenea măsură de ideea lui funestă încît acel mic semn, care putea să nu dovedească nimic, devenise pentru el o certitudine îngrozitoare.

„Rîul ăsta hain, care nu-mi spune nici o vorbă, se gîndea el, și care m-ar lăsa și un an să plîng fără să mi-l dea înapoi pe frate-miu, tocmai aci e mai adînc și-au căzut în el atîtea trunchiuri de copac de cînd tot mușcă din livadă, că cine s-ar încumeta să intre acolo n-ar mai putea ieși în veci vecilor. O, Doamne, trebuie oare ca bietul meu frate să fie acolo, în fundul apei, culcat la doi pași de mine, fără să-l pot vedea ori găsi printre crengi și printre trestii ? Ori ce-ar fi, eu tot am să încerc să cobor pînă acolo !"

Și începu a și jeli fratele și a-l dojeni ; niciodată în viața lui nu încercase asemenea durere.

În sfîrșit, îi veni ideea să se ducă să ceară sfatul unei femei văduve, căreia i se spunea mătușa Fadet, și care locuia la marginea stufărișului, foarte aproape de drumul care cobora spre vad. Această femeie, care nu avea nici pămînt, nici alt avut decît mica ei grădină și o căsuță, nu murea totuși de foame, deoarece știa multe despre relele și nenorocirile lumii, și oamenii veneau de pretutindeni să-i ceară povață.

Știa să facă tot felul de vrăji — iar lumea spunea că în felul acesta lecuia ca rănile, scrîntiturile și alte bete-șuguri.

Te vindeca de niște boli de care nu suferiseși niciînd, ca bunăoară desprinderea stomacului, sau căderea invelișului pîntecului ; în ceea ce mă privește, eu n-am dat niciodată deplină crezare tuturor acestor accidente, după cum nu acord mare încredere nici celor ce se povesteau pe socoteala ei, cum că putea trece laptele unei vaci bune în trupul uneia rele de lapte, fie ea oricît de bătrînă sau de prost hrănită.

Dar, cunoștea o mulțime de leacuri, cu care-i doftoricea pe cei cu aprindere la plămîni ; și Viruri cu care ungea tăieturile și arsurile ; și balsamuri cu care alunga fierbințeala, așa că nu mai e nici o îndoială că-și cîștiga pe drept banii și că vindecase nenumărați bolnavi, pe care doctorii i-ar fi trimis pe lumea cealaltă dacă ar fi încercat medicamentele acestora. Cel puțin așa spunea ea, iar celor pe care-i salvase le plăcea mai curînd s-o creadă decît să rîste.

Și fiindcă la țară nimeni nu știe niciodată prea multe lucruri fără să fie puțin vrăjitor, erau și oameni care credeau că mătușa Fadet știe chiar mai mult decît spune, i se atribuia și darul de-a face ca lucrurile pierdute, ba chiar și oamenii, să se regăsească ; în sfîrșit, datorită faptului că avea multă minte și pricepere pentru a-i ajuta să iasă din impas privind multe lucruri posibile, oamenii trăgeau concluzia că ea e meșteră și în acele din domeniul imposibilului.

Cum copiii sînt atenți la tot felul de povești, Landry auzise vorbindu-se la Priche, unde, se știe, lumea e mai credulă și mai naivă decît la Cosse, că mătușa Fadet, cu ajutorul unui anumit grăunte pe care-l arunca deasupra apei bolborosind cîteva cuvinte, putea regăsi trupul unei ființe înecate. Grăuntele plutea, luneca de-a lungul apei, și acolo unde îl vedeai oprindu-se, puteai fi sigur c-o să regăsești și trupul nefericitului. Sînt mulți care cred că și anafura are aceeași putere, și nu exista moară în care să nu se păstreze o bucățică în acest scop. Landry nu avea însă, iar mătușa Fadet locuia aproape de Joncière, iar durerea nu dăruiește nimănui prea multă minte.

Iată-l așadar alergînd pînă la casa mătușii Fadet, povestindu-i totul și rugînd-o să vină pînă la cotul rîului ca să încerce să-i regăsească prin vrajă fratele, fie el viu sau mort.

Dar mătușa Fadet, căreia nu-i plăcea să i se nesocotească reputația și care nu-și risipea harul pe nimic, îl luă în rîs și-l goni fără menajamente, deoarece nu uitase de afrontul care i se făcuse cînd la Geamăna, ori de cîte ori năștea careva, era chemată mătușa Sagette.

Într-o altă împrejurare, Landry, care era cam mîndru din fire, s-ar fi plîns, ori s-ar fi mîniat ; dar era atît de îndurerat încît, fără să răspundă nici un cuvînt, se întoarse la rîu hotărît fiind să intre în apă, deși nu știa nici să se cufunde și nici să înoate. Dar, cum mergea cu capul plecat și cu ochii-n pămînt, simți că-l bate cineva pe umăr, și întorcîndu-se, o văzu pe nepoata mătușii Fadet, căreia în ținut i se zicea micuța Fadette pentru bunul motiv că acesta era numele ei de familie și pentru faptul că oamenilor le plăcea s-o creadă și pe ea „pui de vrăjitoare". Știți cu toții că „fadet"-ul sau „farfadet"-ul care prin alte locuri poartă numele de spiriduș, este un drăcușor foarte drăgălaș, dar cam șiret. Le spunem de asemenea „fades" zînelor în care oamenii de pe la noi au încetat cu desăvîrșire să mai creadă, dar prin care se înțelege, fie o zînă mică, fie femela drăcușorului.

Văzînd-o pe micuța Fadette, fiecare își închipuia că vede chiar un spiriduș, atît era de mică, de slabă, de ciufulită și de îndrăzneață. Era un copil foarte guraliv și foarte batjocoritor, vioi ca un fluture, curios ca un prigor și negru ca un greiere.

Și cînd o compar pe micuța Fadette cu un greieraș o fac fiindcă vreau să vă spun că nu era frumoasă, deoarece acel mic cri-cri de cîmp e și mai urît decît cel din vatră. Totuși, dacă vă aduceți aminte de copilărie și dacă v-ați jucat cu el, osîndindu-l să se chinuiască și să țipe în sabotul vostru, trebuie să știți că are o mutrișoară care nu-i deloc proastă, și care te face mai de grabă să rîzi decît să te superi ; de aceea copiii din Cosse, care nu sînt mai proști decît alții, și care ca și ceilalți observă asemănări și găsesc comparații, o strigau pe micuța Fadette greiere, atunci cînd vroiau s-o necăjească, iar uneori chiar și-a

semn de prietenie, deoarece, deși se temeau de șiretenia ei, nu le era deloc nesuferită, din pricină că fetița născocea pentru ei tot felul de povești și îi învăța jocuri noi pe care avea darul să le improvizeze.

Dar toate numele și poreclele acestea erau cît pe-aci să mă facă să-l uit pe cel care-l primise la botez și pe care poate, mai tîrziu, veți avea dorința a-l cunoaște. O chema Françoise ; de aceea bunica ei, căreia îi displăcea să schimbe numele, o striga întotdeauna Fanchon.

Cum exista de multă vreme o urmă de neînțelegere între locuitorii de la Geamăna și mătușa Fadet, gemenii nu prea vorbeau cu micuța Fadette, ba chiar încercau și o oarecare antipatie față de ea, ferindu-se să se joace cu ea ori cu fratele ei — lăcusta — care era încă și mai obraznic și mai șiret decît ea, care stătea agățat mereu de fustele fetei, mînîindu-se cînd ea o lua înainte fără să-l aștepte, încercînd să arunce în ea cu pietre cînd îl lua în rîs, și făcînd-o și pe ea să se înfurie mai mult decît ar fi vrut, deoarece fata avea o fire veselă, pornită mereu pe glumă. Dar se spuneau atîtea pe seama mătușii Fadet, încît unii, și în deosebi cei din familia Barbeau, își închipuiau că greierașul și lăcusta, sau, dacă preferați — greierele și cosașul, le-ar aduce nenoroc copiilor dacă ar lega prietenie cu ei. Ceea ce nu-i împiedica pe cei doi copii să le vorbească, căci nu erau deloc rușinoși, iar micuța Fadette nu pierdea nici un prilej să le arunce gemenilor de la Geamăna feluri te glume și ironii de la orice depărtare i-ar fi zărit.

IX

Așa s-a făcut că sărmanul Landry, întorcînd capul, iritat de lovitura pe care tocmai o primise pe umăr, o văzu pe micuța Fadette, iar la doi pași în spatele ei pe Jeanet cosașul, care mergea șontîc, șontîc, deoarece era strîmb și șchiop din naștere.

La început Landry vru să nu-i ia în seamă și să-și vadă de drum, deoarece nu-i ardea de glumă, dar Fadette îi spuse, bătîndu-l pe celălalt umăr :

— Lupul ! lupul ! Geamăn păcătos, jumătate de băiat, care și-a pierdut cealaltă jumătate !

Atunci Landry, care nu se mai afla la vîrsta de a fi insultat și luat peste picior, se întoarse și îi dădu micuței Fedette un pumn pe care ea l-ar fi ținut minte toată viața dacă n-ar fi știut să se ferească, deoarece geamănul mergea pe cincisprezece ani și nu era ciung ; și ea, care mergea pe paisprezece, era atît de mică și de plăpîndă că nu i-ai fi dat nici doisprezece, iar cînd o vedeai părea c-ar putea să se facă fărîme la cea mai mică atingere.

Dar era prea prevăzătoare și prea ageră ca să aștepte loviturile, și ceea ce pierdea în putere, cîștiga în iuțeală și în violență. Sări atît de repede și la momentul potrivit într-o parte, încît Landry era să nimerească și cu pumnul și cu nasul într-un copac mare care se afla între ei.

— Greiere rău, îi spuse atunci bietul geamăn, din calea-afară de mînios, trebuie să fii tare haină la suflet de vii să scoți din răbdări un om care-i la mare necaz cum îs eu. Cam de mult mă pîndești și mă faci că-s jumătate de băiat. Dar astăzi am poftă să vă rup în bucăți și pe tine și pe pocitania de frate-tău să văd dacă, din voi amîndoi, va ieși un sfert din ceva ca lumea.

— Ei, frumosule geamăn de la Geamăna, stăpîn al Joncîerei de pe malul rîului, răspunse micuța Fadette chicotind întruna, ești un prost și jumătate că te pui rău cu mine, care tocmai aveam de gînd să-ți dau vești despre geamănul tău și să-ți spun unde-l poți găsi.

— Asta-i altă vorbă, spuse Landry, îmbunîndu-se cît ai clipi ; dacă știi, Fadette, spune-mi, și-o să fiu tare mulțumit.

— Nu mai e nici o Fadette și nici un greiere care să aibă chef să te mulțumească la ceasul ăsta, răspunse micuța Fadette. Mi-ai spus vorbe grele și m-ai fi luat și la bătaie de n-ai fi atît de greoi și de neîndemînatic. Caută-l singur pe nevolnicul de frate-tău, de ești atît de deștept ca să-l găsești.

— Sînt prost că te ascult, fată haină, spuse atunci Landry întorcîndu-i spatele și pregătindu-se să-și vadă de drum. Știi și tu unde-i frate-meu atît cît știu și eu, că doar nu ești mai înțeleaptă la de-alde astea ca bunică-ta, o babă mincinoasă care nu face nici două parale.

Dar micuța Fadette, trăgîndu-și de mînă fratele, care reușise s-o ajungă din urmă și să se agațe de fusta ei ponosită, se luă după Landry, chicotind și spunîndu-i întruna că fără ajutorul ei nu-și va regăsi niciodată geamănul. Landry, neputîndu-se descotorosi de ea și închipuindu-și că prin unele vrăji, bunica ei, ori chiar ea, prin cine știe ce înțelegere cu spiridușul rîului, îl vor împiedica să-l regăsească pe Sylvinet, se hotărî să se întoarcă acasă.

Micuța Fadette îl urmări pînă la podeț, și cînd el se depărtă, se cocoță ca o gaiță pe bară și-i strigă :

— Adio, așadar, frumosule geaman fără inimă, care-și lasă fratele în părăsire. Ai să-l aștepți mult și bine la cină, că n-o să-l vezi nici azi și nici mîine ; deoarece acolo unde se află el, stă nemișcat ca o biată piatră și uite că vine furtuna. Iar în noaptea asta copacii o să se rostogolească în rîu, și rîul o să-l ducă pe Sylvinet atîta de departe, că niciodată n-ai să-i mai dai de urmă.

Toate vorbele astea rele, pe care Landry le asculta aproape fără voia lui, îl făcură să simtă o sudoare rece acoperindu-i tot trupul. Nu credea chiar totul, dar cum familia Fadet avea faima de-a fi în cîrdășie cu diavolul, nu putea fi sigur că sînt doar vorbe în vînt.

— Hai, Fanchon, zise Landry, oprindu-se, vrei sau nu vrei să-mi dai pace, sau să-mi spui dacă știi cu adevărat ceva despre frate-meu ?

— Și ce-mi dai, dacă, înainte de-a începe să cadă ploaia, te ajut să-l găsești ? spuse Fadette suindu-se în picioare pe bară și mișcîndu-și brațele ca și cum s-ar fi pregătit să zboare.

Landry nu știa ce i-ar putea făgădui, și începea să creadă că fata vroia să-l păcălească pentru a-i smulge nișcaiva bani. Dar vîntul care îndoia copacii și tunetul care începea să bubuie îi strecurau în sînge ceva ca o fierbințeală de spaimă. Nu că s-ar fi temut de furtună, dar adevărul e că furtuna venise prea pe neașteptate și într-un chip care nu i se părea firesc. S-ar putea ca Landry, în zbuciumul său, să n-o fi văzut urcînd pe după copacii rîului, cu atît mai mult cu cît, stînd două ore în fundul vaii, n-a putut vedea cerul decît în clipa în care a ajuns

sus. Dar, de fapt, el nu văzuse furtuna decît atunci cînd i-a vestit-o micuța Fadette, și numaidecît după aceea fusta i s-a umflat ; iar părul ei urît și negru, ieșind din boneță, pe care ca de obicei și-l pieptănase ca vai de lume, se zburlise ca o coamă de cal ; șapca cosașului fu luată de o mare rafală de vînt, și numai cu chiu cu vai reuși Landry să-și țină pălăria, ca să nu zboare și ea.

Cerul, în cîteva clipe, deveni negru, iar Fadette, cocoțată pe bară, i se părea de două ori mai mare ca de obicei ; în sfîrșit, trebuie să mărturisim că lui Landry îi era teamă.

— Fanchon, îi spuse, mă dau bătut dacă-mi înapoiezi fratele. Poate că l-ai văzut ; poate că știi unde se află. Fii fată bună. Nu știu ce fel de joacă poți găsi în durerea mea. Dovedește-mi că ai inimă bună, și-am să cred că ești mai ceva decît te-arată vorbele și chipul.

— Și de ce-aș fi fată bună pentru tine ? întrebă ea, cînd mă disprețuiești fără să-ți fi făcut niciodată nici un rău ? De ce-aș avea inimă bună cu doi gemeni care-s mîndri ca doi cocoși și care nu mi-au arătat niciodată nici cel mai mic semn de prietenie ?

— Hai, Fadette, continuă Landry, tu vrei să-ți făgăduiesc ceva ; spune-mi iute ce dorești și-am să-ți dau. Vrei briceagul meu nou-nouț ?

— Să-l văd, spuse Fadette, sărind alături de el ca o broască.

Și cînd văzu briceagul, care nu era urît și pe care nașul lui Landry dăduse destui bani la ultimul bilci, fu ispitită pentru o clipă, dar foarte repede, găsind că era prea puțin, îl întrebă dacă n-ar vrea să-i dea mai curînd găinușa lui cea albă, care nu era mai mare decît un porumbel și care avea pene pînă-n virful ghearelor.

— Nu-ți pot făgădui găinușa cea albă fiindcă-i a maică-mi, răspunse Landry ; dar îți făgăduiesc să i-o cer pentru tine, și sînt sigur că mama n-are să zică ba, căci va fi atît de fericită să-l vadă pe Sylvinet, că nimic nu i se va părea prea mult ca să te răsplătească.

— Fie și așa, spuse micuța Fadette, dar dac-ar fi să am chef de căprița voastră cu botul negru, și pe ea mi-ai dărui-o tușa Barbeau ?

— Doamne, Doamne, că greu te mai hotărăşti, Fanchon. Uite, ca să nu mai lungim vorba : dacă frate-meu e în primejdie şi tu mă duci la el chiar acuma, n-o să fie nimic din bătătura noastră, nici găină, nici găinuşă, nici capră, nici ied, pe care taica şi maica, sînt sigur, n-ar vrea să ţi le dea drept mulţumire.

— Ei bine, om vedea şi asta, Landry, spuse micuţa Fadette, întinzîndu-i mîna ei mică şi uscată, în care el să şi-o pună pe-a lui în semn de înţelegere, ceea ce băiatul şi făcu, tremurînd însă puţin, deoarece, în acea clipă, ea avea nişte ochi atît de arzători, încît ai fi zis că e spiridusul în persoană. N-am să-ţi pot spune chiar acuma ce vreau de la tine, poate nici eu nu-s încă dumirită ; dar să nu uiţi ceea ce îmi făgăduieşti la ceasul ăsta, şi de-o fi să-ţi calci jurămîntul, am să strig în gura mare că nu se poate da crezămînt cuvîntului dat de geamănul Landry. Şi cu asta am terminat, dar nu uita că n-am să-ţi cer nimic pînă-n ziua cînd am să mă hotărăsc să viu să-ţi cer un lucru care va fi la bunul meu plac şi pe care va trebui să mi-l dai fără zăbavă ori părere de rău.

— Da, Fadette, am făgăduit, ne-am înţeles, spuse Landry, bătînd palma.

— Hai, zise ea cu un aer nespus de mîndru şi de mulţumit, întoarce-te chiar acuma pe malul rîului ; şi coboară pîn-o s-auzi behăind ; şi unde-o să vezi un mieluşel sur, acolo o să-l vezi şi pe frate-tău ; de n-o fi cum îţi spun, te scutesc de cuvîntul ce mi-ai dat.

Zicînd acestea, greierăşul, luîndu-şi cosăşul sub braţ, fără să-i pese că lucrul acesta nu-i era pe plac şi că se zbate ca un ţipar, sări drept în inima tufişurilor, şi Landry nu-i mai văzu şi nici nu-i mai auzi, ca şi cum totul s-ar fi petrecut în vis. Landry nu zăbovi să se întrebe dacă nu cumva micuţa Fadette îşi bătuse joc de el. Alergă într-un suflet pînă-n vale, ajunse pînă la surpătura rîului, gîndindu-se să treacă mai departe, fără să coboare, deoarece cercetase îndeajuns acel loc şi se încredinţase că Sylvinet nu se află acolo ; dar, tocmai cînd voia să se îndepărteze, auzi un miel behăind.

„Doamne, gîndi el, exact aşa cum mi-a spus fata ; aud mielul, frate-meu e acolo. Dar de-i mort, ori viu, n-am de unde şti."

Sări în surpătură şi intră în mărăciniş. Fratele său nu era acolo ; dar, urmărind firul apei, la zece paşi de-acolo, şi auzind întruna mielul behăind, Landry îşi văzu fratele pe celălalt mal, stînd jos, cu un mieluşel pe care-l ţinea în poala cămăşii şi care, într-adevăr, era sur din vîrful nasului şi pînă-n vîrful cozii.

Cum Sylvinet era viu şi nevătămat şi nu părea răvăşit la faţă şi nici cu îmbrăcămintea ruptă, Landry se simţi atît de fericit, încît se grăbi să-i mulţumească lui Dumnezeu în inima sa, fără a se gîndi să-i ceară iertare că făcuse apel la ştiinţa diavolului pentru a dobîndi această fericire. Dar, în clipa în care se pregătea să-l strige pe Sylvinet, care nu-l văzuse încă, şi nici nu părea să-l fi auzit, din pricina zgomotului apei care forfotea printre pietre, se opri să-l privească ; deoarece nu-i venea să-şi creadă ochilor că-l găseşte întocmai aşa cum îi spusese micuţa Fadette, în mijlocul copacilor bătuţi cu mînie de vînt, şi stînd nemişcat ca o piatră.

Şi totuşi, cine nu ştie cît e de primejdios să stai pe malul rîului nostru, cînd se porneşte furtuna ! Toate malurile sînt mîncate pe dedesubt, şi nu-i furtună să nu smulgă cîţiva din arinii aceia cu rădăcini scurte, ca să nu mai vorbim de cei groşi şi foarte bătrîni, care se pot oricînd prăvăli peste oameni, fără ca aceştia să prindă de veste. Dar Sylvinet, care nu era totuşi nici mai prost nici mai nebun ca alţii, nu părea să-şi dea seama de primejdie. Nici nu se gîndea la ea, stătea acolo de parcă s-ar fi aflat la adăpost într-un hambar bun. Istovit de cît umblase toată ziua şi de cît pribegise, dacă, din fericire nu se înecase în rîu, se putea spune că se înecase în deznădejdea şi în amărăciunea lui, de ajunsese să stea acolo ca o rădăcină, cu ochii pironiţi pe curentul apei, cu obrazul tot atît de alb ca floarea de nufăr, cu gura pe jumătate deschisă, ca un peştişor care caşcă la soare, cu părul răvăşit de vînt, neluînd în seamă nici mieluşelul pe care-l întîlnise rătăcit pe mirişte şi de care i se făcuse milă. Îl pusese în poalele cămăşii, ca să-l ducă la stăpînul lui ; dar, umblînd în neştire, uitase să întrebe cine-l pierduse. Îl ţinea pe genunchi şi-l lăsa să behăie, fără să-l audă, cu toate că bietul animal se tînguia cu jale şi se uita în jur

cu ochii lui mari și limpezi, mirat că nu-l aude nimeni, și neștiind nici unde-i pajiștea, nici mama, nici staulul, în acest loc trist și năpădit de iarbă, în fața unui rîu mare, care, desigur, îl înspăimînta.

X

Dacă Landry n-ar fi fost despărțit de Sylvinet prin rîul, care, pe tot parcursul său, nu are o lățime mai mare de patru-cinci metri, dar care pe-alocuri e tot atît de adînc pe cît de lat, ar fi sărit, desigur, fără să stea pe gînduri, de gîtul fratelui său. Deoarece Sylvinet nu-l văzuse, ei avu răgazul să se gîndească la clipa în care fratele său se va deștepta din acea stare de vis, și în ce chip îl va putea îndupleca să se întoarcă acasă ; că se putea ca Sylvinet s-o ia prin altă parte, și atunci el n-ar găsi atît de repede vreun vad ori vreo trecere ca să poată alerga după el.

Sfătuindu-se cu sine, o bucată de timp, Landry se întrebă cum ar proceda taică-său, care avea minte și prevedere cît patru oameni la un loc, într-o asemenea împrejurare ; și își spuse că taica Barbeau s-ar purta cu mare băgare de seamă, fără să aducă vorba despre cele întîmplate, ca să nu-i arate lui Sylvinet cîtă durere le pricinuise și să-i prilejuiască prea mari remușcări, dar nici să-l încurajeze s-o ia de la capăt atunci cînd l-o apuca iarăși ciuda.

Începu să fluiere de parc-ar chema mierlele ca să le îndemne să cînte, așa cum fac ciobanii cei tineri cînd cutreieră crînguriie la căderea nopții. Sylvinet auzi, ridică fruntea, și, dînd cu ochii de fratele lui, se rușină și se ridică repede, crezînd că nu fusese văzut. Atunci Landry schiță un gest de parcă l-ar fi zărit chiar în acea clipă și-i spuse, fără să ridice glasul, deoarece rîul nu susura atît de tare, încît să-i împiedice să se audă.

— Hei, Sylvinet, acolo mi-erai ? Te-am așteptat toată dimineața și, văzînd c-ai plecat și că zăbovești, am venit și eu să mă preumblu pe-aci, pînă la vremea cînei,

cînd trăgeam nădejde c-o să te găsesc acasă ; dar dacă ne-am găsit, aci, să mergem acasă împreună. Să coborîm rîul, tu pe malul acela, iar eu pe ăsta și să ne întîlnim la vadul Pietrelor. (Vadul care se afla la dreapta casei mătușii Fadet.)

— Hai, zise Sylvinet, luînd în brațe mielul care, necunoscîndu-l de prea multă vreme, nu-l urma de bunăvoie.

Coborîră rîul fără să se încumete să se privească în ochi, temîndu-se amîndoi să nu dea în vileag durerea prin care au trecut cît timp au fost certați și bucuria pe care o simțeau regăsindu-se. La răstimpuri, Landry, pentru a nu da impresia că știe ceea ce se petrecuse cu fratele lui, arunca o vorbă două în timp ce mergeau. Îl întrebă mai întîi de unde luase mielușelul acela sur, dar Sylvinet nu prea avea ce spune, deoarece nu voia să se dea de gol că fusese atît de departe, că nici nu știa numele locurilor pe unde trecuse. Atunci, Landry, văzîndu-l în încurcătură, spuse :

— Ai să-mi povestești mai tîrziu, căci bate vîntul cam tare și nu-i bine să stăm sub copaci de-a lungul apei, dar, iacătă ce noroc, apa cerului prinde să cadă și nu peste mult o să stea și vîntul.

Dar în sinea lui își spunea : „Uite că-i drept ce mi-a zis greierele, c-o să-l găsesc înainte de-a se porni ploaia. Fără îndoială că fata asta știe mult mai multe lucruri decît noi".

Dar nu-i trecea prin minte că stătuse de vorbă mai bine de un sfert de ceas cu mătușa Fadet, timp în care-o rugase, iar ea refuzase să-l asculte, și că micuța Fadette, pe care el n-o văzuse decît în clipa în care părăsea casa bătrînei, l-ar fi putut găsi pe Sylvinet în timpul acelei discuții. În cele din urmă pricepu totul ; dar cum de-a știut ea atît de bine pricina amărăciunii lui în clipa în care l-a oprit în drum, de vreme ce nu fusese de față în timp ce el discuta cu mătușa Fadet ? De data aceasta nu înțelese că el, între timp, întrebase mai mulți drumeți dacă nu-i văzuseră fratele, și că vreunul din ei ar fi putut vorbi despre asta de față cu micuța Fadette ; sau că fata ar fi putut auzi sfîrșitul discuției lui cu mătușa Fadet, pitulîndu-se, cum îi era obiceiul, ca să afle tot ce-i putea satisface curiozitatea.

La rîndul său, bietul Sylvinet se gîndea în sinea lui cum își va justifica purtarea lui cea rea față de fratele și mama sa, deoarece el nu se așteptase la șiretenia lui Landry și nu știa ce să născocească, el care-n viața lui nu mințise și care nu tăinuise nimic față de geamănul său.

De aceea, nu prea se simțea la largul lui trecînd vadul, deoarece ajunsese pînă acolo fără să fi găsit nici o soluție care să-l scoată din încurcătură.

De îndată ce ajunse pe mal, Landry îl îmbrățișă, și fără să vrea, îl strînse cu și mai multă căldură ca de obicei, dar se feri să-i pună vreo întrebare, deoarece vedea bine că Sylvinet n-ar fi știut ce să spună, și îl aduse acasă, vorbindu-i de tot felul de lucruri, altele decît acelea pe care le aveau și unul și altul la inimă. Trecînd prin fața casei mătușii Fadet, se uită să vadă dacă n-o zărește pe micuța Fadette deoarece simțea nevoia să-i mulțumească. Dar poarta era închisă și nu se auzea decît glasul cosașului care striga ca din gură de șarpe deoarece bunica lui îl bătuse cu biciul, lucru care i se întîmpla în fiecare seară, fie că era ori nu vinovat.

Sylvinet se întristă auzindu-l plîngînd pe micul poznaș și-i spuse fratelui său :

— Uite o casă blestemată de unde se aud întotdeauna numai strigăte și lovituri. Știu că nici un copil nu-i mai rău și mai nestatornic decît cosașul ăsta ; cît despre greiere, nu dau doi bani pe ea. Dar copiii ăștia sînt niște nenorociți, fiindcă n-au nici tată nici mamă, și-s veșnic la cheremul vrăjitoarei ăsteia bătrîne care se ține numai de rele și nu le trece cu vederea nici cea mai mică greșeală.

— Nu-i ca la noi, răspunse Landry. Tata și mama nu ne-au bătut niciodată, și cînd ne mustrau cînd eram mici pentru poznele noastre, vecinii nu auzeau o șoaptă, cu atîta blîndețe făceau totul. Există și copii dintr-ăștia, mult prea fericiți, dar care nu-și dau seama de norocul lor ; pe cînd micuța Fadette, măcar că e copilul cel mai nenorocit și mai oropsit de pe pămînt, rîde întruna și nu se plînge niciodată de nimica.

Sylvinet pricepu reprosul și se căi pentru greșeala lui. Se căise toată dimineața și de nenumărate ori dorise să se întoarcă ; dar rușinea îl ținuse pe loc. În acea clipă își

simți inima grea și plînse în tăcere ; dar fratele lui îl luă de mînă și-i spuse :

—Toarnă cu găleata, Sylvinet ; hai s-o luăm la fugă și s-o ținem așa pînă acasă.

Totuși, în clipa cînd trebuia să intre în casă, lui Sylvinet îi veni chef să se ascundă în hambar, deoarece se temea să nu fie certat de tatăl său. Dar taica Barbeau, care nu lua lucrurile atît de în serios ca soția lui, se mulțumi să-l ia peste picior ; iar maica Barbeau, pe care soțul ei o dăscălise cu înțelepciune, încercă să-i ascundă chinul prin care trecuse. Dar în timp ce ea se grăbea să le usuce hainele lîngă vatra în care ardea un foc zdravăn și să le dea cina, Sylvinet băgă de seamă că obrazul ei era plîns și că la răstimpuri îl privea cu îngrijorare și durere. Dac-ar fi fost singur cu ea, i-ar fi cerut iertare și ar fi mîngîiat-o pînă cînd i-ar fi trecut toată supărarea. Dar tatălui nu-i plăceau defel asemenea duioșii, și Sylvinet fu nevoit să se ducă la culcare îndată după cină, fără să spună nici un cuvînt, deoarece îl copleșise oboseala. Nu mîncase nimic toată ziua ; și de îndată ce înghiți mîncarea de care avusese mare nevoie, se simți ca beat, și fu nevoit să se lase dezbrăcat și culcat de geamănul lui, care rămase lîngă el, așezat pe marginea patului, ținîndu-i mîna într-a lui.

Cînd îl văzu adormit de-a binelea, Landry își luă seara bună de la părinți, fără să-și dea seama că maică-sa îl îmbrățișează cu mai multă dragoste decît altădată. El credea, așa cum crezuse și pînă acum, că ea nu-l putea iubi cît îl iubea pe Sylvinet, dar nu era gelos, zicîndu-și că el, fiind mai puțin afectuos, nu are decît partea ce i se cuvine. Se supunea tuturor acestor lucruri atît din respect pentru mamă, cît și din dragoste pentru geamănul său, care, mai mult decît el, avea nevoie de mîngîiere și de consolare.

A doua zi, Sylvinet alergă la patul maică-si si, deschizîndu-și inima față de ea, îi mărturisi căința și rușinea de care era stăpînit. Îi povesti că de la o vreme se simțea foarte nefericit, nu fiindcă era despărțit de Landry, ci mai mult fiindcă își închipuia că Landry nu-l mai iubește deloc. Și cînd maică-sa îi ceru să-i motiveze asemenea afirmație nedreaptă, el nu putu s-o facă, deoarece

sălășluia în el ceva ca un fel de boală, de care nu se putea apăra. Maică-sa citea în inima lui mai desluşit decît părea că citeşte, fiindcă inima unei femei e tare lesne prinsă de chinurile acestea şi ea însuşi suferise adesea văzîndu-l pe Landry atît de liniştit, în dîrzenia şi curajul lui. Dar, de data aceasta, ea recunoştea că gelozia este dăunătoare oricărei iubiri, chiar şi acelora pe care Dumnezeu ni le porunceşte cu cea mai mare stăruinţă, şi se feri să-i cînte în strună. Ea dădu la iveală suferinţa pe care el i-o pricinuise lui Landry, şi marea bunătate de care dăduse acesta dovadă, neplîngîndu-se şi nearătîndu-se jignit. Sylvinet recunoscu de asemenea şi încuviinţă că fratele său este mai bun creştin decît el. Şi făcu legămînt şi hotărî să se vindece, şi în acea clipă era cu desăvîrşire sincer.

Dar fără voia lui, şi deşi încerca să pară vindecat şi mulţumit, iar mama lui îi ştergea lacrimile şi-i răspundea cu vorbe de îmbărbătare la toate îndoielile lui, deşi făcea tot ceea ce-i stătea în putinţă ca să se comporte simplu şi cu dreptate faţă de fratele său, în adîncul inimii îi rămase un grăunte de amărăciune.

„Frate-meu, se gîndea el fără să vrea, este mai bun creştin şi mai drept decît mine, aşa zice scumpa mea mamă, şi e adevărat, dar de m-ar iubi şi el aşa cum îl iubesc eu, n-ar putea fi atît de îngăduitor cum e!“ Şi se gîndea la acrul liniştit şi aproape indiferent pe care îl avusese Landry cînd dăduse de el pe malul rîului. Îşi aminti cum, în vreme ce-l căuta, îl auzise fluierînd la mierle, şi asta chiar în clipa în care el se hotărîse să se arunce în rîu.

Nu plecase de-acasă cu asemenea gînd, dar îi venise, şi nu numai o dată, la căderea serii, cînd şi-a dat seama că Landry nu-i va ierta niciodată că se arătase supărat şi că-l ocolise pentru prima oară în viaţa lui. „De mi-ar fi făcut el mie una ca asta, îşi spuse, nu m-aş fi mîngîiat toată viaţa. Sînt tare mulţumit că mi-a iertat greşeala, dar nu mi-a dat prin gînd c-o să mi-o ierte atît de lesne.“ Şi gîndind astfel, acest copil nefericit suspina luptîndu-se cu sine, şi se lupta cu sine suspinînd.

Totuşi, cum Dumnezeu ne apără şi ne ajută întotdeauna, oricît de puţin ne-am strădui noi să-i fim pe plac, Sylvinet deveni dintr-odată mai cu judecată, ferindu-se

să mai facă reproşuri fratelui său, la care începuse să ţină mai potolit. Sănătatea lui, care se zdruncinase din pricina acestor suferinţe morale, se restabili şi se întări. Taica Barbeau îl puse la o muncă mai grea, dîndu-şi seama că, neavînd răgaz să se gîndească, se va simţi mai bine. Dar munca pe care-o faci la părinţi nu e niciodată atît de aspră ca munca la stăpîn. Aşa că Landry, care nu se cruţa defel, deveni mai puternic şi mai înalt în acel an decît geamănul său. Micile deosebiri care au existat întotdeauna între ei au devenit şi mai vădite, şi de la minte, trecură la înfăţişare. După ce împliniră cincisprezece ani, Landry deveni un băiat cu adevărat frumos, în timp ce Sylvinet rămase un tînăr mai subţirel şi mai şters decît fratele său. De aceea nu mai erau luaţi unul drept celălalt, şi deşi continuau să semene ca doi fraţi, nu observai dintr-o singură privire că sînt gemeni. Landry, care era socotit mai mic, fiind născut la un ceas după Sylvinet, părea, celor care-l vedeau pentru prima oară, mai mare decît acesta cu un an sau doi. Şi lucrul acesta mărea dragostea tatălui, care, ca toţi oamenii de la ţară, stima puterea şi statura înainte de toate.

XI

Cîtva timp după convorbirea lui Landry cu micuţa Fadette, băiatul se simţi oarecum neliniştit în legătură cu făgăduiala pe care i-o făcuse. În clipa în care îl scăpase din ghearele spaimei el se obligase, în numele mamei şi tatălui său, să-i dea tot ce era mai de preţ la Geamăna; dar, văzînd că taica Barbeau nu prea luase în serios toana lui Sylvinet şi că nu se arătase deloc îngrijorat, se temu că în clipa în care micuţa Fadette va veni să-şi ceară răsplata, taică-său o va alunga, bătîndu-şi joc şi de frumoasa ei ştiinţă, şi de frumosul cuvînt pe i-l dăduse Landry.

Teama aceasta, îl făcu pe Landry să se ruşineze în sinea lui, şi pe măsură ce durerea i se risipea, se socotea complet fără minte dacă fusese în stare să creadă că

ceea ce i se întîmplase ținea de vrăjitorie. Nu era absolut convins că micuța Fadette nu-și bătuse joc de el, dar își dădea seama că asupra acestui lucru putea avea îndoieli, și nu găsea motive temeinice pe care să le înfățișeze tatălui său pentru a-i dovedi că bine procedase, luîndu-și un angajament cu consecințe atît de grave ; pe de altă parte, el nu vedea nici în ce chip anume ar putea rupe un asemenea angajament, deoarece jurase pe buna lui credință, cu suflet și în conștiință.

Dar, spre marea lui mirare, nici a doua zi după întîmplare, nici peste-o lună, nici peste trei, nu auzi vorbindu-se de micuța Fadette nici la Geamăna nici la Priche. Ea nu se înfățișă nici la moș Caillaud pentru a-l căuta pe Landry, nici lui taica Barbeau pentru a cere vreun lucru, iar cînd Landry o vedea departe pe cîmp, ea nu-i ieșea în cale și nu părea că-l ia în seamă, ceea ce era împotriva obiceiului ei, deoarece alerga după toată lumea fie pentru a privi din curiozitate, fie pentru a rîde, a se juca și a glumi cu cei care erau bine dispuși, fie pentru a mustra și a lua în rîs pe cei care nu erau.

Dar casa mătușii Fadet fiind așezată la aceeași distanță și de Priche și de Cosse, nu se putea ca, într-o zi ori în alta, Landry să nu se întîlnească pe același drum nas în nas cu micuța Fadette ; și cînd drumul nu e lat, ești nevoit să dai mîna, ori s-arunci o vorbă în treacăt.

Ceea ce s-a și întîmplat într-o seară cînd micuța Fadette se întorcea cu oile de la cîmp, urmată ca de obicei de cosaș, și cînd Landry, care-și căutase iepele pe mirişte, se întorcea agale cu ele la Priche. Astfel că s-au încrucișat pe drumeagul care coboară de la Cruce la vadul Pietrelor, atît de înfundat între două ridicături de pămînt, încît ei n-ar fi avut cum să se evite. Temîndu-se că va fi somat să-și respecte cuvîntul, Landry se făcu roșu ca focul, și pentru a nu da ochii cu Fadette, de cum o zări sări pe una din iepe și-i dădu pinteni ca să meargă la trap ; dar cum toate iepele aveau piedică la picioare, cea pe care o încălecase nu mergea nici ea mai repede, și din același motiv. Landry, văzîndu-se la doi pași de micuța Fadette, n-avu curajul s-o privească în față și se întoarse, prefăcîndu-se că vrea să se înerdințeze dacă iepele veneau după el, iar cînd privi iarăși în fața lui, Fadette se afla

destul de departe, fără ca, trecînd de el, să-i fi adresat vreun cuvînt ; nu știa nici dacă se uitase la el și nici dacă îl îmbiase cu ochii ori cu zîmbetul ca să-i dea bineț. Nu-l văzu decît pe Jeanot-cosașul, care, rău și poznaș ca totdeauna, luase o piatră ca s-o azvîrle în picioarele iepei. Landry ar fi avut poftă să-i ardă spinarea cu biciul, dar se temu să se oprească ca să nu dea ochii cu sora lui. Se prefăcu a nu fi băgat de seamă și-și văzu de drum, fără să se uite înapoi.

Ori de cîte ori a mai întîlnit-o Landry pe micuța Fadette, lucrurile s-au petrecut cam la fel. Cu timpul se încumetă s-o privească, căci pe măsură ce creștea și începea să judece, nu-și mai făcea atîtea griji pentru o întîmplare atît de neînsemnată. Dar cînd își luă inima-n dinți s-o privească fără emoție, ca și cum ar fi fost gata să înfrunte orice vorbă de-a ei, mare-i fu mirarea cînd văzu că fata întorcea dinadins capul în altă parte, de parcă și ea s-ar fi temut de el, așa cum se temea el de ea. Ceea ce îl îndîrji împotriva lui însuși și, cum avea sentimentul dreptății, se întrebă dacă nu greșise nerăsplătind-o pentru binele pe care, fie prin știință, fie din întîmplare, i-l făcuse. Luă hotărîrea s-o oprească de îndată ce-o va vedea și zărind-o, făcu vreo cîțiva pași spre ea pentru a-i da bună ziua și a sta de vorbă cu ea.

Dar, văzîndu-l apropiindu-se, micuța Fadette își luă un aer trufaș și aproape supărat ; și hotărîndu-se în cele din urmă să-l privească, o făcu într-un fel atît de dispreț uitor, că Landry rămăse descumpănit și nu mai îndrăzni să-i adreseze cuvîntul.

Aceasta fu cea din urmă dată, din anul acela, cînd Landry se întîlni cu ea față în față, deoarece, începînd din acea zi , micuța Fadette, îmboldită de cine știe ce toană, îl evita cu atîta grijă, încît oricît de departe l-ar fi zărit, făcea cale întoarsă, se mistuia în cîte-o pășune, ori ocolea cine știe cît, numai ca să nu-l vadă. Landry gîndi că era supărată deoarece se arătase nerecunoscător față de ea ; dar sila îi era atît de mare, că nu se putu hotărî să întreprindă nimic pentru a-și repara greșala. Micuța Fadette nu era un copil ca toți ceilalți. Nu era fricoasă din fire, ci dimpotrivă, deoarece îi plăcea să provoace injurii sau vorbe de

batjocoră, știind că are limba destul de ascuțită ca să poată răspunde și să aibă întotdeauna ultimul și cel mai usturător cuvînt. Nimeni n-o văzuse ținînd nasul pe sus și i se reproșa chiar că este lipsită de mîndria pe care trebuie s-o aibă o fată de cincisprezece ani și care începe să-și dea seama că reprezintă ceva.

Avea ca întotdeauna purtările unui ștrengar, se întîmpla chiar să-l scoată din sărite pe Sylvinet, să-l întărîte și să-l facă să-și piardă răbdarea cînd îl surprindea în visările în care băiatul mai cădea uneori. De cîte ori îl întîlnea se ținea după el o bună bucată de drum, luîndu-l în rîs pentru faptul că e geamăn și spunîndu-i că Landry nu-l iubește și că rîde de suferința lui, ceea ce îi umplea inima de durere. De aceea bietul Sylvinet care, mai mult decît Landry, credea că-i vrăjitoare, se mira că-i ghicește gîndurile și o detesta din toată inima. O disprețuia, îi disprețuia familia și, așa cum ea îl evita pe Landry, evita și el acest greier răutăcios, care, spunea el, mai de vreme ori mai tîrziu va călca pe urmele maică-si, care-și părăsise bărbatul. Aceasta plecase ca vivandieră la puțină vreme după nașterea cosașului, și de-atunci nimeni n-a mai auzit de numele ei.

Bărbatul ei murise de durere și de rușine, și așa s-a făcut că bătrîna Fadet a fost nevoită să-și ia răspunderea celor doi copii pe care-i îngrijea ca vai de lume, atît din pricina avariției, cît și a vîrstei sale înaintate, care o împiedicau să-i supravegheze și să-i țină curați.

Pentru toate aceste motive, lui Landry, care nu era nici pe departe atît de mîndru ca Sylvinet, îl era silă de micuța Fadette, și, regretînd că apelase la ajutorul ei, făcea din acest lucru o taină. Păstră secretul chiar și față de fratele său geamăn, nevrînd să-i mărturisească neliniștea pe care i-o provocase acesta ; iar la rîndul său, Sylvinet îi ascundea toate răutățile micuței Fadette, fiindu-i rușine să spună că fata ghicise gelozia care-l stăpînea.

Dar timpul trecea. La vîrsta pe care o aveau gemenii noștri, săptămînile sînt ca lunile și lunile ca anii în privința schimbărilor pe care le aduce timpul în înfățișare și în judecată. Peste puțin Landry dădu întîmplarea aceasta uitării și, după ce amintirea Fadettei îl chinui puțin, începu să nu se mai gîndească la ea deloc, ca și cum totul s-ar fi petrecut în vis.

Se împliniseră aproape șase luni de cînd Landry se angajase la Priche, și se apropia ziua de Sfîntul Ion, cînd expira angajamentul său cu moș Caillaud. Acel om de treabă era atît de mulțumit de el, încît era ferm hotărît să-i mărească simbria, decît să-l vadă plecînd ; iar Landry nu dorea altceva decît să rămînă aproape de familia lui și să reînnoiască înțelegerea cu cei din Priche, care-i conveneau de minune. Simțea de asemenea că începe să prindă drag de o nepoată de-a lui moș Caillaud, Madelon, un pulșor de fată de toată frumusețea. Ea avea un an mai mult decît el și-l trata aproape ca pe-un copil ; dar din ce în ce mai puțin, deoarece, în timp ce la începutul anului îl lua în rîs cînd vedea că băiatului i-e rușine s-o sărute la horă ori la dans, cu vremea, în loc să-l tachineze, se înroșea și se ferea să rămînă singură cu el în staul ori în șură. Madelon era departe de-a fi fată săracă, și cu timpul s-ar fi putut pune la cale o căsătorie. Cele două familii erau bine văzute și respectate în tot ținutul. În cele din urmă moș Caillaud, dîndu-și seama că cei doi copii încep să se caute și să se teamă unul de celălalt, îi spuse lui taica Barbeau că ar putea deveni cu timpul soț și soție, și c-ar fi poate bine să li se îngăduie să se vadă mai des și să se cunoască.

Se hotărî așadar, cu opt zile înainte de Sfîntul Ion, că Landry va rămîne la Priche, iar Sylvinet la părinții săi ; deoarece acestuia îi venise între timp mintea la cap, iar cînd taica Barbeau fusese bolnav de friguri, băiatul se dovedise de mare folos la munca pe ogor. Sylvinet se îngrozise la gîndul că va fi trimis departe de casă și frica aceasta i-a fost de folos, schimbîndu-l în bine ; căci se străduia din ce în ce mai mult să învingă ceea ce era exagerat în sentimentele sale pentru Landry, sau cel puțin să nu și le mai dea pe față. Pacea și mulțumirea s-au întors așadar la Geamăna, deși gemenii nu se vedeau decît o dată ori de două ori pe săptămînă. Sfîntul Ion a fost pentru ei o zi de fericire ; s-au dus împreună la oraș să vadă cum se angajează servitorii pentru oraș și argații, ca și serbarea care avea loc, după asta, în piața mare.

Landry juca de mai multe ori cu frumoasa Madelon ; iar Sylvinet, ca să-i fie pe plac, încercă și el să danseze. Nu se pricepea prea bine, dar Madelon, care-l copleșea cu atenții, îl lua de mînă, cînd se aflau față-n față, ca să-l ajute să-și potrivească pasul ; și Sylvinet, avînd prilejul de a se afla în preajma fratelui său, îi făgădui că va învăța să danseze cum trebuie, pentru a împărți cu el o distracție la care pînă acum îl stinghcrise.

Nu era gelos pe Madelon, deoarece Landry era foarte rezervat față de ea. Și de altfel Madelon îl măgulea și-i făcea ochi dulci lui Sylvinet. Nu încerca nici un fel de sfială față de el, și cineva care n-ar fi știut cum stau lucrurile, ar fi putut crede că el e cel preferat. Landry ar fi putut fi gelos pe Sylvinet, dacă, prin firea lui, n-ar fi fost dușmanul geloziei ; și poate că era ceva care-i spunea, în ciuda naivității lui, că Madelon se purta în felul acesta numai ca să-i fie lui pe plac și să poată avea prilejul de a-l vedea mai des.

Toate lucrurile au mers ca pe roate timp de aproape trei luni, pînă-n ziua de Sfîntul Andoche, zi de hram la Cosse, sărbătoare ce cade în ultimele zile ale lui septembrie.

Această zi, care fusese dintotdeauna pentru cei doi gemeni o sărbătoare mare și frumoasă deoarece se dansa și se făceau tot felul de jocuri sub nucii cei mari ai parohiei, a fost pentru ei prilej de noi suferințe, la care nu se așteptaseră cîtuși de puțin.

Moș Caillaud, dîndu-i învoire lui Landry să plece încă din ajun și să doarmă la Germaine, ca să poată fi de față la sosirea de acum o răsări soarele, Landry porni înainte de cină, bucuros că-i va face o surpriză lui Sylvinet, care nu-l aștepta decît a doua zi. Era anotimpul în care zilele încep să se micșoreze, iar noaptea cade repede. Landry nu se temea de nimic în timpul zilei ; dar n-ar fi fost potrivit cu vîrsta pe care o avea și nici cu ținutul din care era dacă i-ar fi plăcut să se afle singur noaptea pe drum, mai cu seamă toamna, anotimpul în care vrăjitorii și spiriduși încep să se simtă la largul lor, din pricina ceții care-i ajută să-și ascundă vicleniа și vrăjile.

Landry, care obișnuia să plece singur la oricare ceas pentru a duce ori aduce boii, nu era în seara aceasta mai

neliniștit decît în oricare alta ; dar mergea repede și cînta cu glas tare, cum se obișnuiește noaptea pe întuneric, deoarece se știe că un cîntec omenesc stingherește și depărtează fiarele și oamenii răi.

Cînd ajunse în dreptul vadului Pietrelor, numit astfel din pricina unor pietricele rotunde care se găsesc acolo cu duiumul, își sumese puțin marginile pantalonilor ; deoarece s-ar fi putut ca apa să-i treacă de glezne, păși cu grijă, fiindcă vadul era cam pieziș, iar la dreapta și la stînga se aflau cîteva gropi primejdioase. Landry cunoștea atît de bine vadul, încît nu se putea înșela. De altfel de-acolo se și vedea, printre copacii pe jumătate văduviți de frunze, micul licăr care se ivea din casa mătușii Fadet ; și privind acest licăr, chiar dacă nu mergeai prea mult în direcția aceea, era cu neputință să te rătăcești.

Era atît de întuneric sub copaci, încît Landry avu grijă să pipăie vadul cu bîta înainte de-a intra în el. Se miră găsind mai multă apă ca de obicei, mai cu seamă că auzea vuietul ecluzelor care fuseseră deschise de mai bine de un ceas. Totuși, deoarece vedea bine licărul din ferestruica mătușii Fadet, riscă. Dar, după ce făcu doi pași, apa îi ajunse mai sus de genunchi, și ieși numaidecît la mal socotind că s-a înșelat. Încercă mai sus, mai jos, dar oriunde încerca, apa era și mai adîncă. De plouat nu plouase, ecluzele bubuiau întruna ; era un lucru nespus de ciudat.

XII

„Pesemne c-am luat-o pe un drum greșit, gîndi Landry, deoarece, iată, văd la dreapta mea opaițul Fadettei, care ar fi trebuit să fie la stînga."

Urcă înapoi pînă la Croix-au-Lièvre, și făcu înconjurul crucii cu ochii închiși ca să i se limpezească ochii ; și după ce își întipări bine în minte copacii și tufișurile din jurul său, porni pe drumul cel bun și se întoarse drept la rîu.

Deși vadul i se păru liniștit, nu îndrăzni să facă mai mult de trei pași, deoarece, pe neașteptate, văzu în spatele lui licărul de la casa Fadettei, care ar fi trebuit să fie drept în față. Se întoarse la mal, și atunci i se păru că licărul se afla unde trebuia să fie. Intră din nou în vad, cotind în altă direcție, iar de data aceasta apa îi ajunse pînă la briu. Înaintă totuși, zicîndu-și că dăduse peste vreo groapă din care avea să iasă mergînd în direcția licărului.

Făcuse bine oprindu-se, deoarece gaura se adîncea din ce în ce mai mult și apa îi ajunsese pînă la umeri. Și era foarte rece, iar o clipă se și îndoi chiar că se va mai putea întoarce, deoarece i se păru că lumina își schimbase locul, ba o văzu chiar mișcîndu-se, alergînd, țopăind, trecînd de pe un mal pe altul, iar în cele din urmă arătîndu-se de două ori mai mare cînd se oglindi în apă, unde stătea ca o pasăre care se leagănă pe aripi, și lăsînd să se audă un mic sfîrșîit, ca și cum ar fi fost o lumînare de rășină.

De data aceasta Landry se înspăimîntă și fu gata să-și piardă capul, căci auzise că nu există nimic mai nesățios și mai rău decît văpaia asta care se distra făcîndu-i să se rătăcească pe cei care-o priveau și ademenindu-i unde era apa mai adîncă, rîzînd în felul ei și bătîndu-și joc de frica lor.

Landry închise ochii ca să n-o mai vadă și, întorcîndu-se repede și cu orice risc, ieși din gaură și ajunse pe mal. Se aruncă atunci în iarbă și privi flăcărula care-și continua dansul și hohotul de rîs. Era, într-adevăr, un lucru urît la vedere. Ba fugea ca un pescăruș de apă dulce, ba dispărea cu desăvîrșire. Uneori devenea uriașă ca un cap de bou, ca imediat după aceea să ajungă la dimensiunea unui ochi de pisică ; venea în fața lui Landry, se învîrtea în jurul lui atît de repede, încît el rămînea năuc ; și, în sfîrșit, văzînd că Landry nu vrea s-o urmeze, se întorcea să freamăte în trestii, de unde părea că se încruntă și că-i spune vorbe necuviincioase.

Landry nu îndrăznea să se urnească din loc, deoarece, făcînd cale întoarsă, n-ar fi avut cum să scape de flăcăruie. Se știe că acestea se încăpățînează să se țină după cei care-o iau la goană și că le taie drumul pînă cînd îi scoate din minți și-i face să cadă în cine știe ce cursă. Landry

dîrdîia de frică și de frig, cînd auzi în spatele lui o voce foarte blîndă, care cînta :

Spiridus, spiriduș, vino fuga,
Ia-ți torța mică și trompeta s-o iei :
Eu mi-am pus pelerina și gluga
Orice nebunatică-și are nebunaticul ei.

Și chiar în clipa aceea micuța Fadette, care se pregătea, zglobie, să treacă apa fără să-i pese cîtuși de puțin de flăcăruie, se împiedică de Landry, care stătea pe iarbă, și se trase înapoi, înjurînd întocmai ca un băiat, și încă dintre cei mai fără de sfială.

— Eu sînt, Fanchon, spuse Landry ridicîndu-se. Nu te teme. Că doar nu-ți sînt dușman.

Îi vorbea astfel deoarece se temea de ea cam tot atît cît se temea și de flacără. El îi auzise cîntecul și vedea limpede că-i face vrăji flăcăruii, care dănțuia și se răsucea în fața ei ca o nebună ca și cum ar fi fost tare mulțumită c-o vede.

— Văd bine, frumosule geamăn, spuse atunci micuța Fadette, după ce rămase o clipă pe gînduri, că mă lingușești fiindcă ești pe jumătate mort de spaimă și că-ți tremură glasul în gîtlej, așa cum îi tremură și bunicii mele. Nu-i așa, biet sufletel, că noaptea nu mai sîntem urît de mîndri ca ziua ? Pun prinsoare că nu cutezi să treci apa fără mine.

— Pe legea mea, spuse Landry, abia am ieșit din ea, și era cît pe-aci să mă înec. Vrei să te încumeți și tu, Fadette ? Nu ți-e teamă că n-ai să nimerești vadul ?

— Și de ce să nu-l nimeresc ? Văd eu însă bine de ce ți-e frică, răspunse micuța Fadette rîzînd. Hai, dă-mi mîna, fricosule ; flăcăruia nu-i atît de haină pe cît crezi și nu face rău decît celor care se tem de ea. Eu sînt deprinsă s-o văd și ne cunoaștem bine.

Și zicînd acestea, cu mai multă putere decît ar fi putut bănui Landry că are, îl trase de braț și intră cu el în vad, fugind și cîntînd :

Eu mi-am pus pelerina și gluga
Orice nebunatică-și are nebunaticul ei.

Landry nu se simțea cu nimic mai la largul lui în tovărășia micii vrăjitoare decît în cea a flăcăruii. Totuși, cum prefera să-l vadă pe diavol întruchipat într-o făptură din propria lui specie decît sub aparența unui foc atît de viclean și de nestatornic, nu opuse nici o rezistență și simți că-i vine inima la loc văzînd că Fadette îl călăuzea fără greș. Dar, deoarece amîndoi mergeau repede și stîrneau un curent de aer în calea flăcăruii, erau urmăriți întruna de acest meteor, cum îi zice învățătorul de la noi, care știe multe despre asemenea lucruri și care spune că nu trebuie să ne inspire nici un fel de teamă.

XIII

Poate că și mătușa Fadet știa lucrul acesta și-i explicase nepoatei sale că n-are de ce să-i fie teamă de flăcăruile acestea ale nopții ; ori poate că, văzîndu-le des, deoarece scînteiau adesea în preajma vadului și era destul de ciudat că Landry nu le văzuse pînă acum de aproape, micuța Fadette se convinsese că flăcăruia nu era rea și că nu-i voia decît binele. Dîndu-și seama că Landry tremura din tot trupul pe măsură ce flacăra se apropia de ei, spuse :

— Prostuțule, focul ăsta nu arde defel, și dac-ai fi destul de îndemînatic ca să-l stingi, ai vedea că nici semn nu lasă.

„Asta-i și mai rău, gîndi Landry : un foc care nu arde, se știe ce fel de foc e : asta nu poate veni de la Dumnezeu, că doar focul bunului Dumnezeu e făcut să dea căldură și să ardă."

Dar el nu-i împărtăși micuței Fadette gîndurile sale, și cînd ajunse viu și nevătămat pe mal, încercă dorința de-a o lăsa acolo și de-a lua-o la goană spre Geamăna. Dar inima lui nu era nerecunoscătoare, și nu vru s-o părăsească fără să-i aducă mulțumirile cuvenite.

— Iată că-mi faci și-a doua oară bine, Fanchon Fadet, îi spuse el, și-aș fi un om de nimic dacă nu ți-aș spune c-am să-mi aduc aminte de asta toată viața. Stam acolo

așa ca un nebun, cînd m-ai găsit ; flăcăruia m-a fugărit și m-a fermecat. Niciodată n-aș fi trecut rîul, ori poate că n-aș mai fi ieșit niciodată din el.

— Ori poate că l-ai fi trecut fără osteneală și primejdie de n-ai fi atît de prost, răspunse Fadette ; n-aș fi crezut niciodată că un băiat mare ca tine, care-a împlinit șaptesprezece ani și căruia o să-i mijească peste puțin barba, poate fi vîrît atît de lesne în sperieți, și-mi pare bine că te văd așa.

— Și de ce-ți pare bine, Fanchon Fadet ?

— Fiindcă nu te pot suferi, îi spuse ea cu un ton disprețuitor.

— Și de ce nu mă poți suferi ?

— Fiindcă nu te respect nici un pic, nici pe tine, nici pe geamănul tău, nici pe maică-ta, nici pe taică-tu, care-s fuduli fiindcă-s bogați, și care socot că nu ne facem decît datoria, dacă le facem lor vreun bine. Te-au învățat să fii nerecunoscător, Landry, și ăsta-i cel mai mare cusur pentru un bărbat, după acela de-a fi fricos.

Landry se simți foarte umilit de reproșurile acestei copile, deoarece recunoștea că nu erau pe de-a-ntregul nedrepte, și-i răspunse :

— De-s vinovat, Fadette, nu arunca în spinarea altora greșala mea. Nici frate-meu, nici taica, nici maica, nimeni de pe la noi n-a avut cunoștință de ajutorul ce mi l-ai dat întîia oară. Dar de rîndul ăsta o să afle și ei și-o să capeți răsplata pe care-o dorești.

— A, iată cît ești de fudul, spuse micuța Fadette, dacă socoți că, făcîndu-mi unele daruri, îți plătești datoria față de mine. Socoți că-s și eu ca bunică-mea, care, dacă-i întinzi cîțiva gologani, îndură toate ticăloșiile și ocările lumii. Ei bine, eu n-am nici trebuință și nici poftă de darurile voastre și mi-e silă de tot ce vine din partea voastră, deoarece nu te-a îndemnat inima să-mi spui un cuvînt cît de mic de mulțumire și de prietenie de aproape un an de zile de cînd te-am lecuit de mîhnirea ta cea mare.

— Sînt vinovat, am mărturisit doar, Fadette, spuse Landry, care nu putea să nu se mire de felul în care o auzea judecînd. Oleacă însă e și vina ta. Că doar nu cu vrăji m-ai ajutat să-mi găsesc fratele, deoarece, fără îndoială, abia îl văzuseși atunci cînd mă rugam eu de bu-

nică-ta ; și de-ai fi avut cu adevărat o inimă bună, tu care mă mustri că n-am, în loc să mă faci să sufăr și să aștept, și în loc să mă silești să-ți fac o făgăduială care mă putea duce de rîpă, mi-ai fi zis de îndată : „Coboară valea și-o să-l vezi pe malul apei". Asta nu te-ar fi costat nimica, în loc să te joci cu durerea mea ; iată așadar ceea ce a umbrit binele pe care mi l-ai făcut.

Micuța Fadette, care avea întotdeauna replica promptă, rămase gînditoare o clipă. Apoi spuse :

— Văd bine c-ai făcut tot ce ți-a stat în putință ca să alungi recunoștința din inima ta, și pentru a socoti că nu-mi datorezi așa ceva, din pricina răsplatei pe care ți-am cerut să mi-o făgăduiești. Dar inima ta e împietrită și rea, deoarece nu ți-a dat de veste că eu nu cercam nimic de la tine și că nici nu te mustram măcar pentru nerecunoștința ta.

— Asta așa-i, Fanchon, spuse Landry, care era plin de bună-credință ; sînt vinovat, mi-am dat seama, și asta-i pricina pentru care mi-a fost rușine ; ar fi trebuit să-ți vorbesc ; și chiar am și avut de gînd, dar te-ai arătat atît de mînioasă, că nici n-am mai știut ce trebuie să fac.

— De-ai fi venit a doua zi după întîmplarea aceea la mine să-mi spui o vorbă bună, nu m-ai fi găsit mînioasă; și-ai fi aflat de îndată că nu doream nici un fel de plată, și-am fi fost prieteni ; iar acuma, la ceasul ăsta, n-aș mai avea o părere așa de rea despre tine, și-ar fi trebuit să te las s-o scoți singur la capăt, așa cum te-ai fi priceput, cu flăcăruia. Seara bună, Landry de la Geamăna ; du-te de-ți usucă hainele, du-te și spune-le părinților tăi : „Fără greierele acela zdrențuros aș fi băut o dușcă bună de apă astă-seară la rîu".

Și spunînd astea, micuța Fadette îi întoarse spatele și porni spre casă cîntînd :

Spiriduș, spiriduș, vino fuga
Ia-ți torța și mica trompetă s-o iei :

De data aceasta Landry simți în sufletul său o grea remușcare, nu fiindcă ar fi încercat oarecare prietenie pentru o fată care părea să aibă mai multă minte decît bunătate, și ale cărei purtări uricioase displăceau chiar și celor

care făceau haz de ele. Dar el avea o inimă dreaptă și nu vroia să-și încarce conștiința cu o nedreptate. Alergă după ea și-o trase de pelerină :

— Ascultă, Fanchon Fadette, îi spuse, trebuie să lămurim bine totul, așa că între noi să nu mai dăinuie nici o neînțelegere. Tu ești nemulțumită de mine, dar nici eu însumi nu-s mulțumit de mine. Trebuie să-mi spui ceea ce dorești, și cel mai tîrziu mîine lucrul acela va fi al tău.

— Dorese să nu te mai văd niciodată, răspunse micuța Fadette cu un ton foarte aspru ; și orice lucru-mi vei aduce, poți fi sigur că ți l-oi zvîrli în nas.

— Iată niște vorbe prea aspre pentru cineva care vrea să-și ispășească greșeala. Dacă nu vrei nici o răsplată, poate c-o fi chip să-ți fiu și eu de folos cu ceva și să-ți arăt prin asta că noi îți vrem binele, nu răul. Hai, spune-mi ce trebuie să fac ca să te văd mulțumită.

— Nu te taie capu să-mi ceri iertare și să dorești prietenia mea ? zise Fadette oprindu-se.

— Iertare, e cam mult să-mi cer, răspunse Landry, care nu-și putea învinge trufia față de o fată căreia nu i se dădea considerația cuvenită vîrstei pe care o avea, căci nu se purta întotdeauna cu judecată ; cît privește prietenia ta, Fadette, tu ai o minte atît de năzdrăvană, că n-aș putea avea prea mare încredere în tine. Așadar, cere-mi un lucru care poate fi dat pe loc și pe care să nu fiu nevoit să ți-l iau înapoi.

— Ei bine, spuse Fadette, cu o voce limpede și uscată, va fi așa cum ți-e voia, geamăne Landry. Am vroit să te iert, dar tu nu vrei. Acuma-ți cer ceea ce mi-ai făgăduit, adică să asculți de porunca mea în ziua cînd voi socoti eu de cuviință. Iar ziua aceea nu-i alta decît ziua de mîine, ziua Sfîntului Andoche, și iată ce vreau : Ai să joci cu mine trei dansuri după slujbă, două după vecernie și încă două după Angelus, ceea ce va face șapte. Și toată ziua, din clipa cînd te vei scula, pînă te vei culca, n-ai să joci nici un joc cu nimeni, fie ea fată or femeie. Și de nu vei face întocmai, voi ști că ai trei cusururi : nerecunoștința, frica și lipsa de cuvînt. Seara bună și te aștept mîine la poarta bisericii să deschidem dansul.

Și micuța Fadette, pe care Landry o urmase pînă la casa ei, trase zăvorul și intră atît de repede, încît poarta fu trîntită și zăvorită înainte ca geamănul să poată răspunde măcar un singur cuvînt.

XIV

La început, lui Landry i se păru atît de caraghioasă ideea Fadettei, încît îi veni mai de grabă să rîdă decît să se supere.

„Iată, își spuse, o fată mai mult nebună decît rea și care-i mai neprofitoare decît s-ar crede, deoarece plata care o cere ca n-o să-mi sărăcească familia.“ Dar, tot gîndindu-se, își dădu seama că o plată ca asta era mai împovărătoare decît părea. Micuța Fadette dansa foarte bine ; o văzuse țopăind pe cîmp sau la marginea drumurilor, cu ciobanii, și se învîrtea ca un drăcușor, și cu atîta iuțeală încît abia puteai ține pasul cu ea. Dar ea era atît de puțin frumoasă și atît de ponosit îmbrăcată, chiar și duminicile, încît nici un băiat de vîrsta lui Landry n-ar fi poftit-o la dans, mai cu seamă de față cu toată lumea. Cel mult porcarii și băieții care nu primiseră încă prima împărtășanie o găseau demnă de a fi invitată, iar fetelor frumoase nu le plăcea s-o vadă dansînd în rînd cu ele. Landry se simți așadar foarte umilit de-a fi destinat unei asemenea dansatoare : și cînd își aduse aminte că-i făgăduise cel puțin trei dansuri frumoasei Madelon, se întrebă cum va primi ea jignirea pe care va fi nevoit să i-o aducă, neinvitînd-o nici măcar o dată.

Cum îi era și frig și foame, și se temea să nu vadă iar flăcăruia urmărindu-l, iuți pasul fără să-și mai frămînte mintea și fără să se uite înapoi.

De îndată ce ajunse acasă, își uscă hainele și povesti că nu văzuse vadul din pricina bezneci și că abia putuse ieși din apă ; dar îi fu rușine să mărturisească spaima prin care trecuse și nu pomeni nimic nici despre focul-spiriduș și nici despre micuța Fadette.

Și se culcă, spunîndu-și că nici a doua zi nu va fi prea tîrziu ca să-și facă sînge rău pentru consecința acelei întîlniri nenorocite ; dar, oricît se strădui, nu putu să doarmă decît chinuit. Visă o sumedenie de vise, în care-o văzu pe micuța Fadette în circa spiridușului, care era ca un cocoș mare și roșu și ținea în gheare lanterna lui, cu o lumînare în ea, ale cărei raze se întindeau peste tot stufărișul. Și atunci micuța Fadette se preschimba într-un greiere mare cît o capră, și-i striga, cu glas de greiere, un cîntec pe care el nu-l putea înțelege, dar în care deslușea întruna cuvinte pe aceeași rimă : spiriduș, jucăuș, rumeguș, derdeluș, acuș, căluș, învîrtecuș. Landry era ca și năuc și lumina flăcăruiei i se păru atît de vie și de pătrunzătoare, că atunci cînd se trezi mai vedea încă acele bile negre, roșii sau albastre, care ni se par că ne joacă în fața ochilor după ce ne-am uitat fără să clipim la scînteierea soarelui sau a lunii.

Landry fu atît de istovit de noaptea aceea rea, încît dormi tot timpul slujbei, și nu auzi nici o vorbă din predica ținută de preot, în care preamărea și lăuda cum nu se poate mai bine virtuțile bunului Sfînt Andoche. Ieșind din biserică, Landry era atît de toropit, încît uită de Fadette. Dar ea era în fața pridvorului, chiar lîngă frumoasa Madelon, care stătea acolo, cît se poate de sigură că prima invitație îi va fi adresată ei. Dar cînd Landry se apropie să-i vorbească, ar fi trebuit să-l vedeți pe greieraș care făcu un pas înainte și-i spuse cu voce tare și cu o îndrăzneală fără pereche :

— Hai, Landry, m-ai invitat aseară pentru primul dans, și socot că n-o să ne-o ia alții înainte.

Landry se făcu roșu ca focul, și văzînd-o și pe Madelon înroșindu-se, de mirare și de ciudă că i se putuse întîmpla asemenea lucru, prinse curaj și-i spuse Fadettei :

— Se poate să-ți fi făgăduit să joc cu tine, greieraș ; dar rugasem înainte altă fată, așa că ție o să-ți vină rîndul după ce mi-oi ține prima făgăduială.

— Ba nu, spuse micuța Fadette cu hotărîre. N-ai pesemne prea bună ținere de minte, Landry ; n-ai făgăduit nimănui nimica înainte de a-mi făgădui mie, că doar cuvîntul ce trebuie să-l ții mi l-ai dat în anul ce-a trecut,

Iar aseară n-ai făcut decît să-l rîînnoiești. Dacă Madelon are poftă să danseze cu tine astăzi, uită-ți geamănul, care-ți seamănă întru totul și pe care o să-l ia la joc în locul tău. Căci cum ești tu așa e și el.

— Greierele are dreptate, răspunse Madelon cu mîndrie, luîndu-l de mînă pe Sylvinet ; de vreme ce-ai făcut o făgăduială atît de veche, trebuie s-o ții, Landry. Mie-mi place tot atît de mult să dansez cu fratele tău.

— Da, da, e totuna, spuse Sylvinet, plin de naivitate. O să dansăm toți patru.

Așa au și făcut, pentru a nu atrage atenția celorlalți, și greierele începu să salte cu atîta trufie și iuțeală, că niciodată n-a existat vreun dans mai bine ritmat și mai avîntat. Și dacă ar fi fost mai bine îmbrăcată și mai amabilă, te-ai fi uitat la ea cu plăcere, deoarece dansa de mai mare dragul și nu era nici o fată care să nu-și fi dorit suplețea și siguranța ei ; dar bietul greiere era atît de ponosit, încît părea de zece ori mai urît ca de obicei. Landry, care nu mai îndrăznea să se uite la Madelon, atît era de amărît și de umilit în fața ei, își privi partenera și o găsi mult mai urîtă decît în zdrențele ei de toate zilele , ca crezuse că va fi mai frumoasă, și cînd colo veșmintele ei stîrneau rîsul.

Avea o bonetă care se îngălbenise de cît stătuse în cufăr, și care, în loc să fie mică și ridicată mult pe ceafă după noua modă a ținutului, avea, de-o parte și de alta a capului, două urechi foarte late și foarte turtite ; iar la ceafă, calota cobora pînă aproape de gît, ceea ce o făcea să semene cu bunica ei și-i făcea un cap mare cît un obroc pe un gît mic și subțire ca un băț. Fusta îi era cu două palme mai scurtă ; și cum crescuse mult în anul acela, brațele ei slabe și arse de soare îi ieșeau din mîneci ca două lăbuțe de păianjen. Și mai avea și un șorț roșu de care era foarte mîndră, șorț care-i rămăsese de la mama ei ; dar nici prin cap nu-i trecuse să-i scoată platca care nu mai era la modă de mai bine de zece ani.

Cum nu se număra printre fetele prea cochete, biata fată, nu era chiar defel, și trăia ca un băiat, fără să se preocupe pe chipul ei, neîndrăgind decît jocul și rîsul.

Așa că acum avea aerul unei femei bătrîne, în haine de sărbătoare, și toată lumea o disprețuia pentru îmbrăcămintea ei urîtă care nu era o consecință a sărăciei, ci a zgîrceniei bunicii sale și a lipsei de gust a micuței Fadette.

XV

Lui Sylvinet i se părea ciudat faptul că fratele său geamăn și-a îngăduit asemenea toană cu Fadette, care-i era chiar și mai nesuferită decît lui Landry. Landry nu știa ce explicație să dea și-i venea să intre în pămînt de rușine. Madelon era din cale-afară de amărîtă, și cu tot avîntul pe care-l insufla micuța Fadette, fețele lor erau atît de triste de parcă li se înecaseră toate corăbiile.

După primul dans, Landry se fofilă ușurel și se duse să se ascundă în livadă. Dar nu trecu mai mult de-o clipă și micuța Fadette, escortată de cosaș, care, cum avea o pană de păun și un pompon aurit la șapcă, era și mai gălăgios și mai neastîmpărat ca de obicei, veni să-l cheme, urmată de un cîrd de fete mai mici decît ea, deoarece cele de vîrsta ei o ocoleau. Cînd Landry o văzu cu droaia aceea de gîsculițe, pe care ea dorea să le ia martore în caz de refuz, se supuse și o însoți sub nuci, unde ar fi dorit din toată inima să găsească un colț retras ca să danseze cu ea fără să fie văzut de nimeni. Din fericire pentru el, nici Madelon și nici Sylvinet nu erau prin preajmă, și nici oameni de prin partea locului ; și vru să profite de prilej, pentru a se achita de datorie, dansînd și al treilea dans cu Fadette. Nu erau în jur decît străini, pe care prezența lor nu-i interesa.

După ce sfîrși dansul, alergă s-o caute pe Madelon ca s-o invite să vină sub umbrar și să mănînce plăcinte împreună cu el. Dar fata dansase cu alții care-i făgăduiseră s-o ospăteze împărătește și îl refuză cu oarecare mîndrie. Apoi, văzîndu-l stînd într-un colț cu ochii în lacrimi, deoarece disprețul și mîndria o făceau mai frumoasă ca oricînd, și se părea că toată lumea făcea această

remarcă, ea mîncă repede, se ridică de la masă și spuse cu voce tare :

— Trag clopotele de vecernie : cu cine-o să joc după aceea ?

Și se întoarse spre Landry, fiind încredințată că el se va grăbi să spună : „Cu mine“ !

Dar, înainte ca el să-și fi putut descleșta dinții, se oferiră alții, și Madelon, fără să-i arunce o privire de reproș, ori de milă, se duse s-asculte slujba de seară cu noii ei curtezani.

Îndată după vecernie, Madelon plecă însoțită de Pierre Aubardeau, Jean Aladenise și Etienne Alaphilippe, care toți trei o invitară la dans, unul după altul, ea fiind fată frumoasă și nu lipsită de avere. Landry o privea cu coada ochiului, în timp ce micuța Fadette, care rămăsese în biserică, murmura rugăciuni lungi, unele după altele ; așa făcea în fiecare Duminică, fie datorită unei credințe adînci, după unii, fie, după alții, pentru a-și ascunde mai bine jocul ei cu diavolul.

Landry fu din cale-afară de mîhnit văzînd că Madelon nici nu se sinchisește de el, că era roșie ca o fragă de bine ce se simțea, și că se mîngîiase destul de repede de afrontul pe care fusese nevoit să i-l facă. În clipa aceea își dădu seama de ceva la care încă nu se gîndise, și anume că ea era o fată care dorea să placă și că, în orice caz, nu se simțea prea legată de el, de vreme ce se distra atît de bine cu alții.

E drept că el greșise, cel puțin în aparență ; dar ea îl văzuse cît era de amărît sub umbrar și ar fi putut ghici că se întîmplase un lucru despre care ar fi vrut să-i vorbească. Dar ei nici nu-i păsa, era voioasă ca o căprită, în timp ce inima lui era sfîșiată de durere.

După ce Madelon a dansat cu cei trei tineri, Landry se apropie de ea, vrînd să-i vorbească în taină și să-i explice mai pe larg cele întîmplate. Nu știa cum să facă s-o cheme deoparte, deoarece se afla la vîrsta cînd băieții sînt timizi în fața femeilor ; de aceea nu putu găsi nici o vorbă nimerită și-o luă de mînă, ca ea să-l urmeze.

Dar ea îi spuse jumătate cu ciudă, jumătate cu îmbufnare :

— Ei, nu, zău, Landry, vii să mă iei la joc acu la spartul tîrgului ?

— Nu, răspunse el, care nu știa să se prefacă și nici nu vroia să-și calce cuvîntul ; dar vreau să-ți spun un lucru pe care tu trebuie să-l afli.

— O, dacă ai a-mi spune vreo taină, Landry, ai să mi-o spui altădată, răspunse Madelon trăgîndu-și mîna. Azi e zi de joc și veselie. Picioarele mele sînt încă zdravene, dar dacă greierele ți le-a istovit pe-ale tale, n-ai decît să te duci la culcare, că eu rămîn.

Zicînd aceste vorbe, ea primi invitația lui Germain Audoux care venise s-o ia la dans. Și în clipa în care îi întorcea lui Landry spatele, Landry îl auzi pe Germain Audoux spunîndu-i :

— Tînecu ăsta credea poate că dansul ăsta-i al lui.

— Se prea poate, răspunse Madelon, dînd din cap, numai că nu-i încă de nasul lui.

Landry fu din cale-afară de jignit auzind asemenea cuvinte și rămase prin preajmă anume ca să observe purtarea fetei, care, fără a fi desfrînălată, era trufașă și sfidătoare ; și cînd îi întîlni privirea oarecum batjocoritoare, Madelon îi spuse, bravîndu-l :

— Ei, Landry, văd că nu-ți poți găsi o pereche pe ziua de azi. Așa c-ai să fii nevoit să te întorci la greiere.

— Am să mă întorc la ea cu dragă inimă, răspunse Landry ; că dacă nu-i cea mai frumoasă fată de la serbare, apoi ea joacă cel mai bine.

Și zicînd acestea, porni împrejurul bisericii ca s-o caute pe micuța Fadette, și o aduse la dans, chiar în fața lui Madelon, și jucară acolo două dansuri, unul după altul.

Trebuia să vedeți cît de mîndră și mulțumită era greierele. Ea nu-și ascundea mulțumirea, își juca ochii negri și neastîmpărați, și-și ridica întruna căpșorul și boneta ca o găină moțată.

Dar, din nefericire, triumful ei stîrni ciuda a cinci sau șase strengari care o luau de obicei la dans și care, găsind-o ocupată, ei, pentru care tovărășia micuței Fadette nu era o fală, dar care, în ciuda acestui lucru, o prețuiseră

pentru felul cum dansa, începură s-o bîrfească, să-i spună că-şi ţine nasul prea sus şi să şuşotească în preajma ei.

— Ia uitaţi-vă la greiere care-şi închipuie că-l vrăjeşte pe Landry Barbeau ! Greiere, spiriduş, greieruş, pisică friptă şi alte poreclе din acelea care i se dădeau micuţei Fadette, prin partea locului.

XVI

Şi apoi, cînd micuţa Fadette trecea pe lîngă ei, o trăgeau de mînecă, ori îi puneau piedică, iar unii, cei mai mici, de bună seamă, şi cei mai obraznici, o trăgeau de urechile bonetei şi strigau :

— Boneta, ia uitaţi-vă la boneta mătuşii Fadet !

Biata fată dădu cîteva palme în dreapta şi-n stînga ; dar nu folosiră decît să atragă atenţia asupra ei, şi oamenii începură să vorbească :

— Ia uitaţi-vă la greierele nostru peste ce noroc a dat, că Landry Barbeau n-a jucat decît cu ea ! E drept că joacă bine, dar acuma o face şi pe frumoasa şi se făleşte ca o gaiţă.

Apoi, adresîndu-i-se lui Landry, îi spuseră :

— Ţi-a făcut vrăji, sărmane Landry, de n-ai ochi decît pentru ea ? Ori ai de gînd să te faci şi tu vrăjitor, şi-o să te vedem în curînd mînînd lupii pe cîmp.

Landry se simţi umilit ; dar Sylvinet, care-l socotea pe fratele său drept omul cel mai desăvîrşit şi mai demn de respect, fu şi mai jignit văzîndu-l că ajunsese de rîsul altor oameni, ba chiar de rîsul unor străini care începuseră şi ei să se amestece, să pună întrebări şi să spună :

— E o mîndreţe de băiat, nimic de spus ; dar ce i-o fi venit s-o aleagă pe cea mai slută fată din toate cîte s-au adunat aci ?

Madelon se apropie, triumfătoare, să asculte toate cuvintele astea batjocoritoare şi, fără nici o urmă de îndurare, aruncă şi ea o vorbă :

— Să na vă prindă mirarea ; Landry e încă un mucos, şi la anii lui eşti bucuros să ai cu cine schimba o vorbă şi nu te mai uiţi dacă e un cap de capră ori de fată de creştin.

Atunci Sylvinet îl luă pe Landry de braţ şi-i spuse în şoaptă :

— Să plecăm, frăţioare, ori de nu, hai să le cerem socoteală ; deoarece îşi bat joc, şi jignirea pe care i-au făcut-o micuţei Fadette cade asupra ta. Nu pricep ce toană te-a apucat pe ziua de azi de-ai luat-o la joc de patru ori de cinci ori la şir. S-ar zice că vrei să te faci de ocară. Isprăveşte cu joaca asta, rogu-te ! Dacă ea vrea să stîrnească ocara şi sila lumii, treaba ei, nu însă şi-a noastră. Hai să plecăm şi să ne întoarcem după Angelus, şi-o s-o iei atunci la joc pe Madelon, care-i o fată cum îi legea. Ţi-am tot spus că prea te dai în vînt după dans, şi că asta o să te-mpingă să faci lucruri necugetate.

Landry îl urmă doi ori trei paşi, dar auzind larmă, se întoarse din drum ; şi o văzu pe micuţa Fadette, de care Madelon, celelalte fete şi curtezanii acestora îşi băteau joc, şi căreia strengarii, încurajaţi de hohotele de rîs ale acestora, îi scoseseră boneta de pe cap cu un pumn. Ea avea părul lung şi negru lăsat pe spate şi se zbătea plină de mînie şi de amărăciune, deoarece de data aceasta nu făcuse nici o greşală care să merite o asemenea răzbunare, şi plîngea de mînie, fără să-şi poată recăpăta boneta pe care un ţînc obraznic o purta în vîrful unui băţ.

Landry, găsind că această purtare este din cale-afară de crudă şi inima lui dreaptă revoltîndu-se împotriva nedreptăţii, îl prinse pe strengar, îi luă boneta şi băţul, cu care îi atinse zdravăn spinarea, apoi se întoarse în mijlocul celorlalţi pe care îi puse de asemenea pe fugă, numai ca să le arate că nu glumeşte, şi luînd-o pe micuţa Fadette de mînă, îi dădu boneta.

Agerimea lui Landry şi teama puştimii stîrniră hohotele de rîs ale celor prezenţi. Landry fu aplaudat, dar Madelon întorcînd lucrurile împotriva lui, se găsiră cîţiva băieţi de vîrsta lui Landry, şi chiar mai mari, care lăsară impresia că rîd pe socoteala lui.

Landry îşi pierduse sfiala ; se simţea viteaz şi puternic, şi nu ştiu ce sentiment de om în toată firea îi spunea

că era de datoria lui să nu îngăduie maltratarea unei femei, fie ea urîtă ori frumoasă, mică ori mare, pe care o luase să-i fie pereche la dans, în văzul și cu știrea tuturor. El își dădu seama de felul în care-l priveau cei din jurul lui Madelon și se duse drept în fața lui Aladenise și a lui Alaphilippe, spunîndu-le :

— Ei, voi, toți ăștia, ce-aveți de spus despre ceea ce s-a petrecut ? Și dacă-mi place mie s-o bag în seamă pe fata asta, ce vă pasă vouă ? Și dacă aveți ceva împotrivă de ce faceți asta în spatele meu ? Oare nu-s în fața voastră ? Oare nu mă vedeți ? A mers vorba pe-aci că-s un mucos ; dar nu se află pe-aci vreun bărbat ori măcar vreun flăcău mai mare care să-mi spună lucru ăsta în față ? Aștept, și-om vedea noi atunci de-o mai persecută careva pe fata pe care-a luat-o mucosul la dans.

Sylvinet nu se dezlipise de fratele său, și, deși îl dezaproba că stîrnise asemenea ceartă, era gata în orice clipă să-i dea o mînă de ajutor. Se aflau acolo patru ori cinci flăcăi, care erau cu un cap mai înalți decît gemenii; dar, cînd îi văzură atît de dîrji și cum, la urma urmei, nici nu erau siguri că merită osteneala să se încaiere pentru nimica toată, tăcură chitic, uitîndu-se unii la alții, vrînd parcă a se întreba cine are de gînd să se măsoare cu Landry. Nu se înfățișă nici unul, și Landry, care ținea încă mîna Fadettei într-a lui, spuse :

— Pune-ți iute boneta, Fanchon, și hai la joc, ca să văd dacă vine careva să ți-o ia.

— Nu, zise micuța Fadette, ștergîndu-și lacrimile ; am jucat destul pe ziua de azi, și te scutesc de ceea ce a mai rămas.

— Nicidecum, trebuie să mai jucăm, zise Landry, care era înfierbîntat de mîndrie și de curaj. Și nimeni n-o să mai spună că nu-mi poți fi pereche la dans fără să-și bată joc de tine.

El o luă la dans, fără ca nimeni să le adreseze vreo privire ori vreun cuvînt jignitor. Madelon și curtezanii ei plecară să danseze în altă parte. După primul dans, micuța Fadette îi spuse în șoaptă lui Landry :

— Acuma, e destul, Landry. Și sînt mulțumită de tine, și nu-mi mai ești dator cu nimic. Mă întorc acasă. Iar seara asta poți dansa cu cine vei vroi.

Micuța Fadette se duse să-și ia fratele care se bătea cu ceilalți copii, și plecă atît de repede, încît Landry nu văzu nici pe unde dispăruse.

XVII

Landry plecă să cineze cu fratele său ; și cum acesta era foarte tulburat de cele petrecute, el îi povesti ceea ce i se întîmplase în ajun cu focul-spiriduș, și cum micuța Fadette îl salvase, fie datorită curajului ei, fie prin vrăji, și cum ea îi ceruse drept răsplată ca s-o ia de șapte ori la dans de ziua Sfîntului Andoche.

Despre ocalaltă întîmplare nu-i vorbi nimic, vrînd să-i ascundă pentru totdeauna spaima pe care o trăsese cu un an înainte, că-l va găsi înecat, și făcu bine procedînd în felul acesta, deoarece gîndurile astea păcătoase care le intră uneori copiilor în cap se pot întoarce, și încă repede, dacă li se dă importanță și dacă li se vorbește despre ele.

Sylvinet își aprobă fratele că-și respectase cuvîntul, și-i spuse că neplăcerile pe care i le adusese acest lucru, mărea cu atît mai mult stima pe care o merita. Dar, deși se îngrozi de primejdia prin care trecuse Landry la rîu, nu simți nici un fel de recunoștiință pentru micuța Fadette. Îi era atît de nesuferită, încît refuză că creadă că ea îl găsise acolo din întîmplare, și că îl ajutase din bunătate.

— Ea e aceea, îi spuse, care a îndemnat focul-spiriduș să-ți tulbure mintea să te împingă să te înec ; dar Dumnezeu n-a îngăduit asemenea lucru, că doară tu n-ai păcătuit cu nimic ca să pierzi îndurarea Domnului. Atunci greierele ăsta rău, vrînd să tragă foloase de pe urma bunătății și recunoștinței tale, te-a pus să făgăduiești un lucru despre care știa că-i ceva rău și păgubitor pentru tine. E tare rea, fata aceea : toate vrăjitoarele

îndrăgește ceea ce-i rău, nu găsești nici una bună printre ele. Știa ea prea bine că din cauza ei ai să te sfădești cu Madelon și cu cei mai de bună-credință cunoscuți ai tăi. Și mai vroia să te iei și la bătaie, și dacă bunul Dumnezeu nu te-ar fi ocrotit și a doua oară împotriva ei, cine știe ce încăierare ar mai fi urmat și cine știe ce nenorocire îi s-ar fi putut trage de-acolo.

Landry, căruia îi plăcea să vadă prin ochii fratelui său, se gîndi că poate avea dreptate și nu-i lua apărarea micuței Fadette. Vorbiră despre focul-spiriduș pe care Sylvinet nu-l văzuse niciodată, și despre care era foarte curios să afle cîte ceva, fără însă a dori să-l vadă. Cu mama lor nu îndrăzniră să vorbească despre el, deoarece ea se înspăimînta numai la gîndul că așa ceva există ; și nici cu tatăl, lor, care i-ar fi luat în rîs, deoarece el văzuse mai mult de douăzeci fără să le dea cea mai mică importanță.

Dansul urma să țină pînă la miezul nopții ; dar Landry, care suferea din pricină că era într-adevăr supărat pe Madelon, nu vru să se folosească de dezlegarea dată de micuța Fadette, și-și însoți fratele care pornea să-și aducă vitele de pe cîmp. Și cum pășunea se afla la jumătatea drumului spre Priche, și deoarece îl durea capul, își luă seara bună de la fratele său la marginea stufărișului. Sylvinet nu vroia să-l lase să treacă pe la vadul Pietrelor de teama ca focul-spiriduș ori greierele să nu-i joace iar vreo festă. Îl rugă să-i promită că va ocoli și că va trece peste podețul morii.

Landry îndeplini dorința fratelui său, și în loc să treacă prin stufăriș coborî și porni pe cărarea ce începe de-a-lungul coastei Chaumoix. Nu se temea de nimic, deoarece mai dăinuia în aer zgomotul serbării. Auzea, de departe, naiurile și strigătele dansatorilor, și știa bine că duhurile nu-și întind mrejele decît atunci cînd întreaga suflare a ținutului doarme.

Cînd ajunse în vale, chiar în fața carierei, auzi o voce care se tînguia și plîngea ; la început crezu că-i o pasăre. Dar pe măsură ce se apropia, i se păru că aude suspine omenești, și cum inima lui nu rămînea niciodată nepăsătoare la suferința semenilor săi, și mai cu seamă cînd

trebuia să le dea o mînă de ajutor, el coborî fără teamă chiar în adîncul carierei.

Dar, la auzul pașilor lui, ființa care se tînguia tăcu.

— Hei, cine plînge pe-aci ? întrebă el cu o voce sigură.

Nu primi nici un răspuns.

— E cineva bolnav pe-aci ? spuse el iarăși.

Neauzind nici un glas care să-i răspundă, se hotărî să-și vadă de drum ; dar nu înainte de a cerceta printre bolovanii și tufele de mărăcini care încurcau locul și deodată, văzu la lumina lunii, care începea să urce, o ființă culcată pe jos, nemișcată de parc-ar fi fost moartă — fie că era moartă într-adevăr, fie că se prăvălise acolo într-o clipă de mare deznădejde, și, care, pentru a nu fi văzută, nu voia să facă nici o mișcare.

Landry nu văzuse și nici nu atînsese vreodată vreun mirt. Ideea că poate acolo se află un om mort îl tulbură peste măsură de mult ; dar nu-și pierdu cumpătul, socotind că e de datoria lui să-și ajute aproapele, și pași hotărît să atingă mîna acestei ființe, care văzîndu-se descoperită, se ridică pe jumătate, și Landry văzu că e micuța Fadette.

XVIII

În prima clipă, Landry fu nemulțumit că trebuie s-o găsească veșnic pe micuța Fadette în drumul său, dar cum ea părea foarte nenorocită, i se făcu milă. Și iată discuția pe care au avut-o :

— Cum, greiere, tu te tînguiai cu atîta jale ? Te-a bătut careva, ori te-a prigonit iară, de plîngi și te ascunzi ?

— Nu, Landry, nu m-a mai bătut nimeni de cînd m-ai apărat tu cu atîta curaj ; și dealtminteri mie nu mi-e teamă de nimeni. M-am pitit aci ca să plîng, asta-i tot, căci nu-i nerozie mai mare decît să arăți lumii supărarea pe care-o ai.

— Dar de ce ești așa de mîhnită ? Din cauza răutății cu care s-au purtat astăzi cu tine ? Ai avut și tu oarecare vină. Fanchon ; dar trebuie să-ți vii în fire și să nu le mai dai prilejul să te ocărască.

— De ce spui tu, Landry, că am avut și oarecare vină ? Ți-am adus o jignire așa de mare c-am vrut și eu să joc cu tine, și sînt așadar singura fată care n-are dreptul să se distreze ca toate celelalte ?

— Nu-i vorba de asta, Fadette ; eu nu-ți fac mustrări c-ai vrut să dansezi cu mine. Eu am făcut ceea ce ai dorit și m-am purtat cu tine așa cum se cuvenea. Greșala ta nu-i de azi, e mai veche, și nu față de mine ai greșit, ci față de tine însăți, știi bine.

— Nu, Landry, pe cît e de adevărat că-l iubesc pe Dumnezeu, tot atîta e că nu știu despre ce greșală vorbești ; nu m-am gîndit niciodată la mine, și dacă mă mustră cugetul de ceva, e că ți-am pricinuit necazuri fără vrerea mea.

— Să nu vorbim de mine, Fadette, căci eu nu-ți fac nici o mustrare ; să vorbim de tine ; și deoarece nu știi care ți-e vina, vrei ca eu, cu bună-credință și din prietenie față de tine să-ți spun ?

— Da, Landry, vreau, și voi socoti asta drept cea mai bună răsplată, ori cea mai bună pedeapsă pe care mi-o poți da pentru binele ori pentru răul ce ți-am făcut.

— Ei bine, Fanchon Fadet, deoarece vorbești cu atîta judecată, și că, pentru întîiași dată în viața ta, te văd blajină și înțelegătoare, am să-ți spun de ce nu ești respectată așa cum are dreptul să ceară o fată de șaisprezece ani. Tu nu semeni a fată, ci a băiat, atît la înfățișare cît și la purtări ; și asta, fiindcă nu ai grijă de tine. Mai întîi, nu arăți deloc a fi curată și îngrijită, și te urîțești singură cu hainele și cu vorbele tale. Știi bine că țîncii ți-au dat o poreclă și mai urîtă decît aceea de greiere. Îți spun deseori „haimanaua". Ei bine, crezi că se cuvine ca la șaisprezece ani să nu semeni încă a fată ? Te cațări în copaci întocmai ca o veveriță, și cînd sari pe cîte-o iapă, fără frîu și fără șa, o faci să gonească de parc-ar călări-o necuratul. E bine să fii puternică și îndemînatecă ; e bine să nu te temi de nimic, dar lucru ăsta e hărăzit de natură numai bărbaților. Dar pentru o femeie,

ce-i prea mult e prea mult, și-i faci pe oameni să creadă că vrei să fii luată în seamă. De aceea ești luată în seamă, și în rîs, iar oamenii strigă după tine ca după lup. Ai multă minte și răspunzi cu înțepături care-i fac să rîdă pe cei care-s cruțați de ele. Nu-i rău să fii mai ageră la minte decît alții, dar tot dînd în vileag lucrul ăsta, îți faci dușmani. Ești din cale-afară de curioasă, și cînd afli tainele altora, li le zvîrli în obraz fără cruțare, de îndată ce ai ceva împotriva lor. Asta te face temută, și oamenii îi urăsc pe cei de care se tem. Le fac mai mult rău decît le fac ei, acestora. Și-apoi, fie că ești vrăjitoare ori nu, mie-mi place să cred că tu ai o știință a ta, deși nădăjduesc că nu ți-ai vîndut sufletul diavolului ; tu cauți să le-arăți oamenilor că da, și asta ca să-i sperii pe cei ce te supără, și din pricina asta ți-ai făcut nume tare rău. Iată toate greșelile tale, Fanchon Fadet, și din pricina asta se leagă oamenii de tine. Gîndește-te un pic la ceea ce ți-am spus, și-ai să vezi că de-ai vrea să fii nițel ca toți ceilalți, ai fi mai respectată pentru ceea ce ai tu mai mult decît ei în felul tău de a judeca.

— Îți mulțumesc, Landry, răspunse micuța Fadette, cu un aer serios, după ce l-a ascultat pe geamăn cu o adevărată evlavie. Mi-ai spus aproape tot ceea ce mi-au spus și ceilalți, dar tu mi-ai vorbit mai cinstit și mai cu grijă, ceea ce nimeni n-a făcut niciodată ; dar acuma vrei să-ți răspund, și ca să-ți pot vorbi, vrei să stai nițel colea lîngă mine ?

— Locul ăsta nu-i tocmai prielnic, spuse Landry, care se ferea să zăbovească prea mult în preajma ei și care se gîndea la vrăjile pe care lumea o învinuia că le face celor ce nu cred în ele.

— Locul nu-ți pare prielnic, spuse ea, fiindcă voi cei bogați sînteți greu de mulțumit. Vă trebuie o iarbă frumoasă pe care să vă așezați, și aveți putința să vă alegeți în livezile și în grădinile voastre locurile cele mai frumoase și mai ferite de soare. Dar cei care n-au nimic care să fie al lor nu-i cer atît de mult bunului Dumnezeu, și-s bucuroși de prima piatră întîlnită-n cale ca să-și poată pune capul pe ea. Spinii nu le rănesc picioarele, și acolo unde se află ei, iau aminte la tot ce-i frumos și plăcut în cer și pe pămînt. Nici un loc nu-i urît, Landry, pentru

cei ce cunosc virtutea și blîndețea tuturor lucrurilor făcute de Dumnezeu. Eu știu, fără a fi vrăjitoare, la ce-s bune cele mai mici ierburi pe care tu le strivești sub picioare ; și de vreme ce le știu folosul, mă uit la ele și nu mi-e silă nici de mireasma și nici de înfățișarea lor. Îți spun toate astea, Landry, ca să te învăț, cu prilejul ăsta, un alt lucru care privește sufletele creștinești, întocmai ca și florile din grădini ori spinii de prin cariere ; vreau să zic că oamenilor le e silă prea adesea de ceea ce nu li se pare nici bun nici frumos, și din pricina asta se lipsesc de ceea ce este bun și tămăduitor.

— Nu pricep prea bine ceea ce vrei să zici, răspunse Landry așezîndu-se alături de ea.

Și rămaseră o clipă tăcuți, deoarece mintea micuței Fadette zbura spre gînduri despre care Landry n-avea deloc cunoștință ; cît despre el, deși aceste vorbe îl zăpăciseră puțin, nu se putea împiedica a nu dori să asculte vorbele acestei fete ; căci niciodată nu auzise o voce atît de blîndă și cuvinte atît de bine cumpănite, ca vorbele și glasul Fadettei în acea clipă.

— Ascultă, Landry, îi spuse ea, eu sînt mai vrednică de plîns decît de osîndă ; și de greșesc față de mine, măcar n-am greșit niciodată față de alții ; și dacă oamenii ar fi drepți și cu judecată ar lua în seamă inima mea cea bună și nu chipul meu cel urît și hainele mele cele ponosite. Ascultă nițel, ori află de nu știi care mi-a fost soarta de cînd am venit pe lume. N-am să ți-o vorbesc de rău pe biata mea mamă, pe care fiecare o osîndește și-o acoperă de ocară, măcar că ea nu-i de față să se apere, și fără să pot face lucrul ăsta, eu, care nu știu bine ce-a făcut ea rău și nici de ce a fost ea împinsă să-l facă. Ei bine, lumea e atît de rea, că la puțină vreme după ce maică-mea m-a părăsit, și pe cînd plîngeam încă după ea cu lacrimi amare, ori de cîte ori se supăra cîte un copil pe mine, pentru vreun joc sau pentru cine știe ce fleacuri, lucruri cărora ei între ei nu le dădeau nici o importanță, îmi aruncau în obraz greșala maică-mi, silindu-mă să-mi fie rușine cu ea. Poate că, în locul meu, o fată cu judecată, cum spui tu, s-ar fi înjosit și-ar fi tăcut, gîndind că e mai bine să nu-și apere mama și să-i lase s-o acopere cu ocări spre a se feri ea însăși de gura și ocările

lumii. Dar eu, vezi, n-am putut. N-am fost în stare. Mama mea rămîne întotdeauna mama mea, și poate fi ea așa cum zice lumea, fie c-o voi găsi, fie că n-oi mai auzi niciodată de ea, o voi iubi întotdeauna cu toată puterea inimii mele. De aceea cînd oamenii îmi spun că-s fata unei destrăbălate și a unei vivandiere, mă cuprinde mînia, dar nu pentru mine ; eu știu bine că vorba asta nu mă poate jigni, deoarece eu n-am făcut nimic rău, ci pentru ea, biata femeie, pe care am datoria s-o apăr. Și deoarece nu pot și nici nu știu cum s-o apăr, o răzbun zvîrlind altora adevărurile pe care le merită, ca să le arăt că nu-s nici ei mai buni decît aceea în care aruncă piatra. Iată pricina pentru care spun ei că-s iscoditoare și necuviincioasă, și că încerc să le aflu tainele numai ca să le dau în vileag. E drept că bunul Dumnezeu m-a făcut curioasă, dacă așa se numește dorința de a cunoaște lucrurile tăinuite. Dar dacă oamenii ar fi fost buni și drepți față de mine, eu nu m-aș fi apucat să-mi astîmpăr curiozitatea pe socoteala semenilor mei. Mi-aș fi căutat bucuria în aflarea tainelor pe care mi le deslușește bunică-mea pentru vindecarea trupului omenesc. Florile, ierburile, pietrele, gîzele, toate tainele din natură, mi-ar fi fost de-ajuns ca să am cu ce-mi trece timpul, căci îmi place să umblu și să-mi vîr nasul peste tot. Măcar că-s mereu singură, mie nu mi-e niciodată urît ; căci cea mai mare plăcere a mea e să umblu prin locuri neumblate, și să cuget acolo la o sumedenie de lucruri de care nu-i aud vorbind niciodată pe cei ce cred că-s atoateștiutori. Și dacă am intrat adesea în legătură cu aproapele meu am făcut-o numai din dorința de a-i face cîte-un serviciu datorită cunoștințelor pe care le-am căpătat de la bunică-mea. Și în loc să-mi mulțumească așa cum se cuvine de toate astea, toți copiii de vîrsta mea, pe care i-am leuit de răni și de boli, și pe care i-am învățat cum să-și facă singuri leacurile, fără să le cer niciodată vreo răsplată, ei m-au socotit vrăjitoare, și chiar cei care veneau cu glas miezos, cînd aveau nevoie să mă roage să-i ajut, îmi aruncau mai tîrziu, la cel dintîi prilej , tot felul de ocări. Și asta mă făcea să-mi pierd cumpătul, și le-aș fi putut face rău, deoarece, dacă știu să fac bine, apoi știu să fac și rău ; numai că eu n-am făcut niciodată rău ni-

mănuț ; eu nu știu ce-i ranchiuna, și dacă mă răzbun cu vorba, e că mă simt ușurată dacă zic atunci, pe loc, tot ce-mi vine pe limbă ; apoi nu mă mai gîndesc la ce-a fost și-i iert, așa cum poruncește bunul Dumnezeu. Iar că nu am grijă de mine și de purtările mele, asta ar trebui să fie o dovadă că nu sînt într-o ureche să mă socot frumoasă, fiindcă știu că-s atît de hîdă, că nimeni nu mă poate privi. Mi s-a spus lucrul ăsta atîta de des, că-l știu bine ; și văzînd cît sînt oamenii de haini și de batjocoritori cu cei pe care Dumnezeu i-a făcut urîți, îmi place să-i fac să le fie și mai silă de mine, mîngîindu-mă cu gîndul că pentru bunul Dumnezeu și pentru îngerul meu păzitor chipul meu n-are nimic respingător, și că ei nu mă mustră că-s urîtă, după cum nici eu nu-i învinuiesc pentru felul în care m-au plăsmuit. De aceea nu-s eu ca oamenii care zic : „Ia te uită, o omidă ! O ce vietate hîdă ! Să-i venim de hac !“ Eu nu strivesc sărmana făptură lăsată de bunul Dumnezeu, și dacă omida cade în apă, eu îi întind o frunză ca să scape cu viață. Și din pricina asta oamenii spun că-mi sînt dragi animalele rele, cele uricioase, și că-s vrăjitoare fiindcă nu-mi place să chinuiesc broaștele, nici să smulg piciorușul viespei, ori să țintuiesc vreun liliac viu pe scoarța copacilor. „Bietul de tine, îi zic atunci, dacă ar trebui să omorîm tot ce-i hîd, nici eu n-aș avea, mai mult ca tine, dreptul de-a trăi.“

XIX

Nu știu cum s-a făcut că Landry a fost emoționat de umilința și calmul cu care vorbea micuța Fadette despre urîțenia ei, și amintindu-și chipul ei, pe care nu-l vedea deloc în bezna carierei, îi spuse fără gîndul de a o măgulí :

— Dar, Fadette, tu nu ești atîta de urîtă pe cît crezi, ori pe cît îți place să spui. Sînt altele cu mult mai urîte ca tine și nimeni nu le învinuiește pentru asta.

— Că sînt puțin mai mult ori o picătură mai puțin, nu poți spune, Landry, că-s o fată frumoasă. Nu încerca,

rogu-te, să mă mîngîi, că nu-s nicidecum întristată din pricina asta.

— Ei, cine știe cum ai fi dacă te-ai îmbrăca și te-ai pieptăna ca celelalte. Toată lumea zice că, de n-ai avea nasul atît de scurt, gura atît de mare și pielea atîta de neagră, n-ai fi urîtă deloc ; și tot lumea zice că în tot ținutul nostru nu-i altă pereche de ochi ca ai tăi, și de n-ai avea uitătura atît de îndrăzneață și de batjocoritoare, oricui i-ar fi drag să fie privit de ochii ăștia.

Landry vorbea în felul acesta fără să-și dea seama ce spune. Era pe cale să-și amintească de cusururile și calitățile micuței Fadette ; și, pentru prima oară, vădea o atenție și un interes de care, o clipă mai de vreme, nu s-ar fi crezut în stare. Ea își dădu seama de asta, dar nu arătă, fiind prea deșteaptă ca să ia povestea în serios.

— Eu mă uit cu ochi buni la ce-i bun, spuse ea, și privesc cu milă la ceea ce nu e. Nu-mi pasă că nu-s pe placul celor care nu-s nici ei pe placul meu, și nu pricep de ce toate fetele frumoase pe care le văd curtate stăruie să placă tuturora, de parcă toată lumea ar fi pe gustul lor. Eu una, de-aș fi fost frumoasă, n-aș fi vrut să-i par așa decît aceluia care mi-ar fi fost drag.

Landry se gîndi la Madelon, dar micuța Fadette nu-l lăsă să-și urmărească gîndul ; căci continuă să vorbească după cum urmează :

— Iată așadar, Landry, toată greșala mea față de alții e că nu caut să cerșesc mila ori îndurarea lor pentru faptul că sînt urîtă. Că mă arăt în fața lor fără găteli ca să mi-o ascund, și asta îi jignește și-i face să uite că le-am făcut adesea bine și niciodată rău. Și chiar dacă, să zicem, aș vrea să mă îngrijesc de ființa mea, de unde-aș lua eu haine ca să mă îmbrac ? Oare am cerșit eu vreodată, cu toate că n-am nici un bănuț al meu ? Crezi că bunică-mea mi-ar da și altceva decît adăpost și mîncare ? Și fiindcă nu știu să mă folosesc de hainele pe care mi le-a lăsat biata maică-mea, e tot vina mea, de vreme ce nimeni nu m-a învățat așa ceva și de la vîrsta de zece ani sînt părăsită fără dragostea și grija nimănui ? Știu bine ce învinuire îmi aduc oamenii, și tu ai avut bunătatea să nu mi-o spui : oamenii spun că am șaisprezece ani și c-aș putea intra la stăpîn, că-aș avea atunci simbrie și mi-aș

putea cîștiga bucata de pîine, dar că lenea și pofta de hoinăreală mă fac să rămîn lîngă bunică-mea, care nu mă poate suferi și căreia i-ar da mîna să-și plătească o slujnică.

— Ei, bine, Fadette, și ce nu-i adevărat în asta? Lumea zice că nu prea ți-e dragă munca, și chiar și bunică-ta spune cui vrea s-o asculte c-ar fi mai cîștigată de-ar lua o slujnică în locul tău.

— Bunică-mea zice așa, fiindcă-i place să bombăne și să se tînguie. Dar cînd îi spun c-am să plec, nici nu vrea s-audă de asta, că doară știe că-i sînt mai de folos decît vrea ea să recunoască. Căci nu mai are nici ochii și nici picioarele pe care le avea la cincisprezece ani ca să găsească ierburile din care-și face leacurile și alifiile, și-s unele pe care ești nevoit să mergi să le cauți foarte departe și prin locuri tare anevoioase. Dealtminteri, ți-am mai spus, eu însămi descopăr în ierburi niște puteri de care bunica mea habar n-are, și-o prinde mirarea cînd mă vede făcînd unele fierturi de care abia după un timp își dă seama că-s tămăduitoare. Cît privește vitele noastre, ele sînt atît de frumoase, că toată lumea se minunează cînd vede asemenea turmă la niște oameni care n-au altă pășune decît islazul comunei. Ei bine, bunică-mea știe mulțumită cui au oile ei o lînă atît de bună și caprele un lapte atît de gustos. Crede-mă, ea nu vrea să plec de la ușa ei, că doară îi aduc mai mult decît cheltuie ea cu mine. Eu o iubesc pe bunică-mea, măcar că se poartă aspru și nu-mi dă mai nimic. Dar alta-i pricina pentru care n-o pot părăsi, și dacă vrei, Landry, am să-ți spun.

— Spune, răspunse Landry, care nu se mai sătura ascultînd-o.

— Pricina e, spuse fata, că mama mi-a lăsat în grijă, deși n-aveam nici zece ani pe-atunci, un biet copil, ca și mine de urît, dar mult mai năpăstuit, deoarece e beteag din născare, firav, bolnăvicios, cu picioarele strîmbe; veșnic posac și pus pe rele, și asta fiindcă-i amărît tot timpul, bietul copil. Și toată lumea îl hăituiește, îl alungă și-l ocărăște pe bietul meu cosaș. Bunică-mea îl ocărăște cu prea multă asprime și l-ar bate fără milă de nu l-aș apăra, făcîndu-mă că-l bat eu în locul ei. Dar eu iau seama să nu-l aling de-adevăratelea, și el știe asta. De

aceea, după ce face cîte-o poznă, vine să se ascundă în fustele mele, și-mi zice: „Bate-mă tu înainte de-a pune bunica mîna pe mine!“ și eu mă fac că-l bat și el, șiretul, se face că țipă. Și-apoi îl și îngrijesc; dar nu pot să-l îmbrac întotdeauna cum se cuvine, bietul copil; cînd capăt însă vreo zdreanță, îi fac lui cîte ceva de îmbrăcat, și-l tămăduiesc cînd e bolnav, căci de l-aș lăsa pe seama bunicii ar muri, deoarece ea nu se pricepe să-i îngrijească pe cei mici. Pe scurt, îl ajut să trăiască, bietul de el, căci fără de mine ar fi tare nefericit, și n-ar zăbovi să intre și el în pămînt, lîngă bietul nostru tată, pe care nu l-am putut scăpa de la moarte. Nu știu de-i fac vreun bine că-l ajut să trăiască, așa strîmb și slut cum e; dar nu pot face altfel, Landry, și cînd mă gîndesc să intru la stăpîn ca să am și eu cîțiva bănișori și să scap de sărăcia în care mă aflu mi se rupe inima de milă, și mă dojenesc, de parcă eu i-aș fi mamă și l-aș vedea pierind din vina mea. Acestea mi-s păcatele și greșelile, Landry. Acum bunul Dumnezeu să mă judece, căci eu îi iert pe cei ce-mi caută vină.

XX

Landry continua s-o asculte pe micuța Fadette cu mintea încordată și fără a putea aduce vreo obiecție argumentelor ei. În cele din urmă, felul în care îi vorbi despre frățiorul ei, „cosașul“, avu asupra lui un asemenea efect, încît dintr-odată parcă, simți multă afecțiune pentru ea și îndemnul de-a o apăra împotriva întregii lumi.

— De data asta, Fadette, cel care te-ar osîndi pe tine s-ar osîndi pe el; căci toate cîte mi le-ai spus sînt numai fapte bune și nimeni n-ar putea pune la îndoială bunătatea inimii și temeiul judecății tale. De ce nu te arăți așa cum ți-e firea? Nu te-ar mai vorbi nimeni de rău și unii ți-ar da chiar și dreptate.

— Ți-am mai spus doar, Landry, răspunse fata, N-am nevoie să fiu pe placul celor care nu-s pe placul meu.

— Dar de vreme ce-mi spui mie toate astea, înseamnă că...

Landry se opri, speriat de ceea ce nu apucase să spună, apoi întrebă :

— Așadar tu ai mai multă prețuire pentru mine decît pentru oricare altul. Și eu credeam că mă urăști, fiindcă n-am fost niciodată bun cu tine.

— Nu zic ba, te-oi fi urît oleacă, spuse micuța Fadette, dar dacă a fost așa, de azi încolo n-o să mai fie, și-am să-ți spun și de ce, Landry. Te credeam mîndru, și așa și ești : dar știi să treci peste mîndria ta atunci cînd e să-ți faci datoria, așa că, meritul tău e cu atît mai mare. Te credeam nerecunoscător, și, deși trufia în care-ai fost crescut te îndeamnă să fii, ești atît de credincios cuvîntului tău, că nu există nimic care să te poată face să nu ți-l ții ; și te mai credeam și fricos, și din pricina asta era gata-gata să te disprețuiesc ; dar văd că, de fapt, la tine nu-i vorba de teamă, ci de niște eresuri, că de este nevoie să înfrunți o primejdie adevărată nu-ți lipsește curajul. Ai jucat cu mine astăzi, măcar c-ai fost din cale-afară de umilit. Ba ai venit să mă cauți și după vecernie, tocmai cînd te și iertasem în inima mea, după ce-mi rostisem rugăciunea, și cînd aveam de gînd să-ți dau pace. M-ai apărat împotriva răutății copiilor și i-ai înfruntat și pe băieții cei mari care, de nu erai tu, m-ar fi bătut fără milă. Iar în astă-seară m-ai auzit plîngînd și ai venit lîngă mine să-mi dai curaj. Să nu crezi, Landry, c-am să uit vreodată lucrurile astea. Și toată viața, de-acum înainte, am să-ți dovedesc că le păstrez o amintire neștearsă, iar tu, la rîndul tău, ai să te poți bizui pe ajutorul meu, orice mi-ai cere și la orice timp. Și ca să-ncep de pe-acuma, uite, știu că pe ziua de azi ți-am pricinuit o mare durere. Știu asta, Landry, căci sînt destul de vrăjitoare ca să fi ghicit, măcar că astăzi de dimineață nu știam nimic. Fii sigur că-s mai mult șireată decît rea, și dac-aș fi știut că ești îndrăgostit de Madelon nu te-aș fi făcut să te sfădești cu ea, așa cum am făcut-o, silindu-te să danseze cu mine. Nu zic ba, îmi plăcea să văd că lași deoparte o fată frumoasă ca să joci cu o urîtă ca mine ; dar credeam că nu e vorba decît de o mică înțepătură în trufia ta. Cînd am priceput însă că-n inima ta e o rană adevărată și că, fără să vrei,

te uiți întruna spre Madelon, și că disprețul pe care ți-l arăta te făcea să plîngi, m-am pornit și eu pe plîns, crede-mă ; am plîns în clipa în care tu ai vrut să te bați cu băieții care-i stăteau roată împrejur, și tu ai crezut că-s lacrimi de căință. Iată de ce plîngeam atît de amarnic cînd ai dat de mine aci, și de ce-am să tot plîng pînă am să îndrept răul pe care i l-am pricinuit unui băiat bun și curajos, cum știu acuma că ești.

— Și, să zicem, biata mea Fanchon, spuse Landry, îndoios de lacrimile pe care le vedea reapărînd în ochii ei, că ești pricina supărării dintre mine și o fată pe care aș iubi-o, cum zici tu, ce-ai putea tu să faci ca să nu mai fim supărați ?

— Încrede-te-n mine, Landry, răspunse micuța Fadette. Nu-s chiar așa de proastă ca să nu știu vorbi cum se cuvine. Iar Madelon va afla că tot ceea ce s-a petrecut a pornit de la mine. Am să-i spun totul, iar tu ai să ieși basma curată. Iar de n-o să vrea să se împace chiar mîine cu tine, e semn că nu i-ai fost drag niciodată și...

— Și că n-am de ce-mi face inimă rea din pricina asta, Fanchon ; și cum ea nu m-a iubit niciodată cu adevărat, ai să te ostenești zadarnic. Fă bine și te potolește, și dă uitării necazul pe care mi l-ai pricinuit. Că uite, eu m-am și lecuit de el.

— Durerile de soiul ăsta nu trec cu una cu două, răspunse micuța Fadette ; apoi, schimbîndu-și gîndul : cel puțin așa zice lumea. Zici tu acuma la mînie, că nu-ți pasă. Dar după ce-ai să dormi, are să vină ea și ziua de mîine și-ai să fii tare amărît pînă te-oi împăca cu Madelon.

— S-ar putea, spuse Landry, dar la ceasul ăsta, pe legea mea, nici nu mă gîndesc la ea. Văd însă că tu vrei să-mi bagi în cap că-s îndrăgostit de ea, în timp ce eu, unu, gîndesc că, de-am fost, tare puțin trebuie să fi ținut la ea de-am și dat-o aproape uitării.

— Ciudat, spuse micuța Fadette, oftînd, așa iubiți oare voi, băieții ?

— Ei, că doar nici voi fetele nu iubiți mai cu temei, de vreme ce vă simțiți jignite atît de ușor și vă trece dragostea de îndată ce întîlniți alt băiat. Dar noi vorbim aici de lucruri pe care poate că nici nu le înțelegem încă, cel

puțin tu, Fadette, care-i luai întotdeauna peste picior pe îndrăgostiți. Și sînt încredințat că tu și acum rizi de mine, deși încerci să mă împaci cu Madelon. Să nu faci una ca asta, îți zic, deoarece ar putea crede că ești pusă de mine, și s-ar înșela. Și poate că s-ar supăra la gîndul că mă socot alesul inimii ei, deoarece eu nu i-am spus niciodată nici o vorbă de dragoste, iar dacă mi-a fost drag să mă aflu în preajma ei, ori să jucăm împreună, ea nu mi-a dat niciodată a înțelege c-ar vrea să-i spun prin vorbe de ce fac toate astea. Să lăsăm lucrurile în voia lor ; de-o vrea, s-o întoarce ea singură, iar de nu, sînt sigur că n-am să mă prăpădesc din pricina asta.

— Eu știu mai bine ce-i în inima ta, Landry, răspunse micuța Fadette. Cred ceea ce-mi spui că nu i-ai dezvăluit niciodată prin cuvinte că ți-e dragă, dar ar trebui să fie tare proastă să nu fi putut citi asta în ochii tăi, mai cu seamă astăzi. Și fiindcă eu am fost pricina supărării voastre, tot eu trebuie să fiu și pricina bucuriei, și e un prilej bun ca s-o fac pe Madelon să priceapă că tu o iubești. Eu trebuie să fac lucru ăsta și l-oi face cu atîta îndemînare și la timp atît de potrivit, că n-o să te poată învinui cum că m-ai trimis tu. Încrede-te, Landry, în micuța Fadette, în sărmanul greieraș hîd, care nu-i atît de hîd la inimă cum e la chip ; și iartă-l că te-a supărat, deoarece o să te alegi din asta cu un mare bine. Și-ai să-ți dai seama că, dacă-i plăcut să te bucuri de dragostea unei fete frumoase, e tare folositor să te bucuri de prietenia uneia urîte ; căci urîtele nu urmăresc nici un fel de cîștig și nimic nu le stîrnește ciuda ori dușmănia.

— Fie că ești frumoasă ori urîtă, Fanchon, spuse Landry luîndu-i mîna, cred c-am început să pricep că prietenia ta e un lucru foarte bun, așa de bun, că dragostea, în comparație cu ea, s-ar putea să fie unul rău. Tu ești tare bună. Acuma știu și eu acest lucru ; căci ți-am adus o mare jignire, de care nici n-ai vrut să ții seama astăzi, și cînd spui că m-am purtat bine cu tine, eu socot că m-am purtat din cale-afară de necinstit.

— Cum, Landry ? Eu nu știu la ce...

— Fiindcă nu te-am sărutat nici măcar o dată, în timpul dansului, Fanchon, cu toate că era datoria și dreptul meu, deoarece așa e datina. M-am purtat cu tine cum

m-aș fi purtat cu o copilă de zece ani, pe care nu te aplec s-o sărută, și cu toate astea tu ești aproape de vîrsta mea ; între noi nu-i mai mulți de un an. Așadar ți-am adus o jignire, și dacă n-ai fi fost o fată atît de bună, ți-ai fi dat seama de acest lucru.

— Nici nu mi-a trecut măcar prin gînd, spuse micuța Fadette ; și se ridică, deoarece simțea că minte și nu voia să se dea de gol. Ascultă, spuse ea, străduindu-se să pară veselă, ascultă cum cîntă greierii în grîul de pe miriște ; mă strigă pe nume, iar cucuveaua, care-i și ea acolo, îmi spune cît e ceasul pe care stelele îl scriu pe bolta cerului.

— Da, aud și eu, e timpul să mă-ntorc la Priche ; dar înainte de a-ți spune adio, Fadette, nu vrei să mă ierți ?

— Dar nu sînt supărată pe tine, Landry, așa că n-am de ce te ierta.

— Ba da, spuse Landry, care era din cale-afară de tulburat, deși nu știa de ce, de cînd Fadette îi vorbise despre dragoste și prietenie cu o voce atît de dulce, încît pe lîngă ea ciripitul căldărașilor adormiți prin tufișuri i se părea aspru. Ba da, îmi ești datoare cu-o iertăciune, să-mi spui, cu alte cuvinte, că trebuie să te sărut acuma ca să-mi îndrept greșala că nu te-am sărutat în văzul lumii.

Micuța Fadette fu cuprinsă de un tremur ușor ; apoi, recăpătîndu-și buna dispoziție, spuse :

— Tu vrei, Landry, să te ajut să-ți îndrepți greșala printr-o pedeapsă. Ei bine, sîntem chit, băiatule. E destul c-ai luat la joc o urîtă, ar fi prea mare mărinimie din partea ta să mai vrei s-o și săruți.

— Nu spune una ca asta, exclamă Landry, luîndu-o de mînă ; nu cred că, sărutîndu-te, aș putea socoti că-i vorba de-o pedeapsă... numai dacă lucrul ăsta nu te supără și nu te dezgustă fiind vorba de mine...

Și cînd rosti cuvintele astea, îl încercă asemenea dorință de-a o săruta pe micuța Fadette, încît începu să tremure de teamă că n-o să-i îngăduie așa ceva.

— Ascultă, Landry, îi spuse fata cu vocea ei mîngîietoare, dac-aș fi frumoasă, ți-aș spune că nu e nici locul și nici ceasul ca să ne sărutăm, așa, într-ascuns. Dac-aș fi o fată care ține să placă, m-aș gîndi, dimpotrivă, că e și ceasul și locul nimerit, deoarece noaptea îmi ascunde

urîțenia, și că nu-i nimeni aici față de care să-ți fie rușine de toana ta. Dar cum eu nici nu țin să plac și nu-s nici frumoasă, iată ce ți-oi spune : Strînge-mi mîna în semn de sinceră prietenie și-o să fiu bucuroasă de prietenia ta, cu care n-am avut niciodată parte de-asemenea lucru și nici n-o să doresc vreodată alta.

— Da, spuse Landry, îți strîng mîna din toată inima, înțelegi tu, Fadette ? Dar chiar și cea mai sinceră prietenie — adică cea pe care ți-o port eu — nu ne poate împiedica să ne sărutăm. Dar dacă nu vrei, am să cred atunci că tu tot mai ai ceva împotriva mea.

Și el încercă s-o ia prin surprindere, dar fata se împotrivi, și, cum el se încăpățîna, ea se porni pe plîns, zicînd :

— Dă-mi pace, Landry, mă faci să sufăr.

Landry, mirat, se opri, dar fu atît de necăjit cînd văzu că Fadette tot mai plînge, încît îl cuprinse un fel de ciudă.

— Văd, zise el, că nu-i adevărat cînd spui că numai prietenia mea îți face plăcere. Ai tu pesemne alta, mai aprinsă, care nu-ți dă voie să mă săruți.

— Nu, Landry, răspunse ea hohotind ; dar mi-e teamă că, sărutîndu-mă noaptea, fără să mă vezi, ai să mă urăști cînd ai să mă vezi la lumina zilei.

— Crezi că nu te-am văzut pîn-acuma niciodată ? o întrebă Landry scos din răbdări ; și crezi oare că-n clipa asta nu te văd ? Haide, stai mai în bătaia lunii, te văd bine, și nu știu dacă ești urîtă, știu însă că chipul tău mi-e drag, deoarece te iubesc, àsta-i adevărul.

Apoi o sărută, la început tremurînd, apoi cu atîta foc, încît fetei îi fu frică, și-i spuse, respingîndu-l :

— Ajunge, Landry, ajunge ! S-ar putea spune că mă săruți în dușmănie sau că te gîndești la Madelon. Liniștește-te, am să vorbesc cu ea chiar mîine, și mîine ai s-o săruți cu mai multă bucurie decît ți-aș putea dărui eu.

După o clipă, Fadette ieși din carieră și porni cu pasul ei ușor.

Landry era ca și scos din minți, și ar fi vrut să fugă după ea. Se răzgîndi de trei ori înainte de-a se hotărî să coboare pe lîngă rîu. În cele din urmă, simțind că diavolul

se află pe-aproape, o luă la fugă și nu se opri decît la Priche.

A doua zi, în zori, cînd se duse să-și vadă boii, în timp ce le dădea nutreț și-i dezmierda, se gîndea la discuția pe care-o avusese noaptea tîrziu cu micuța Fadette, acolo în cariera din Chaumois, și care i se păruse c-a ținut doar o clipă. Avea capul greu de somn și de oboseala minții pe care i-o lăsase o zi atît de diferită de cea pe care ar fi trebuit s-o petreacă. Și se simți cutremurat de emoție, gîndindu-se la ceea ce simțise pentru această fată, pe care-o revedea acum urîtă și ponositâ, așa cum o cunoscuse întotdeauna. În unele clipe își închipuia că dorința de a o săruta și fericirea pe care a simțit-o strîngînd-o la piept, ca și cum ar fi nutrit pentru ea o nesfîrșită dragoste și ca și cum, dintr-odată, i s-ar fi părut mai frumoasă, mai gingașă decît oricare altă fată de pe lume fusese un simplu vis.

— Trebuie să fie vrăjitoare, cum zice lumea, cu toate că ea zice că nu, gîndi el ; nu încape îndoială că aseară m-a fermecat, deoarece de cînd sînt pe lume n-am simțit nici pentru taica, nici pentru maica, soră ori frate, nici pentru frumoasa Madelon și nici pentru scumpul meu geamăn Sylvinet, un simțămînt așa de puternic ca acela pe care, timp de două-trei clipe, l-am simțit pentru drăcoaica asta. De-ar fi putut vedea bietul meu Sylvinet ce-i în inima mea, l-ar fi mâcinat numaidecît gelozia. Căci ceea ce simțeam eu pentru Madelon nu-i dăuna cu nimic fratelui meu, în schimb, dac-ar fi să rămîn o singură zi înnebunit și înflăcărat așa cum am fost, cîteva clipe, după Fadette, nu mi-ar mai păsa de nimeni pe lume și n-aș mai avea ochi decît pentru ea.

Și Landry se simțea ca și sufocat de rușine, de oboseală și de nerăbdare. Se așezase pe marginea ieslei și-i era tare teamă ca nu cumva vrăjitoarea să-i fi luat curajul, judecata și sănătatea.

Cînd zorii albiră, iar plugarii din Priche fură în picioare, începură să-și bată joc de el că dansase cu pocitania de greiere, și-atunci ea îi apăru atît de hîdă, de necioplită și de caraghios îmbrăcată în batjocura lor, încît Landry nu mai știa unde să se ascundă, nu atît de rușine pentru ceea ce văzuse lumea, cît pentru ce avea el de tăinuit.

Totuși nu se supără, fiindcă băieții din Priche erau cu toții prietenii lui și tachinările lor nu porneau din răutate. Avu chiar curajul să le spună că micuța Fadette nu era ceea ce credea lumea, că prețuia mai mult decît altele și că era în stare de fapte bune. Dar băieții îl luară din nou în rîs.

— Maică-sa o fi cum o fi, spuseră ei : dar ea e-o copilă care nu știe nimic, și dacă ai o vită bolnavă nu te povățuiesc să-i urmezi sfaturile, căci numai gura-i de ea și nu cunoaște nici o taină cu care să poată tămădui. Ci numai pe aceea de-a vrăji băieții, după cum se vede, deoarece nu te-ai dezlipit deloc de ea de Sfîntul Andoche, și ai face bine să iei seama, bietul meu Landry ; căci n-are să treacă mult și lumea are să te strige greierele greierească și spiridușul Fadettei. Iar diavolul are să se țină mereu după tine. Michiduță are să ne tragă cearceafurile de pe pat și să încurce coama cailor ; și-atunci n-o s-avem încotro și-o să fim nevoiți să-l scoatem pe satana din tine.

— Eu cred, spunea micuța Solange, că el, ieri dimineață, și-o fi ținut brațul pe dos. Vrăjitorilor le place asta, și micuța Fadette o fi văzut că are brațul strîmb.

XXI

În timpul zilei, pe cînd Landry era ocupat cu munca lui, o văzu trecînd — pe micuța Fadette. Ea mergea repede și se îndrepta spre lăstărișul unde Madelon tăia frunze pentru oile ei. Era ceasul cînd boii trebuiau dejugați, deoarece munciseră jumătate din zi, și Landry, mînîndu-i spre pășune, se uita la micuța Fadette care pășea atît de sprinten de parcă nici n-ar fi atins iarba.

Era curios să știe ce-i va spune ea lui Madelon și, în loc să se grăbească să-și mănînce fiertura care-l aștepta în brazda încă aburindă după trecerea plugului, o apucă încetișor de-a lungul lăstărișului ca să audă ce pun la cale cele două fetișcane. De văzut, nu le putea vedea, și cum Madelon își bolborosea răspunsurile cu o voce surdă, nu putea deslușî ce spune ; dar glasul micuței Fadette,

atît de dulce, era atît de limpede, că el nu pierdu nici una din cuvintele ei, deși vorbea destul de încet. Vorbea cu Madelon despre el și-i aducea la cunoștință, așa cum îi făgăduise, despre cuvîntul pe care i-l luase lui Landry cu zece luni înainte, de a fi la porunca ei, pentru un lucru pe care îl va hotărî ea așa cum va crede de cuviință. Și-i explică toate acestea cu atîta umilință și bunătate, încît era o plăcere s-o asculți. Și apoi, fără să vorbească despre flăcăruie, nici despre groaza care-l cuprinsese pe Landry, îi povesti că era cît pe-aci să se înece luînd-o greșit pe la vadul Pietrelor în ajun de Sfîntul Andoche. În sfîrșit, ea nu arătă decît partea bună a celor întîmplate și dovedi că tot răul izvora din fantezia și ambiția ei de a juca la horă cu un băiat mai răsărit, ea care jucase numai cu cei mici.

Auzind aceste vorbe, Madelon, cuprinsă de mînie, ridică vocea pentru a spune :

— Ce-mi pasă mie de toate astea ? N-ai decît să dansezi toată viața cu gemenii de la Geamăna, și să nu crezi, greiere, că-mi faci vreun rău, vreun necaz cît de mic.

Micuța Fadette continuă :

— Nu rosti vorbe atît de aspre împotriva lui Landry, Madelon, că doar Landry ți-a dăruit inima lui, iar dacă tu nu vrei s-o primești are să fie mai îndurerat decît m-aș pricepe eu să-ți spun.

Și totuși ea îi spuse, și cu vorbe atît de frumoase, cu un glas atît de blînd și lăudîndu-l în așa măsură pe Landry, încît acesta ar fi dorit să-și întipărească în minte felul ei de-a vorbi, ca să-l poată folosi cînd se va ivi prilejul, și se înroșea de plăcere auzindu-se lăudat în felul acesta.

Madelon se miră și ea la rîndul ei de modul plăcut de-a vorbi al Fadettei ; o disprețuia însă prea mult ca să i-o mărturisească.

— Schelălăi frumos, și nu ești sfioasă, îi răspunse ea, pesemne că bunică-ta te-a învățat să farmeci oamenii ; dar mie nu-mi place să stau de vorbă cu vrăjitoarele, că asta aduce nenorocire, așa că fă bine și caută-ți de drum, greiere cu coarne. Ți-ai găsit un drăguț, stăpînește-l sănătoasă, că e cel dintîi și cel de pe urmă căruia să-i fi căzut cu trone mutra ta uricioasă. Cît despre

mine, află că n-am trebuință de cineva pe care-l aruncă una ca tine, de-ar fi el și fecior de împărat. Landry al tău nu-i decît un prost, și pesemne că nu-i nimic de capu lui de vreme ce nici n-ai apucat bine să mi-l iei, cum îți vine a crede, că mă și rogi să-l iau înapoi. Strașnic flăcău, n-am ce zice, de care nici măcar micuța Fadette n-are trebuință.

— Dacă asta-i ceea ce te jignește, răspunse Fadette cu un ton care merse pînă-n străfundul inimii lui Landry, și de ești pînă într-atîta de mîndră că nu vrei să fii dreaptă decît după ce vei fi umilit, bucură-te deci, și calcă în picioare, frumoasă Madelon, mîndria și curajul bietului greier de cîmp. Crezi că eu îl disprețuiesc pe Landry și că, de n-ar fi așa, nu te-aș ruga să-l ierți. Ei bine, află, de vrei să știi, că-l iubesc de multă vreme, că e singurul băiat la care m-am gîndit și poate singurul la care-am să mă gîndesc toată viața mea ; dar am prea multă judecată și-s prea mîndră ca să mă gîndesc să-l fac să mă iubească. Știu ce-i el, și știu și ce-s eu. El e frumos, bogat și respectat ; iar eu urîtă, săracă și hulită. Știu așadar foarte bine că el nu-i de nasul meu, și nu se poate că tu să nu fi văzut cîtă silă îi era de mine la joc. Și acu, fii mulțumită, că băiatul la care micuța Fadette nici nu cutează să ridice ochii, se uită la tine cu ochi plini de iubire. Pedepsește-o pe micuța Fadette bătîndu-ți joc de ea și luîndu-i-l pe cel la care ea n-ar îndrăzni să nădăjduiască. Dacă nu din dragoste pentru el măcar pentru a-mi pedepsi neobrăzarea și făgăduiește-mi că atunci cînd va veni să-ți ceară iertare, ai să-l primești cu voie bună și ai să-i dai o rază de nădejde. În loc să fie înduioșată de atîta supunere și devotament, Madelon se arătă foarte aspră și o alungă pe micuța Fadette spunîndu-i întruna că Landry era tocmai ceea ce-i trebuia ei, și că în ceea ce o privea pe ea, îl socoate prea copilăros și necopt la minte.

Dar marele sacrificiu pe care îl făcuse Fadette, fără s-o îndemne nimeni, dădu roade, în ciuda refuzului frumoasei Madelon. Femeile au inima plăsmuită în așa fel încît un tînăr începe să li se pară bărbat de îndată ce văd că e stimat și răsfățat de alte femei. Madelon, care

nu se gîndise niciodată în mod serios la Landry, începu să se gîndească tot timpul din clipa în care a alungat-o pe Fadette. Își reaminti tot ce-i spusese acea neîntrecută vorbitoare despre dragostea lui Landry, și gîndindu-se că Fadette era atît de îndrăgostită încît ar putea avea curajul să-i mărturisească și lui dragostea ei, se împăună la gîndul că avea să se răzbune pe această sărmană fată.

Și se duse seara la Priche, care se afla la două sau trei bătăi de pușcă de casa ei, și, prefăcîndu-se că a venit să caute una din vite care, chipurile, se amestecase pe cîmp cu vitele unchiului ei, făcu așa încît să fie văzută de Landry, pe care-l încurajă din ochi ca să se apropie și să-i vorbească.

Landry își dădu seama foarte bine ; deoarece, de cînd micuța Fadette se amestecase în toată povestea, el devenise neobișnuit de isteț.

„Fadette e vrăjitoare, gîndi el, căci mi-a redat bunăvoința frumoasei Madelon, și a făcut pentru mine, vorbind preț de-un sfert de ceas, mai mult decît m-aș fi priceput eu să fac într-un an. Are o minte nemaipomenită și-o inimă cum rar dă Dumnezeu."

Și tot gîndindu-se așa, el o privea pe Madelon, dar atît de calm, încît fata se retrase fără ca el să se fi hotărît să-i vorbească. Nu că s-ar fi rușinat în fața ei ; sfiala îi pierise ca prin farmec ; dar, odată cu sfiala, pierise și plăcerea de a o vedea, dorința de a-i cîștiga dragostea.

Abia isprăvi cina și se prefăcu a se duce la culcare. Dar se dădu jos din pat, se strecură de-a lungul pereților și se duse drept la vadul Pietrelor. Flăcăruia era tot acolo, jucăușă ca și în seara aceea. Văzînd-o țopăind încă de departe, Landry se gîndi : „Cu atît mai bine, asta înseamnă că Fadette trebuie să fie și ea pe-aproape". Și trecu vadul fără să-i fie teamă, cu pas sigur, îndreptîndu-se spre casa mătușii Fadet, iscodind și privind în toate părțile. Stătu acolo cîteva secunde, fără să zărească nici o lumină și fără să audă nici un zgomot. Toată lumea se culcase. Spera ca greierașul, care ieșea adesea seara după ce bunica și cosașul adormeau, hoinărește pe undeva prin împrejurimi. Așa că porni și el. Trecu prin Joncière, se duse la cariera din Chaumois, fluierînd si cîntînd, doar-doar l-o

auzi careva ; dar nu întîlni decît un viezure care fugea prin mirişte şi-o cucuvea care şuiera în pomul ei. Nu avu încotro şi se întoarse fără să-i poată mulţumi bunei lui prietene care-l ajutase atîta.

XXII

Săptămîna trecu fără ca Landry s-o poată întîlni pe Fadette, fapt care îl mira şi îl punea pe gînduri. „Iar o să creadă că-s lipsit de recunoştinţă, gîndea el, şi cu toate astea, dacă n-o pot vedea, asta nu înseamnă că n-o aştept şi n-o caut. Trebuie să se fi supărat pe mine fiindcă am sărutat-o aproape fără voia ei acolo în carieră, şi totuşi n-am avut nici un gînd rău şi nici n-am vrut s-o jignesc".

În decursul acestei săptămîni Landry cugetă mai mult decît în toată viaţa lui. Nu vedea limpede în propria sa minte, dar era gînditor şi tulburat, trebuia să facă eforturi ca să poată munci, deoarece nici boii cei falnici şi nici plugul strălucitor, nici frumoasa ţarină roşiatică, jilavă de ploaia subţire de toamnă nu mai erau de ajuns pentru contemplările şi visările lui.

Joi seara se duse să-şi vadă geamănul şi îl găsi la fel de neliniştit ca şi el. Sylvinet avea o altă fire, dar asemănătoare uneori printr-un fel de contralovitură. Ai fi zis că ghicise că era ceva care-i tulburase liniştea fratelui său, şi totuşi era departe de a-şi închipui ceea ce era cu adevărat. Îl întrebă dacă s-a împăcat cu Madelon şi, pentru prima oară, spunîndu-i „că da", Landry îl mîntea dinadins. De fapt Landry nu-i adresase nici un cuvînt frumoasei Madelon, gîndindu-se că va avea destul timp să stea de vorbă cu ea ; nu era nici un zor.

În sfîrşit veni duminica, şi Landry sosi printre primii la biserică. Intră înăuntru înainte de-a fi bătut clopotul pentru liturghie, ştiind că micuţa Fadette vine de obicei la ceasul acela, căci se ruga îndelung şi cu multă ardoare, deşi ceilalţi îşi băteau joc de ea. Văzu o tînără fată stînd

în genunchi în capela Sfintei Fecioare ; stătea cu spatele spre el, îşi ţinea faţa în mîini şi se ruga plină de reculegere. Aşa stătea şi micuţa Fadette, dar nici boneta şi nici îmbrăcămintea nu semănau cu ale acesteia, aşa că Landry ieşi din biserică, să vadă dacă nu e cumva sub portic care pe la noi se cheamă pridvor, deoarece acolo stau cerşetorii, zdrenţăroşii în timpul slujbei.

Hainele ponosite ale Fadettei fură singurele pe care nu le văzu Landry ; ascultă liturghia fără s-o zărească, şi abia în timpul predicii, tot uitîndu-se la fata care se ruga cu atîta evlavie în capelă, o văzu ridicîndu-şi capul şi-şi recunoscu greieraşul, a cărui îmbrăcăminte şi înfăţişare erau cu totul noi, pentru el.

Erau de fapt aceleaşi haine, fusta ei de bumbac, şorţul roşu şi boneta de pînză fără dantelă, dar în cursul săptămînii le spălase, le aranjase şi le cususe din nou. Rochia era mai lungă şi cădea mai bine peste ciorapii care erau foarte albi, ca şi boneta, care avea o formă nouă şi era frumos aşezată peste părul ei negru, netezit cu grijă ; fişiul era nou, de un galben dulce, care-i punea în lumină pielea smeadă. Îşi mai lungise puţin şi corsajul, aşa că, în loc să arate ca un butuc îmbrăcat, avea o talie delicată şi mlădioasă, ca a unei viespi. Ba mai mult, nu ştiu cu ce mixtură de flori sau de ierburi îşi spălase, timp de opt zile, faţa şi mîinile, dar obrazul ei palid şi mîinile-i delicate păreau la fel de proaspete şi de dulci ca un păducel de primăvară.

Landry, văzînd-o atît de schimbată, scăpă din mînă cartea de rugăciuni şi, la auzul zgomotului, micuţa Fadette se întoarse şi îl privi exact în clipa în care o privea şi el. Ea se înroşi puţin, nu mai mult ca o floare de măceş, ceea ce o făcu să pară aproape frumoasă, cu atît mai mult cu cît ochii ei negri, împotriva cărora nimeni n-a cîrtit vreodată, lăsară să strălucească o flacără atît de limpede, încît ea păru transfigurată.

Şi Landry gîndi iar : „E vrăjitoare ; a vrut să se facă frumoasă din cum era, şi iat-o frumoasă ca prin minune".

Era ca îngheţat de frică, şi totuşi frica nu-i înăbuşea dorinţa de a se apropia de ea şi de a-i vorbi, aşa că pînă la sfîrşitul slujbei inima îi tremura de nerăbdare.

Dar ea nu-l mai privi și după liturghie, în loc să alerge și să se zbenguie cu ceilalți copii, plecă atît de discret, încît abia putu fi zărită sub noua ei înfățișare. Landry nu îndrăzni s-o urmeze, cu atît mai mult cu cît Sylvinet nu-l pierdea din ochi, dar, după o oră, izbuti să scape și, de data asta, îndemnat și condus de propria lui inimă, o găsi pe micuța Fadette, care-și păzea cuminte vitele pe drumul abrupt care se numește *Traîne-au-Gendarme*, deoarece un jandarm al regelui fusese ucis acolo de către oamenii din Cosse, în vremurile vechi cînd oamenii săraci erau siliți să plătească bir și să se supună la corvezi, și toate acestea împotriva legilor, și ele destul de aspre și fără toate astea

XXIII

Fiind duminică, micuța Fadette nu cosea și nici nu torcea în timp ce păzea oile. Ca să-i treacă de urît, își alesese un joc liniștit pe care copiii de la noi îl iau cîteodată foarte în serios. Căuta un trifoi cu patru foi, care se găsește rar, și care aduce noroc celor care îl află.

— Ai găsit, Fanchon ? o întrebă Landry, imediat ce se află lîngă ea.

— Am găsit adesea, răspunse ea, dar nu aduce noroc așa cum se spune, și nu mi-e de nici un folos că am trei fire de trifoi în cartea mea.

Landry se așeză lîngă ea, ca și cum ar fi vrut să-i vorbească. Dar iată că, pe neașteptate, se simți mai sfios decît fusese vreodată față de Madelon și, deși avusese de gînd să-i spună o mulțime de lucruri, nu fu în stare să scoată un cuvînt.

Micuța Fadette se rușină și ea, căci dacă geamănul nu-i spunea nimic, o privea în schimb într-un mod ciudat. În sfîrșit, îl întrebă de ce se uită la ea cu niște ochi atît de mirați.

— Poate că din pricină că mi-am aranjat boneta. După cum vezi ți-am ascultat povața și m-am gîndit că de vreau

să am o înfățișare cuviincioasă, trebuie să încep prin a mă îmbrăca mai cu grijă. De aceea nu cutez să mă arăt, fiindcă mă tem ca oamenii să nu mă învinuiască iar și să spună c-am vrut să mă fac mai puțin hîdă, dar că n-am izbutit.

— Spună fiecare ce-o vrea, zise Landry, dar nu știu ce-ai făcut de-ai devenit frumoasă ; adevărul e că azi ești frumoasă, și c-ar trebui să fie careva orb să nu vadă.

— Nu mă lua în rîs, Landry, spuse micuța Fadette. Se spune că frumusețea sucește capul fetelor frumoase și că urîțenia le amărăște pe cele urîte. Eu m-am deprins să stîrnesc frică oamenilor și n-aș vrea să mă prostesc crezînd că bucur ochii celor care se uită la mine. Dar nu despre asta ai venit să-mi vorbești, și eu aștept să-mi spui dacă Madelon te-a iertat.

— N-am venit să-ți vorbesc despre Madelon. Dacă m-a iertat, nu știu, și nici nu țin să aflu. Știu însă că tu i-ai vorbit, și încă atît de bine, că-ți sînt tare îndatorat.

— Da de unde știi tu că i-am vorbit ? Ți-a spus ea ? De-i așa, v-ați împăcat ?

— Nu, nu ne-am împăcat, nu. Nu ne iubim destul, ea și cu mine, ca să fim în război. Știu însă că tu i-ai vorbit fiindcă ea a spus cuiva, care mi-a adus mie la cunoștință.

Micuța Fadette se îmbujoră la față, ceea ce îi spori frumusețea, deoarece niciodată nu avusese în obraji acea culoare cinstită pe care-o provoacă teama și bucuria și care le înfrumusețează și pe cele mai urîte fete ; dar în același timp, gîndul că Madelon i-a repetat cuvintele și a luat-o în rîs pentru dragostea pe care ea mărturisise că i-o poartă lui Landry o tulbură.

— Ce a spus Madelon despre mine ? întrebă.

— A zis că-s un mare prost, pe care nu-l îndrăgește nici o fată, nici chiar micuța Fadette. A mai zis că micuței Fadette îi e silă de mine, că toată săptămîna s-a ferit de mine, pe cînd eu am bătut drumurile toată săptămîna s-o găsesc. Așadar de mine rîde lumea, Fanchon, fiindcă se știe că eu te iubesc și că tu nu mă iubești.

— Astea-s vorbe viclene, răspunse micuța Fadette, uluită, deoarece nu era destul de vrăjitoare ca să-și dea seama că în clipa aceea Landry o întrecuse în istețime. N-o credeam pe Madelon atît de mincinoasă și atît de

vicleană. Dar trebuie să-i ierți toate astea, Landry, fiindcă vorbește așa din ciudă, iar ciuda înseamnă dragoste.

— Se prea poate, spuse Landry. Asta e pricina pentru care ție nu ți-e ciudă pe mine, Fanchon. Tu îmi ierți totul, fiindcă mă disprețuiești.

— N-am meritat cu nimic să-mi spui una ca asta, Landry, crede-mă că n-am meritat. N-am fost niciodată așa de nebună ca să spun minciunile pe care mi le pune ea în seamă. Altcum am vorbit cu cu Madelon. Ceea ce i-am spus, îi spusesem doar pentru ea, și ar fi trebuit, dimpotrivă, să-i dovedească stima pe care ți-o port.

— Ascultă, Fanchon, spuse Landry, să nu ne certăm pentru ce ai zis ori pentru ce n-ai zis. Vreau să-ți cer sfatul ție, care le știi pe toate. Duminica trecută, în carieră, am simțit pentru tine, fără să știu cum, o dragoste atît de puternică, încît toată săptămîna nici n-am mîncat nici n-am dormit. Nu vreau să-ți ascund nimic, deoarece cu o fată atît de ageră la minte ca tine ar fi ostenceală zadarnică. Îți mărturisesc așadar că luni dimineața mi-a fost rușine de dragostea mea și aș fi vrut să fug cît mai departe ca să nu mai dau iar în nebunia asta. Dar luni seară, m-a cuprins iar și pînă într-atît încît am trecut vadul noaptea fără să-mi pese de flăcăruie, care ar fi vrut să mă împiedice să te caut, deoarece era tot acolo, și cînd a început cu batjocura ei, i-am răspuns și eu tot cu batjocură. De luni, în fiecare dimineață, stau ca un neghiob, deoarece băieții mă iau în rîs pentru dragostea ce-ți port ; și în toate serile sînt ca nebun, deoarece simt că dragostea e mai puternică decît rușinea aceea păcătoasă. Și iată că azi te văd blîndă și cu o înfățișare cuminte, încît pe toți i-ar prinde mirarea, și înainte de-a trece cincisprezece zile, și de-ai să fii tot așa, nu numai că mi se va ierta că sînt îndrăgostit de tine, dar s-or mai găsi și alții care vor fi tare îndrăgostiți. Așa că n-o să mai fie spre lauda mea că te iubesc, și tu n-o să mai fii datoare să mă alegi pe mine. Totuși, dacă-ți aduci aminte de ziua Sfîntului Andoche, ai să-ți amintești de asemenea că în carieră ți-am cerut încuviințarea să te sărut, și că te-am sărutat cu atîta foc, de parcă nu te-ar fi socotit toți o urîtă și-o nesuferită. Iată singurul meu drept, Fadette. Spune-mi dacă lucrul ăsta are vreo însemnătate pentru tine, și dacă te supără în loc să-ți risipească îndoiala.

Micuța Fadette își ascunse fața în mîini și nu răspunse nimic. Landry știa că ea îl iubește deoarece auzise destăinuirea pe care i-o făcuse frumoasei Madelon, și trebuie să spunem că dragostea ei a dat asemenea rod, încît a stîrnit pe neașteptate dragostea lui.

Văzînd-o însă atît de sfioasă și de mîhnită, Landry se temu că povestea înșelată față de Madelon să nu fi fost provocată doar de dorința ei de a-i împăca, așa cum își puse în gînd. Ceea ce îi spori dragostea, dar în același timp îl și mîhni. Îi luă mîinile de pe obraji și o văzu palidă, gata parcă să-și dea sufletul ; și cum el îi reproșa cu violență că ea nu-i împărtășește dragostea, ea se prăbuși, împreunîndu-și mîinile și suspinînd, deoarece simțea că se sufocă și că-și pierde cunoștința.

XXIV

Landry se înspăimîntă și începu să-i miște mîinile ca s-o facă să-și revină. Mîinile ei erau reci ca gheața și țepene ca lemnul. El i le încălzi și le frecă mult timp într-ale lui, și cînd ea își putu regăsi graiul, îi spuse :

— Cred că te joci cu mine, Landry. Sînt însă lucruri pe care nu-i bine să le iei în glumă. Dă-mi, rogu-te, pace și să nu-mi mai vorbești decît atunci cînd o să ai nevoie de ajutorul meu, și-atunci o să fiu întotdeauna alături de tine.

— Fanchon, Fanchon, spuse Landry, ceea ce spui tu nu e drept. Căci tu ai fost aceea care te-ai jucat cu mine. Nu mă poți suferi și cu toate astea altceva mi-ai dat a înțelege.

— Eu ? răspunse ea, întristată. Ce altceva ți-am dat a înțelege ? Ți-am dăruit o prietenie adevărată, întocmai ca aceea pe care o nutrește pentru tine fratele tău geamănul, dacă nu chiar mai temeinică ; deoarece eu nu știu ce e gelozia.

— E adevărat, spuse Landry. Ai fost bună ca bunul Dumnezeu, și greșesc cînd îți aduc vreo învinuire. Iartă-mă, Fanchon, și dă-mi voie să te iubesc, așa cum mă taie pe mine capul. Poate că nu frățește, cum îl iubesc pe Sylvinet ori pe soru-mea Nanette, dar îți făgăduiesc că n-o să mai încerc să te sărut dacă asta îți face silă.

Și, gîndindu-se bine, Landry ajunse să creadă că, într-adevăr, micuța Fadette n-avea pentru el decît o prietenie calmă ; și, pentru că nu era nici înfumurat și nici fanfaron, se simți tot atît de temător și de sfios față de ea, de parcă nici n-ar fi auzit cu propriile lui urechi ce spusese ea despre el, vorbind cu Madelon.

Cît despre micuța Fadette, ea era destul de isteață ca să-și dea, în sfîrșit, seama că Landry era îndrăgostit nebunește de ea, și tocmai din pricina fericirii pe care i-o dădea această certitudine își pierduse timp de o clipă cunoștința. Dar se temea să nu piardă prea repede o fericire atît de repede cîștigată ; și din pricina acestei temeri vroia ea să-i dea lui Landry răgazul de a dori cu și mai multă înflăcărare dragostea ei.

Landry rămase cu ea pînă se înnoptă deoarece, chiar dacă nu mai îndrăznea să-i vorbească despre cîte-n lună și-n soare, era atît de îndrăgostit și îi făcea atîta plăcere s-o vadă și s-o asculte vorbind încît nu se putea hotărî s-o părăsească nici o clipă. Se jucă și cu bietul cosaș care se afla întotdeauna în preajma surorii lui și care veni repede să-i întîmpine. Se arătă binevoitor față de el și-și dădu seama că sărmanul copil, atît de maltratat de toată lumea, nu era nici prost nici rău, dacă te purtai omenește cu el, ba chiar, după o oră, devenise atît de blînd și de recunoscător, încît îi săruta mîinile spunîndu-i Landry al meu, așa cum surorii lui îi spunea „Fanchon a mea" ; iar Landry fu cuprins de milă și înduioșare, socotind că toată lumea, și chiar el însuși, se făcuseră vinovați în trecut față de cei doi copii ai mătușii Fadet, care n-aveau nevoie, pentru a fi cei mai buni dintre toți, decît de a fi iubiți ca și ceilalți.

A doua zi și în zilele următoare, Landry reuși s-o vadă pe micuța Fadette, uneori seara, și atunci putea sta cîteva

clipe de vorbă cu ea, alteori ziua, cînd o întîlnea pe cîmp ; și cu toate că ea nu putea zăbovi mult, nevrînd și neconcepînd să-și neglijeze îndatoririle, el se bucura că i-a putut spune cîteva cuvinte pornite din inimă și că i-a putut privi chipul. Ea continuă să fie cuviincioasă în felul de a vorbi, în îmbrăcăminte și în purtări. Schimbarea fu remarcată de toți oamenii din sat, și curînd își schimbară și ei tonul și comportarea față de ea.

Și cum nu mai făcea nici un lucru nelalocul lui, nimeni n-o mai insulta, și nefiind insultată de nimeni, nu mai simți nevoia să ocărască și nici să supere pe cineva.

Dar cum părerile nu se schimbă tot atît de repede ca hotărîrile, era nevoie de timp pentru a se putea trece, în ceea ce-o privea pe micuța Fadette, de la dispreț la stimă, și de la antipatie la bunăvoință. Vă voi spune mai tîrziu cum s-a produs această schimbare ; cît despre prezent, oricine își poate lesne închipui că nimeni n-a dat prea mare atenție schimbării micuței Fadette.

Patru sau cinci moșnegi blajini și cîteva băbuțe, dintr-aceia care privesc cum se ridică tineretul cu ochi de părinți, discutau uneori între ei sub nucii din Cosse, privind lumea celor mici și a celor tineri care mișunau în jurul lor, unii jucînd popice alții dansînd.

Și bătrînii spuneau :

— Din ăsta o să iasă un ostaș de nădejde, dacă s-o ține de treabă, că de lăsat la vatră, nu-l lasă, că doară e ca un brad. Ala o să fie isteț și priceput ca tătîne-su. Cel de colo o să fie domol și cuminte ca alde maică-sa. Uite-o și pe Lucette, care o să fie o destoinică slujnică de fermă, iar mititica Marion, să mai crească puțin și-o să-i vie și ei mintea la cap.

Iar cînd venea rîndul micuței Fadette să fie cercetată și cîntărită :

— Uite-o că pleacă, spuneau, și nu vrea nici să cînte, nici să joace. N-o mai vede nimeni de la Sfîntul Andoche încoace. S-ar putea să fi fost tare jignită cînd copiii de pe aci i-au răvășit părul și i-au smuls boneta ; acu și-a schimbat boneta și parcă nu mai e atît de urîtă.

— Ați băgat de seamă ce albă i s-a făcut pielea de la un timp ? zicea odată mătușa Couturier. Avea fața ca un ou de prepeliță din cauza pistruilor, și acu în urmă, cînd am văzut-o de-aproape, m-a cuprins mirarea s-o văd atît de albă și chiar atît de fără pic de culoare că am și întrebat-o dacă nu cumva a avut fierbințeală. Cînd o vezi așa cum arată acu, îți vine-a crede că s-ar putea schimba. Cine știe ? S-a mai văzut urîte care se fac frumoase cînd împlinesc șaptesprezece ori optsprezece ani.

— Și-apoi, vine ea și mintea, spuse moș Naubin, și o fată care începe a judeca învață să se arate cuviincioasă și în îmbrăcăminte și în purtare. E timpul să-și dea și greierele seama că nu-i băiat. Doamne, toți ziceam c-o să ajungă atît de rău, c-are să fie rușinea satului. Dar s-o orîndui și s-o îndrepta și ea ca și celelalte. Și-o să-și dea seama că trebuie să capete iertare c-a avut o mamă așa cum a avut, și-o să vedeți că ea n-o să dea nimănui prilejul de-a o vorbi de rău.

— Deie Domnul, spuse mătușa Courtillet, că tare-i urît ca o fată s-arate ca un cal sălbatic ; trag și eu nădejde că Fadette are să se îndrepte, deoarece cînd m-am întîlnit cu ea acu în urmă, în loc să se strîmbe după mine cum șchioapăt, mi-a dat binețe și m-a întrebat de sănătate cu multă bună cuviință.

— Copila asta de care vorbiți e mai mult zăludă decît rea, ascultați ce vă spun eu, spuse moș Henri. Dovadă că numai din bunătate, și nu numai o dată, mi-a luat nepoții la cîmp cu ea, cînd fiică-mea era bolnavă ; și tare bine-a văzut de ei, că nici nu mai vroiau să se dezlipească de ea.

— O fi adevărat ce se spune, întrebă mătușa Couturier, că unu din gemenii lui alde Barbeau se topește după ea, de atunci de la Sfîntul Andoche ?

— Astea-s vorbe de clacă, răspunse moș Naudin ; nu trebuie să plecăm urechea la ele. A fost o joacă de copii, că doar de-alde Barbeau nu-s oameni proști, nici cei bătrîni și nici copiii lor.

Și uite-așa o întorceau pe micuța Fadette pe toate fețele, dar de cele mai multe ori o uitau cu totul, deoarece ea nu se mai arăta aproape deloc.

XXV

Dar cel care o vedea des și o sorbea din ochi era Landry Barbeau. Era ca și scos din minți cînd se întîmpla să nu-i poată vorbi după pofta inimii ; dar de îndată ce se aflau o clipă împreună, se simțea alt om, și era mulțumit de sine, deoarece ea îl învăța să judece și-l mîngîia cînd avea vreo supărare. Ea juca un mic joc în care intra poate și un pic de cochetărie ; cel puțin așa gîndea el uneori ; dar deoarece motivul pe care îl invoca ea era cinstea și dorința ei de a-i primi dragostea numai după ce el va fi judecat la toate astea temeinic, nu avea dreptul să se socotească jignit. Ea nu-l putea bănui de nesinceritate, deoarece între ei exista un fel de dragoste care se întîlnește rar la oamenii de la țară. Și cum Landry avea o fire mai răbdătoare decît alții, nimeni n-ar fi crezut că el va fi atît de îndrăgostit, și dacă s-ar fi aflat (căci el se ascundea cu dibăcie), nimănui nu i-ar fi venit a crede.

Dar micuța Fadette, văzînd că el o iubește și că totul se petrecuse pe neașteptate, se temea să nu fie doar un foc de paie, sau că, înflăcărîndu-se ea mai mult decît trebuie, lucrurile să nu ia o întorsătură nepotrivită pentru doi copii care n-au ajuns încă la vîrsta cînd se poate vorbi despre căsătorie, așa cum, cel puțin, pretind părinții și prudența ; căci dragostea nu așteaptă, și de îndată ce aprinde sîngele a doi tineri, rareori așteaptă aprobarea celorlalți.

Dar micuța Fadette, care părea mai copil decît o fată de vîrsta ei, poseda o judecată și o voință mai presus de anii pe care-i avea. Iar pentru asta avea pesemne o minte mult prea ascuțită, deoarece inima îi era tot atît de aprinsă, dacă nu mai mult chiar, decît inima și sîngele lui Landry. Ea îl iubea ca o nebună, și cu toate astea se purta cu multă înțelepciune ; căci dacă ziua și noaptea se gîndea la el și ardea de nerăbdare să-l vadă și-ar fi vrut să-l mîngîie, de îndată ce-l vedea lua un aer liniștit, îi vorbea cu judecată, prefăcîndu-se chiar că nici nu știe ce-i aceea dragoste, și nu-i îngăduia să-i strîngă mîna mai sus de încheietură.

Iar Landry, care, prin locurile acelea ferite unde stăteau deseori împreună, chiar după căderea nopții, ar fi putut să-și piardă capul, atît de fermecat era, se temea totuși așa de tare să n-o supere, și era așa de puțin sigur de dragostea ei, că se purta cu atîta nevinovăție, de parcă ar fi fost sora lui, iar el Jeanet, micuțul cosaș.

Ca să-l abată de la gîndul pe care nu vroia să i-l încurajeze, ea îl iniția în lucrurile pe care le știa, și în care mintea și talentul ei înăscut depășiseră învățătura primită de la bunica ei. Fadette nu vroia să păstreze nici o taină față de Landry, și, cum lui nu-i trecuse cu totul spaima de vrăjitorie, ea se străduí să-l facă să înțeleagă că diavolul nu era în nici un fel amestecat în tainele științei ei.

— Ascultă, Landry, îi spuse ea într-o zi, n-ai de ce te teme de spiritele cele rele. Există un singur spirit, și acela e bun, că e spiritul Domnului. Lucifer e născocirea preotului, iar Michiduță, născocirea bătrînelor cumetre de pe la noi. Cînd eram mică de tot și eu credeam în astea și mi-era teamă de vrăjile bunicii. Dar ea mă lua în rîs, deoarece bine zice cine zice că acela care se îndoiește de toate este cel care îi face pe alții să nu se îndoiască de nimic, și că nimeni nu crede mai puțin în Satan decît vrăjitorii care se prefac a-l chema în ajutor cu orice prilej. Ei știu bine că nu l-au văzut niciodată și că n-au primit din partea lui nici un sprijin. Cei care au fost destul de proști ca să creadă în el și să-l cheme nu l-au putut face niciodată să vină, dovada morarul de la Trecătoarea Ciinilor, care, așa cum mi-a istorisit bunica, umbla peste tot cu o bîtă în mînă ca să cheme diavolul și să-i dea o ciomăgeală strașnică. Noaptea numai ce-l auzeai strigînd : „Hei, n-ai de gînd să vii, bătrîne lup ? Hei, nu vii, cîine turbat ? Nu vii, Michiduță împielițatule ?“ Dar Michiduță nu se arăta. Așa că, pînă la urmă, bietul morar și-a ieșit din minți de trufaș ce era, și zicea că diavolul se teme de el.

— Dar, spunea Landry, ceea ce crezi tu, că nu există diavol, nu-i un lucru prea creștinesc, micuța mea Fadette.

— Iată un lucru asupra căruia n-aș prea ști ce să spun ; dar dacă există, sînt foarte sigură că n-are nici o putere să vină aici pe pămînt ca să abuzeze de noi și să ne ceară sufletul. N-ar avea atîta îndrăzneală, și-apoi pă-

mîntul aparține bunului Dumnezeu, și numai bunul Dumnezeu poate porunci lucrurilor și oamenilor care viețuiesc aici.

Și Landry, întors din spaima lui, nu se putea opri să nu admire, cum, în toate ideile și în toate rugăciunile ei, micuța Fadette era o bună creștină. De asemenea, devoțiunea ei era mai adîncă decît a altora. Ea îl iubea pe Dumnezeu cu tot focul inimii ei, deoarece în toate ea punea flacăra fierbinte a minții și inimii ei iubitoare ; și cînd îi vorbea lui Landry despre această dragoste, el se mira că fusese deprins să rostească rugăciuni și să respecte datini al căror înțeles n-a încercat niciodată să-l pătrundă, mulțumindu-se să se poarte cum se cuvine deoarece asta îi era îndatorirea, fără ca inima lui să se fi aprins de dragoste pentru Creator, ca inima micuței Fadette.

XXVI

Discutînd mereu cu ea și însoțind-o pretutindeni, Landry învăța însușirile ierburilor și toate rețetele pentru tămăduirea oamenilor și a animalelor. El încercă efectul celor din urmă pe una din vacile lui moș Caillaud, care se umflase deoarece mîncase prea multă lucernă ; și cum veterinarul o lăsase în părăsire spunînd că nu mai are de trăit decît cel mult o oră, el îi dădu o băutură, pe care îl învățase s-o prepare micuța Fadette. Făcu acest lucru pe ascuns ; și dimineața, cînd plugarii, amărîți de pierderea unei vaci atît de frumoase, veniră s-o ia ca s-o arunce într-o groapă, o găsiră în picioare și începînd a-și căuta hrana, cu ochiul limpede și fiind aproape dezumflată.

Altădată, un mînz fu mușcat de o viperă și Landry, punînd în aplicare învățăturile micuței Fadette, îl salvă cît ai bate din palme. În sfîrșit, se ivi prilejul să încerce leacul împotriva turbării pe un cîine din Priche, care se vindecă și nu mușcă pe nimeni. Cum Landry ascundea cît putea legăturile lui cu Fadette, nu se lăuda cu știința sa,

de aceea vindecarea animalelor era pusă doar pe seama atenției deosebite cu care le îngrijise. Dar moș Caillaud, priceput și el în treburi dintr-astea, ca orice fermier sau agricultor, se miră în sinea lui și spuse :

— Moș Barbeau n-are har la îngrijirea vitelor și de aceea n-are noroc cu ele : i s-au prăpădit multe anul trecut, și nu pentru prima oară. Dar Landry are mînă bună, și ăsta-i un lucru pe care-l ai din născare. Îl ai ori nu-l ai ; poți învăța în școli ca doftorii, dar la nimic nu slujește învățătura de nu ești îndemînatic din născare. Or, eu vă spun că Landry e îndemînatic și că priceperea lui îl ajută să găsească leacul nimerit. E un mare dar pe care l-a primit de la natură, și asta va fi pentru el mai mult decît un capital pentru a conduce bine o fermă.

Ceea ce spunea moș Caillaud nu erau vorbele unui om credul și fără judecată, numai că el se înșela atribuindu-i lui Landry un har înnăscut : Landry avea meritul că era grijuliu și priceput în aplicarea rețetelor pe care le învățase. Darul înnăscut nu era nici el o poveste deoarece micuța Fadette îl avea și ea, și cu acele puține învățături temeinice pe care le primise de la bunica ei, ea descoperea și ghicea, ca cineva care inventă, virtuțile pe care bunul Dumnezeu le-a sădit în unele ierburi.

Asta nu însemna că era vrăjitoare, și avea tot dreptul să nege și să respingă această învinuire ; era înzestrată cu spirit de observație, știa să compare, să vadă, să încerce și nimeni nu poate nega că acesta nu e un dar de la natură. Moș Caillaud împingea lucrurile puțin mai departe. Credea, despre cutare ori cutare văcar, că are mîna mai mult sau mai puțin bună, și că prin însăși puterea prezenței acestuia în staul poate face bine ori rău animalelor. Și totuși, deoarece există întotdeauna un strop de adevăr în cele mai greșite credințe, trebuie să încuviințăm că buna îngrijire, curățenia, munca făcută în mod conștiincios au dus întotdeauna la niște rezultate bune pe care neglijența ori prostia le poate înrăutăți.

Cum pe Landry l-au preocupat și l-au atras întotdeauna aceste lucruri, la dragostea pe care o nutrea față de Fadette se adăugă și recunoștința pentru tot ce-l învățase și respectul pe care-l purta harului acestei fete.

îi era recunoscător că l-a îndemnat să-și petreacă timpul în plimbări și discuții folositoare, recunoscînd de asemenea că ea a pus mai presus de orice interesul și binele iubitului său. Și nu după mult Landry era așa de îndrăgostit, încît i-ar fi jertfit pînă și rușinea de-a lăsa să se vadă dragostea lui pentru o fată renumită pentru urîțenia, răutatea și purtarea ei necuviincioasă. Dar dacă dădea dovadă de precauție, o făcea din pricina fratelui său geamăn, a cărei gelozie i-o cunoștea și care făcuse un mare efort pentru a privi cu ochi buni mica lui poveste de dragoste cu Madelon, poveste cu totul neînsemnată în comparație cu ceea ce simțea el acum pentru Fanchon Fadet.

Dar, dacă Landry era prea înflăcărat în dragostea lui pentru a da dovadă de prudență, micuța Fadette, în schimb, care avea o adevărată înclinație pentru mister, și care, de altfel, nu voia să-i pricinuiască supărări cu familia lui, îi pretinse să păstreze taina cu atîta străşnicie, încît se scurse aproape un an înainte ca lucrul acesta să iasă la iveală. Landry îl obișnuise pe Sylvinet să nu-i mai supravegheze toate mișcările și toți pașii, și ținutul, care nu e deloc populat, și care e întretăiat la tot pasul de rîpe și complet acoperit cu arbori, era prielnic tainelor.

Sylvinet, văzînd că Landry nu se mai ocupă de Madelon, deși la început încuviințase, ca pe un rău necesar, ca dragostea ce i se cuvenea să fie împărțită, alinat de umilința lui Landry și de rezerva acestei fete, se bucură la gîndul că Landry nu era grăbit să renunțe la dragostea ei pentru a o dărui altei fete și, vindecîndu-se de gelozie, îl lăsă mai liber și la treburi și în drumurile lui, atît în zilele de lucru cît și în cele de odihnă. Landry găsea tot felul de pretexte pentru a pleca, și duminica seara mai cu seamă părăsea Geamăna devreme și nu se întorcea la Priche decît la miezul nopții ; nestingherind pe nimeni deoarece obținuse să i se pună un pat în *„carphanion"*. Poate nu veți fi de acord cu acest cuvînt pentru care învățătorul se supără și cere să i se spună *carphanaüm* ; dar, deși știe acest cuvînt, nu-i cunoaște sensul, fapt pentru care am fost nevoită să-i aduc la cunoștință că era vorba de acea porțiune a hambarului care se învecinează

cu grajdurile, unde se pun, de-a valma, juguri, lanțuri, potcoave de tot felul, care slujesc animalelor de povară și uneltelor cu care se lucrează pămîntul. În felul acesta Landry se putea întoarce la ce oră vroia, fără să trezească din somn pe nimeni, iar duminica, pînă luni dimineața, era liber, deoarece moș Caillaud și fiul său cel mare, amîndoi oameni foarte așezați, care nu puneau niciodată piciorul în cîrciumă și nu chefuiau în zilele de sărbătoare, obișnuiau ca în acest răstimp să se ocupe ei de treburile fermei, căci se cuvenea — spuneau ei — ca toți tinerii din casă, care munceau mai mult decît ei în timpul săptămînii, să se poată distra în voie, după cum rînduise bunul Dumnezeu.

În timpul iernii, cînd nopțile sînt atît de friguroase, încît e greu să stai de vorbă în plin cîmp, Landry și micuța Fadette găsiră un adăpost bun în turnul lui Jacot, o veche hulubărie, pe care porumbeii o părăsiseră de ani și ani, dar care era bine acoperită și închisă, și care ținea de ferma lui moș Caillaud. Și o și folosea chiar strîngînd acolo surplusul de grîne, și cum Landry avea cheia acestei hulubării situată în vecinătatea pămînturilor de la Priche, nu departe de Vadul Pietrelor, drept în mijlocul unui cîmp de lucernă bine împrejmuit, chiar și diavolului în persoană i-ar fi trebuit multă istețime ca să poată surprinde întîlnirile celor doi tineri. Iar cînd vremea era frumoasă, umblau prin hățișuri, de care ținutul nostru nu duce lipsă. Și acolo se află destule ascunzișuri pentru tîlhari și pentru îndrăgostiți, și cum tîlhari nu prea se află prin părțile noastre, profită numai îndrăgostiții, cărora nu le e nici frică și nici nu se plictisesc

XXVII

Dar cum nu există taină care să poată dăinui, iată că într-o frumoasă zi de duminică Sylvinet, trecînd pe lîngă zidul cimitirului, auzi la doi pași de el, dincolo de colțul zidului, glasul fratelui său geamăn. Landry vorbea

aproape în șoaptă, dar Sylvinet îi cunoștea atît de bine glasul, încît l-ar fi ghicit chiar și fără să-l audă.

— De ce nu vrei să mai vii la joc, îi spunea el unei persoane pe care Sylvinet n-o putea vedea. E atîta vreme de cînd n-ai mai fost văzută rămînînd la dans după slujbă, că nimenea n-ar cleveti dacă te-aș lua la joc, eu care sînt nevoit să mă fac că abia te cunosc. Nimeni n-ar zice că e vorba de dragoste, ci de bunăvoință și că-s tare curios să văd dacă, după atîta vreme, mai știi să joci bine.

— Nu, Landry, nu, răspunse o voce pe care Sylvinet nu o recunoscu deoarece n-o mai auzise de mult, căci micuța Fadette ocolea pe toată lumea, și îndeosebi pe el. Nu, spuse ea, nu e bine să le atragem atenția asupra mea, e mai bine așa, mai cu seamă că de-om juca o dată ai să vrei să jucăm în fiecare duminică, și nu e bine să intrăm în gura lumii. Crede că ți-am spus întotdeauna, Landry, că-n ziua cînd o să se afle că ți-s dragă o să fie începutul necazurilor noastre. Acuma lasă-mă să plec, și după ce vei fi petrecut cîteva ceasuri cu familia și cu fratele tău geamăn, vino să mă întîlnești acolo unde ne-am vorbit.

— Da, dar mă doare inima că nu jucăm și noi ! spuse Landry ; ți-era atît de drag să joci și jucai așa de bine ! Ce bucuros aș fi să te țin de mînă și să te fac să te învîrtești în brațele mele și să văd cum, așa de sprintenă și de frumoasă cum ești, nu joci decît cu mine.

— Tocmai ceea ce nu trebuie, spuse ea. Bag însă de seamă că tu duci dorul jocului, bunul meu Landry, și nu știu de ce nu te-ai mai dus la horă. Du-te și joacă nițel ; și-o să-mi pară bine știind că te distrezi, și-am să te aștept mai împăcată.

— Tu ești din cale-afară de împăcată, spuse Landry cu un glas care nu era însă deloc împăcat, dar eu mai bine-mi tai picioarele decît să joc cu niște fete care nu-mi sînt pe plac și pe care nu le-aș strînge-n brațe nici pentru o sută de franci.

— Ei bine, răspunse Fadette, dac-aș juca, ar trebui să joc și cu alți flăcăi, nu numai cu tine, și să mă las sărutată.

— Du-te, du-te iute, spuse Landry ; nu vreau să te sărute nimeni.

Sylvinet nu mai auzi decît niște pași care se depărtau și, pentru a nu fi surprins de fratele lui care se apropia, intră repede în cimitir și îl lăsă să treacă.

Descoperirea aceasta a fost ca o lovitură de cuțit în inima lui Sylvinet. Nu încercă să afle cine era fata iubită cu atîta înflăcărare de Landry. Îi era destul să știe că există o ființă pentru care Landry îl lăsa în părăsire și căreia îi dăruia toate gîndurile — iar fratelui său geamăn i le ascundea, nedestăinuindu-i nimic. „Pesemne că n-are încredere în mine, gîndi el, și că fata asta pe care el o pierde din ochi de dragă ce-i e îl îndeamnă să se ferească de mine și să nu mă poată suferi. Acuma nu mă mai mir că-l văd tot timpul atît de silnic acasă și atît de neliniștit cînd vreau să mă plimb cu el. Mă lăsam păgubaș de preumblare, crezînd că-i este pe plac să fie singur ; dar de-acum încolo n-o să mai încerc niciodată să-l tulbur. N-am să-i spun nimic. De ar ști că am aflat ceea ce el n-a vrut să-mi mărturisească, mi-ar purta pică. Am să-mi închid suferința în inimă, iară el are să se bucure c-a scăpat de mine".

Sylvinet făcu așa cum își propuse, ba chiar împinse lucrurile și mai departe, căci nu numai că nu încercă să-l țină pe fratele lui lîngă el, dar, pentru a nu-l stingheri cîtuși de puțin, pleca el singur de acasă și se ducea să viseze de unul singur în livadă, nevrînd să mai meargă la cîmp. „Deoarece, gîndea el, dacă l-aș întîlni pe Landry, ar crede că-l pîndesc și mi-ar da a înțelege că-l stingheresc".

Și încet, încet vechea lui durere, de care se vindecase aproape, se întoarse, dar era atît de grea și de stăruitoare, încît cei din casă nu zăboviră să i-o citească pe față. Mama lui îl mustra cu blîndețe ; dar, cum lui îi era rușine că la optsprezece ani dădea dovadă de aceeași lipsă de judecată ca la cincisprezece, nu vru nici în ruptul capului să mărturisească ceea ce îl rodea.

Și tocmai lucrul acesta îl salvă ; deoarece bunul Dumnezeu nu-i părăsește decît pe cei ce se părăsesc ei înșiși, și cel care are curajul să-și tăinuiască durerea e mai puternic împotriva ei decît cel care se plînge. Bietul geamăn era de obicei trist și galben la față ; avu, din cînd în cînd, cîteva accese de febră ; și, cu toate că mai crescuse, rămăsese tot firav și fără putere. N-avea nici o măsură

la muncă, ceea ce nu era vina lui, deoarece știa că munca nu-i prieste ; era destul că-și mîhnea tatăl cu tristețea lui, nu vroia să-l mai supere și cu lașitatea. Se așternea așadar pe treabă și muncea cu furie, ca și cum ar fi fost propriul lui dușman. Iar uneori se întîmpla să muncească mai mult decît îl țineau puterile ; și a doua zi se trezea atît de vlăguit, încît nu mai putea face nimic.

— Asta n-o să ajungă niciodată un plugar adevărat, spunea moș Barbeau ; dar face și el ce poate, și cînd poate, nici măcar nu se cruță cît ar trebui. Asta-i pricina că nu vreau să-l dau la stăpîn, că, de teamă să nu-l certe careva, așa nevolnic cum l-a făcut Dumnezeu, s-ar prăpădi repede și l-aș avea pe cuget toată viața.

Pe mătușa Barbeau o bucura foarte mult asemenea hotărîre, ea făcînd tot ce-i stătea în putință pentru a-l înveseli pe Sylvinet. Cercetă, în privința sănătății lui, cîțiva medici, care-i spuseseră, unii că trebuie cruțat de orice efort și să i se dea de băut numai lapte fiindcă e slab ; alții că trebuie să muncească mult și să bea vin, deoarece fiind slab, avea nevoie să se întărească. Și mătușa Barbeau nu știa de cine să asculte, cum se întîmplă întotdeauna cînd ceri sfatul mai multor oameni.

Neștiind ce să facă, nu ascultă, din fericire, nici un sfat, și Sylvinet merse pe drumul pe care i-l hărăzise Dumnezeu, fără a întîlni în calea lui ceva care să-l abată la stînga sau la dreapta, purtîndu-și cu sine unica lui durere, fără a fi prea zdrobit, pînă în clipa în care dragostea lui Landry pentru Fadette ieși la iveală, și cînd suferința lui spori cu aceea pe care o avea de îndurat acum fratele său.

XXVIII

Madelon fu cea care descoperi taina, dar fără să vrea, ba dimpotrivă, făcîndu-și ei însăși un mic rău. Se consolase cu ușurință de Landry, și, deoarece nu risipise prea mult timp pentru a-l iubi, n-a avut nevoie decît de puțin ca să-l uite. Totuși îi rămăsese la inimă o mică ranchiună

care nu aștepta decît prilejul de a ieși la iveală, atît este de adevărat, că, la femei, ciuda dăinuie mai mult decît părerea de rău.

Iată cum s-au întîmplat lucrurile. Frumoasa Madelon, care era vestită pentru cumințenie și pentru atitudinea ei mîndră față de băieți, era de fapt foarte dornică să placă și nici pe jumătate cu atîta judecată și nici atît de credincioasă în prietenie ca bietul greier, despre care s-au vorbit și s-au prezis atîtea lucruri urîte. Madelon și avusese doi pretendenți, fără a-l socoti pe Landry, și înclina acum spre al treilea, care-i era văr, fiul cel mai mic al lui moș Caillaud din Priche. Ea înclina atît de mult, încît fiind urmărită de ultimul căruia îi dăduse oarecare speranță, și temîndu-se de o încăierare, neștiind unde să se ascundă pentru a sta de vorbă în voie cu noul ei pretendent, se lăsă convinsă de acesta să meargă la hulubărie, unde Landry avea nevinovatele lui întîlniri cu micuța Fadette.

Caillaud cel mic căutase mult și bine cheia hulubăriei, dar n-o găsise fiindcă era tot timpul în buzunarul lui Landry ; dar nu îndrăznise să întrebe de ea pe nimeni, deoarece n-avea nici un motiv să se intereseze de cheia hulubăriei. Și crezînd că s-a pierdut, sau că se află în legătura de chei a tatălui său, nu mai stătu pe gînduri și forță ușa. Dar, tocmai în ziua aceea, Landry și Fadette erau și ei acolo, așa că cei patru îndrăgostiți, văzîndu-se, nu se simțiră prea la îndemînă. Ceea ce îi obligă, în aceeași măsură, să nu scoată nici un cuvînt față de nimeni.

În inima lui Madelon însă, s-au întors pe neașteptate gelozia și mînia, văzînd că Landry, care devenise unul dintre cei mai frumoși și mai bine văzuți băieți din tot ținutul, îi păstrase micuței Fadette, încă de la Sfîntul Andoche, o atît de neștirbită fidelitate, așa că luă hotărîrea să se răzbune. Fără să-i mărturisească nimic tînărului Caillaud, care fiind un băiat cinstit nu s-ar fi pretat la asemenea lucru, ea ceru ajutorul cîtorva din prietenele ei, care, mînioase puțin de indiferența pe care le-o arăta Landry neluîndu-le niciodată la dans, o urmăriră cu atîta statornicie pe micuța Fadette, încît nu le-a trebuit multă vreme ca să descopere dragostea ei pentru Landry.

Și după ce i-au pîndit și i-au văzut de cîteva ori împreună, au dat sfoară-n țară spunînd în dreapta și-n

stînga, și doar se știe cît de repede se răspîndesc clevetirile, că Landry făcuse o proastă alegere în persoana micuței Fadette.

Atunci se amestecară și celelalte fete, deoarece cînd un băiat frumos și cu dare de mînă îi dă atenție cuiva, e ca un afront la adresa tuturor celorlalte — și dacă s-ar putea năpusti s-o sfîșie pe respectiva ființă, nu s-ar sfii cîtuși de puțin. Se poate spune că atunci cînd răutatea este exploatată de către femei, ea nu cunoaște îndurare.

Astfel că, cincisprezece zile de la întîmplarea din turnul lui Jacot, fără a fi vorba însă de turn, ori de Madelon, care avusese grijă să rămînă în umbră și care se prefăcea chiar că află ca pe o noutate ceea ce ea dezvăluise prima, în taină, toată lumea știa, mici și mari, bătrîni și tineri, despre dragostea lui Landry geamănul cu Fanchon greierașul.

Și vorbele ajunseră pînă la urechile mătușii Barbeau, care se necăji din cale-afară și se feri să vorbească despre acest lucru cu soțul ei. Dar moș Barbeau află din altă parte, iar Sylvinet, care păstrase cu atîta discreție taina fratelui său, văzu cu mare părere de rău că toată lumea o cunoștea.

Și într-o seară, pe cînd Landry se pregătea să plece devreme de la Geamăna, cum făcea de obicei, taică-său îi spuse, în prezența mamei, a surorii sale mai mari și a fratelui său geamăn :

— Nu te grăbi să ne părăsești, Landry, deoarece am de vorbit ceva cu tine ; dar îl aștept și pe nașu-tău, căci față de toți cei din familie care se interesează cel mai mult de soarta ta, vreau să-ți cer o lămurire.

Și cînd nașul, care era unchiul Landriche, sosi, moș Barbeau vorbi astfel :

— Ceea ce am a-ți spune are să te rușineze oleacă, fătul meu ; chiar și eu, care-s nevoit, nu fără părere de rău, să dau în vileag în fața familiei lucrurile astea, am să ies cu obrazul pătat. Dar eu îmi pun nădejdea că rușinea asta are să fie spre binele tău și-o să te lecuiască de-o toană care ți-ar putea fi păgubitoare. Merge vorba că de Sfîntul Andoche, care vrasăzică an vară, ai făcut o cunoștință nouă. Și asta mi-a ajuns la urechi încă din prima zi, că era lucru de necrezut să ioci tot timpul, în

zi de sărbătoare, cu cea mai hidă, mai murdară și mai deocheată față din ținutul nostru. Dar n-am vrut să plec urechea, zicînd în gîndul meu c-a fost doar o joacă, și nici n-am încuviințat asemenea clevetiri, deoarece, dacă nu trebuie să te întovărășești cu niște oameni deocheați, nici nu se cuvine să le sporești umilința și nenorocirea de-a fi urîți de toată lumea. Nu m-am pripit să-ți vorbesc despre asta, deoarece, văzîndu-te atît de amărît a doua zi, gîndeam că te căiești de ceea ce ai făcut, și că n-ai să mai cazi în aceeași greșeală. Dar iată că, de-aproape o săptămînă, aud alte vorbe, și chiar de-ar fi să fie spuse de niște oameni de bună credință, eu tot nu vreau să le dau crezare, decît numai atunci dacă mi le-ai adeveri tu. De-am greșit bănuindu-te, să nu mă socoți vinovat decît pentru grija ce-ți port și pentru datoria mea de a veghea asupra purtării tale ; căci, dacă lucrul ăsta nu-i adevărat, ai să-mi faci o mare bucurie dîndu-mi cuvîntul tău și aducîndu-mi la cunoștință că lumea te-a vorbit de rău pe nedrept în fața mea.

— Taică, spuse Landry, de vrei să-mi spui ce vină îmi găsește lumea, am să-ți răspund potrivit adevărului și respectului pe care ți-l datorez.

— Lumea vorbește, Landry, și cred că ți-am dat îndeajuns a înțelege, că ești în cîrdășie cu nepoata mătușii Fadet, care-i o femeie destul de rău văzută ; las că și mama fetei ăsteia a fugit de la bărbat, de la copii și din locul ei de baștină și s-a dus cu soldații. Lumea te învinuiește că te preumbli în tot locul cu micuța Fadette.

— Pricep ce-mi spui, scumpul meu tată, răspunse Landry, dar încuviințează-mi să te întreb ceva înainte de a-ți da răspunsul. De alde dumneavoastră o priviți pe Fanchon Fadet ca pe-o cunoștință care nu-mi face cinste din pricina familiei ei ori numai din pricina ei ?

— Și dintr-una și din alta, fără îndoială, răspunse moș Barbeau, pe un ton mai aspru decît la început, deoarece se așteptase să-l vadă pe Landry descumpănit, și-l vedea liniștit și hotărît să-l înfrunte. Întîi de toate, continuă, cine are neamuri necinstite este el însuși pătat, și cît îi lumea și pămîntul o familie respectată ca a noastră nu s-o încuscri cu de-alde Fadet. Și nici micuța Fadette, prin purtarea ei, nu stîrnește nici respect, nici încredere nimănui.

O știm de cînd era de-o șchioapă și știm cîte parale face. Ce-i drept, zice-se, și am văzut-o și eu în cîteva rînduri, că de la o vreme încoace arată mai bine și nu vorbește urît cu nimeni. Vezi bine că vreau să fiu drept ; dar lucrul ăsta nu mi-este de-ajuns ca să cred că dintr-un copil lipsit de bunăcuviință ar putea ieși o femeie de nădejde, și cunoscînd-o pe bunică-sa, așa cum am cunoscut-o eu, am tot dreptul să mă tem ca nu care cumva să fi pus ceva la cale ca să-ți smulgă niscaiva făgăduieli, să te facă de rușine și să te pună în încurcătură. Mi s-a spus chiar că fata a și rămas grea, ceea ce nu-mi vine încă a crede, dar m-ar mîhni peste măsură de mult, fiindcă treaba asta ți-ar pune-o ție în circă și s-ar putea termina cu proces și cu scandal.

Landry, care, de la primul cuvînt chiar, își făgăduise să fie prevăzător și să explice lucrurile cu blîndețe, își pierdu răbdarea. Se înroși ca focul și se ridică :

— Taică, spuse el, cei care ți-au spus lucrurile astea au mințit ca niște cîini. Au jignit-o atît de tare pe Fanchon Fadet, că de ar fi ei aici de față, ori ar trebui să-și ia vorbele înapoi, ori să se bată cu mine, pînă cînd i-aș doborî eu pe ei, ori m-ar doborî ei pe mine. Spune-le că-s niște lași și niște păgîni ; și că-i aștept să vină să-mi spună mie în față ceea ce ți-au spus dumitale ca niște trădători, și-or vedea ei atunci.

— Nu te mînia chiar într-atît, Landry, spuse Sylvinet, doborît de amărăciune ; taica nu te-nvinovățește că nu te-ai purtat ca un om cinstit cu fata asta ; dar i-e frică să nu fi făcut ceva cu alții și să nu lase să se înțeleagă, plimbîndu-se cu tine și ziua și noaptea, că tu ești cel care trebuie să repare lucrul ăsta.

XXIX

Vocea fratelui său geamăn îl liniști puțin pe Landry ; dar vorbele acestuia nu puteau rămîne așa, fără să se oprească asupra lor.

— Frate, îi răspunse el, tu nu pricepi boabă din toate astea. Te-ai luat întotdeauna după alții în ce-o privește pe micuța Fadette, iar tu n-o cunoști deloc. Nu-mi pasă de vorbele ce se scot pe seama mea ; dar nu pot răbda nicidecum ceea ce se spune împotriva ei, și vreau ca taica și maica să afle de la mine, ca să se liniștească, un lucru : că nu se află pe pămînt o fată atît de cinstită, de cuminte, de bună și de omenoasă ca fata asta. Și dacă are nenorocirea de-a avea niște neamuri păcătoase, cu atît mai mare e meritul ei că-i așa cum este, și n-aș fi crezut niciodată că un suflet de creștin poate să-i găsească o vină în nenorocirea nașterii ei.

— Văd că tu, Landry, arunci cu pietre în grădina mea, spuse moș Barbeau ridicîndu-se, spre a-i da a înțelege că nu dorește ca discuția lor să meargă mai departe. Văd, spre răul tău, e-o îndrăgești din cale-afară de mult pe această Fadette. Și deoarece n-ai nici rușine și nici părere de rău, nu mai avem ce ne spune. Și-am să mă gîndesc cu la ce-i de făcut ca să împiedic o nebunie de tinerețe. Iar acu, e timpul să te întorci la stăpînii tăi.

— Dar n-o să vă despărțiți așa, spuse Sylvinet, reținîndu-l pe fratele său care se pregătea să plece. Taică, uite-te cît de amărît e Landry din pricină că te-a necăjit, că nici nu mai poate vorbi. Iartă-l, îmbrățișează-l, altfel are să plîngă toată noaptea, căci supărarea dumitale ar fi o pedeapsă prea aspră pentru el.

Sylvinet plîngea, mătușa Barbeau plîngea și ea, iar sora cea mare și unchiul Landriche de asemenea. Numai moș Barbeau și Landry aveau ochii uscați ; dar inima le era grea, iar cei de față îi îndemnară să se îmbrățișeze. Tatăl nu încercă să-i smulgă lui Landry nici o promisiune, știind prea bine că în privința asta promisiunile sînt primejdioase, și nevrînd nici să-și compromită autoritatea ; dar îi dădu să înțeleagă lui Landry că povestea nu se sfîrșise și că va reveni asupra ei. Landry plecă mîniat și deznădăjduit. Sylvinet ar fi vrut să-l însoțească, dar nu îndrăzni, gîndindu-se că Fadettei nu-i va face plăcere să-l vadă, și se culcă atît de trist, încît toată noaptea suspină în somn și visă nenorociri care se abăteau asupra familiei lui.

Landry bătu la poarta micuței Fadette. În ultima vreme mătușa Fadet surzise atît de tare că după ce adormea nimic n-o mai deștepta, iar Landry, de cînd taina lui fusese dată în vileag, nu mai putea sta de vorbă cu Fanchon decît seara în odaia în care dormeau bătrîna și micul Jeanet ; dar și acolo, riscul era mare, deoarece bătrîna vrăjitoare nu-l putea suferi și l-ar fi gonit cu mătura, mai degrabă decît cu vorba. Landry îi povesti Fadettei amărăciunea lui, și o văzu, ascultîndu-l, supusă și curajoasă. La început ea încercă să-l convingă că ar face bine, ceea ce ar fi spre folosul lui, dacă ar rupe legămîntul de dragoste pe care i l-a făcut și ar da-o uitării. Dar cînd văzu că el se întrista și se revolta din ce în ce mai tare, îl rugă s-o asculte, și-i flutură o speranță pentru timpul ce va veni.

— Ascultă, Landry, îi spuse, am știut întotdeauna că așa or să se petreacă lucrurile, și m-am gîndit adesea la ce-ar trebui să facem cînd o să fim la impas. Taică-tău nu greșește, și eu nu-i port pică ; căci în marea lui dragoste pentru tine, se teme să te vadă îndrăgind o ființă cu atît de puține merite ca mine. Îi iert așadar trufia și nedreptatea pe care mi-o face ; căci nu putem nega că mai înainte n-am fost cam nebunatică, chiar și tu m-ai învinuit de lucrul ăsta în ziua cînd ai început să mă iubești. Iar dacă de-un an încoace m-am îndreptat, a trecut prea puțină vreme ca el să capete încredere în mine, așa cum ți-a și spus astăzi. Să lăsăm să mai treacă o bucată de timp și, azi puțin, mîine puțin, s-or mai risipi și vorbele ce umblă pe seama mea, iar minciunile or pieri și ele. Taică-tău și maică-ta s-or încredința că-s fată cuminte și că nu vreau să te trag în mocirlă și nici să scot bani de la tine. Și-or face dreptate dragostei mele curate, și ne-om putea vedea și-om putea sta de vorbă fără să ne ferim de nimeni ; pînă atunci dă-i ascultare lui taică-tău, căci sînt sigură că nu ți-o mai da încuviințarea să te întîlnești cu mine.

— N-am să am niciodată tăria să fac ceea ce îmi ceri, spuse Landry ; mai bine mă arunc în rîu.

— Ei bine, dacă n-o ai, am s-o am eu în locul tău, spuse micuța Fadette ; căci am să plec, am să părăsesc ținutul un timp. Acum două luni mi s-a făgăduit o slujbă

bună la oraș. Bunică-mea e atît de surdă și de bătrînă, că nici nu mai e în stare să-și pregătească leacurile și nici să înzdrăvenească oamenii. Are o rubedenie, o femeie tare bună, care-o să vină să locuiască la noi, să aibă grijă și de ea și de bietul meu cosaș...

Micuța Fadette amuți o clipă la gîndul că se va despărți de bietul copil, care, împreună cu Landry, era tot ce avea și iubea ea mai mult pe lume ; dar recăpătîndu-și curajul, spuse :

— Acuma e destul de mare și nu mai are nevoie de mine. Și cum trebuie să primească prima împărtășanie, faptul c-o să meargă la catehism cu ceilalți copii are să-i mai risipească amărăciunea. Ai observat, cred, că i-a mai venit mintea la cap, și că ceilalți puști nu-l mai întărîtă. Așa că trebuie, vezi și tu, Landry ; trebuie ca lumea să mă uite un pic, deoarece, acuma e mare dușmănie și gelozie împotriva mea, în tot ținutul. Dar după ce-oi trăi un an, doi, departe de-aci și m-oi întoarce cu un nume bun, pe care l-oi dobîndi mai ușor oriunde în altă parte decît aci, nu ne-or mai oropsi și-om fi mai buni prieteni ca niciodată.

Landry nu fu de acord cu planul ei ; se lăsă pradă deznădejdii și se întoarse la Priche într-o stare care ar fi înduioșat și o inimă de piatră.

Peste două zile, pe cînd ducea cada pentru must, tînărul Caillaud îi spuse :

— Landry, văd că ești supărat pe mine și că de la o vreme nici nu-mi mai vorbești. Crezi, poate, că eu am împrăștiat zvonul despre tine și micuța Fadette, și-mi pare rău că mă crezi în stare de-asemenea ticăloșie. Dar martor mi-e Dumnezeu din cer, n-am scos niciodată un singur cuvînt, și mă doare inima cînd te văd așa de amărît. Te-am respectat întotdeauna, și niciodată n-am vorbit vreo vorbă urîtă despre micuța Fadette. Pot spune chiar c-o și prețuiesc după cele petrecute în hulubărie, căci ar fi putut sporovăi vrute și nevrute, pe cînd ea n-a suflat o vorbă. Deși ar fi putut să profite de întîmplare măcar ca să se răzbune pe Madelon, că doară ea știa că Madelon a pus la cale toate clevetirile din ultima vreme ; dar ea a tăcut, iar eu îmi dau seama că nu trebuie să dai crezare vorbelor. Fadette, despre care lumea zicea că-i rea, a do-

vedit că-i bună ; iar Madelon, de care toți ziceau că-i bună, a dat dovadă de viclenie, nu numai față de Fadette și de tine, dar și față de mine, căci am temeiuri serioase să cred că-i fug ochii după alții.

Landry primi cu inima deschisă explicațiile tînărului Caillaud, care încerca să-i aline necazul cum se pricepu mai bine.

— Ai avut multe supărări, bietul meu Landry, îi spuse el, la plecare ; dar pe tine trebuie să te mîngîie buna purtare a micuței Fadette. E frumos din partea ei că pleacă anume ca să pună capăt îngrijorării din familia ta ; vorbele astea i le-am spus și ei, adineauri, cînd ne-am luat rămas bun la trecătoare.

— Ce tot vorbești acolo ? întrebă Landry. Ce, pleacă? A plecat ?

— Nu știai ? întrebă tînărul. Gîndeam că așa erați voi înțeleși, și că n-o petreci ca să nu vă vadă lumea laolaltă și să-ți scoată vorbe. Dar fata pleacă, asta-i sigur ; a trecut prin dreptul casei noastre, să tot fie un sfert de ceas, și avea o boccelușă la subțioară. Pleacă la Chateau-Meillant, și eu zic că acuma n-a ajuns mai departe de Vieille-Ville, ori de Urmont.

Landry agăță biciușca de jugul boilor, o luă la fugă și nu se mai opri decît în clipa cînd o ajunse din urmă pe micuța Fadette, pe drumul nisipos care duce la Urmont de Fremelaine.

Acolo, zdrobit de durere și de alergătură, căzu de-a curmezișul drumului și, nefiind în stare să vorbească, o făcu să înțeleagă prin semne că nu va putea porni mai departe decît trecînd peste trupul lui.

Cînd își mai reveni puțin, Fadette îi spuse :

— Vroiam să te cruț de asemenea suferință, dragul meu Landry, dar iată că faci tot ce-ți stă în putință ca să-mi răpești curajul. Fii, te rog, bărbat și nu-mi frînge inima ; căci am nevoie de mai multă tărie decît îți închipui, fiindcă atunci cînd mă gîndesc că micuțul meu Jeanet mă caută și mă strigă, mă simt atît de slabă că, pentru o nimica toată mi-aș putea zdrobi capul de pietrele astea. Ah ! te rog, Landry, ajută-mă, nu mă abate de la datoria mea ; căci, dacă nu plec astăzi, n-am să mai plec niciodată și-o să fim pierduți.

— Fanchon, Fanchon, tu n-ai trebuință de un curaj așa mare, răspunse Landry. Pe tine nu te frige inima decît după un copil care-o să se mîngîie numaidecît, că doar e copil. Ție nu-ți pasă de amărăciunea mea ; tu nu știi ce-nseamnă dragostea ; tu nu mă iubești și-o să mă dai uitării, așa că-mi vine a crede că poate n-ai să te mai întorci niciodată.

— O să mă întorc, Landry ; martor mi-e Dumnezeu c-o să mă întorc peste un an, cel tîrziu peste doi și c-o să te uit atît de puțin că niciodată n-o să am alt prieten nici alt iubit în afară de tine.

— Alt prieten, tot ce se poate Fanchon, fiindcă n-ai să mai găsești niciodată pe careva care să-ți fie atît de credincios ca mine ; cît despre alt iubit, cine poate răspunde de asta ?

— Eu răspund de asta !

— Habar n-ai de lucrurile astea, Fadette, căci tu n-ai iubit niciodată și cînd are să vină dragostea, n-ai să-ți mai aduci aminte de bietul Landry. De m-ai fi iubit cum te iubesc eu, nu m-ai părăsi.

— Așa crezi, Landry ? îl întrebă micuța Fadette, privindu-l cu o expresie tristă și plină de seriozitate. Pesemne că nici nu-ți dai seama ce spui. Eu cred că dragostea m-ar fi îndemnat să fac încă mai mult decît am făcut din prietenie.

— De te-ar fi îndemnat dragostea, durerea mea n-ar fi atît de mare. De-ar fi fost vorba de dragoste, aș fi aproape fericit în nenorocirea mea. Aș avea încredere în cuvîntul tău și mi-aș pune toată nădejdea în viitor ; aș fi și eu curajos ca și tine... Dar nu-i vorba de dragoste, mi-ai spus-o de-atîtea ori, iar acum văd că-i drept ce mi-ai zis.

— Așadar, tu crezi că nu te iubesc, spuse micuța Fadette ; ești sigur că-i așa ?

Și continuînd să-l privească, ochii i se umplură de lacrimi ce i se prelinseră pe obraji, în timp ce surîdea într-un chip ciudat.

— Ah ! Doamne ! Doamne ! izbucni Landry, cuprinzînd-o în brațe, ce n-aș da să mă fi înșelat !

— Sînt sigură că te-ai înșelat, răspunse micuța Fadette, continuînd să zîmbească și să plîngă ; sînt sigură că, încă de la treisprezece ani bietul greieraș a pus ochii pe Landry și nu s-a uitat niciodată la vreun alt băiat. Sînt sigură că, atunci cînd îl urmărea pe cîmp și pe drum, spunîndu-i tot felul de năzbîtii și sîcîindu-l ca să-l silească s-o bage în seamă, nu știa încă nici ce face și nici ce anume o împinge spre el. Sînt sigură că în ziua aceea, cînd a pornit în căutarea lui Sylvinet, știind că Landry suferă, și cînd l-a găsit pe malul rîului, gînditor, cu un mielușel pe genunchi, a făcut niței pe vrăjitoarea ca să-l silească pe Landry să-i fie recunoscător. Sînt sigură că în ziua cînd l-a jignit la vadul Pietrelor, a făcut-o fiindcă îi era ciudă și necaz că el nu-i mai vorbise niciodată de-atunci. Sînt sigură că, atunci cînd a vrut să joace cu el, era nebună după el și nădăjduia să-l atragă prin iscusința ei la joc. Sînt sigură că, atunci cînd plîngea în cariera de la Chaumois se căia și era tristă că nu-i fusese lui pe plac. Și eu cred că, dacă acuma pleacă, deși inima ei e sfîșiată de durere, o face fiindcă trage nădejdea să se întoarcă vrednică de el în ochii tuturor și să-i poată fi nevastă fără ca familia lui să fie mîhnită, ori umilită.

De astă dată Landry crezu că înnebunește de-a binelea. Rîdea, țipa și plîngea ; îi săruta mîinile, rochia ; și i-ar fi sărutat și picioarele dacă Fanchon i-ar fi îngăduit ; dar ea îl ridică și-i dădu un sărut adevărat, din pricina căruia Landry era cît pe-aci să-și dea sufletul ; căci nici ea, nici o altă fată nu-l mai sărutase vreodată ; și pe cînd el căzuse ca leșinat la marginea drumului, ea își ridică bocceluța și, așa roșie ca focul cum era o luă la fugă, oprindu-l s-o urmeze și jurîndu-i că se va întoarce.

XXX

Landry se supuse și porni către vie, mirat că nu se simțea atît de nenorocit cum și-a închipuit că va fi, într-atît de plăcut e să te știi iubit și atît de mare e credința atunci cînd dragostea e deplină. Era atît de uimit și de

bucuros că nu se putu opri să nu-i destăinue tînărului Caillaud, care se miră și el, și o admiră pe micuța Fadette pentru că izbutise să-și învingă toate slăbiciunile și nechibzuințele de cînd îl iubea pe Landry și era iubită de el.

— Mă bucur, spuse, să văd că fata asta are atîtea însușiri, căci eu unu n-am judecat-o ca alții, ba pot spune că mi-ar fi plăcut să mă bage-n seamă. Din pricina ochilor ei mi-a părut întotdeauna mai degrabă frumoasă decît urîtă și, de la o vreme, de-ar fi vrut să placă, toată lumea și-ar fi putut da seama că se făcea din zi în zi mai frumoasă. Da ea n-avea ochi decît pentru tine, Landry, nu-i pasă decît de tine : și pot să-ți spun că astfel de femeie mi-ar fi fost și mie drag să întîlnesc. De altminteri, deși am cunoscut-o pe vremea cînd nu era decît o copilă, mi-am dat seama de la început că are o inimă de aur, și dacă am cere fiecăruia să spună sincer și adevărat tot ce crede și știe despre ea, fiecare ar fi dator să fie de partea ei ; dar așa-i lumea, cînd doi-trei oameni se iau la harță cu careva, toți se amestecă, dau cu piatra-n el și îi fac o faimă proastă fără să știe prea bine ce vină are omul ; ca și cum ar fi o plăcere să-l umilești pe cel ce nu se poate apăra.

Landry încerca o mare mulțumire să-l audă pe tînărul Caillaud vorbind astfel, și din ziua aceea deveniră prieteni la toartă. Într-o zi îi spuse :

— Nu te mai gîndi la Madelon, care nu face doi bani și care ne-a pricinuit atîtea necazuri amîndurora, dragul meu. Ești de-o seamă cu mine și n-ai de ce te grăbi cu însurătoarea. Iar eu am o surioară, Nanette, care-i frumoasă ca o zînă, e cuviincioasă, domoală, drăgălașă și care împlinește șaisprezece ani. Vino pe la noi mai des ; taica te vede cu ochi foarte buni și cînd ai s-o cunoști mai bine pe Nanette a noastră ai să-ți dai seama că n-ai altceva mai bun de făcut decît să ne facem cumnați.

— Pe cinstea mea, nu zic ba, răspunse tînărul, și dacă fata nu-i făgăduită altuia, am să vin la tine în fiecare duminică.

În seara plecării micuței Fadette, Landry vru să se ducă să-l vadă pe taică-său ca să-i spună cît de cinstit se purtase această fată, pe care el o judecase greșit, și totodată să-i arate că, deși nu știe ce se va întîmpla mai tîrziu, deocamdată îl va asculta în toate privințele. I se strînse inima cînd trecu prin fața casei mătușei Fadet ; dar se îmbărbătă la gîndul că, fără plecarea Fadettei, el n-ar fi cunoscut poate încă multă vreme fericirea de a fi iubit de ea. O văzu pe mătușa Fanchette, rudă și nașa Fadettei, care venise să le poarte de grijă, în locul ei, bătrînei și copilului. Era așezată în fața ușii, cu micuțul pe genunchi. Bietul Jeanet plîngea și nu vroia să se ducă la culcare fiindcă Fanchon nu se întorsese încă acasă, spunea el, și numai lîngă ea își putea face el rugăciunea și adormi. Mătușa Fanchette încerca să-l potolească așa cum se pricepea mai bine, și Landry auzi cu bucurie că îi vorbea copilului cu multă blîndețe și dragoste. Dar de îndată ce copilul îl văzu pe Landry trecînd, se smulse din mîinile Fanchettei, cu riscul de a-și rupe o mînă ori un picior, și fugi spre Landry, îl sărută și-l întrebă de Fanchon, implorîndu-l să i-o trimită înapoi. Landry îl luă în brațe și, cu lacrimi în ochi, îl mîngîie cum se pricepu mai bine. Vru să-i dea ca din partea mătușii Barbeau un ciorchine de strugure pe care-l avea în coș ; dar Jeanet, destul de mîncăcios de obicei, nu vru nimic altceva în afară de promisiunea lui Landry de-a i-o aduce pe Fanchon, iar Landry, oftînd, fu silit să-i promită, căci altminteri Fanchette nu l-ar fi putut potoli.

Moș Barbeau nu se așteptase la marea hotărîre a Fanchettei. Deși era mulțumit, el încerca și o oarecare părere de rău, gîndindu-se la soarta ei, atît de drept și de bun la inimă era acest om.

— Sînt supărat, Landry, spuse el, că n-ai avut tăria să nu te mai întîlnești cu ea. De-ai fi făcut ceea ce erai dator să faci, n-ai mai fi fost pricina plecării ei. Deie Domnul ca această copilă să n-aibă de suferit acolo unde se află, iar bunică-sa și frate-său să nu sufere din pricina plecării ei ; căci de-s tare mulți cei care-o vorbesc de rău, sînt și unii care m-au încredințat că e tare bună și legată de familia ei. Iar dacă nu s-o adeveri ceea ce mi s-a spus despre ea,

cum c-ar fi rămas grea, o să aflăm în curînd, și o s-o apărăm cu toată puterea ; dar dacă, din nenorocire, s-o adeveri, iar vina-i a ta, o s-o ajutăm și n-o s-o lăsăm să se zbată în lipsuri. Numa să nu te însori cu ea niciodată, iată tot ceea ce-ți cer, Landry.

— Taică, spuse Landry, dumneata și cu mine judecăm lucrurile în chip deosebit. Dac-aș fi vinovat de ceea ce crezi, ți-aș cere, dimpotrivă, îngăduința să mă însor cu ea. Dar cum micuța Fadette e atît de nevinovată ca și soră-mea Nanette, nu-ți cer nimica încă, ci să mă ierți doar de necazul pe care ți l-am pricinuit. Despre Fanchon o să vorbim mai tîrziu, așa cum mi-ai făgăduit.

Moș Barbeau fu obligat să-și țină cuvîntul și să nu mai stăruie. Era prea prevăzător ca să forțeze lucrurile și trebuia să se socotească mulțumit cu ceea ce izbutise pînă acum.

Din acea clipă, la Geamăna nu se mai vorbi despre micuța Fadette. Se fereau să-i rostească pînă și numele, căci Landry făcea fețe-fețe cînd cineva pomenea de ea în prezența lui, și era ușor să-ți dai seama că se gîndea la ea la fel ca și în prima zi.

XXXI

La început Sylvinet încercă un fel de mulțumire egoistă aflînd de plecarea Fadettei, și se bucură că pe viitor fratele său nu-l va iubi decît pe el și nu-l va mai părăsi pentru nimeni. Dar lucrurile nu se petrecură astfel. Sylvinet era tot ceea ce Landry iubea mai mult pe lume după micuța Fadette ; dar nu se simțea bine în tovărășia lui, deoarece Sylvinet continua să-și manifeste antipatia față de Fanchon. De îndată ce Landry încerca să vorbească despre ea și despre frămîntările lui, Sylvinet se întrista, îi reproșa că se gîndește cu îndărătnicie la un lucru atît de neplăcut pentru părinții lor și atît de dureros pentru el

însuși. Așa că Landry nu-i mai spuse nimic ; dar, cum nu putea trăi fără să vorbească despre ea, își împărțea timpul între Cadet Caillaud și micul Jeanet, pe care-l lua la plimbare, îl punea să repete catehismul, îl învăța și-l mîngîia cum se pricepea mai bine.

Și cînd îl vedeau de mînă cu acest copil, oamenii erau ispitiți să-l ia în rîs, dar nu îndrăzneau. Pe lîngă faptul că Landry nu se lăsa niciodată batjocorit în nici o privință, pentru el era mai degrabă o mîndrie decît o rușine să fie prieten cu fratele Fadettei, protestînd în felul acesta împotriva clevetirilor acelor care susțineau că moș Barbeau, în înțelepciunea sa, pusese foarte repede capăt prieteniei lui cu Fadette. Sylvinet, văzînd că fratele său nu vrea să-l vadă pe cît dorea el, se află în situația de a-și revărsa gelozia asupra micului Jeanet și a tînărului Caillaud ; văzînd pe de altă parte că sora sa, Nanette, care pînă atunci îl mîngîiase și-l înveselise cu blîndețea și atențiile ei pline de drăgălășenie, începea să se simtă bine în tovărășia aceluiași Caillaud, ambele familii privind cu ochi mai mult decît buni această înclinație a ei, sărmanul Sylvinet, care dorea să se bucure numai el de dragostea celor pe care îi iubea, căzu într-o deznădejde fără de margini, într-o lîncezeală ciudată, și mintea i se întunecă într-atît încît nimeni nu mai știa cum să-i vorbească pentru a-i intra în voie. Nu mai rîdea, nimic nu-i mai era pe plac, nu mai putea munci deloc, atît de tare se măcina și slăbea. În sfîrșit, familia începu să se teamă pentru viața lui, deoarece febra nu-l mai slăbea aproape niciodată, și cînd avea cîteva grade mai mult ca de obicei, bolborosea cuvinte neînțelese care sfîșiau inima părinților lui. Pretindea că nu-l iubește nimeni, el care fusese totdeauna răsfățat și iubit ca nici un alt copil din familie. Și-și dorea moartea, zicînd că nu e bun de nimic ; că era cruțat din milă, că era o povară pentru părinții săi, și că cea mai mare îndurare pe care le-o poate acorda Domnul ar fi să-i scape de el.

Uneori moș Barbeau, auzind asemenea vorbe păgîne, îl certa cu asprime. Dar acest lucru nu aducea nimic bun.

Alte ori, moș Barbeau îl implora, plîngînd, să recunoască măcar că el, tatăl său, îl iubește. Atunci era și mai rău : Sylvinet plîngea, se căia, cerea iertare tatălui, mamei, fratelui său geaman, întregii familii ; și febra revenea mai aprinsă, după ce dezlănțuia marea dragoste a inimii bolnave.

Medicii fură consultați din nou. Dar nu putură spune mare lucru. Se vedea după figura lor, că ei socoteau că răul venea de la faptul că era vorba de niște gemeni, așa că unul din ei, cel mai slab, de obicei, trebuie să moară. Au consultat atunci o femeie din Clavieres, numită Baiguiete, cea mai vestită din tot cantonul după Sagette, care murise, și după mătușa Fadet, care căzuse în mintea copiilor. Femeia îi spuse mătușii Barbeau :

— Numai un singur lucru vă poate salva băiatul ; să se îndrăgostească și el de vreo fată.

— Da, dar el nu le poate suferi ; n-am văzut niciodată un băiat așa de mîndru și de cuminte, care după ce fratele lui geaman se gîndea numai la dragoste, a început să le vorbească de rău pe toate fetele pe care le cunoșteam. Și le ocărăște pe toate de cînd una (și din nenorocire nu cea mai vrednică) i-a furat, așa cum pretinde, inima fratelui geaman.

— Ei bine, spuse Baiguete, care cunoștea foarte bine toate bolile trupului și ale sufletului, fiul dumneavoastră Sylvinet, în ziua cînd va iubi vreo femeie, o va iubi într-un fel și mai nechibzuit decît iubește fratele lui. Sînt sigură de asta. În inima lui sălășluiește prea multă dragoste, și fiindcă și-a revărsat-o întotdeauna asupra fratelui său geaman, a și uitat aproape că-i și el băiat, uitînd astfel de porunca lui Dumnezeu care spune că bărbatul trebuie să-și iubească femeia mai mult decît pe maică-sa și pe taică-său, decît pe frați și pe surori. Liniștește-te însă, că nu-i cu putință ca natura să nu-și spună cuvîntul, chiar dacă băiatul a rămas așa de în urmă ; și femeia pe care-o va iubi, fie ea săracă, urîtă sau rea, nu mai stați pe gînduri și dați-i-o de nevastă ; căci, după cum văd eu, n-are să iubească decît o singură femeie în viață.

Părerea femeii acesteia i se păru tare înțeleaptă lui moș Barbeau și căută să-l trimită pe Sylvinet prin casele unde se aflau fete de măritat — frumoase și vrednice. Dar, cu toate că Sylvinet era un flăcău frumos și cu purtări alese, înfățișarea lui tristă și nepăsătoare nu făcea nici o impresie asupra fetelor. Și cum ele nu prea îl îmbiau la vorbă, el, care era din cale-afară de sfios, își închipuia, fiindcă se temea de ele, că nu le poate suferi.

Bătrînul Caillaud, care era cel mai devotat prieten și unul dintre cei mai buni sfătuitori ai familiei, găsi atunci o altă soluție :

— V-am zis întotdeauna, spuse el, că ochii care nu se văd se uită. Uitați-vă la Landry ; se topea după micuța Fadette și, odată plecată, nu și-a pierdut nici mințile, nici sănătatea, ba e chiar mai puțin abătut decît era altădată, căci noi vedeam că nu e în apele lui, dar nu știam care-i pricina. Acuma pare să fie om cu judecată și supus. Tot așa va fi și cu Sylvinet dacă timp de cinci-șase luni nu l-ar vedea de loc pe frate-său. Și-am să vă spun și cum îi puteți despărți fără ca ei să bage de seamă. La ferma mea din Proche treburile merg strună ; pe cîtă vreme pămîntul meu de lîngă Arthou merge cît se poate de prost pentru că, să tot fie un an de-atunci, arendașul e bolnav și nu se poate pune pe picioare. Nu vreau să-l dau afară deoarece e un om de treabă. Dar dacă i-aș putea trimite un lucrător bun care să-l ajute, s-ar înzdrăveni, deoarece nu-i bolnav decît de trudă și de prea mare tragere de inimă. De încuviințați ceea ce vă spun, l-aș trimite pe Landry să stea acolo, peste vară. L-am trimite fără a-i spune lui Sylvinet că e pentru multă vreme. I-am spune, dimpotrivă, că e numai pentru opt zile. Și după ce-or trece astea opt zile, i-om spune că mai zăbovește opt, și tot așa, pînă s-o deprinde cu lipsa lui Landry. Urmați-mi sfatul, în loc să dați întruna apă la moara toanei unui copil pe care l-ați cruțat prea mult și l-ați făcut să vi se suie-n cap.

Moș Barbeau înclina să urmeze această povață, dar mătușa Barbeau se îngrozi. Se temea ca nu cumva din asemenea lucru să i se tragă moartea. Au fost nevoiți să

ducă îndelungi tratative cu ea ; ea cerea să se facă în primul rînd încercarea de a-l ține pe Landry cincisprezece zile acasă, pentru a ști dacă fratele său va reuși, văzîndu-l în fiecare clipă, să se vindece. Dacă starea lui se va înrăutăți, va fi și ea de părerea lui moș Caillaud.

Așa și făcură. Landry veni cu bucurie să petreacă timpul hotărît la Geamăna, fiind chemat sub pretextul că tatăl său avea nevoie de ajutor ca să bată restul de grîu, deoarece Sylvinet nu putea munci. Landry făcu tot ce-i stătu în putință pentru a-i fi pe voia lui Sylvinet. Era mereu în preajma lui, se culca în același pat cu el, îl îngrijea ca și cum ar fi fost un copilaș. În prima zi, Sylvinet se arătă bucuros, dar într-a doua, susținu că Landry se plictisește în tovărășia lui, iar Landry nu putu să-i scoată asemenea idee din cap. A treia zi, Sylvinet se mînie deoarece cosașul venise să-l vadă pe Landry, și că Landry nu avusese curajul să-l alunge. În sfîrșit, la sfîrșitul săptămînii familia se văzu nevoită să renunțe, deoarece Sylvinet era din ce în ce mai nedrept, mai năzuros și gelos pînă și pe umbra lui. Atunci s-au gîndit să pună în aplicare ideea lui moș Caillaud și, cu toate că Landry n-ar fi dorit să plece la Arthou printre străini, el care era atît de legat de ținutul său, de muncă, de familie și de stăpîni, se supuse la tot ceea ce fusese sfătuit să facă spre binele fratelui său.

XXXII

De data aceasta, Sylvinet fu cît pe-aci să moară în prima zi ; dar în a doua își recăpătă liniștea, iar în a treia febra îl părăsi. Mai întîi se resemnă, apoi luă niște hotărîri ; și la sfîrșitul primei săptămîni se văzu că absența fratelui îi pria mai mult decît prezența acestuia. Găsea, în raționamentul pe care gelozia i-l dicta în secret, un motiv de a fi pe jumătate satisfăcut de plecarea lui Landry. Măcar, gîndi el, acolo unde pleacă și unde nu cunoaște pe nimeni, n-o să lege îndată prietenii noi. O să-i fie un pic urît, o să se gîndească la mine și-o să-mi ducă dorul. Iar la întoarcere, o să țină și mai mult la mine.

Trecuseră trei luni de cînd lipsea Landry, aproape un an de cînd micuța Fadette părăsise ținutul, cînd se întoarse pe neașteptate, deoarece bunica ei paralizase. A îngrijit-o cu multă pricepere și devotament ; dar bătrînețea fiind boala cea mai rea, după cincisprezece zile bătrîna Fadet își dădu sufletul. Trei zile mai tîrziu, după ce petrecu la cimitir trupul fără viață al sărmanei bătrîne, după ce rîndui totul în casă, după ce îl dezbrăcă și-l culcă pe fratele ei și după ce o sărută pe buna ei nașă care se pregătea să se culce în odaia alăturată, micuța Fadette se așeză, tristă, în fața focului care abia pîlpîia, nelumînd defel încăperea, și ascultă cum cîntă greierele din cămin, ce părea a-i spune :

Greier, greier, greieraș,
Orice nebunatică-și are nebunul ei.

Ploaia cădea și țîrîia în geam, iar Fanchon se gîndea la Landry, cînd cineva bătu la ușă și o voce îi spuse :

— Ești aici, Fanchon Fadet ? mă mai cunoști ?

Se repezi să deschidă și mare îi fu bucuria cînd dragul ei Landry o strînse la piept. Landry aflase de boala bunicii și de înapoierea Fadettei. Nu-și putuse învinge dorința de-a o vedea, și venise odată cu înserarea pentru a nu pleca decît în zori. Ei petrecură toată noaptea stînd de vorbă lîngă foc, plini de seriozitate și de înțelepciune, căci micuța Fadette îi aminti lui Landry că patul în care-și dăduse bunica ei sufletul abia se răcise, și că nu era nici ora și nici locul potrivit pentru a uita de ei înșiși. Dar cu toate hotărîrile acestea cuminți, se simțiră foarte fericiți că sînt împreună și că se iubesc mai mult decît altădată.

Cum ziua se apropia, Landry începu să-și piardă curajul, și o rugă pe Fanchon să-l ascundă în hambar, pentru ca s-o mai poată vedea și noaptea următoare. Dar, ca

întotdeauna, ea îl aduse la realitate. Îl făcu să înțeleagă că nu vor mai rămîne despărțiți multă vreme, deoarece ea se hotărîse să rămînă în ținut.

— Am pentru asta, spuse ea, pricini pe care-o să ți le aduc la cunoștință mai tîrziu și care n-or să fie păgubitoare pentru nădejdea pe care mi-am pus-o în căsătoria noastră. Du-te de isprăvește munca pe care ți-a încredințat-o stăpînul tău, deoarece, după cum mi-a istorisit nașă-mea, e de folos pentru lecuirea fratelui tău ca el să nu te vadă încă o bucată de timp.

— Numai pricina asta mă poate hotărî să te părăsesc, răspunse Landry, căci bietul meu geamăn mi-a făcut multe necazuri și mă tem să nu-mi facă și altele. Tu, care ești atît de învățată, Fanchonette, ar trebui să găsești un leac pentru frate-miu.

— Nu știu alt leac decît judecata, răspunse ea ; că doară mintea i-a bolnăvit trupul și cine s-ar pricepe să vindece una, l-ar vindeca și de cealaltă. Dar eu îi sînt atît de nesuferită, încît n-am să am nicicînd prilejul de-a sta de vorbă cu el ca să-l fac să judece.

— Dar tu ești atît de înțeleaptă, Fadette, vorbești așa de frumos, ai un dar atît de deosebit de a convinge, atunci cînd vrei, că dac-ai vorbi cu el numai un ceas, s-ar simți mai alinat. Încearcă ! Eu îți cer lucrul ăsta ! Nu te speria de trufia și de mohorala lui. Silește-l să-ți dea ascultare. Fă asta pentru mine, Fanchon, precum și pentru izbînda căsătoriei noastre, căci împotrivirea lui taica n-o să fie chiar cea mai mică din piedicile ce ne stau în cale.

Fanchon îi făgădui, și, după ce și-au spus de sute de ori că se vor iubi toată viața, își luară rămas bun.

XXXIII

Nimeni din ținut nu află că Landry fusese la ea. Dacă cumva i-ar fi spus acest lucru lui Sylvinet, el nu i-ar fi putut ierta niciodată fratelui său că venise s-o vadă pe Fadette și nu pe el.

După două zile, micuța Fadette, îmbrăcată cu grijă, căci trecuse vremea de cînd era săracă lipită pămîntului, iar hainele ei de doliu erau dintr-un voal frumos și subțire, străbătu satul, și deoarece se înălțase mult, cei care o văzură trecînd n-o recunoscură din prima clipă. Se făcuse tare frumoasă, la oraș, fiind mai bine hrănită și avînd un adăpost mai omenesc, obrajii ei prinseseră culoare, se îngrășase cît era necesar la vîrsta ei, și nici nu mai semăna a băiat, căci avea o talie atrăgătoare și ți-era drag s-o privești. Fericirea adăugase pe chipul și în întreaga ei ființă acel nu știu ce care se vede, dar nu se explică. În sfîrșit, fără a fi cea mai frumoasă fată din lume, cum își închipuia Landry, era cea mai drăgălașă, cea mai bine făcută și cea mai proaspătă și poate că și cea mai atrăgătoare din tot ținutul.

Cu un coș mare în mînă, ea intră la Geamăna și ceru să-i vorbească lui moș Barbeau. Sylvinet o văzu cel dintîi, dar îi întoarse spatele, nedorind să dea ochii cu ea. Dar ea îl întrebă cu atîta bună-cuviință unde este tatăl lui, încît fu obligat să-i răspundă și s-o însoțească pînă la hambar, unde moș Barbeau tăia lemne. Deoarece micuța Fadette l-a rugat pe moș Barbeau să încuviințeze a sta de vorbă cu ea într-un loc unde n-ar putea fi auziți de nimeni, el închise ușa hambarului, spunîndu-i că-i poate vorbi despre orice dorește.

Micuța Fadette nu se sperie de indiferența bătrînului Barbeau. Ea se așeză pe o legătură de paie, el pe alta, și fata îi vorbi astfel :

— Moș Barbeau, cu toate că răposata bunică-mea vă purta pică, iar dumneavoastră îmi purtați pică mie, eu știu că sînteți omul cel mai drept și mai de nădejde din tot ținutul. Toată lumea zice la fel, și chiar și bunică-mea, învinuindu-vă de trufie, recunoștea meritele pe care le aveți. În plus, după cum știți, eu am legat o prietenie îndelungată cu fiul dumneavoastră, Landry. El mi-a vorbit adesea de dumneavoastră și știu de la el, mai bine decît de la alții, ceea ce sînteți și cît prețuiți. De aceea vin să vă cer o mînă de ajutor !

— Grăiește, Fadette, răspunse moș Barbeau, n-am refuzat niciodată nimănui ajutorul meu, de-i vorba de un lucru pe care cugetul meu nu mă oprește să-l fac. Așa că, te poți bizui pe mine.

— Iacă ce vreau să vă spun, zise micuța Fadette, ridicînd coșul și punîndu-l lîngă moș Barbeau. Răposata bunică-mea cîștiga tămăduind oamenii și vînzînd lecaurile făcute de ea pe mai mulți bani decît s-ar putea crede ; cum nu cheltuia aproape nimic și nici nu dădea bani cu dobîndă, nimeni n-avea de unde ști ce avea ea într-un loc ascuns din pivnița ei, pe care mi-l arăta citeodată, zicîndu-mi : „Cînd n-oi mai fi, aici ai să găsești tot ce-ți voi lăsa ; sînt bunurile și avutul tău și al lui frate-tău ; și dacă vă lipsesc acu de multe, e ca într-o zi să nu vă lipsească nimic. Să nu îngădui să se atingă oamenii legii de averea ce-ți las, căci te-or îndemna s-o irosești în cheltuieli. Cînd banii or fi ai tăi, păstrează-i, ține-i pitiți, ca să te folosești de ei la bătrînețe și să nu duci lipsă de nimic". După ce-am înmormîntat-o pe biata bunică-mea, i-am ascultat porunca ; am luat cheia de la pivniță, am scos cărămizile din perete, acolo unde-mi arătase ea. Și-am găsit ceea ce vă aduc aici în coș, moș Barbeau, și vă fac rugămintea să mi-i plasați cum veți socoti, după ce veți face ce spune legea pe care eu n-o cunosc defel, ca să fiu ferită de cheltuielile mari de care mi-e teamă.

— Îți mulțumesc pentru încrederea ce-mi arăți, Fadette, spuse moș Barbeau, fără să deschidă coșul, deși era oarecum curios, dar eu n-am dreptul să primesc banii dumitale și nici să am grijă de treburile dumitale. Eu nu-ți sînt tutore. Fără îndoială că bunica ți-a lăsat vreun testament.

— N-a făcut nici un testament, și tutoarea pe care mi-o dă legea e mama mea. Știți însă că nu am vești despre ea de multă vreme și că nu știu dacă a murit ori mai trăiește, biata de ea. În afară de ea n-am altă rubedenie decît pe nașa Fanchette, care-i o femeie cinstită și

cumsecade, dar neștiutoare în a-mi păstra avutul sau a mi-l pune la adăpost. Ea n-ar putea răbda să nu vorbească despre el cu toată lumea și să-l arate, de aceea mă tem ori că nu l-ar plasa în mîini bune, ori că, lăsîndu-l să fie mînuit de niște oameni fără pricepere, l-ar irosi fără să bage de seamă ; căci biata nașă-mea nici socoteli nu știe să facă.

— Așadar e un lucru de mare răspundere, spuse moș Barbeau, ai cărui ochi lunecau fără voia lui peste capul coșului ; îl apucă de toartă ca pentru a-i aprecia greutatea ; dar era așa de greu, că-l cuprinse mirarea și continuă : De-i fier vechi, nu trebuie mult din cît este ca să încarci un cal.

Pe micuța Fadette, care avea o minte deosebit de ascuțită, o distra nerăbdarea lui de a vedea ce se află în coș. Ea se prefăcu așadar că vrea să-l deschidă ; dar moș Barbeau socotea că i s-ar știrbi demnitatea dacă ar încuviința asemenea lucru.

— Nu-i treaba mea, spuse el, și cum n-am dreptul să-ți primesc banii în păstrare, nu se cuvine nici să aflu măcar în ce constă moștenirea dumitale.

— Și cu toate astea trebuie, moș Barbeau, spuse Fadette, să-mi faceți măcar acest mic bine. Că nici eu nu-s mai pricepută ca nașa mea să număr peste o sută. Și-apoi nici nu știu care-i valoarea monedelor vechi și noi și nu mă pot încrede decît în dumneavoastră ca să-mi spuneți de-s avută ori săracă și ca să știu cu adevărat socoteala avutului meu.

— Fie, zise moș Barbeau, care nu mai rezista curiozității : nu-mi ceri un lucru din cale-afară de greu și n-am de ce zice ba.

Atunci micuța Fadette ridică repede cele două capace ale coșului și scoase două pungi mari, conținînd fiecare cîte două mii de franci.

— Ei bine, e destul de îmbietor, îi spuse moș Barbeau, iată o mică zestre care te-o face să fii cerută de mai mulți.

— Asta nu-i tot, spuse micuța Fadette ; aici, în fundul panerului, e ceva ce nu știu ce poate fi.

Și scoase un săculeț din piele de anghilă pe care-l răsturnă în pălăria lui moș Barbeau. Erau o sută de ludovici de aur, din cei vechi, iar ochii acelui om de treabă începură să sclipească, și după ce-i numără și-i bägă din nou în săculețul lor, ea scoase un al doilea, cu același conținut, apoi al treilea, al patrulea, așa încît pînă la urmă, atît în aur cît și în argint și în monedă mică erau nici mai mult nici mai puțin decît vreo patruzeci de mii de franci.

Ceea ce reprezenta cam de trei ori mai mult ca toată averea lui moș Barbeau, socotită în case, și cum averea oamenilor de la țară nu prea e făcută din bani gheață, nu văzuse niciodată atîta bănet.

Oricît de cinstit și de dezinteresat ar fi un țăran, nu se poate spune că vederea banilor îl întristează : și moș Barbeau simți pentru o clipă că-l trec sudorile. Iar după ce-i numără pe toți, spuse :

— Ca să ai de patruzeci de ori cîte o mie de franci, nu-ți lipsește decît douăzeci și doi de galbeni, care vra să zică, partea ta de moștenire e două mii de monezi de aur ; ceea ce înseamnă că ești cea mai avută fată de prin partea locului, micuță Fadette, iar că frate-tău cosașul, poate rămîne plăpînd și beteag toată viața ; s-o duce să-și vadă moșiile numai cu trăsura. Bucură-te, așadar, te poți socoti bogată și poți da sfoară-n țară de vrei să-ți găsești repede un bărbat bun.

— Nu-s grăbită defel, spuse micuța Fadette, și vă cer, dimpotrivă, să-mi păstrați taina despre bogăția asta, moș Barbeau. Mi s-a năzărit că, urîtă cum sînt, să nu mă ceară careva de nevastă fiindcă-s avută, și nu fiindcă am inimă bună și-s cinstită ; și cum în ținutul nostru am faimă proastă, vreau să treacă un timp ca oamenii să-și dea seama că n-o merit.

— Cît despre urîțenia ta, Fadette, spuse moș Barbeau ridicîndu-și ochii care nu conteneau să mîngîie coșul, îți pot spune, cu mîna pe inimă, că erai urîtă, dar te-ai schimbat atîta de mult la oraș, că acu poți fi socotită tare

frumușică. Cît despre faima ta proastă, dacă, așa cum vreau să cred, n-o meriți defel, aș zice și eu că e mai bine să nu te pripești și să-ți ascunzi averea, că-s destui oameni pe care i-ar ademeni și te-or cere pînă și de nevastă, fără să aibă pentru dumneata stima pe care o femeie trebuie s-o ceară din partea soțului ei. Acu, cît privește faptul că vrei să-mi lași mie în păstrare averea, asta ar fi împotriva legii, și mai tîrziu s-ar putea să fiu bănuit și vorbit de rău, că doar nu ducem lipsă de clevetitori, și dealtminteri, să zicem că ai avea dreptul să faci ce vrei cu ceea ce este al tău, nu ai însă dreptul să minuiești la voia întîmplării ceea ce este al fratelui tău minor. Tot ceea ce pot face va fi să-i cer cuiva o povață, fără să te numesc însă. Și-am să-ți aduc atunci la cunoștință ce trebuie să faci ca să pui în siguranță și să folosești cît mai bine moștenirea ta și a mamei tale, fără ca ea să treacă prin mîinile oamenilor legii, care nu-s toți de bună-credință. Ia, așadar, toți banii ăștia, și ascunde-i bine pînă cînd ți-oi putea da un răspuns. Și sînt gata, de-o fi nevoie, să aduc mărturie în fața mandatarilor comoștenitorului dumitale despre cifra sumei pe care am numărat-o și pe care am s-o scriu într-un colț din hambarul meu ca să n-o uit.

Astă era tot ce voia micuța Fadette, ca moș Barbeau să știe despre ce este vorba. Dacă simțea în fața lui o oarecare mîndrie că e bogată, aceasta se datora faptului că el n-o mai putea învinui că vrea să profite de pe urma lui Landry.

XXXIV

Moș Barbeau, văzînd-o atît de prevăzătoare, și dîndu-și seama cît era de delicată, nu se grăbi atît să-i pună banii în siguranță și să le găsească un plasament, cît să afle ceea ce se spunea despre ea la Château-Meillant, unde

stătuse un an de zile. Căci, dacă zestrea asta așa de frumoasă îl ispitea și-l făcea să nu țină seama de rubedenii, lucrurile se schimbau cînd era vorba despre cinstea fetei pe care și-ar fi dorit-o drept noră. Se duse așadar el însuși la Château-Meillant și culese personal toate informațiile. Află că micuța Fadette se purtase atît de bine, încît nu i se putea reproșa nimic. Fusese în slujba unei bătrîne călugărițe de viță nobilă, care preferase s-o țină în preajma ei ca pe-o prietenă decît ca pe-o slujnică, atît de mulțumită fusese de purtarea ei, de buna ei cuviință și de judecata ei. Și-i părea tare rău că micuța Fadette plecase și spunea că-i o fată credincioasă, plină de curaj, econoamă, curată, harnică și cu o fire atît de blîndă, încît nu va mai găsi niciodată o alta la fel. Și cum această bătrînă doamnă era destul de bogată, făcea multe milostenii, iar micuța Fadette îi fusese de mare ajutor în îngrijirea bolnavilor și în pregătirea leacurilor, învățînd multe taine minunate pe care stăpîna ei le aflase la mînăstire, înainte de revoluție.

Moș Barbeau fu nespus de bucuros și se întoarse la Cosse, hotărît să lămurească lucrurile pînă la capăt.

Își adună familia și-i însărcină pe cei mai mari dintre copii, pe frați și pe celelalte rubedenii, să cerceteze, dar cu mare fereală, purtările micuței Fadette din clipa cînd se făcuse mai mărișoară, pentru ca, dacă toate vorbele rele scornite pe socoteala ei nu aveau drept pricină decît niște pozne copilărești, puteau fi date uitării ; dar dacă, dimpotrivă, careva putea spune că a văzut-o făcînd vreo faptă rea sau vreun lucru necuviincios era de datoria lui să-i interzică în continuare lui Landry s-o mai vadă. Ancheta a fost făcută cu prudența dorită de el, și fără ca problema zestrei să fie dată în vileag, căci despre asta moș Barbeau nu suflase nici o vorbă, nici chiar soției sale.

În acest timp, micuța Fadette trăia foarte retrasă în căsuța ei, unde nu vru să schimbe nimic, în afară doar că o ținea atît de curată, încît te puteai oglindi în acele mobile sărăcăcioase. Îl îmbrăcă îngrijit pe micul cosaș și,

fără să se observe, începu să-l hrănească, la fel ca și pe ea însăși și pe nașa sa, mult mai bine, ceea ce avu un mare efect asupra copilului ; se întremă mai mult decît putea cineva nădăjdui, iar sănătatea i se îmbunătăți simțitor. Deveni un băiețel drăgălaș, plin de idei năstrușnice și copilărești, așa că nu mai displăcea nimănui, cu toate că era șchiop și cîrn.

Și, pe de altă parte, se vedea o atît de mare schimbare în ființa și în obiceiurile Fadettei, încît vorbele rele fură uitate și mai toți băieții, văzînd-o umblînd așa de sprintenă și de zveltă, ar fi dorit ca să-și fi sfîrșit doliul pentru a-i putea face curte și a dansa cu ea.

Numai Sylvinet Barbeau rămase la vechile lui păreri. Își dădea seama că familia urzește ceva în legătură cu ea, căci tatăl lui nu se putea stăpîni să n-o pomenească adesea, iar cînd afla că cine știe ce minciună veche spusă pe socoteala Fadettei era cu totul lipsită de temei, se simțea foarte fericit, și asta în interesul lui Landry, spunînd că nu putea suferi să-i acuze cineva băiatul c-ar fi profitat de nevinovăția vreunei fete.

Se vorbea, de asemenea, despre apropiata întoarcere a lui Landry, și moș Barbeau părea că dorește să aibă și consimțămîntul lui moș Caillaud. În sfîrșit, Sylvinet își dădea prea bine seama că nimeni nu mai privea cu ochi așa de răi dragostea lui Landry pentru Fadette, și amărăciunea îi cuprinse din nou sufletul. Părerile, care se schimbă după cum bate vîntul, erau de la o vreme în favoarea Fadettei ; nimeni nu bănuia că-i bogată, dar ea plăcea tuturor, și, din această cauză, îi devenea și mai nesuferită lui Sylvinet, care vedea în ea rivala dragostei lui pentru Landry.

La răstimpuri, moș Barbeau lăsa să-i scape în prezența lui cuvîntul căsătorie, spunînd că gemenii vor ajunge curînd la vîrsta cînd va trebui să se gîndească la însurătoare. Căsătoria lui Landry fusese întotdeauna, pentru Sylvinet, un gînd dureros, ca ultimul cuvînt al despărțirii lor. Febra îi reveni, și mătușa Barbeau chemă iar doctorii la căpătîiul lui.

Într-o zi, ca o întîlni pe naşa Franchette, care, auzind-o tînguindu-se, o întrebă de ce se duce atît de departe să caute leacuri şi să cheltuiască atîţia bani, cînd are la îndemînă o fiinţă mai pricepută decît toate cele aflate în ţinut, şi care nu vrea să-i tămăduiască pe oameni pentru bani, cum făcea bunica ei, ci numai din iubire faţă de Dumnezeu şi de aproapele ei. Şi o numi pe micuţa Fadette.

Mătuşa Barbeau îi vorbi despre asta soţului ei, care nu se arătă a fi împotrivă. Şi-i spuse că la Château-Meillant micuţa Fadette trecea drept foarte pricepută şi că din toate părţile veneau oamenii să-i ceară leacuri, aşa cum veneau şi la stăpîna ei.

Mătuşa Barbeau o rugă aşadar pe Fadette să vină să-l vadă pe Sylvinet, care era la pat, şi să încerce să-l lecuiască.

Fanchon căutase, şi nu o dată, prilejul de-a sta de vorbă cu el aşa cum îi făgăduise lui Landry, dar el n-o încurajase niciodată, aşa că nu se lăsă rugată şi alergă într-un suflet să-l vadă pe bietul geamăn. Îl găsi dormind, cu febră mare, şi rugă familia s-o lase singură cu el. Cum obiceiul doftoroaicelor e să acţioneze în taină, nimeni n-o contrazise şi fu lăsată singură în cameră.

Mai întîi, Fadette puse mîna pe mîna geamănului care atîrna peste marginea patului ; dar îl atinse cu atîta gingăşie, încît el nu-şi dădu seama, deşi avea un som atît de uşor, încît şi o muscă, zburînd, îl deştepta. Mîna lui Sylvinet era fierbinte ca focul, şi se înfierbîntă încă şi mai tare în mîna micuţei Fadette. Începu să se zvîrcolească, dar fără a încerca să-şi retragă mîna. Atunci Fadette îşi puse cealaltă mînă pe fruntea lui, tot atît de uşor ca şi prima dată, şi el începu să se zvîrcolească şi mai tare. Dar, încetul cu încetul, se linişti, şi ea simţi cum fruntea şi mîna bolnavului frig din ce în ce mai puţin şi că somnul lui devine la fel de liniştit ca al unui prunc. Rămase aşa lîngă el pînă cînd văzu că e pe punctul de a se trezi ; şi atunci se retrase după perdea, şi ieşi din cameră şi din casă spunîndu-i mătusii Barbeau :

— Duceţi-vă să vă vedeţi feciorul, şi daţi-i ceva de mîncare, căci nu mai are fierbinţeală ; şi, mai cu seamă, nu-i spuneţi nimic despre mine, dacă vreţi să-l lecuiesc. Am să vin din nou astă-seară, la ceasul cînd mi-aţi spus că-i creşte fierbinţeala, şi am să încerc să i-o alung iarăşi.

XXXV

Mătuşa Barbeau rămase uimită cînd îl văzu pe Sylvinet fără febră, şi se grăbi să-i aducă mîncarea, pe care el nu o respinse ca de obicei. Şi, cum trecuseră şase zile de cînd febra nu-l slăbise defel şi de cînd nu voise să mănînce nimic, toată lumea fu cuprinsă de admiraţie pentru ştiinţa micuţei Fadette care, fără să-l trezească şi fără să-i dea nimic de băut, doar prin puterea descîntecelor ei, aşa cum se credea — îl pusese oarecum pe picioare.

La căderea serii, febra îl cuprinse din nou, fiind chiar şi mai ridicată. Sylvinet moţăia, bătea cîmpii, luptîndu-se cu visele, iar cînd se trezea, se speria de oamenii aflaţi în jurul lui.

Fadette se întoarse, şi, ca şi dimineaţa, rămase singură cu el timp de o oră, nefăcînd nici o altă vrăjitorie decît aceea de a-i ţine mîna şi capul, cu multă blîndeţe, şi respirînd lîngă obrazul lui fierbinte.

Şi, ca şi dimineaţă, ea îi alungă delirul şi febra ; şi povăţuindu-i din nou cînd plecă, să nu i se vorbească lui Sylvinet despre ea ; ai casei îl găsiră cufundat într-un somn liniştit, nemaiavînd faţa roşie şi nemaipărînd bolnav.

Nu ştiu cum i-a trecut Fadettei prin minte această idee. Îi venise întîmplător şi din experienţă, căci pe frăţiorul ei Jeanet îl readusese de mai bine de zece ori la viaţă fără a face altceva decît să-i răcorească fruntea cu mîinile şi răsuflarea ei, sau să-l încălzească atunci cînd, din pricina febrei prea ridicate, îi era frig. Ea îşi închipuia că dragostea şi voinţa unui om sănătos, precum şi atîn-

gerea unei mîini pure și vii, pot alunga răul, atunci cînd omul acesta este înzestrat cu un anume har și are o mare încredere în bunătatea lui Dumnezeu. De asemenea, în timp ce își ținea mîinile pe mîna și fruntea bolnavului, înălța în gînd rugăciuni fierbinți către Dumnezeu. Și ceea ce făcuse pentru frățiorul ei, ceea ce făcea acum pentru fratele lui Landry n-ar fi vrut să facă niciodată pentru nimeni care i-ar fi fost mai puțin drag și pentru a cărei soartă nu ar fi putut avea chiar atîta grijă ; căci își închipuia că întîia putere a acestui leac era dragostea puternică față de bolnav, fără de care Dumnezeu nu ți-ar da puterea să-l vindeci.

Și, în timp ce micuța Fadette descînta astfel fierbințeala lui Sylvinet, ea se ruga lui Dumnezeu întocmai cum se rugase și atunci cînd îl descîntase de fierbințeală pe fratele ei : „Doamne, fă ca sănătatea mea să treacă din trupul meu în acest trup bolnav, și așa cum Isus și-a dat viața lui ca să mîntuiască sufletul tuturor muritorilor, dacă voința ta e să mi-o iei pe a mea spre a o da acestui bolnav, ia-mi-o ; ți-o dau fără părere de rău în schimbul tămăduirii pe care ți-o cer."

Micuța Fadette se gîndise să încerce puterea acestei rugăciuni la patul de moarte al bunicii sale ; dar nu îndrăznise, fiindcă se părea că viața sufletului și a trupului se stingeau în această bătrînă femeie datorită vîrstei și a legii naturii care este voința lui Dumnezeu. Și micuța Fadette, care punea, după cum se vede, mai multă evlavie decît vrăjitorie în farmecele ei, s-ar fi temut să-i ceară un lucru pe care el nu avea obiceiul să-l acorde, altfel decît prin puterea unui miracol, celorlalți creștini.

Oricum ar fi fost leacul, inutil ori atotputernic, fapt e că în trei zile ea îl vindecă pe Sylvinet de febră, și el n-ar fi știut niciodată cum anume s-a întîmplat acest lucru dacă, ultima oară, trezindu-se brusc din somn, n-ar fi văzut-o aplecată asupra lui și încercînd să-și retragă încetișor mîinile.

La început crezu că-i nălucă, și închise ochii ca să n-o mai vadă ; dar, întrebînd-o după aceea pe maică-sa dacă

într-adevăr Fadette i-a ținut mîna pe frunte sau dacă a fost doar un vis, mătușa Barbeau, căreia soțul ei îi dăduse să înțeleagă cîte ceva din planurile lui și care ar fi dorit ca Sylvinet să n-o mai dușmănească pe față, îi răspunse că ea venise, într-adevăr, trei zile la rînd, și dimineața și seara, și că i-a luat fierbințeala ca prin minune, îngrijindu-l într-un fel pe care nu-l știa decît ea.

Sylvinet avu aerul că nu crede nimic ; și-i spuse că febra trecuse de la sine și că vorbele și tainele micuței Fadette nu vădeau decît îngîmfare și sminteală ; și cum fu liniștit și sănătos cîteva zile, moș Barbeau crezu că e momentul potrivit ca să-i dea a înțelege că s-ar putea ca fratele lui să se căsătorească, fără a numi însă persoana pe care o avea în vedere.

— N-aveți nevoie să-mi ascundeți numele fetei pe care i-o hărăziți, răspunse Sylvinet. Știu eu bine că-i vorba de Fadette, care v-a fermecat pe toți.

Într-adevăr, ancheta secretă a lui moș Barbeau îi fusese atît de favorabilă micuței Fadette, că el nu mai avea nici un fel de șovăială și dorea din tot sufletul să-l cheme înapoi pe Landry. Nu se mai temea decît de gelozia geamănului și se străduia să-l vindece de această ciudățenie, spunîndu-i că Landry nu va fi niciodată fericit fără micuța Fadette. La care Sylvinet îi răspunse :

— Căsătoriți-i, fiindcă fratele meu trebuie să fie fericit.

Dar ei nu îndrăzniră încă, deoarece de îndată ce păru a-și da încuviințarea fierbințeala lui Sylvinet reveni.

XXXVI

În tot acest timp, moș Barbeau se temea că micuța Fadette să nu-i poarte pică pentru nedreptățile din trecut și că, uitînd de Landry, să nu pună ochii pe altul. Cînd fata

veni la Geamăna ca să-l îngrijească pe Sylvinet, el încercase să-i vorbească de Landry ; dar ea se făcu a nu auzi și el se află în mare încurcătură.

În sfîrșit, într-o dimineață, se hotărî și se duse s-o caute pe micuța Fadette.

— Fanchon Fadet, îi spuse, am venit să-ți fac o întrebare la care te rog să-mi dai un răspuns cinstit și adevărat. Înainte de moartea bunicii tale, știai ceva despre averea asta mare pe care avea să ți-o lase ?

— Da, moș Barbeau, răspunse micuța Fadette, știam eu ceva, deoarece o văzusem adesea scotocind aurul și argintul, și că niciodată nu văzusem ieșind din casă decît bani mărunți și fiindcă bunică-mea îmi zicea adesea, cînd fetele din sat rîdeau de zdrențele mele : „Nu-ți face inimă rea, fetico. Căci ai să fii mai avută ca ele toate, și-o veni ea și ziua cînd o să te poți îmbrăca în mătase din cap pînă-n picioare, dacă asta ți-o fi voia."

— Nu care cumva, continuă moș Barbeau, te-ai apucat să-i spui lui Landry toate astea, iar el se făcea că te iubește din pricina averii ?

— Cît despre asta, moș Barbeau, răspunse micuța Fadette, află că întotdeauna am vrut să fiu iubită pentru ochii mei frumoși, lucru ce nu mi-a lipsit, și că n-am fost atît de proastă să-i spun lui Landry că ochii mei frumoși erau în sacul din piele de anghilă ; și totuși, i-aș fi putut spune fără nici o primejdie pentru mine, deoarece Landry mă iubea atît de sincer și de curat, că niciodată nu i-a păsat dacă-s bogată ori săracă.

— Și după ce-a închis ochii bunică-ta, draga mea Fanchon, îmi poți da asigurarea că Landry n-a aflat nimic de la tine ori de la careva din casă despre banii ăștia ?

— Vi-o dau, răspunse Fadette. Căci așa cum e de adevărat că-l iubesc pe bunul Dumnezeu, tot așa de adevărat e și că sînteți singurul din lume, în afară de mine, care are cunoștință de asemenea lucru.

— Dar tu crezi, Fanchon, că Landry îți păstrează aceeași dragoste ? Și după moartea bunică-ti ți-a dat el vreun semn cum că ți-a rămas credincios ?

— Mi-a dat semnul cel mai sigur, răspunse ea, căci trebuie să vă mărturisesc că a fost pe la mine după trei zile de la moartea bunică-mi și mi-a jurat că dacă n-o să-i fiu soție o să moară de inimă rea.

— Și tu, Fadette, ce i-ai răspuns ?

— La întrebarea asta, moș Barbeau, nu-s obligată să vă răspund ; dar eu vă voi răspunde ca să vă fac o bucurie. I-am spus că mai avem destulă vreme să ne gîndim la căsătorie și că nu mi-ar fi pe plac să mă mărit cu un băiat ai cărui părinți nu mă vor.

Și cum micuța Fadette spusese toate astea pe un ton destul de mîndru și de nestingherit, moș Barbeau începu să se simtă neliniștit.

— N-am dreptul să te descos, Fanchon Fadet, spuse, și nu știu dacă ai de gînd să-mi faci fiul fericit ori nefericit pentru toată viața lui ; eu știu însă că el te iubește din cale-afară de mult și că, de-aș fi în locul tău, și avînd credința pe care-o ai că ești iubită pentru tine însăți, mi-aș spune : Landry Barbeau mă iubea cînd umblam în zdrențe, cînd toată lumea mă alunga, și chiar cînd părinții lui făceau greșeala de a-l osîndi pentru asta. Lui i-am părut frumoasă atunci cînd nimeni nu mă lăsa să nădăjduiesc măcar că m-aș putea schimba ; el m-a iubit în ciuda neajunsurilor pe care dragostea asta i le-aducea ; el m-a iubit și cînd am fost lîngă el și cînd n-am fost lîngă el ; în spirit, el m-a iubit atît de tare încît nu-i pot pune dragostea la îndoială, și nu vreau să mă mărit decît cu el.

— E multă vreme de cînd mi-am spus toate acestea, moș Barbeau, răspunse micuța Fadette ; dar, vă zic iară, nu mi-ar fi pe plac să intru într-o familie căreia i-ar fi rușine cu mine și care nu și-ar da încuviințarea decît din slăbiciune și milă.

— De-i numai asta pricina care te oprește, te poți hotărî, Fanchon, continuă moș Barbeau ; deoarece familia lui Landry te stimează și te dorește. Și să nu crezi că s-a schimbat fiindcă ești bogată. Nu din pricina sărăciei

te disprețuiam, ci a vorbelor rele care umblau pe seama ta. Dac-ar fi fost întemeiate, niciodată, nici chiar cu prețul vieții băiatului meu, n-aș fi primit să-mi fii noră ; dar am fost la Château-Meillant într-adins ca să aflu ; am întrebat pe fiecare cu de-amănuntul despre tine, acolo ca și aici, și acuma recunosc că înainte mi s-au adus la ureche numai minciuni, și că ești o fată cuminte și cinstită, așa cum Landry spunea cu atîta foc. Așadar, Fanchon Fadet, am venit să te cer să te măriți cu fiu-meu, iar de spui da, el o veni acasă peste opt zile.

Propunerea aceasta, pe care o prevăzuse dealtfel, o bucură nespus pe micuța Fadette ; dar, nevrînd să-și arate bucuria, fiindcă dorea ca viitoarea ei familie s-o respecte toată viața, răspunse cu multă cumpătare. Atunci, moș Barbeau îi vorbi astfel :

— Văd, fata mea, că încă mai ai ceva pe inimă împotriva mea și a lor mei. Să nu ceri ca un om bătrîn să-ți ceară iertare ; mulțumește-te cu vorbele lui bune, și cînd îți spun că vei fi iubită și stimată de noi, bizuie-te în privința asta pe moș Barbeau, care n-a înșelat pînă acum pe nimeni. Hai, vrei să dai sărutarea păcii tutorelui pe care ți l-ai ales, ori tatălui care vrea să te înfieze ?

Micuța Fadette nu mai putu rezista, sări de gîtul lui mos Barbeau și în bătrîna lui inimă licări fericirea.

XXVI

Înțelegerea se făcu repede. Căsătoria urma să aibă loc de îndată ce Fanchon va termina cu doliul ; nu mai rămînea decît să fie rechemat Landry ; dar chiar cînd mătușa Barbeau veni în seara aceea s-o îmbrățișeze pe Fanchon și să-i dea binecuvîntarea, îi spuse că la vestea apropiatei căsătorii a fratelui său, Sylvinet căzuse iar la pat, și ea cerea o amînare de cîteva zile pentru a-l vindeca ori a-l mîngîia.

— Ați făcut o mare greșeală, mătușă Barbeau, spuse micuța Fadette, întărindu-l pe Sylvinet în credința că nu visase cînd mă văzuse la căpătîiul lui, atunci cînd i-a trecut fierbințeala. Acum, gîndul lui s-o împotrivi gîndurilor mele, și n-o să mai fiu în stare să-l vindec în timp ce doarme. S-ar putea chiar să mă respingă și s-ar putea ca, simțindu-mă lîngă el, boala să i se înrăutățească.

— Nu cred, răspunse mătușa Barbeau, deoarece adineauri, cînd s-a simțit rău, s-a culcat și a zis : „Ei, unde-i Fadette ? Mi-ați zis că ea m-a vindecat. Și-acu n-are să mai vină ?" Iar cînd i-am spus c-o să vin să te caut și să te chem, s-a arătat bucuros și chiar nerăbdător.

— Am să viu, răspunse Fadette ; numai că de data asta trebuie să încerc altceva, căci, vă spun, ceea ce-mi izbutea cu el cînd nu știa că-s acolo, n-o să-mi mai izbutească și-acuma.

— Și nu iei cu tine nici prafuri nici băuturi de leac ? întrebă mătușa Barbeau.

— Nu, spuse Fadette : trupul lui nu-i chiar atît de bolnav, mintea trebui să i-o lecuiesc ; am să încerc să-l fac să primească gîndurile mele, dar nu pot făgădui c-o să izbutesc. Ceea ce vă pot făgădui, este să-l aștept cu răbdare pe Landry, și să nu vă cer să-l chemați acasă, decît după ce vom fi făcut totul ca să-i însănătoșim fratele. Landry mi-a cerut cu atîta stăruință acest lucru, că știu că va socoti că bine am făcut amînînd întoarcerea lui acasă.

Cînd Sylvinet o văzu pe micuța Fadette lîngă patul lui, păru nemulțumit și refuză să-i răspundă cînd îl întrebă cum se simte. Ea încercă să-i ia pulsul, dar el își trase mîna și își întoarse fața spre perete. Atunci Fadette făcu un semn să fie lăsată singură cu el și, după ce ieși toată lumea, ea stinse lampa și nu lăsă să pătrundă în odaie decît lumina lunii, plină în acea clipă. Apoi se întoarse lîngă Sylvinet și-i spuse pe un ton poruncitor de care el ascultă ca un copil.

— Sylvinet, pune-ți mîinile într-ale mele și răspunde-mi cinstit : căci n-am venit aici pentru bani, și dacă

mi-am dat osteneală să viu să te-ngrijesc, n-am făcut-o ca să fiu rău primită și rău răsplătită de tine. Fii așadar cu luare-aminte la ce-o să te întreb și la ce-o să-mi răspunzi, deoarece nu-ți va sta în putință să-mi ascunzi adevărul.

— Întreabă-mă ce vei crede de cuviință, Fadette, răspunse geamănul, uluit de a o auzi vorbindu-i cu atîta severitate pe această poznașă Fadette, căreia, în trecut, îi răspunsese atît de des lovind-o cu pietre.

— Sylvain Barbeau, continuă ea, se pare că-ți dorești moartea.

Sylvain se încurcă puțin înainte de-a răspunde, dar cum Fadette îi strîngea mîna cu putere făcîndu-l să simtă, neclintită, voința ei, îi răspunse într-un fel foarte tulbure :

— N-ar fi moartea cea mai mare fericire pentru unul ca mine de vreme ce-mi dau seama că-s o povară pentru ai mei și prilej de amărăciune din pricina bolii și a...

— Spune-ți gîndul întreg, Sylvain, nu trebuie să-mi ascunzi nimic.

— Și din pricina firii mele bănuitoare, pe care nu-s în stare s-o schimb, continuă geamănul din cale-afară de abătut.

— Și din pricina inimii tale haine, spuse Fadette, pe un ton atît de aspru că băiatul se înfurie și se înspăimîntă și mai tare.

XXXVIII

— De ce mă învinuiești că am inimă haină ? întrebă el ; îmi spui vorbe rele numai acum cînd vezi că n-am putere să mă apăr.

— Ți-am spus doar ce cred eu despre tine, Sylvain, răspunse Fadette, și ți-oi mai spune încă și altele. Nu mi-e defel milă de boala ta, deoarece sînt destul de pricepută ca să văd că nu-i ceva serios și că, dacă te pîn-

deste o primejdie, apoi e aceea de a-ți pierde mințile, iar tu faci tot ce-ți stă în putință ca să ți le pierzi, fără să știi unde poate duce răutatea și lipsa de judecată.

— Învinuiește-mă de lipsă de judecată, spuse Sylvinet : cît despre răutate, e o învinuire pe care nu cred c-o merit.

— Nu încerca să te aperi, răspunse micuța Fadette ; te cunosc ceva mai bine decît te cunoști tu însuți, Sylvain, și-ți spun că slăbiciunea dă naștere la neadevăr ; și din pricina asta ești egoist și lipsit de recunoștință.

— Dacă gîndești atît de rău despre mine, Fanchon Fadet, asta-i din pricină că frate-meu Landry a vorbit tare urît despre mine și ți-a spus cît de puțină dragoste îmi poartă, căci, dacă mă cunoști ori crezi că mă cunoști, asta nu s-ar putea decît cu ajutorul lui.

— Iată unde voiam să te aduc, Sylvinet. Știam eu bine că n-ai s-apuci a rosti trei vorbe fără să te plîngi de fratele tău și fără să-l învinuiești : deoarece dragostea ce i-o porți e nebunească și necugetată, și-are să se schimbe în ciudă și în dușmănie. Din pricina asta cunosc că ești pe jumătate nebun, și că n-ai o inimă bună. Află însă de la mine că Landry te iubește de zece ori mai mult decît îl iubești tu, și cea mai bună dovadă e că el nu-ți aduce niciodată nici o învinuire, oricît de mult l-ai mîhni, pe cînd tu îi aduci învinuire pentru orice, măcar că el nu face decît să-ți împlinească voia și să-ți slujească. Cum vrei să nu văd deosebirea dintre el și tine ? Cu cît Landry te-a vorbit mai de bine în fața mea, cu atît mai de rău am gîndit eu despre tine, deoarece am socotit că un frate atît de bun n-ar putea fi nesocotit decît de un suflet nedrept.

— Așa că mă urăști, nu-i așa, Fadette ? Nu m-am îndoit deloc de lucrul ăsta, și știam bine c-ai să-mi răpești dragostea lui frate-meu, vorbindu-mă de rău în fața lui.

— Și la asta te așteptam, meștere Sylvain, și-s mulțumită că dai lucrurile pe față. Ei bine, am să-ți răspund că ai o inimă haină și ești un copil mincinos, deoarece disprețuiești și faci de ocară o ființă care te-a slujit și

te-a apărat întotdeauna, în inima ei, știind totuși bine că îi ești împotrivă ; o ființă care s-a lipsit de o sută de ori de cea mai mare și singura bucurie pe care o avea în lume, bucuria de a-l vedea pe Landry și de a fi împreună cu el, pentru a-l trimite să stea cu tine și pentru a-ți da fericirea de care ea se lipsea. Și doară nu-ți eram datoare cu nimic. Ai fost întotdeauna dușmanul meu, și dacă mă gîndesc bine, niciodată n-am întîlnit un copil atît de aspru și de trufaș cum ai fost tu cu mine. Aș fi putut să mă răzbun, mai ales că nu mi-a lipsit prilejul. Dacă n-am făcut-o, și dacă ți-am răspuns, fără știrea ta, la rău cu bine, e fiindcă sînt încredințată că un suflet de creștin trebuie să-și ierte aproapele, pentru a fi pe placul lui Dumnezeu. Dar cînd îți vorbesc de Dumnezeu, fără îndoială că nici nu mă auzi, deoarece ești dușmanul lui și al mîntuirii tale.

— Te-am lăsat, Fadette, să zici fel de fel de lucruri despre mine. Dar asta-i prea de tot, mă învinuiești c-aș fi păgîn.

— Nu mi-ai spus chiar tu adineaori că-ți dorești moartea ? Și crezi cumva că ăsta e un gînd creștinesc ?

— N-am spus asta, Fadette, am spus că...

Și Sylvinet se opri înspăimîntat, gîndindu-se la ceea ce spusese, și care i se părea o nelegiuire față de mustrările Fadettei.

Dar ea nu-l cruță, continuînd să-l mustre :

— S-ar putea ca vorbele să-ți fie mai rele decît gîndul și eu una sînt sigură că nu-ți dorești într-atît moartea cît îți place să-i lași pe ceilalți să creadă, ca să nu pleci printre străini, ca s-o chinuiești pe biata maică-ta care se amărăște din cale-afară din pricina asta, și pe frate-tău geamăn care e destul de credul ca să pună temei pe spusele tale cum că vrei să-ți pui capăt zilelor. Dar pe mine nu mă poți păcăli, Sylvain. Eu cred că te temi de moarte tot atît, ba chiar și mai mult decît ceilalți, și că-ți faci joacă din spaima celor care te iubesc. Ți-e drag să vezi că hotărîrile cele mai înțelepte și mai de folos se

pleacă întotdeauna în fața amenințării tale c-ai să-ți curmi zilele ; și, ce-i drept e drept, e foarte lesne și foarte plăcut să n-ai a rosti decît un singur cuvînt pentru ca toți să ți se supună. În felul ăsta, ești stăpînul tuturor celor de-aci. Dar, cum lucrul ăsta este împotriva naturii, și că-ți atingi scopul prin mijloace pe care Dumnezeu nu le încuviințează, Dumnezeu te pedepsește, făcîndu-te și mai nefericit decît ai fi dacă ai da ascultare în loc să poruncești. Și iată că ți-e silă de viața prea bună care ți s-a făcut. Am să-ți spun însă ce ți-a lipsit ca să fii un băiat bun și cu judecată. Niște părinți din cale-afară de aspri, sărăcie lucie, pîine nu în toate zilele și foarte des bătaie. De-ai fi fost crescut la fel ca mine și ca frate-meu Jeanet, în loc să fii neomenos, ai fi recunoscător de cel mai mic lucru. Ascultă, Sylvain, nu te mai agăța de această frăție geamănă. Știu că s-au spus multe despre voi, că dragostea asta între gemeni e o lege a naturii care trebuia să vă aducă moartea dacă-i stăteați împotrivă, și tu ai crezut că te supui soartei împingînd dragostea pînă la nebunie ; dar Domnul nu-i atît de nedrept ca să ne însemne cu o soartă rea încă din pîntecele mamelor noastre. El nu e atît de rău ca să ne dea idei pe care să nu le putem birui, și-l ponegrești, ca un superstițios ce te afli, crezînd că-n sîngele trupului tău sălășluiește mai multă forță și-o scrisă rea, decît, în mintea ta, judecată și putere. Niciodată, doar dacă ți-ai pierdut mințile, n-am să pot crede că n-ai atîta putere să lupți dacă ai vrea împotriva geloziei ce te stăpînește. Dar nu vrei, deoarece cusurul din sufletul tău a fost prea corcolit, și pentru că-ți respecți mai puțin datoria decît toanele.

Sylvinet nu răspunse nimic și o lăsă pe Fadette să-l mustre încă multă vreme, fără să-i facă hatîrul vreunei ocări. Simțea că, la urma urmei, fata are dreptate, dar că era lipsită de indulgență asupra unui singur punct ; și anume, părea să creadă că el nu luptase niciodată împotriva răului din el, și că-și dăduse de fapt seama de egoismul său ; în timp ce, în realitate, fusese egoist fără

să vrea și fără să știe. Și asta îl mîhnea și-l umilea tare mult, și-ar fi vrut să-i dezvăluie mai în adînc propria lui conștiință. Cît despre Fadette, ea știa prea bine că exagerează, dar făcea acest lucru anume, ca să-l zguduie înainte de a-l lua cu duhul blîndeții. Ea se străduia așadar să-i vorbească aspru și să se arate mînioasă, în timp ce în inima ei simțea atîta milă și dragoste pentru el, încît era bolnavă din pricina prefăcătoriei, și îl părăsi mai istovită decît îl lăsa pe el.

XXXIX

Adevărul e că Sylvinet nu era nici pe jumătate atît de bolnav pe cît părea și pe cît îi plăcea să creadă. Micuța Fadette, apucîndu-i mîna, își dădu seama că febra scăzuse și că, dacă mai delira un pic, asta era din pricină că mintea lui era mai bolnavă și mai slăbită decît trupul. Socoti așadar de cuviință să se adreseze minții lui, încercînd să-i inspire o mare teamă de ea, și de îndată ce se crăpă de ziuă, ea se întoarse la căpătîiul lui. Sylvinet nu închisese ochii toată noaptea, dar era liniștit și părea abătut. De cum o văzu, îi întinse mîna în loc să și-o ferească, așa cum făcuse în ajun.

— De ce-mi întinzi mîna, Sylvinet? Ca să văd ce fierbințeală ai? Văd după fața ta că nu mai ai defel.

Sylvinet, rușinat că trebuie să-și retragă mîna pe care ea refuzase s-o atingă, îi spuse:

— Ca să-ți dau ziua bună, Fanchon, și să-ți mulțumesc că-ți dai atîta osteneală pentru mine.

— Dacă-i așa, primesc, spuse ea, luîndu-i mîna și ținîndu-i-o într-a ei; căci eu nu resping niciodată ceea ce pornește din inimă, și nu te cred atît de fățarnic încît să-mi arăți bunăvoință, dacă n-ai avea-o măcar oricît de puțină.

Deși era cît se poate de treaz, Sylvinet se simțea de minune cu mîna în mîna micuței Fadette, și îi spuse cu un ton foarte blînd:

— M-ai mustrat cu multă asprime ieri-seara, Fanchon, și nu știu cum se face că nu-ți port nici un fel de pică. Ba găsesc că ești tare bună că vii să mă vezi, după cît de nemulțumită ești de mine.

Fadette se așeză lîngă patul lui și îi vorbi cu totul altfel decît îi vorbise în ajun; și puse în vorbele ei atîta bunătate, atîta blîndețe și duioșie, încît Sylvain încercă o alinare și o bucurie cu atît mai mare cu cît el crezuse că-i și mai mîniată împotriva lui. Și plînse mult, îi mărturisi toate greșelile, și-i ceru să-l ierte și să-i dăruiască prietenia ei cu atîta însuflețire și sinceritate, încît Fadette înțelese că inima îi era mai bună decît mintea. Îl lăsă să-și descarce sufletul, dojenindu-l totuși din cînd în cînd, și, în clipa în care ea vru să-și desprindă mîna dintr-a lui, el încercă s-o rețină, fiindcă i se părea că mîna aceea îl lecuia de boală și totodată și de tristețe.

Cînd îl văzu în starea în care o dorise ea, îi spuse:

— Acum am să plec, și tu ai să te scoli din pat, Sylvain, că doar nu mai ai fierbințeală și nu se cuvine să stai și să te alinți cînd maică-ta se istovește atîta să te îngrijească și-și irosește timpul ca să-ți țină ție de urît. Apoi ai să mănînci ce ți-o da maică-ta, după cum am sfătuit-o eu. E carne, știu că nu-ți place și că nu trăiești decît cu niște păcătoase de ierburi. Dar nu-i nimic, ai să mănînci totuși, și chiar de ți-o face silă, să n-arăți. Maică-ta o să se bucure cînd o vedea că mănînci cu poftă; iar pentru tine, sila pe care ai s-o birui și ai s-o ascunzi are să fie mai mică a doua oară, iar a treia oară o să piară cu totul. Și-ai să vezi dacă am sau nu dreptate. Te las cu bine și să nu fiu chemată prea repede pentru tine, deoarece știu că n-ai să mai fii bolnav dacă n-ai să vrei să mai fii.

— Nu mai vii diseară? întrebă Sylvinet. Credeam c-ai să vii.

— Eu nu-s doctor plătit, Sylvain, și am și alte treburi decît să te îngrijesc pe tine cînd nu ești bolnav.

— Ai dreptate, Fadette ; crezi că dorința de-a te vedea e tot răsfăț ; să știi însă că-i altceva, căci simțeam o mare alinare stînd de vorbă cu tine.

— Ei bine, nu ești neputincios și știi unde mi-e casa. Nu uita c-am să-ți fiu soră prin căsătorie, așa cum îți sînt acuma prin prietenie ; așa că poți foarte bine veni să stăm de vorbă, fără ca nimeni să te poată mustra din pricina asta.

— Am să viu de-mi îngădui, răspunse Sylvinet. La revedere, Fadette ; și-acum am să mă scol din pat, deși mă doare tare capul fiindcă n-am dormit și m-am frămîntat toată noaptea.

— Nu vreau să plec înainte de-a te lecui de durerea asta de cap ; gîndește-te însă că va fi cea din urmă oară și că-ți poruncesc să dormi bine la noapte.

Îi puse mîna pe frunte și, după cinci minute, Sylvinet era atît de întremat și de vioi încît nu mai simțea nici o durere.

— Îmi dau seama, spuse, că greșeam cînd mă feream de tine, Fadette ; ești o foarte iscusită doftoroaie și te pricepi să vrăjești boala. Toți ceilalți mi-au făcut destul de rău cu leacurile lor, pe cînd tu doar cît m-atingi că mă și vindeci ; cred că de-aș putea sta mereu lîngă tine, m-ai ajuta să nu mai fiu niciodată bolnav ori necinstit. Dar spune-mi, Fadette, nu mai ești supărată pe mine ? Vrei să dai crezămînt cuvîntului ce ți-am dat c-am să te ascult în tot ce-mi vei spune ?

— Mă bizui pe cuvîntul ce mi-ai dat, și dacă n-ai să te răzgîndești, am să te iubesc ca și cum ai fi fratele meu geamăn.

— De-ar fi așa cum spui, Fanchon, mi-ai spune tu, nu dumneata, că doar frații nu vorbesc între ei cu atîta ceremonie.

— Hai, Sylvain, scoală-te, mănîncă, stai de vorbă cu ceilalți, plimbă-te și dormi, spuse ea ridicîndu-se. Iată porunca mea pentru ziua de azi. Iar mîine, la muncă.

— Și am să vin să te văd, spuse Sylvinet.

— Fie, zise ea ; și plecă privindu-l cu atîta prietenie și înțelegere, încît îi insuflă dintr-odată puterea și dorința de a-și părăsi patul de umilință și trîndăvie.

XL

Mătușa Barbeau nu contenea să se minuneze de iscusința micuței Fadette, și la căderea serii ea îi spuse bărbatului ei :

— Iată că Sylvinet se simte mai bine. Azi a mîncat tot ce i-am dat fără să strîmbe din nas, ca de obicei, și ceea ce-i de necrezut este că vorbește de micuța Fadette ca de bunul Dumnezeu. N-a rămas nici un lucru bun pe care el să nu mi-l fi spus despre ea, și așteaptă cu nerăbdare întoarcerea și căsătoria lui frate-său. S-a petrecut o adevărată minune, nici nu știu dacă dorm ori sînt trează.

— Minune ori nu, răspunse moș Barbeau, fata asta are o minte tare iscusită, și sînt sigur că-i un mare noroc s-o ai în familie.

Sylvinet plecă peste trei zile să-și caute fratele la Arthon. Ceruse încuviințarea tatălui său și a Fadettei de a fi primul care să-i anunțe vestea cea fericită.

— Văd că toate bucuriile îmi vin deodată, spuse Landry, pierit de fericire în brațele fratelui său, fiindcă tu ești cel care-ai venit să mă cauți și fiindcă pari la fel de fericit ca și mine.

S-au întors împreună fără să piardă nici o clipă, după cum s-ar putea crede, și n-au fost pe lume vreodată oameni mai fericiți ca cei de la Geamăna cînd s-au așezat cu toții în jurul mesei, cu micuța Fadette și micul Jeanet în mijlocul lor.

Viața le-a fost nespus de lină timp de-o jumătate de an ; deoarece tînăra Nanette i-a fost dată de soție lui Cadet Caillaud, care era cel mai bun prieten al lui

Landry, după cei din propria-i familie. Se hotărî ca cele două nunți să se facă în același timp. Sylvinet se simțea atît de legat de Fadette, încît nu făcea nimic fără să-i ceară sfatul, și ea avea asupra lui atîta autoritate, încît părea c-o socotește drept sora lui. Nu mai era bolnav, iar de gelozie nici nu mai putea fi vorba. Dacă uneori părea abătut și pe cale de a se cufunda în visare, Fadette îl mustra, și într-o clipă devenea zîmbitor și vorbăreț.

Cele două nunți au avut loc în aceeași zi și au fost celebrate prin aceeași slujbă ; și cum mijloacele nu lipseau, se petrecu atît de strașnic încît moș Caillaud, care în viața lui nu-și pierduse sîngele rece, părea un pic amețit chiar și-n a treia zi. Nimic nu tulbura fericirea lui Landry și a întregii lui familii, și același lucru se putea spune despre toți oamenii din ținut ; căci cele două familii, care erau cu dare de mînă, și micuța Fadette, care era încă și mai bogată decît familiile Barbeau și Caillaud la un loc, omeniră pe toată lumea cu multă dărnicie ; Fanchon era prea bună la suflet ca să nu dorească să facă bine tuturor celor ce-o judecaseră strîmb. Chiar și pe urmă, cînd Landry cumpără o proprietate de toată frumusețea pe care, prin iscusința lui și a nevestei sale, o conducea cum nu se poate mai bine, ea dori să se construiască și o casă unde să-i adăpostească pe toți copiii necăjiți din sat, patru ore în fiecare zi a săptămînii, ea însăși, împreună cu fratele ei Jeanet îngrijindu-se de ei și de instrucția lor, învățîndu-i adevărata religie, și ocupîndu-se chiar mai îndeaproape de cei mai nevoiași. Ea nu uită că fusese un copil nenorocit și lăsat în părăsire, așa că îi deprinse pe ei să fie buni și îndurători cu cei săraci și oropsiți.

Dar ce a devenit Sylvinet în această fericire deplină a întregii familii ? Iată un lucru pe care nimeni nu-l putu înțelege și care-i dădu mult de gîndit bătrînului Barbeau. Cam după o lună de la căsătoria fratelui și a surorii sale, cînd tatăl îi spuse că venise vremea să-și găsească și el o nevastă, el răspunse că nu simte nici o înclinare pentru căsătorie, dar că de cîtva timp are o dorință pe care vrea

să și-o îndeplinească, și anume : să fie soldat și să se înroleze.

Cum bărbații nu-s prea numeroși în familiile de pe la noi și cum pentru muncile pămîntului mîna de lucru nu prisosește, aproape nimeni nu se angajează voluntar în armată. Așa că toți se mirară grozav de asemenea hotărîre, căreia Sylvinet nu-i putea găsi nici o altă justificare decît propria sa fantezie și o anumită înclinare pentru militărie, pînă atunci nebănuită de nimeni. Tot ce se pricepură să-i spună părinții, frații, surorile și Landry însuși nu-i putu schimba hotărîrea și ei se văzură siliți s-o înștiințeze pe Fanchon, care avea mintea cea mai luminată și era cel mai bun sfătuitor al familiei.

Ea vorbi mai bine de două ceasuri cu Sylvinet și cînd se despărțiră, toți își dădură seama că Sylvinet plînsese, la fel ca și cumnata lui ; dar amîndoi păreau atît de calmi și de hotărîți, că nimeni nu mai îndrăzni să aducă vreo obiecție cînd Sylvinet declară că nu se răzgîndise, iar Fanchon că era de acord cu hotărîrea lui și că îi prevedea un viitor strălucit.

Cum nimeni nu putea fi sigur că ea nu știe mai multe decît spune cu privire la cele întîmplate, nu se mai puturâ abține, și mătușa Barbeau, după ce vărsă șiroaie de lacrimi, se duse la Fadette. Landry era în culmea deznădejdii ; dar nevasta lui îi spuse :

— Voința Domnului și datoria noastră, a tuturor, este să-l lăsăm pe Sylvinet să plece. Credeți-mă că știu ce spun și nu mă mai întrebați nimic mai mult.

La plecare, Landry își petrecu fratele cît de departe putu și cînd îi dete pachetul, pe care, pînă atunci, dorise neapărat să-l poarte pe umărul lui, i se păru că se desparte de propria-i inimă. Se întoarse lîngă nevasta lui dragă, care avu mult de furcă cu el, căci, timp de mai bine de-o lună, fu bolnav de-a binelea din pricina supărării.

În schimb Sylvinet se simți foarte bine și-și continuă drumul pînă la graniță ; era vremea vestitelor războaie ale împăratului Napoleon. Și cu toate că niciodată n-avu-

sese nici cea mai mică înclinare pentru militărie, își educă atît de bine voința încît se distinse curînd ca bun soldat, viteaz pe cîmpul de luptă, ca un om care caută parcă prilejul de-a muri, și totodată blînd și disciplinat ca un copil, deși sever cu propriul lui trup, întocmai ca oamenii din vechime. Îndeajuns de instruit ca să poată înainta în grad, el avansă curînd, și, după zece ani de trudă, de vitejie și de purtare exemplară, deveni căpitan, ba mai mult decît atît, primi și o decorație.

— Ah ! dacă s-ar putea întoarce acasă, îi spuse mătușa Barbeau soțului ei, în seara zilei în care primise de la el o scrisoare frumoasă, plină de dragoste față de ei, de Landry, de Fanchon și, în fine, de toți tinerii și bătrînii din familie ; iată-l aproape general, ar fi timpul să se mai odihnească și el.

— Gradul lui e destul de însemnat și așa, fără alte galoane, răspunse moș Barbeau, asta-i o mare cinste pentru o familie de țărani !

— Fadette a știut dinainte că așa o-să se întîmple, spuse mătușa Barbeau. Da, da, ea a prezis lucrul ăsta !

— Totuna-i, răspunse moș Barbeau, dar eu unu n-am să pricep niciodată cum de i-a venit lui gîndul ăsta, și cum de s-a petrecut o asemenea schimbare în firea lui, el care era într-atît de potolit și într-atît de prieten cu tihna.

— Bărbate, în privința asta, nora noastră știe mai multe decît vrea să spună ; dar nu păcălește cu una cu două o mamă ca mine și-s sigură că și eu știu tot ce știe și Fadette a noastră.

— Ar fi timpul să-mi spui și mine ! zise moș Barbeau.

— Ei bine, răspunse mătușa Barbeau, Fanchon a noastră i-o mare vrăjitoare, atît de mare că ni l-a vrăjit și pe Sylvinet, și mai mult decît a vrut ea. Cînd a văzut ea că farmecul avea atîta putere asupra lui, a vrut să-l stăvilească ; dar n-a mai putut, și Sylvain al nostru, văzînd că se gîndește prea mult la nevasta lui frate-său, a plecat ca un om de onoare și ca un om adevărat, iar Fanchon l-a sprijinit și l-a încuviințat.

— Dacă-i așa, zise moș Barbeau scărpinîndu-și urechea, mi-e teamă că n-o să se însoare niciodată, deoarece femeia aceea din Clavières, la Baigueuse, mi-a spus pe vremuri, că de-o fi să se îndrăgostească de vreo fată, are să fie și mai nebun decît frate-său ; și că numai pe aceea o s-o iubească toată viața lui, fiindcă are o inimă prea simțitoare și prea înflăcărată.

Cuprins

BALTA DIAVOLULUI

NOTĂ 6

I Autorul către cititor 7
II La arat 10
III Moș Maurice 17
IV Germain, iscusitul plugar 20
V Mătușa Guiliette 24
VI Petit-Pierre 28
VII În lanuri 33
VIII Sub falnicii stejari 37
IX Rugăciunea de seară 42
X În ciuda frigului 45
XI Sub cerul liber 51
XII Frumoasa satului 56
XIII Stăpînul 60
XIV Bătrîna 65
XV Întoarcerea la fermă 70
XVI Mătușa Maurice 74
XVII Micuța Marie 77

APENDICE

I Nuntă la țară 80
II Asediul 86
III Căsătoria 94
IV Varza 101

MICUȚA FADETTE

Capitolul I 110
Capitolul II 115
Capitolul III 121
Capitolul IV 124
Capitolul V 126
Capitolul VI 128
Capitolul VII 132
Capitolul VIII 137
Capitolul IX 142
Capitolul X 148
Capitolul XI 153
Capitolul XII 159
Capitolul XIII 162
Capitolul XIV 166
Capitolul XV 169
Capitolul XVI 172
Capitolul XVII 175
Capitolul XVIII 177
Capitolul XIX 182
Capitolul XX 185
Capitolul XXI 192
Capitolul XXII 196
Capitolul XXIII 198
Capitolul XXIV 208
Capitolul XXV 205
Capitolul XXVI 207
Capitolul XXVII 210
Capitolul XXVIII 213
Capitolul XXIX 217
Capitolul XXX 223
Capitolul XXXI 226
Capitolul XXXII 230
Capitolul XXXIII 232

Capitolul XXXIV 237
Capitolul XXXV 241
Capitolul XXXVI 243
Capitolul XXXVII 246
Capitolul XXXVIII 248
Capitolul XXXIX 252
Capitolul XL 255

Din aceeași literatură
au mai apărut :

MICHEL BATAILLE	Pomul de Crăciun
SIMONE DE BEUVOIR	Imagini frumoase
CHATEAUBRIAND	Atala
RENÉ FLORIOT	Adevărul se ține-ntr-un fir
JEAN FOLLAIN	Poeme
ANDRÉ GIDE-ROGER MARTIN DU GARD	Corespondență
PAUL HAZARD	Criza conștiinței europene (1680—1715)
PROSPER MERIMÉE	Corespondență
MOLIÈRE	Teatru, ediție ilustrată
CHARLES NODIER	Trilby (Povestiri fantastice)
GAËTAN PICON	Scriitorul și umbra lui
ROBERT PINGET	Graal-Pirat
ANDRÉ SALMON	Amintiri fără sfîrșit
STENDHAL	Romane și nuvele, 2 volume, ediție festivă
TZVETAN TODOROV	Introducere în literatura fantastică
PIERRE VÉRY	Cine l-a ucis pe Moș Crăciun